B256804

DIN ISTORIA BISERICÉSCA A ROMANILOR

Ino. 117.

CRESTINISMUL IN DACII

ŞI

CRESTINAREA ROMANILOR

&c. &c. &c.

COMPUSA

DUPRE DOCUMENTELE STREINE SI NATIONALE, SI EXTRASA DIN FÓIA ST. SYNODU AL BISERICEI ROMANE AUTOCEPHALE «BISERICA ORTHODOXA ROMANA»

DE

IERODIACONUL GENADIE ENACÉNU

C 104357 =

BUCURESCI

TYPOGRAPHIA CURTII, PROPRIETAR, F. GÖBL

12. PASSAGIUL ROMAN, 12.

1875.

BIBLIOTECA
FUNDAȚIUNEI
UNIVERSITARE
CAROL I.

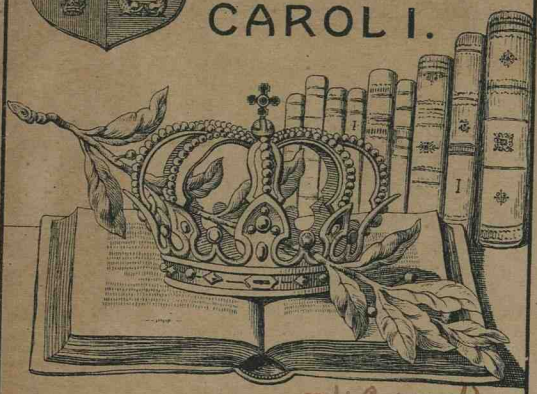

Nr. Inv. ~~117~~ ~~8424. B.~~
Secțiunea ~~XXVIII~~ XXX
Raftul ~~E~~ F 1878

18212 - I. V. Socecu, București

BIBLIOTECA CENTRALĂ UNIVERSITARĂ
BUCURESTI
COTA 81 878

C/953

1956

RC 33/03

B.C.U.Bucuresti
C104357

PREFAÇA.

FUNDAȚIUNEA CAROLI

Viéța unuĭ poporŭ este o continuitate și presentul istorieĭ luĭ se fundéză în modŭ inevitabilŭ pre conținutul seŭ moralŭ, plus istoria trecutuluĭ. Acésta este o lege, căria a trebuitŭ să-i-se supune și poporul românescŭ.

Vedémŭ pre secolul al XIV și al XV-le fenomenele, prin care poporul românescŭ îșĭ manifesta viéța sa politică, socială și religiósă, și la tóte aceste fenomene de viéța, unde agentul de acțiune era maĭ ales masa poporuluĭ românescŭ, mĕ întrebamŭ, óre este posibilŭ, ca acéstă viéță românéscă să se fi germinatŭ numaĭ atuncĭ, când ea s'a și manifestatŭ? De altă parte, citĭamŭ în diferițiĭ autorĭ strĕinĭ, cariĭ s'aŭ ocupatŭ cu istoria Românilor, și vedémŭ și acolo aceĭașĭ nedumerire, acelașĭ dubiu. Dubiul și nedumerirea dic va fi partea fie-căruĭ sufletŭ, care va căuta, ca să facĕ studiul istorieĭ românescĭ, conducêndu-se de numele de **Românŭ**, séŭ de numirile provinciale de Moldovénŭ, Munténŭ, Transilvănénŭ, etc. Numele de Românŭ în istoria poporuluĭ românescŭ se găsesce numaĭ în gura poporuluĭ, ĭar celŭ provenitŭ dela provinciĭ în chronicele românescĭ. Strĕiniĭ, cariĭ, împinșĭ de evenimentele istorice, aŭ trebuitŭ să vorbĭascĕ despre Romanĭ, ĭ-aŭ confundatŭ tot-déuna cu poporul barbarŭ, cu care a collocuitŭ Românii, deși agenții activĭ aĭ faptelor istorice, sûntŭ Românii și eĭ sûnt numiți de Bizantinĭ Goțĭ, Alanĭ, Avarĭ, Hunĭ, Pacinațĭ, Sciți, Cumanĭ etc. Numirea de Bulgarŭ a absorbitŭ în sine și maĭ multe din faptele istorice esecutate de cătrĕ Românĭ. Nu avemŭ, decât să deskidemŭ pre Acropolitul, și vomŭ

vedea, că agentul activŭ al istorieĭ popórelor din drépta Dunăreĭ este tot-dé-una poporul bulgarŭ; pentru Choniatul însĕ aceléșĭ fapte istorice și din aceléșĭ locurĭ se esecută de cătrĕ Vlachĭ, adecă poporul, dupe cum ni-lŭ descrie tot el, care este venitŭ din Roma pre acele locurĭ istorice. De aicĭ apoĭ confusiunea în mintea ómenilor kĭar de bună credință respectiv de Romanĭ; și de altă parte o interpretare tendențiósă pentru acia, carĭ voĭescŭ sĕ tragă unŭ profitŭ din acéstă confusiune.

Lumină în istoria Românilor se póte face și continuitatea viețeĭ lor istorice se póte descoperi numaĭ atuncĭ, când ne vomŭ înărma de regulele criticeĭ istorieĭ. Luațĭ în mânĭ bună-óră pre Acropolitul, și vĕ vețĭ convinge, că agentul istoricŭ din drépta Dunăreĭ și din seculi al XII pĕnĕ la XIV-lea nu este poporul bulgarŭ, deși el nu întrebuințază, de cât numirile de Bulgaria, Bulgarŭ etc. Observațĭ cu unŭ okiŭ criticŭ pre Scițiĭ luĭ Choniat din stânga Dunăreĭ, și vețĭ descoperi, că tactica militară, stratagemele și armătura acestor Scițĭ denotă pre Românii și din seculiĭ posteriorĭ. Și pentru a maĭ cita unŭ faptŭ, adaugŭ, nu desperațĭ de continuitatea esistențeĭ elementuluĭ românescŭ nicĭ kĭar în actul creștinăreĭ Bulgarilor, precum și nicĭ în introducerea limbeĭ slavice prin Bisericile Românilor, séŭ în relațiunile lor internaționale. Românii nu avéŭ literatură proprie, scrisă în limba lor natală, și eĭ se serviaŭ de limba latină, séŭ de cea grécă, în Biserică și în relațiunile lor politice; dovadă confesiunea credinței de la Sirmiu și dispositiunile Imperatoruluĭ Justinian, relative la transportarea prefectureĭ din Sirmiu în Thesalonicŭ. Tóte aceste, precum și o sumă de alte fapte ni probéză, că elementul românescŭ a continuatŭ a esista de la colonisarea sa la Dunărea și pĕnĕ în presentŭ, avêndu-șĭ viéța sa socială cu datenele eĭ, și usând pentru acésta de limba curat românéscă; cât însĕ se atinge de viéța lor religiósă eĭ-șĭ-aŭ conservat'o intactă, împreună cu cea socială, întrebuințând dupre împejurărĭ și kĭar limba slavică, nu maĭ să-șĭ pótĕ scăpa

Biserica de influența Bizanțiuluĭ, séŭ a Romeĭ; in fine cu viéța politică Românilĭ aŭ căutatŭ ca să şĭ o manifesteze ĭarăşĭ, unde circumstările istorice li permiteaŭ, eşind, ca dintr'unŭ focarŭ al românismuluĭ, când din munțiĭ Emuluĭ, când din aĭ Carpaților. In genere vorbind, studiul istorieĭ românescĭ trebue săse facĕ, dupre opiniunea nóstră, tot-dé-una în conformitate cu circumstările istorice, ale poporuluĭ românŭ.

Departe de acestŭ criteriu s'aŭ ținutŭ tot-dé-una istoriografiĭ ruşĭ, cariĭ şĭ-aŭ propusŭ, de a face istoria poporuluĭ românescŭ, fie pre acea politică séŭ şi pre acea eclesiastică. Aşa Domnul Palausov în cursul istorieĭ politice a Românilor este necesitatŭ din lipsa de considerentele, espuse de noĭ maĭ sus, a nu recunósce o individualitate poporuluĭ, care a trăitŭ numaĭ la Dunărea, timpŭ aprópe de XVIII secule, şi care tot-o-dată este şi celŭ maĭ vekiŭ pre aceste locurĭ. D. E. Golubinski în opera, întitulată: «Privire scurtă asupra istorieĭ Bisericescĭ a Serbieĭ, Bulgarieĭ şi Românieĭ» şi pre carea noĭ am analisat'o aicĭ din punctul de privire maĭ ales eclesiasticŭ, recunósce latinitatea elementuluĭ românescŭ, îĭ admiră kĭar tenacitatea şi consecința în desvoltarea sa istorică, dar cade în maĭ multe erorĭ, privitórea pre crestinarea poporuluĭ românescŭ, precum şi pre viéța luĭ religióşă. Lăsând altor persóne maĭ competente şi maĭ autoritare, ca să respundĕ D-luĭ Palausov, noĭ am luatŭ asupră-ni sarcina, de arestabili veritatea istorică făcă cu opiniunile D-luĭ Golubinski, rugând din sufletŭ pre lectoriĭ noştri, ca să erte erorile, căcĭ ele nu sûntŭ provenite din rea voință.

Pre lôngă aceste, lectoriĭ noştri în acestŭ studiu nu vorŭ întâlni nicĭ acea sub împărțire a materiilor, pre carea de ordinar scriitoriĭ o întrebuințază în tractatele maĭ întinse, şi nicĭ sub-divisiunea usitată a materiilor dupre capitule şi paragrafurĭ. Acésta a provenitŭ maĭ ales de acolo, că, citind o parte din opera citată a D-luĭ Golubinski, noĭ ne chotărîsemŭ, că să rĕspundemŭ opi-

niunilor D-sale numaĭ printr'unŭ articulŭ de jurnalŭ. Vĕḑênd însĕ în decursul tipărireĭ rĕspunsuluĭ, că D. Golubinski este consecinte principiuluĭ înauguratŭ, și că pentru D-sa atât viéța politică, cât și cea religiósă de la Dunărea se grupéză numaĭ în jurul Bulgarilor, atuncĭ, în decursul acesteĭ scrierĭ, ne-am decisŭ, ca să skițămŭ istoria Românilor, ducênd firul istoricŭ, și maĭ ales al vieţeĭ lor religióse, de la Traian și pĕnĕ la înfiinţarea principatelor Valachieĭ și al Moldoveĭ, și specialminte pĕnĕ la organisarea Metropoliilor respective. Eca cuvintele, ce ne-aŭ determinatŭ, ca să înlocuimŭ lipsa de divisiunĭ și sub-divisiunĭ printr'unŭ repertoriu amărunțitŭ despre materiile, ce compunŭ studiul «Crestinismul în Daciĭ și crertinarea Românilor», și prin care repertoriu, aflatŭ la finele cărțeĭ, se póte vedea și kĭar modul, cum s'aŭ desfășuratŭ diferitele materiĭ.

Maĭ supunŭ la cunoscinţa lectorilor meĭ, că acestŭ studiu s'a începutŭ a se imprima încă din anul 1875 și nu s'a pututŭ termina, decât dupŏ treĭ anĭ de ostenélă, adecă în anul 1878, imprimându-se în modŭ treptatŭ prin jurnalul S-luĭ Sinodŭ «Biserica ortodocsă română» și dupŏ acésta estragêndu-se și în făscióre. Nu era uşor de a umbla pre o cale, ce este încă departe, de a fi bătută; și deși nemuritorul Șincaĭ prin Chronicele séle și Venerabilul D. A. T. Laurian prin Magazinul seŭ istoricŭ aŭ resolvatŭ multe din cestiunile istorieĭ nóstre, eŭ am fostŭ necesitatŭ să recurgŭ la sorginţele originale. Opiniunile D-luĭ Golubinski cele decisive, cronicariĭ bizantinĭ, consultaţĭ numaĭ la trebuinţă, actele patriarchatuluĭ de Constatinupolŭ, interpretate dupre unŭ scopŭ prestabilitŭ, și sorgintele slavice, întrebuinţate în modŭ unilateralŭ; tóte aceste considerente mĭ-aŭ impusŭ, ca să urmărescŭ pre D. Golubinski în opera citată pasŭ cu pasŭ, căutând a reda fiă-căruĭ poporŭ aceĭa ce era propriu al luĭ. În faça, ḑicemŭ, a mulţimeĭ de meterialŭ, ce ni prestă, în faça atâtor dificultăţĭ, timpul consumatŭ nu este lungŭ și puterile unuĭ omŭ . . . . . nu ajungŭ.

Nu putemŭ să terminămŭ aceste liniĭ, fŏrĕ ca să nu ne adresămŭ și la prea onorabiliĭ membri aĭ **Academieĭ române** și specialminte la D-niĭ membri, ce compunŭ secțiunea istorică. S'a pusŭ în concursŭ istoria Românilor pĕnĕ la înființarea principatelor, și acésta pentru unŭ timpŭ fórte limitatŭ; ni se pare, ca pĕnĕ la sesiunea viitóre a Academieĭ. O! de s'ar realisa dorința prea fericituluĭ Domnitorŭ Cuza și a fie-căruĭ Românŭ în parte.... Dar noĭ, sciind acum materiile, ce cuprindŭ chronicariĭ bizantinĭ, precum și celelalte sorginți slavice și latine, respectiv de istoria Românilor atât din drépta, cât și din stânga Dunăreĭ; și avênd maĭ mult séŭ maĭ puțin cunoscință de modul, cum este învălitŭ adevĕrul istoricŭ în aceste sorgintĭ; în fine maĭ considerând, că pentru formarea uneĭ istoriĭ este necesitate, ca materialul să fie adunatŭ, și prealabil curățitŭ de ttóă pasiunea și intențiunea prestabilită; în faça dicemŭ a atâtor considerente, cutezămŭ a o spune, fŏrĕ ca să perdemŭ respectul cătrĕ bărbațiĭ noștri de distincțiune, că era mult maĭ nemeritŭ, décă se publica unul séŭ maĭ multe concursurĭ numaĭ pentru adunarea critică a materialuluĭ, necesariu la istoria Românilor din stânga și drépta Dunăreĭ. Noĭ pentru adunarea puținuluĭ materialŭ, relativ la istoria Bisericeĭ Românilor și cuprinsŭ în acéstă făscióră, a trebuitŭ să lucrămŭ timpŭ de treĭ anĭ ne'ntrerupțĭ și cu o pacieńță și abnegațiune, pĕnĕ la suferință. Și cu tóte aceste, o recunóscemŭ singurĭ, în urma nóstră a rĕmasŭ încă multŭ de căutatŭ. Sorginţele bisantine—religióse și profane cuprindŭ încă mult și fórte mult materialŭ, ĭar cele slavice scotŭ pre fie-care di la lumină adevĕrurĭ, relative la istoria Românilor. Aceste dificultățĭ are să le întîmpine și istoricul concurentŭ; ba ce este și maĭ mult, că prin istoria, presentată pentru concursŭ, autorul trebue să se ocupe de viéța socială, și politică, de istoria Bisericeĭ românescĭ, va avea kĭar de vorbitŭ și în privința armătureĭ, precum și a tacticeĭ militare; și aceste, fŏrĕ de a maĭ aminti și de întinderea

geografică a teritoruluĭ, ocupatŭ de Romanĭ, şi care varia cu fie-care incursiune de barbarĭ. Eca în genere dificultăţile, ce are să le întîmpine istoriograful romanŭ al acestor timpurĭ, şi pre care, noĭ rugămŭ pre D-ţeŭ din sufletŭ, ca să le învingĕ în timpul, prescrisŭ de concursŭ!...

In fine, rugând încă odată pre lectoriĭ noştri, ca facă cu acéstă producţiune literară modestă să fie indulgenţĭ, şi să profite de aceĭa, ce va fi bunŭ, corectênd cu tótă buna voinţă erorile, profitămŭ de ocasiune a li anunça, că noĭ vomŭ reveni prin jurnalul «Biserica Ortodocsă română» asupra multora din cestiunile cuprinse, séŭ numaĭ atinse prin acestŭ studiu. Materialul, de care maĭ dispunemŭ dela unŭ timpŭ încóce, ne pune în posiţiune, ca în curênd să revenimŭ asupra persónelor luĭ Metodiu şi Ciril, precum şi asupra actuluĭ, operatŭ de dînşiĭ la Dunărea.

ARCH. **Genadie Enacénu.**

Bucurescĭ, 8 Martie, 1878.

FUNDATIUNEA UNIVERSITARA CAROLI I

CRESTINISMUL IN DACII

SI

CRESTINAREA ROMÂNILOR.

Inceputul creştinătăţeĭ la Românĭ în faça datelor istorice, de care dispunemŭ, este pĕnĕ acum o cestiune, ce se póte resolva numaĭ în modŭ indirectŭ. Relatările istorice positive pĕnĕ acum ni lipsescŭ, şi datele, de care dispunemŭ, nu privescŭ în modŭ directŭ la acéstă cestiune. Ele nu tractéză direct despre crestinarea Românilor, arĕtând pe creştinatoriĭ lor, locul de creştinare şi modul, cum s'a operatŭ acestŭ mare actŭ la unŭ poporŭ, care, dupre istoriciĭ slavĭ, « presintă unŭ esemplu frăpătorŭ în acea, ce privesce afecţiunile neclătite către credinţa strĕmoşilor lor, cu tóte dificultăţile condiţiunilor, în care eĭ aŭ trebuit să o mărturisĭascĕ. (1) Ḍicŭ, cu tóte aceste greutăţiĭ, de a determina timpul crestinăreĭ Românilor, sûntŭ însĕ ómenĭ, cariĭ trecŭ peste tóte dificultăţile cu cea maĭ mare uşurinţă, şi, fŏrĕ a se preocupa de nesiguranţa datelor istorice, afirmă, că Românii aŭ priimitŭ creştinismul de la Bulgarĭ, şi prin secolul al IX şi X. Nisce asemine erorĭ istorice în interesul adevĕruluĭ trebuescŭ corectate; şi acésta putemŭ să o facem, fiind că indiciile istorice nu ni lipsescŭ; şi ce e maĭ mult, că aicĭ nu este vorba despre unŭ Statŭ românescŭ cu Biserica şi cu instituţiunile luĭ de civilisaţiune, ci simplu numaĭ, déca aŭ existatŭ Românii cu religiunea, ce eĭ aŭ păstrat'o atâta timpŭ şi o profeséză pĕnĕ astăḍĭ.

Pentru ca să putemŭ restabili adevĕrul şi să facemŭ cunoscute lectorilor nostri opiniunile, şi ideile eronate, în contra cărora noĭ ni-

(1) E. Golub'nski Краткій Очеркъ исторіи Православныхъ церквей pag. 396.

amŭ propusŭ acestŭ studiu, să urmărimŭ: I. Opiniunile D-luĭ E. Golubinski, profesorŭ dela Academia de Moscva, şi privitóre pre creştinarea Românilor; II, vomŭ proba cu date istorice imposibilitatea creştinăreĭ Românilor, nu numaĭ de Bulgarĭ, dar kĭar şi de către alte popóre, ce s'aŭ strecuratŭ pre aceste locurĭ; şi III vomŭ căuta, a fixa şi timpul probabilŭ, când aŭ pututŭ Româniĭ să se creştineze. Ast-felŭ sperămŭ, că vomŭ restabili adevĕrul istoricŭ, pre care D. E. Golubinski l'-aŭ alteratŭ dându-ĭ o formă cu totu neistorică.

I.

D. E. Golubinski prin opera sa, publicată în Moscva la 1871, şi întitulată: „Краткій Очеркъ исторіи Православныхъ церквей —Болгарской, Сербской и Румынской = Privire scurtă asupra istorieĭ bisericilor Orthodoxe-Bulgară, Serbă şi Română“, presintă unŭ resumatŭ despre starea politică şi religiósă a popórelor maĭ sus menţionate. Dupre mărturia kĭar a autoruluĭ prin prefaça de la opera citată, el s'a servitŭ în espunerea sa istorică de sorginţele maĭ ales streine, şi tot-o-dată posterióre. In istoria specialmente a Românilor îl vedem, făcênd usŭ numaĭ de acele date istorice, unde acestia sûntŭ representaţĭ în staturĭ politice, ca cel al Valachieĭ, Moldavieĭ, Transilvanieĭ etc. şi nu s'a preocupatŭ D. Golubinski şi de acea, că, décă nu sûntŭ date positive istorice, relative la timpul creştinăreĭ Românilor, apoĭ istoricul este datorŭ, ca să facĕ o declaraţiune onestă în cestiunea, ce nu o cunósce. Noĭ prin acésta nu voimŭ să dămŭ o lecţiune istorică D-luĭ Golubinski; dar numaĭ voimŭ să arătămŭ, că D-sa este amăgitŭ în cea ce privesce crestinarea Românilor de către Bulgarĭ; şi Episcopiĭ românĭ sûntŭ înscrişĭ, noĭ vomŭ vedea, în dipticele Bisericeĭ creştine, mult maĭ 'nainte de cât ceĭ aĭ Bisericeĭ bulgare. De altă parte, trebue să o mărturisimŭ, «Privirea istorică» a D-luĭ Golubinski asupra Bisericilor orthodoxe din centrul Europeĭ a adusŭ marĭ serviciĭ literaturelor eclesiastice, ce le privescŭ. Ea a făcut, ca să se adune într'unŭ totŭ trasurile istorice ale acestor popóre coreligionare; şi de altă parte să se pótă vedea, că popórele Bulgare, Române şi Serbe aŭ fostŭ încă de mult în legătură de amiciţie, aŭ combătutŭ în comunŭ contra aceloraşĭ inimicĭ, şi aŭ avutŭ acelésĭ scopurĭ, — Organizarea vieţeĭ lor so-

ciale cu respectŭ la drepturile fie-căruĭa, păstrarea şi consolidarea de altă parte a religiuneĭ strĕmoşilor lor. Dar să intrămŭ în cestiune şi să vedemŭ cum D. Golubinski esplică creştinarea Românilor.

D. E Golubinski, dându-şĭ de temă a determina timpul creştinăreĭ Românilor în genere, el se esprimă: « Nu esistă nicĭ unŭ felŭ de scirĭ, séŭ scrierĭ întêmplătóre, séŭ cu scopŭ determinatŭ, care ar vorbi despre primirea credinţeĭ crestine, séŭ creştinarea poporuluĭ românŭ; aşa că respectiv de amărunţimele întórcereĭ lor la credinţa crestină nu se póte ḑice nimicŭ determinatŭ. Nicaĭerĭ nu se găsescŭ indiciĭ, relativé la timpul crestinăreĭ lor; *dar acésta* **se póte fixa cu autenticitate,** *prin mijlocul conclusiunilor, trase din óre care date positive istorice, ce dispunemŭ* ». (1) Pĕnĕ aicĭ D. Golubinski, vorbind numaĭ în termenĭ genericĭ despre creştinarea poporuluĭ românŭ, este fórte corectŭ, privitŭ fiind ca istoricŭ. Insăşĭ partea, subliniată de noĭ a citatuluĭ, lasă a se presupune, că istoricul are în vedere, de a se servi de acele date istorice, din care să se pótĕ deduce într'unŭ modŭ dupre putinţă maĭ dreptŭ creştinarea Românilor. Dar anticipămŭ a o spune lectorilor noştri că autorul *istorieĭ bisericescĭ* a Românilor nu este tot-dé-una aşa de reservatŭ, dupre cum l'am putea crede; şi el în altŭ locŭ (2), vorbind despre cucerirea Mysieĭ de cătrĕ Bulgarĭ între aniĭ 678 — 680, adauge: « acéstă împrejurare (cucerirea Mysieĭ) a fostŭ fórte importantă, şi pĕnĕ la unŭ punctŭ evenimentŭ decisivŭ în istoria poporuluĭ românŭ, — primind credinţa creştină prin mijlocul Bulgarilor, Românii aŭ primit'o nu de la Apusŭ (3) ci de la Rĕsăritŭ, şi cu modul

(1) Краткій Очеркъ Православныхъ Церквей, pag. 346.

(2) Opera citată, pag. 333.

(3) La noĭ este rĕspândită opiniunea şi desvoltată şi de Prea Sânţitul Filaret Scriban în opera, întitulată „Istoria bisericéscă a Românilor", că crestinismul kĭar orthodoxŭ, cum l'amŭ avutŭ tot-dé-una, este venitŭ dela Apusŭ, şi nu dela Rĕsăritŭ. Credinţa orthodoxă a Românilor, păstrată maĭ mult de consciinţa poporuluĭ, póte fórte bine servi de argumentŭ contra inovaţiunilor posterióre ale Bisericeĭ papale. Dar să trecemŭ şi la argumente istorice maĭ positive. Prea Fericitul Dositheĭ Patriarchul Ierusalemuluĭ în opera sa întitulată „ Ιστορία περὶ τῶν ἐν Ιεροσολύμοις πατριαρχευσάντων=Istoria patriarchilor Ierusalemuluĭ „'Εν Βουκουρεστίῳ 1715 vorbind despre Sinodul din Arimin, oraşŭ al Italieĭ, face a se vedea, că creştn nii din părţile Dunăriĭ intraŭ în circumscripţiunea politico-religiósă a Italieĭ. şi de altă parte prescrie unŭ rolŭ fórte însĕmnatŭ unuĭ episcopŭ Ursaki, al căruia nume este latino-românŭ, formatŭ din vorba ursŭ séŭ ursus şi astăḑĭ devenitŭ la noĭ nume de familie. Maĭ întâiŭ Prea fericitul Dositheĭ (în cartea II, cap X, § 1) arătând i-

acesta eĭ aŭ făcută tot-dé-una parte din familiile popórelor creştine orthodoxe ». Şi D-sa fundéză acéstă opiniune despre creştinarea Românilor de cătră Bulgarĭ pre chronicariĭ bizantinĭ, cariĭ relatéză faptele luĭ Crum, regele Bulgarilor, ce a domnită pre la începutul secululuĭ al IX.

Acésta este unŭ anachronismŭ, şi noĭ pănă acum amŭ spus'o, că déca nu avemŭ date determinate, relative la creştinarea Românilor în parte, apoĭ putemŭ să afirmămŭ în modul cel maĭ positivŭ, că cu mult înainte de venirea Bulgarilor în Daciĭ, aicĭ esistaŭ creştinĭ, şi că déca putemŭ presupune, de o cam dată că Episcopiĭ, despre cariĭ menţionéză Prea Féricitul Dositheĭ pre basa documentelor istorice, nu eraŭ românĭ, apoĭ putemŭ să ḑicemŭ, că acestĭ Episcopĭ în episcopiile lor pre lôngă naţiunile barbare, eĭ maĭ avéŭ şi pre Românii, crestinaţĭ fiind încă cu mult 'naintea venireĭ Bulgarilor, şi kĭar a tuturor popórelor, numite barbare, ce s'aŭ strecuratŭ pre aceste locurĭ. Vomŭ vedea acésta maĭ la vale.

Şi mânţinênd cele ḑise de noĭ în respectul crestinăreĭ Românilor şi a imposibilităţeĭ, de a se creştina de cătră Bulgarĭ, să citămŭ aicĭ o altă parte din istoria Bisericeĭ Românilor de D. Golubinski, care dupre D sa represintă numaĭ naţionalitatea Românilor, dupre noĭ însă tot aicĭ sûntŭ şi indiciĭ, privitóre la creştinarea Românilor. Domnia sa ḑice: «Naţionalitatea Românilor séŭ a Vlacho-Moldovenilor nu aparţine la naţiunile primitive şi originale; ea s'a

---

tenţiunile luĭ Ursaki şi Valent, respectiv de interesele lor contra s. Athanasie cel mare, ni spune că eĭ convingŭ pre impĕratorulŭ Constantie: „γενέσθαι τὴν σύνοδον εἰς δύο μέρη καὶ τό ἓν ἀθροισθῆναι εἰς τὴν Ἀνατολὴν, τὸ δὲ ἕτερον εἰς τὴν Δύσιν. Καὶ δὴ ἀθροίζονται εἰς τὸ δυτικὸν μέρος ἑξακόσιοι Ἐπίσκοποι ἐν ἔτει τριακοσιοστῷ ἑξηκοστῷ τρίτῳ, εἰ καὶ ἕτεροι ἐν τῷ τριακοσιοστῷ πεντικοστῷ ἐνάτῳ, ἐν ᾧ ἐννοεῖται καὶ Ἑλλὰς, καὶ Μακεδονία, καὶ Θράκη, καὶ Δάκες εἰς Ἀρίμινον πόλιν τῆν Ἰταλίας . . . . = de a se ţinea synodul în doĕ părţĭ, şi unul să se adune la Rĕsăritŭ, iar cela l-altŭ la Apusŭ. Şi în adevĕr se adună în partea apusénă 600 de Episcopĭ în anul 363, deşi alţiĭ ḑicu la 359, unde se înţelege şi *Elada, şi Macedonia şi Thracia şi* **Daciĭ,** in oraşul Armin al Italieĭ....

Ore aceştĭ Δάκες să fie eĭ Bulgarĭ, când noĭ scimŭ, că prin jumĕtatea a doa a secululuĭ IV nicĭ nu se pomenĭa de Bulgarĭ prin Daciĭ? . . . . Eĭ nu potŭ să fie nicĭ Goţĭ precum şi nicĭ Huni, dupre cum vomŭ vedea maĭ jos. Şi cine anume suntŭ aceştĭ Dacĭ niĭ esplică tot Prea Fericitul Desitheĭ (cart. II cap. VI, § 1), când vorbesce despre cele petrecute la Synodul din Sardica şi ḑice[: că Synodul a catherisitŭ pre: „Ursaki al Singidonuluĭ din Mysia de sus şi pre Valent al Myrşilor din Panonia de sus. Éca prin urmare, că Româniĭ, făcênd parte din circumscripţiunea Apusuluĭ, eĭ n'aŭ pututŭ să primĭascĕ crestinismul dela Rĕsăritŭ Din contră, fiind crestinĭ încă de mult, eĭ pre la 359 séŭ 363 avéŭ şi Episcopĭ, ce luaŭ parte la synóde.

formatŭ între seculiĭ al II şi III dupŏ Christos, din amestecarea vekilor locuitorĭ aĭ loculuĭ — Daciĭ cu colonistiĭ romanĭ, transplântaţĭ aicĭ de cătrĕ cuceritorul loculuĭ — Imperatorul Traĭan. (De unde şi numirea lor de Românĭ şi Valachĭ). » Şi maĭ de parte D-sa adauge: « Afara de principatele Valachieĭ şi al Moldavieĭ, Românii populéză Basarabia nóstră ruséscă, provinciile austriace-Bucovina, Transilvania, Banatul, şi Ungaria de Rĕsăritŭ, de asemenea şi laturea nord-ostică a principatuluĭ Serbieĭ, ce compunŭ cu sine ramura, cunoscută a Cuţo-vlachilor séŭ a Ţîn̦ţarilor, şi maĭ trăescŭ în mase compacte séŭ respândiţĭ prin Macedonia, Thesalia şi Albania ». (1) Aicĭ, în aceste anume date istorice este ḑisŭ indirect şi despre crestinarea Românilor; fiind că cucerirea Daciilor, precum kĭar şi colonizarea lor s'a făcutŭ cu ostaşĭ romanĭ, ĭar legeónele romane prin seculul al II şi al III abundaŭ în crestinĭ.

Dupĕ acoste D. Golubinski, fundându-se pre relatările D-luĭ Fessler (2), dovedesce, că Românii n'aŭ pututŭ să primĭascä religiunea crestină orthodoxă dela Ungurĭ; « Românii din Transivania, ḑice D-sa, fiind de religiunea orthodoxă, aŭ suportatŭ pre la începutul secululuĭ X persecuţiunĭ din partea Ungurilor, esecutate de cătrĕ păgânul administratorŭ al Transilvanieĭ — Ungurul Giul. Şi că în adevĕr Românii aŭ trebuitŭ să fie crestinĭ maĭ 'nainte de acestŭ evenimentŭ, se maĭ vede şi de acolo, că pre la finele secululuĭ X Ungurii s'aŭ botezatŭ în religiunea catholică, şi prin urmare acestia, fiind domnitoriĭ Românilor, nu putéŭ să li permitĕ, de a primi religiunea creştină orthodoxă maĭ pre urmă de dînşiĭ » (3). Noĭ aicĭ nu ne ocupămŭ de fasele politice ale Românilor, precum şi nicĭ de relaţiunile lor cu Ungurii. Aicĭ ne importă numaĭ atâta, că Românii la începutul secululuĭ al X-le eraŭ crestinĭ orthodoxĭ, şi că eĭ în acestŭ timpŭ eraŭ atât de întăriţĭ în credinţa lor, că putéŭ suporta, persecuţiunĭ religióse, cu care se deprinsese încă din Imperiul romanŭ de Apusŭ, locul obêrşieĭ lor.

D. Golubinski maĭ aduce o opiniune despre crestinarea Românilor, şi acésta constă în acea, că, dupre Prea Sânţitul Macarie,

(1) Крат. Очеркъ Православныхъ Церквей pag. 332. sqq.
(2) Geschichte von Ungarn, 1867, T. I, pag. 110.
(3) Golubinski Крат. Оч. ист. церквей. pag. 346.

unul din Archiepiscopiĭ Bisericeĭ de astădĭ ruse, « începuturile religiuneĭ crestine între Românĭ aŭ fostŭ puse încă din secolul IV de cătrĕ Goţĭ, cariĭ aŭ ocupatŭ unŭ timpŭ teritoriul Românilor » (1). Dar acéstă opiniune, care este maĭ apropriétă de timpul crestinăreĭ Românilor, nu se acceptă de D. Golubinski, şi acésta pentru cuvêntul, că Româniĭ s'aŭ crestinatŭ de Bulgarĭ pre la finele secululuĭ al IX! . . .

Resumând cele ḑice pĕnĕ acum în respectul crestinăreĭ Românilor în genere, putemŭ să stabilmŭ, în basa celor espuse, că Româniĭ nu s'aŭ crestinatŭ de Ungurĭ, fiind crestinaţĭ cu mult înaintea acestora; că eĭ n'aŭ pututŭ să fie crestinaţĭ nicĭ de Bulgarĭ; fiind că înaintea Bulgarilor, Daciile, şi-aŭ trămisŭ Episcopiĭ lor la Sinodul din Arimin. Venind dupŏ aceste asupra crestinăreĭ Românilor din Muntenia în specialŭ, D. Golubinski se esprimă : « cele ḑise despre Românĭ în genere privescŭ şi pre Româniĭ din Valachia; fiind că şi acestia aŭ fostŭ sub dominaţiunea Bulgarilor şi uniĭ n'aŭ pututŭ să fie crestinaţĭ fŏrĕ de alţiĭ » (2). Acéstă speçă de argumentaţiune, nefundată pre nicĭ unŭ indiciu istoricŭ, este cu totul neusitată în istorie; şi aicĭ nu se póte ḑice nimicŭ a priori, totul trebue să fie ḑisŭ a posteriori, séŭ cel mult în formă de deducţiune, trasă din datele istorice positive. — Dupŏ acéstă aserţiune, relativă la crestinarea Valachienilor, D. Golubinski stabilesce şi nisce raporturĭ între Biserica bulgară şi cea valachiénă, şi aceste raporturĭ nu se fondéză pre relaţiunĭ de amiciţie şi de unire politică, ci pre raporturĭ de dependenţă politică şi pre dreptul de crestinare. « Dupre tóte probabilităţile, adăuge autorul, pentru Românĭ nu s'aŭ infiinţatŭ cathedre episcopale separate, ci eĭ aŭ fostŭ supuşĭ îngrijireĭ episcopilor limitrophĭ aĭ Bulgarieĭ, adică Episcopuluĭ de Vidin, Dristra şi Branciev, cariĭ supraveghéŭ clerul acesteĭ lature prin mijlocul protopopilor séŭ a exarchilor, puşĭ de Episcopĭ. » (3) Acéstă organisaţiune, prescrisă de către D. Golubinski Bisericeĭ Românilor din Valachia, şi-a avutŭ locul pre timpurile,

(1) Исторія Христіанства въ Россіи до равноапостола кн. Бладиміра pag. 67 sqq.

(2) Кр. Оч. ист. церквей. pag. 347.

(3) Veḑĭ opera citată pag. 348 sqq

când în Valachia din causa năvălireĭ popórelor barbare nu putea să esiste nicĭ unŭ felŭ de locuinţă stabită şi când, de altă parte, am putea admite, cu D-sa, că poporul Bulgarŭ îndată séŭ kĭar de o dată cu crestinarea sa a pututŭ să aĭbă Episcopĭ cu influenţă şi kĭar dominaţiune asupra popórelor crestine, care, cum vomŭ vedea, îşĭ avéŭ Episcopiĭ şi episcopiile lor cu mult înaintea Bulgarilor.

D. Golubinski în opera sa vorbesce despre crestinarea fie-căruia ţĕrĭ românescĭ. Arătând crestinarea Românilor din Valachia în modul cum am vĕdut maĭ sus, despre Româniĭ din Transilvania se esprimă ast-felŭ: « Maĭ 'nainte de Ungurĭ, Româniĭ Transilvanieĭ s'aŭ aflatŭ sub stăpânirea Bulgarilor, şi cu modul acesta în urmarea celor dise respectiv de crestinarea lor, se póte admite, că eĭ (Româniĭ) aŭ fostŭ crestinaţĭ de regiĭ bulgarĭ, séŭ în acelaşi timpŭ cu poporul bulgarŭ, séŭ îndată dupŏ dînsul; în genere între aniĭ 70 aĭ secoluluĭ al IX şi între aniĭ primĭ aĭ secoluluĭ al X, când Româniĭ Transilvanieĭ de sub stăpânirea Bulgarilor aŭ trecutŭ sub cea a Ungurilor » (1). Şi aĭurea vorbind tot despre Româniĭ din Transilvania adauge: « Româniĭ Transilvano-Banatenĭ şi ceĭ ungarĭ aŭ primitŭ credinţa crestină a confesiuneĭ grece de Rĕsăritŭ prin mijlocul Bulgarilor şi în acelaşĭ timpŭ cu Româniĭ Valachieĭ » (2). In fine D. Golubinski determină şi timpul crestinăreĭ Românilor din Moldova, dicênd: « Despre Româniĭ Moldavieĭ nu este cunoscutŭ cu precisiune, déca s'a întinsŭ séŭ nu asupra lor dominaţiunea bulgară; décă nu, apoĭ e fórte probabilŭ, că eĭ aŭ primitŭ crestinismul ceva maĭ târdiŭ, de cât cia-l-alţĭ Românĭ, (aĭ Transilvanieĭ şi Valachieĭ), şi nu prin vr'o necesitate esterióră a cuĭ-va, ci singurĭ de sine, atraşĭ de esemplele celora-l-alţĭ Românĭ crestinaţĭ, pentru care şi credinţa cea noă a pututŭ să se întroducĕ între diuşiĭ nu de o-dată, ci treptat » (3).

Cu modul acesta crestinismul s'a rĕspânditŭ între Româniĭ Transilvanieĭ şi aĭ Moldavieĭ între aniĭ de la Christos 850 şi 950 şi în special la Româniĭ din Transilvania prin cuceritoriĭ lor politicĭ — Bulgariĭ. Dar noĭ tot nu putemŭ pricepe, cum este posibilŭ, ca

(1) Кр. Оч. Прав. церквей. pag. 347.
(2) Opera citată, pag. 39. .
(3) Opera citată, pag 347.

poporul românŭ al Transilvanieĭ în acelaşĭ timpŭ cu primirea creştinismuluĭ să pótĕ suporta persecuţiunea religiósă din partea administratoruluĭ ungurŭ al Transilvanieĭ — păgânul Giul. Căcĭ tot acestŭ Giul noĭ vedemŭ, că el, încetând cu persecuţiunile contra crestinilor din Transilvania, se duce la 948 în Constantinupol şi se botéză (1) şi Episcopul, adusŭ de dînsul de acolo, predică creştinismul Bisericeĭ orthodoxe cu cuccesŭ între Ungurĭ şi nu Românĭ, pĕnĕ la 1002, când între Ungurĭ încetéză totalminte rĕspândirea crestinismuluĭ orthodoxŭ (2).

II.

Espunênd pĕnĕ aicĭ opiniunile D-luĭ Golubinski despre crestinarea Românilor, şi arătând numaĭ în trécĕtŭ lipsa lor de fundamentŭ istoricŭ, să probămŭ acum în modŭ positivŭ, că Românii n'aŭ primitŭ crestinismul de la Bulgarĭ, demunstrând tot-o dată, că creştinarea Românilor n'a putuŭ să se facĕ nicĭ kĭar de alte popóre barbare, ce s'aŭ strecuratŭ pre aceste locurĭ, dupre cum pretinde Prea Sânţitul Macarie în opera citată maĭ sus.

Maĭ ântăiŭ în respectul politicŭ, dupre cum ni spune D. Schafaric în anticităţile séle, (3) pre la finele secoluluĭ al V-le prin Daciĭ se vĕdŭ ceĭ ântăĭ slavonĭ, cariĭ aŭ trecutŭ Carpaţiĭ în lungŭ şi s'aŭ aşeţatŭ în Mysia veke, adică în Bulgaria de astă-ţĭ. In a doua jumĕtate a secoluluĭ al VI-le o altă adunătură de ómenĭ, de origine Hunĭ, veniţĭ fiind de preste munţiĭ Uralĭ şi aşeţaţĭ încă de mult în parţile dintre rîul Volga şi Don, cadŭ sub dominaţiunea Avarilor, şi continuă a suporta jugul acestora pĕnĕ pe la anul 40 al secoluluĭ VII, când aŭ fostŭ eliberaţĭ de voevodul bulgarŭ Cubrat. Dupŏ mórtea acestuĭa ceĭ cincĭ fiĭ aĭ luĭ aŭ începutŭ disputa de la dominaţiune asupra poporuluĭ. Asparuch, unul din fiiĭ luĭ Cubrat, cu o parte din poporŭ a părăsitŭ vekĭa locuinţă, şi a începutŭ a se mişca spre Apusul Europeĭ, aşeţêndu-se pentru prima óră în Budgégul de astăţĭ, adică în unghiul dintre Dnistru, Prutŭ, Dunărea şi Marea-négră (4).

(1) Kedrino în Memor. pop. III, 620. Stritter, Feßler, Geschichte von Ungarn 1867. T. I, pag. 73 şi Никоновская Лѣтопись 1, 115.
(2) Kedrino locul citatŭ şi Feßler pag. 110.
(3) II, 1, 19, şi 241. 255.
(4) Greciĭ pre acestŭ punctŭ din vekime l'aŭ numitŭ ὄγκλος séŭ ὄγλος = unghiu, şi Turciĭ aŭ tradusŭ acéstă numire cu Budgégŭ. — (Оч. Ист. Прав. церквей. pag. 3.)

Şi între aniĭ 678 şi 680 aceştĭ fiĭ aĭ luĭ Asparuch a începutŭ a trece Dunărea în Mysia, de unde cu tótă opositiunea, ce li s'a făcutŭ de cătrĕ imperatorul bizantinŭ — Constantin Pogonatul, eĭ aŭ isbutitŭ, de a împinge pre Slavoniĭ din Mysia în interiorul Imperiuluĭ şi a se aşĕdă în locul acestora (1). De unde urméză, că pĕnĕ la finele seculuĭ al VII Româniĭ, ce locuĭaŭ maĭ mult printre Carpaţĭ, n'aŭ pututŭ să aĭbă nicĭ unŭ felŭ de contactŭ cu Bulgariĭ, cariĭ aŭ trecutŭ Dunărea, căutând a se intinde maĭ ales în interiorul Imperiuluĭ bizantinŭ, pre laturea apusénă a Mareĭ Negre (2).

In seculul al IX. Schafaric, fundându-se pre o espresiune a chronicarilor bizantiniĭ, adică Βουλγαρία ἐκεῖθεν τοῦ Ἴστρου ποταμοῦ= Bulgaria este dincolo de fluviul Istru (3), şi pre altă espresiune, că Bulgaria îşĭ are confiniile séle la confiniile Avarilor (4), întinde dominaţiunea bulgară pĕnĕ dincolo de vekĭul Singidon, care dupre sorginţele slavice este Belgradul de astădĭ din Serbia liberă (5). Acéstă întindere politică a dominaţiuneĭ bulgare nu ne póte convinge în nicĭ unŭ modŭ, că Bulgariĭ, fiind încă păgânĭ, precum kĭar şi Slaviĭ, ce aŭ trecutŭ în Mysia prin Seculul V-le, aŭ pututŭ să aĭbă vr'o influenţă religiósă asupra Românilor.

Dar să studiemŭ pre Bulgarĭ şi din punctul de privire religiosŭ, adică al creştinărei lor şi să vedemŭ, décă a fostŭ posibilŭ, ca eĭ să dea Românilor crestinismul. Bulgariĭ, kĭar dupre cum niĭ presintă D. Golubinski, nu se vedŭ crestinaţĭ, de cât prin seculul al X-le (6). Suposiţiunile de crestinare a Bulgarilor, ce D-luĭ le face, începênd încă dela 678, anul întrăreĭ lor în Mysia, sûntŭ prea puţin serióse, şi dupre părerea nóstră, Bulgariĭ pĕnĕ în secolul al X-le nu numaĭ că nu putéŭ să crestineze pre alţiĭ, dar nicĭ chiar eĭ singurĭ pĕnĕ la acéstă epochă n'aŭ pututŭ să fie crestinĭ. Captiviĭ grecĭ aĭ luĭ Crum, veovoduluĭ bulgarŭ, prinşĭ în resbelele luĭ cu

(1) Mem. pop. II, 412, 495 sqq Schafaric Ant. II, I, 262, 274, 599.

(2) Mem pop. II, 508;

(3) Mem pop. II, 553, 558, 542, 556.

(4) Ibidem 509.

(5) Schafar. Ant. II, I, 265 Slaviĭ pretindŭ, că vekiul Singidon este capitala Serbieĭ de astă-dĭ. D. Bouillet (Dictionnaire d'histoire et géographie, vorba Singidon) se îndoesce despre acésta; şi dice numaĭ că a fostŭ o poliţie a Dacieĭ ripense situată fiind la versarea Saveĭ în Dunare.

(6) Краткій Оч. Прав, церквей pag. 22.

Imperatorii bizantini, puţină influenţă aŭ pututŭ să aibă în acea, ce privesce crestinarea Bulgarilor. Din contră noĭ putemŭ cu maĭ multă siguranţă să afirmămŭ, că acestĭ captivĭ aŭ fost supuşĭ morteĭ şi cercările lor, de a propaga crestinismul, aŭ fostŭ terminaté cu mórte din partea invingĕtorilor. (1) Insuşĭ tînerul Kinamon, crestinŭ captivŭ din Adrianupolŭ, şi dotatŭ de tóte calităţile atât fisice, cât şi morale, cu tóte afecţiunile, ce ş'aŭ câscigatŭ din partea luĭ Ombritag, fiiuluĭ luĭ Crum, îşĭ termină viéţa sa, împreune cu Enrabota, fiiul luĭ Omaritag, obtinênd martyriul. (2) Prin urmare, trebue să fie bine constatatŭ, că pĕnĕ la 869 nu se vedŭ între Bulgarĭ, decât esemple isolate de crestinare.

Cu acestŭ anŭ însĕ séŭ puţinĭ maĭ în urmă se începe crestinarea Bulgarilor în modŭ seriosŭ, sub dominaţiunea voevoduluĭ lor Boris, şi se continuă pĕnĕ la jnmĕtatea a doa a Secululuĭ al X-le. Aicĭ vedemŭ, că în adevĕr se presintă fapte serióse în privinţa crestinăreĭ poporuluĭ bulgarŭ, şi Kedrino, Zonora, şi alţiĭ atestă faptul (3). Insuşĭ chronicele slavone şi kĭar bulgare punŭ acestŭ faptŭ între aniĭ creaţiunei 6366 şi 6277 séŭ dela Christos între 858 şi 869 (4). Şi pentru ca să confirmămŭ şi maĭ bine datele istorice, aduse de noĭ, estragemŭ aicĭ o parte din opera D. Golubinski, care anume probéză opiniunea nóstră. «Fie care din popórele noĕ ale Europeĭ, ḑice D-sa, maĭ curênd séŭ maĭ târḑiu, dar necesarminte, aŭ trebuitŭ să primĭascĕ crestinismul; fiind că acésta era condiţiunea, fŏrĕ de carea nicĭ unul din aceste popóre nu putea să devinĕ membru al familieĭ popórelor europiene. Şi éca acéstă consciinţa, şi acéstă necesitate a servitŭ ca motivŭ şi pentru voevodul bulgarŭ, ca el să se lepede de credinţa sa păgână, **carea era cu credinţa proprie a poporuluĭ sĕŭ.** *şi să primĭascĕ crestinismul — credinţa, comună acelora-l-alte popóre europiene.* **Consciinţa acésta nu s'a manifestatŭ în predecesoriĭ luĭ Boris,** *fiind că ea nu se putea presenta de o dată»* . . . . (5).

(1) Mem. pop. II, 563 sqq.

(2) Historia Martyr XV martirum § 29. Migne Patrologie T. C. XXIV, pag. 191 sqq.

(3) Scriitoriĭ bizantinĭ, edit. de Paris. Kedrino T. II, pag 25. Zonara T. II, p. 155

(4) Veḑĭ Обзоръ хронографовъ руской редакціи А. Понова 1866. Moscva T. I pag. 167.

(5) Кр. Очеркъ Пр. церквеи. pag. 23. 24.

Vĕḑênd acum, că cu Boris-Michael, regele bulgarŭ, s'a începutŭ în modŭ seriosŭ crestinarea bulgarilor, noĭ nu putemŭ să admitemŭ, că acestŭ actŭ a pututŭ să se termine maĭ 'nainte de secului al X; căcĭ dupre datele istorice noĭ scimŭ, că crestinătorul rege al Bulgarilor móre la anul 970 dupŏ Christos, şi că prin urmare, o dată crestinarea începută pre la ûnele secoluluĭ al IX-le, ea a trebuitŭ să se continue cel puţin pĕnĕ la finele secululuĭ al X-le. Acum maĭ rĕmâne vre o îndoĭală, că Românii n'aŭ putut să fie crestinaţĭ de cătrĕ Bulgarĭ, când noĭ scimŭ, că pre la finele secoluluĭ al X-le Românii în Transilvania sûntŭ nu numaĭ crestinĭ, dar persecutaţĭ kĭar de cătrĕ Giul, administratorul ungurŭ al Transilvanieĭ pentru orthodoxia lor? (1) Acésta se atestă şi de chronicariĭ bizantinĭ (2), precum kĭar şi de ceĭ slavonĭ (3).

Resumându-ne în termeniĭ generalĭ şi negativĭ, ḑicemŭ că **nu Bulgariĭ sunt crestinatoriĭ Românilor**..... Dar în planul, ce ni l'amŭ propusŭ, acéstă nu este de ajunsŭ. Să vedemŭ, déca Românii din Daciĭ, nefiind crestinaţĭ de Bulgarĭ, nu cumva s'aŭ crestinatŭ de alte popóre barbare, ce s'aŭ strecuratŭ pre aceste locurĭ.

Incă de la anul 274 dupŏ Christos imperatorul Aurelian, vĕḑênd că Imperiulŭ este inundatŭ de maĭ multe mase de ómenĭ barbarĭ, veniţĭ de la nordul Europeĭ, reguléză, ca marginea despre nordŭ a Imperiuluĭ să fie fluviul Istrul séŭ Dunărea; şi din coloniile romane aflătóre pre laturea dréptă a Dunăreĭ, precum şi din aceĭ, ce s'aŭ maĭ reîntorsŭ de preste Dunăre, fundéză o altă Dacie pre laturea dréptă a Dunăreĭ, carea s'a numitŭ Dacia aureliană. Dacia însĕ de dincóce de Dunărea a rĕmasŭ în stăpânire succesivă a Goţilor, Hunilor, Gepiḑilor, Avarilor, Bulgarilor şi maĭ pre urmă a Ungurilor. Ungurii şi cu Bulgariĭ noĭ amŭ vĕḑutŭ n'aŭ pututŭ să crestineze pre Românĭ; nu cum va a făcu'o însĕ acésta Goţiĭ, cariĭ, dupre opiniunea Prea Sânţituluĭ Macarie sûntŭ crestinatoriĭ Românlor? (4).

Goţiĭ, acéstă masă de ómenĭ, venind pre la nordul Carpaţilor (5),

(1) Feßler, Geschichte von Ungarn T. I. pag. 73, 110.
(2) Mem. pop. III. 620.
(3) Никоновская Лѣтописъ I. 115.
(4) Истор. христіанства въ Россіи до равноапостола кн. Владимира pag 67 sqq.
(5) Dositheĭ, fundându-se pre scriitoriĭ bizantinĭ pretinde, că Goţiĭ aŭ venitŭ pe aceste locurĭ nu prin Carpaţĭ, ci pre la gurile Dunăreĭ, pre unde eĭ şi erupŭ în imperiu. Dosith Opera citată cart. II, cap. XIV, § 4 Cart. III, cap. X, § 1.

şi sub felurite numirĭ, între care şi de Gepidĭ şi Wisigoţĭ, ocupă teritoriul dintre Tibisc (Tisa) şi Borysthen (Dnipru); adică maĭ ales părţile locuite de Românii de astă-dĭ. Goţiĭ din aceste locurĭ ale Imperiuluĭ, şi sub numirea acum de Wisigoţĭ, Ostrogoţĭ, şi Gepidĭ, erupŭ îndată, dupŏ aşeḑarea lor aicĭ în Imperiu, şi trecênd Dunărea, ajungŭ prin imperiul românŭ de Rĕsăritŭ pĕnĕ în Asia, ĭar prin cel de Apusŭ pĕnĕ în Spania şi Africa. Aceştĭ barbarĭ începŭ a intra, dupre espresiunea D. Golubinski, în liga popórelor europiéne, *şi primescŭ creştinismul nu maĭ curênd de secululul IV-le, adică pre la anĭ 370.* Acum, déca Goţiĭ maĭ rĕmânéŭ pre locurile, locuite de Românĭ; şi déca, de altă parte, creştinismul lor ar fi fostŭ purŭ orthodoxŭ şi neamestecatŭ cu eresia arianismuluĭ, în asemine împrejiurărĭ am fi pututŭ şi noĭ presupune cu Prea Sânţitul Macarie, că Românii ar fi primitŭ creştinismul pre la finele secululuĭ al IV-le de la Goţĭ.

Dar acésta a fostŭ preste putinţă, căcĭ pre când Goţiĭ încă nu venise în Daciĭ, şi primĭaŭ creştinismul arianŭ, pre laturea apusénă a Meotideĭ (Hersonesul Tauricŭ, Tavrida) (1) eĭ începŭ a veni în contactŭ maĭ directŭ cu Romaniĭ pre timpul luĭ Honorie 410. Şi de altă parte, abĭe stabiliţĭ pre aceste locurĭ, adică pre la finele secululuĭ al IV, eĭ sûntŭ necesitaţĭ a părăsi Daciile, căcĭ o altă masă de barbarĭ, cunoscuţĭ cu numele de Hunĭ, încă de pre la anul 376 începŭ a împinge pre Goţi din aceste locurĭ, dupŏ care evenimentŭ Goţiĭ se respêndescŭ prin totŭ Imperiul romanŭ, atât de Rĕsăritŭ, cât şi de Apusŭ. Huniĭ, alungând pre Goţĭ din Daciĭ, eĭ singurĭ nu se stabilescŭ într'unŭ punctŭ; ci, şeḑênd în corturĭ şi pre caĭ, mergŭ pe urma Goţilor, devastând Imperiul pĕnĕ la ambele capitale — Roma şi Constantinupolŭ. Mulţimea Hunilor s'a nimicitŭ în imperiul cel vastu al Romeĭ, o parte din dînşiĭ sub conducerea fiĭuluĭ luĭ Atila — Irnak, s'a reîntorsŭ în Asia, locul lor natalŭ, rĕmânênd mulţĭ dintre dênşiĭ pre ţermul nordicŭ al Mareĭ-negre pĕnĕ în Caucazŭ; ĭar unŭ restŭ de Hunĭ, avênd în capul lor pre Dinghitsik, al doile fiiŭ al luĭ Atila, s'a mănţinutŭ în Ungaria de astă dĭ. Acestŭ restŭ de Hunĭ, rĕmaşĭ în vekia Panonie, séŭ Panonia I, dupre o-

(1) Dosith. Ιστ, π. τῶν ἐν Ιεροσ. Πατρ. cart. III cap. X, § 1. Despre acéstă cestiune maĭ mult în partea III a studiuluĭ nostru.

piniunea generală a făcutŭ, ca întregŭ teritoriul Ungarieĭ de astă-ḑi să se numĭascĕ dupre numirea lor Hungaria (1). Acum, singurulŭ poporŭ barbarŭ, care ar fi pututŭ să fie în nisce relaţinnĭ maĭ de aprópe cu coloniile romane din Daciĭ, şi care ar fi pututŭ să aĭbă o influenţă religióşă asupra Romanilor de la finele secululuĭ al V-le înainte, ar fi pututŭ să fie Huniĭ. Dar trebue să observămŭ, că despre creştinarea acestor barbarĭ, carĭĭ ducéŭ maĭ multŭ o viéţă nomadică, nu se face nicĭ o menţiune, şi că prin urmare, putemŭ să admitemŭ, că *acestĭ barbarĭ s'aŭ creştinatŭ o-dată cu poporul ungarŭ de astă-ḑĭ*, adică prin seculul al X le, când Românĭĭ nu numaĭ că eraŭ creştinĭ, dar kĭar suportaŭ persecuţiunĭ pentru creştinismŭ

Avarĭĭ vinŭ prin locurile, locuite de Românĭ, pe la seculul al VI-le şi împingŭ pre Hunĭ maĭ în interiorul Imperiuluĭ. Intre aniĭ 582 şi 799 eĭ cutrieră totŭ Imperiul romanŭ, ajungênd cu devastările pĕnĕ în Galia. De aicĭ Avarĭĭ, fiind respinşĭ, se reîntorcŭ în dĕrĕt, şi parte dintr'înşiĭ rĕmânŭ preste Hunĭ, în Panomia I, ĭar restul se reîntórce în Circasia şi se aşéḑĕ la pólele munteluĭ Caucazŭ (2). Despre crestinarea Avarilor nu esistŭ nicĭ unŭ felŭ de date istorice; şi totŭ, ce se póte ḑice, este, că şi *acestĭ barbarĭ, rĕmaşĭ în Ungaria s'aŭ crestinatŭ în seculul al X-le*, o dată cu locuitoriĭ Ungarieĭ de astăḑĭ.

In fine, din cele espuse se vede, că *Românii din Daciĭ, nu s'aŭ creştinatŭ de Ungurĭ, nu s'aŭ creştinatŭ de Bulgarĭ, şi eĭ n'aŭ pututŭ să se creştineze nicĭ de Avarĭ, nicĭ de Hunĭ, precum şi nicĭ de Goţiĭ.*

III

Pĕnĕ aicĭ am espusŭ cestiunea, ce ne ocupă, numaĭ în sensŭ negativŭ. Espunênd opiniunile d-luĭ Golubinski, respectiv de crestinarea Românilor, precum şi ale altor autorĭ, noĭ le-amŭ arătatŭ lectorilor noştri, cât sunt ele de nefundate, privindu-le istoric. Am

(1) Bouillot. Dictionnaire de l'histoire et de Geographie, la vorba Huns. — Dosithei numesce pre chunul Atila : « ἐθνικός = pagânŭ» adică ne creştinŭ. Apoĭ adauge : «καί πολεμηθεὶς ὑπὸ τῶν Ρωμάνων καὶ Γότθων, εὑρέθη τεθνηκὼς εἰς τὰ περιδούναβα|— Şi bătutŭ de Romanĭ şi Gottĭ (Atila) s'a găsitŭ mortŭ pre lângă Dunrăea. Cart III, cap ; XVI, § 3.

(2) Bouillet, vorba Avares.

arătatŭ după acésta, că şi kĭar suposiţiunile, de a fi Românii creştinaţi prin alte popóre barbare, ce s'aŭ strecuratŭ pre aicĭ, nu'şĭ potŭ avea nicĭ unŭ fundamentŭ istoricŭ. Să trecemŭ după aceste la partea positivă a studiuluĭ nostru, şi să căutămŭ a stabili adevĕrul istoricŭ, relativ de creştinarea Românilor, făcênd usŭ de probele, ce istoria pĕnĕ acum ni pune în serviciul acesteĭ cestiunĭ.

Ordele barbare, ce aŭ inundatŭ Imperiul romanŭ atât de Apusŭ, cât şi de Rĕsăritŭ, aŭ făcutŭ pre imperatoriĭ romanĭ, ca să skimbe de maĭ multe-orĭ faça politică a Dacieĭ, şi cu acésta şi kĭar delimitaţiunea geografică a provincieĭ. Alta este faça politică a Dacieĭ din secului I al creştinătăţeĭ, alta din al III-le şi alta din cel al IV kĭar, şi aşa maĭ departe; de acea sûntemŭ necesitaţĭ, ca în studiul nostru istoricŭ şi positivŭ, făcutŭ cu privire şi la creştinarea Românilor, să ne conformămŭ tot-dé-una cu diferitele fase politice ale Dacieĭ. Espunênd urmele de creştinismŭ, aflate în Daciĭ încă din timpurile cele maĭ antice ale creştinătăţeĭ, noĭ vomŭ face acésta nu maĭ 'nainte, de ce vomŭ representa în terminĭ genericĭ starea politică a Dacieĭ din fie-care epochă de studiu, făcênd tot-dé-una şi o delimitaţiune geografică a locurilor din Daciĭ, pre unde aŭ pututŭ să se întinḑĕ crestiniĭ de origine daco-romană.

Incepênd încă de la ceĭ ântăĭ anĭ aĭ crestinătăţeĭ, Imperiul romanŭ de Apusŭ ş'a îndreptatŭ privirile séle asupra locuitorilor de dincóce de Dunărea, şi cu începutul secululuĭ II aceste locurĭ se prefăcură în provinciĭ romanice de cătrĕ cuceritorul Dacilor — Ulpiu Traĭan. Traĭan, terminând cucerirea Dacieĭ încă de la 105 séŭ 106 (1) după Christos, légă Dacia de Imperiu prin colonizarea eĭ cu locuitorĭ romanĭ, şi cu unŭ podŭ, construitŭ preste Dunărea şi pre care podŭ Dion Casiu, Eutropiu şi alţiĭ îl numescŭ minunatŭ şi fórte măreţŭ. (2) Ulpian în Digeste, vorbind despre aceste coloniĭ ale Dacieĭ, ḑice: « Şi în Dacia colonia Zernenilor, cea fundată de divul Traĭan, are dreptŭ italicŭ. Şi Zarmisagethusa are acelaşĭ dreptŭ; asemine şi colonia Napoca şi Apul şi satul Pataviсŭ, care a dobânditŭ dreptul colonieĭ de la divul Sever » (3). Dupre inscripţiunile,

(1) Magazinŭ istoricŭ pentru Dacia. T. V. pag. 187.— A. Tr. Laurian.
(2) Eutrop. cart. VI, cap. 6 Mag. ist. T. I, pag. 16—18.
(3) Ulpianus in Digest. de Censibus I, § 8 şi 9. (Mag. ist. T. I. pag. 19).

aflate pĕnĕ acum în diferite locurĭ ale Dacieĭ, dreptul de municipiu romanŭ l'aŭ avutŭ maĭ mult de 15 legiunĭ romane, aşĕdate de Imperatorĭ în diferitele locurĭ ale Dacieĭ (1). Şi Dacia a continuatŭ a fi în legăturĭ politice fórte strînse cu Imperiul pĕnĕ la 274 dupŏ Ch., adică când Aurelian imperatorul a regulatŭ, ca Imperiul romanŭ să se întindĕ numaĭ pĕnĕ la Dunărea, ĭar Dacia, acum cunoscută cu numirea de traĭană, să rĕmânĕ sub influenţa succesivă a Goţilor, Hunilor, Gepidilor, Avarilor, Bulgarilor şi maĭ pre urmă a Ungurilor. — Aşa că în timpul séŭ epocha de la 105—274, Dacia traĭană a fostŭ o provincie în totul romană, unde locuitoriĭ eĭ se bucuraŭ de dreptul romanŭ al municipiuluĭ, şi unde nu putéŭ să esiste, de cât nisce micĭ resturĭ din vekiĭ eĭ locuitorĭ — Daciĭ, séŭ, dupre cum pretinde Eutropiu (2), fiind cu totul deşartată de locuitorĭ.

Dacia din epocha, ce ne ocupă, fiind o parte a Imperiuluĭ romanŭ de Apusŭ, cu drepturĭ de cetăţenie romană, se întindea preste tóte acele locurĭ, pre unde şi astă-dĭ sûntŭ locuitorĭ românĭ, esceptând póte pre Românii, ce astă-dĭ locuescŭ preste Dnistru, şi aceĭ din Macedonia, Albania, Thesalia şi Epirŭ. Maĭ special vorbind în delimitaţiunea geografică a Dacieĭ, noĭ ne servimŭ aicĭ de delimitaţiunea Prea Fericituluĭ Chrysanth, Patriarchul Ierusalemuluĭ, carea ni se pare cea maĭ raţionamentală şi carea, fundâuduse pe relatările luĭ Ptolomeŭ (3) şi ale altor autorităţĭ sciinţifice, ea tot-o-dată concade şi cu delimitaţiunea geografică, presentată de cătrĕ mult stimabilul nostru barbatŭ D. A. Tr. Laurian (4). « Dacia, dice Prea Fericitul Chrysanth (5), se împarte maĭ ântăiŭ în doĕ; adică în veke şi noă; şi cea noă în mediteraneă şi ripensă. Cea ântăĭa se numesce cu preferinţă Dacia, ĭar a doa cu adaosul de mediteraneă şi ripensă. Cea veke, dupre Ptolomeŭ (în cartea III menţionată a geografiilor luĭ cap. VIII), se limitéză despre Nordŭ cu o parte a Sarmaţieĭ din Europa, adică de la muntele Carpat pĕnĕ la rîul Tyra, care acum se numesce pe rusesce şi leşesce Ni-

(1) Mag ist. T. I, pag. 20.
(2) Eutrop. cart. VI, cap. VI, (Mag. ist. T. I, pag. 16—18.
(3) Ptol. cart. III. cap. VIII.
(4) Mag. ist T. I, 19—24. T. V. 185—188.
(5) χρυσάνθου τοῦ Μακαριωτάτου Πατριάρχου τῶν Ἱεροσολύμων Συνταγμάτιον pag. 82.

BIBLIOTECA CENTRALĂ UNIVERSITARĂ

stru, ĭar pre turcesce Turla Sui; despre Vestŭ cu Iazigiĭ metanaştĭ, cariĭ locuĭau în partea, ce acum se kĭamă Ungaria de sus, pre lŏngâ rîul Tibiscŭ; despre Sudŭ cu o parte din rîul Dunărea, adică de la obârşia luĭ pĕnĕ la oraşul Axiupolis; ĭar despre Ostŭ cu acelaşĭ rîu — Dunărea, pĕnĕ la resucitura luĭ spre oraşul Dinogeţia şi încă cu rîul Ierast, care acum se ḑice Prut, care (rîu), (Dunărea şi nu Prutul) resucindu-se de la oraşul Dinogeţia spre Nord-Ostŭ, merge pĕnĕ la întórcerea rîuluĭ Tyra. Dupŏ care în anticitate a fostŭ una şi singură Dacie, din colo de rîul Dunărea, pre carea Autocratorul Traĭan a supus'o Imperiuluĭ romanŭ şi a prefăcut'o în formă de Eparchie, şi carea propriu se şi ḑice Dacia veke, ceĭa ce cuprinde acum Transilvania, Vlachia şi Bogdania». De unde se vede, că Dacia de pre timpul luĭ Traĭan, şi carea a continuatŭ pĕnĕ la Aurelian a fi aceĭaşĭ, se întindea între Tysa şi Dnistrul de astăḑĭ, de la Dunărea întinḑênduse spre Nordŭ se perdea în vekea Sarmaţie. Pre lôngă aceste, décă maĭ conbinămŭ descripţiunea Dacieĭ luĭ Traĭan de cătrĕ Ptolomeŭ cu charta Peutingeriană, descoperimŭ, că pre acestŭ spaţiŭ de pămĕntŭ, care acum era privatŭ de locuitorĭ aborigenĭ, se aflaŭ pĕnĕ la 55 de cetăţĭ cu coloniĭ romanice (1).

Acum pre aceste locurĭ, unde se aflaŭ atâtea coloniĭ romane, cu dreptul de cetăţenĭ; unde îşĭ avéŭ locul 55 de cetăţĭ, pline maĭ ales cu ostaşĭ romanĭ, era posibilŭ, ca să nu esiste şi crestinĭ, când noĭ citimŭ în epistola cătrĕ Romanĭ (2), că Apostolul salută pre crestiniĭ din Roma, dorindu-li darŭ de la D-ḑeŭ şi pace, şi de altă parte, când maĭ auḑimŭ, că «credinţa vóstră (a Romanilor) s'a vestitŭ în tótă lumea»? (3) Dar să intrămŭ în faptele maĭ positive istorice şi să întórcemŭ atenţiunea maĭ ântâiŭ asupra vieţeĭ s-tuluĭ Eustatie Plakida şi a soţieĭ séle Tatiana. Acestŭ sântŭ martyrŭ şi ostaşŭ fórte bravŭ romanŭ, sub Tit imperatorul conduce armata romană în Palestină, (aniĭ 79—81), ĭar în timpul luĭ Traĭan (98-117) servesce în legiónele romane şi merge cu Traĭan, atât în Germania, cât şi Dacia, terminându-şĭ viéţa cu martyriu pe timpul luĭ Adrian (117—138) (4). In fine pentru epocha, ce ne ocupă, adică pĕnĕ la aniĭ

(1) Mag. ist. I. 19. — V. 185—190
(2) Rom. 1, 7.
(3) Ibid. — 8.
(4) Biogr. s-tuluĭ Eust. Plakida 20 Septemvrie vieţele sânţilor.

274, noĭ maĭ avemŭ unŭ faptŭ istoricŭ, relativ la crestinarea Românilor, şi unde se vede în modul cel maĭ positivŭ, că în a doa jumĕtate a secoluluĭ II, crestinismul din Dacia era cunoscutŭ în genere. S. Tertulian, vorbind în contra Iudeilor, se esprimă : «S'aŭ supusŭ credinţeĭ luĭ Christos, D-ḑeuluĭ celuĭ adevĕratŭ, diversele popóre ale Getulilor, ale Maurilor, ale Ispanilor, şi ale Galilor, locurile Britanilor, cele neajunse de Romanĭ, naţiunile Sarmaţilor, **Dacilor**, Germanilor şi ale Scyţilor, ale popórelor şi insulelor, celor necunoscute de noĭ, şi pre care nu le putemŭ nicĭ numera ; în tóte aceste locurĭ domnesce numele luĭ Christos, care aŭ venitŭ în lume » (1) Din acestŭ citatŭ se vede în modul cel maĭ evidentŭ, că creştinismul esista în Dacia pre la finele secululuĭ II, şi tot-o-dată că şi Românii de astăḑĭ îşĭ aŭ începutul creştinăreĭ lor de o dată cu venirea lor în Dacia, adică aducênd cu sine limba şi moravurile romane, a adusŭ tot-o-dată şi credinţa lor, cum o numesce apostolul Paul, şi aŭ păstrat'o şi pre acésta tot aşa de neatinsă, ca şi pre acelea. De altă parte trebue să maĭ notămŭ, că terminul de : «*Dacorum*» din textul s. Tertulian aicĭ nu lasă nicĭ cea maĭ mică îndoĭală, în privinţa crestinăreĭ Românilor; căcĭ pre acestŭ timpŭ nu esista altă Dacie, afară de a luĭ Traĭan, séŭ dupre cum o numesce Prea Fericitul Chrysanth „παλαιὰ Δακία = Dacia veke“.

*

Pĕnĕ pre la finele secululuĭ III-lea viéţa politică a Romanilor din Dacia a continuatŭ a fi aceĭaşĭ, şi putemŭ să ḑicemŭ că s'a tot adăugitŭ, cum vomŭ vedea maĭ la vale în descripţiunea eĭ geografică. Fiind Dacia o provincie romană, ea n'a încetatŭ a continua, ca să fie astŭ-felŭ şi a da din sînul sĕŭ kĭar imperatorĭ romanĭ, precum Quint Noniŭ Regilian, ucisŭ de soldaţiĭ sĕĭ la 261, Marc Aureliu Claudiu, care a muritŭ la 270 în Panonia, după ce învinge pre Goţĭ, (2) şi în fine pe Aurelian, care s'a declaratŭ de imperatorŭ în Sirmiul din Panonia (3).

Cu suirea însĕ a luĭ Aurelian pre thronul Imperiuluĭ ro-

(1) Tert. contra Jud. cap. VII.
(2) Mag. ist. I. 21.
(3) Ibidem. veḑi şi Bouillet Dict geogr. vorba Sirmium.

manŭ, şi maĭ ales cu începerea anuluĭ 274 sórta politică a Romanilor din Dacia începe a se skimba. Goţiĭ, cariĭ încă locuĭaŭ în Meotida (Chersonesul Tauricŭ), trecŭ în corăbiĭ Marea négră şi pre la gurele Dunăreĭ intră în Imperiu, încă de pre timpul luĭ Marc Aureliu, (270), pustiind Mysia şi Iliricul (1). Acéstă împrejurare, repeţindu-se de maĭ multe orĭ, la 274 convinge pre Imperatorul Aurelian, că el trebue sĕ opună o forţă acestor barbarĭ, şi de aicĭ apoĭ resultă o altă Dacie, cunoscută cu numele de aureliană, şi carea s'a organizatŭ preste Dunărea, maĭ în faça celeĭ traĭane. Dacia însĕ aureliană a avutŭ o mare influenţă politică asupra celeĭ traĭane. Retragêndu-se multe din legiónele romane preste Dunărea, în Dacia acum cea noă, coloniile romane de pre aceste locurĭ aŭ remasŭ la discreţiunea barbarilor pĕnĕ la 330, adică pĕnĕ când Marele Constantin reîncorporéză Dacia traiană la Imperiŭ şi o face una din provinciile prefectureĭ de Orientŭ (2). Şi cu tóte că Goţiĭ, dupre cum ni spune istoricul Socrat, aŭ fostŭ învinşĭ şi creştinaţĭ de cătrĕ Constantin (3), posiţiunea politică a Dacieĭ traĭane nu se amelioréză, ba putemŭ să ḑicemŭ, că din ce în ce devine şi maĭ puţin măgulitóre.

Goţiĭ maĭ ântăiŭ, cu tóte învingerile, purtate asupra lor de cătrĕ Marc Aureliu şi Marele Constantin, se tot apropiéŭ de Imperiu şi pentru acestŭ scopŭ Dacia traĭană li putea servi, ca calea cea maĭ sigură şi maĭ avantajósă. De la 274 Dacia aureliană, organizată milităresce în faça Mysieĭ, (pre unde invadaŭ Goţiĭ,) şi a Iliriculuĭ, şi pre drépta Dunăreĭ, era o pedică fórte mare pentru Goţĭ în invaziunile lor; de altă parte Dacia traĭană era unŭ locŭ cultivatŭ, care putea procura Goţilor cele spre subsistenţă şi tot-o-dată unŭ locŭ maĭ puţin apăratŭ din partea Imperiuluĭ (4); aceste împrejurărĭ aŭ favorizatŭ pre Goţĭ, ca să se aşeḑĕ în Dacia traĭană preste coloniile romane, remase aicĭ, séŭ maĭ drept, prin câmpiile Dacieĭ şi locurile nefortificate. Şi de la 372 Goţiĭ începŭ a intra kĭar în relaţiunĭ amicale cu Românii, fiind de

(1) Epistola impèratoris apud Trebellium Pollionem în Claudio. Mag. ist. I, 21.

(2) Bouillet. Diction. de l'histoire et de geographie vorba Constantine — şi Mag. ist. V 192.

(3) Socrat. Hist. eccl. Liber. I, cap. II.

(4) Gibbon. The History of the decline and fall of the Roman Empire Volum I. cap. XI.

aceştia imfluenţaţĭ şi prin mijlocul religiuneĭ. Şi noĭ putemŭ să afirmămŭ, că décă Goţiĭ ar fi pututŭ remânea în Dacia traĭană maĭ mult; şi décă eĭ la 376 (1) n'ar fi fost necesitaţĭ de cătră altă órdă barbară — Huniĭ, ca să părăsĭascĕ totalminte Dacia traĭană, spre a se lăsa prin Imperiul de Orientŭ pĕnĕ în Asia, ĭar prin cel de Occidentŭ pĕnĕ în Africa, ḑicemŭ, că Goţiĭ ar fi pututŭ cu Romaniĭ de aicĭ să fundeze unŭ Statŭ şi să'şĭ creeze o sórtă politică maĭ favorabilă.

Relaţiunile însĕ ale Goţilor cu Romaniĭ din Dacia traĭană, precum şi cu Imperatoriĭ de Orientŭ, respectiv de permisiunea fundăreĭ unuĭ Statŭ la Dunărea, se întrerupŭ din causa Hunilor, cariĭ năvălescŭ în Dacia traiană încă de pre la 376. Cu finele secululuĭ al IV-le Romaniĭ din Dacia traĭană ducŭ o viéţă politică fórte miserabilă, şi de frica órdelor celor maĭ barbare, din câte a vĕḑutŭ lumea, eĭ sûntŭ necesitaţĭ aşĭ limita viéţa lor politică, séŭ maĭ drept a renunça la dînsa, şi a se mărgini în cea socialo-religiósă numaĭ, trăind prin fortereţe şi prin munţĭ. Cum că în adevĕr Romaniĭ din Dacia luĭ Traĭan a continuatŭ a duce o astŭ-felŭ de viéţă şi n'aŭ părăsitŭ locurile lor acum natale, noĭ vedemŭ acésta din mărturiile chronicaruluĭ ungurŭ Turoţiu (2), precum şi din relaţiunile, ce Romaniĭ aŭ avutŭ cu Huniĭ pre aceste timpurĭ, dupre cum mărturisesce despre acésta rethorul Priscŭ (3): « Pe timpul, când era tôrgŭ între Scuţĭ (Hunĭ) şi între Romanĭ, Scuţiĭ atăcară cu óste pre Romanĭ, şi uciseră pre multĭ. Decĭ Romaniĭ trămiseră deputaţĭ la Scuţĭ, ca să se plângĕ *pentru luarea castelului*, şi pentru *nepăzirea tractatelor*. Iar Scuţiĭ aŭ respunsŭ, că eĭ n'aŭ făcutŭ acésta cu scopŭ, de a începe resbelul, ci ca să'şĭ resbune pentru supărările, cele făcute de Romanĭ » . . . . Acum fie drepte séŭ nu plângerile Hunilor, noĭ din aceste însĕ vedemŭ, că Romaniĭ, aflaţĭ în adevĕr pre aceste locurĭ, avéŭ în posesiunea lor castelurile şi eraŭ organizaţĭ ast-felŭ, că dupre plângerile Hunilor « Episcopul din Margŭ a trecutŭ în pămêntul lor (Hunilor) şi a prădatŭ mormintele şi visteriile cele ascunse ale Regilor lor » (4). Şi în genere vorbind, în

(1) Dositheĭ, patriarchul Ierusalimuluĭ Ἱστορία περὶ τῶν ἐν Ἱεροσολύμοις Πατριαρχευσάντων cart. III, cap. X, § 1.

(3) Thurotz. Chronica Hungarorum. P. I. cap. XII,

(3) Priscus Rhetor de legationibus.

(4) Priscus Rhetor locul citatŭ. Margul era o cetate ce'şĭ avea numele de la rîul

decursul secululuĭ al V-le şi începutul celuĭ al VI Românilĭ ş'aŭ desvoltatŭ viéţa lor prin cetăţile de pre ambele laturĭ ale Dunăreĭ şi prin munţĭ, unde, dupre cum vomŭ vedea în decursul studiuluĭ nostru, n'a încetatŭ unŭ singurŭ momentŭ de a trăi, avênd kĭar probe istorice despre acésta şi de la începutul secululuĭ al VI, adică de la Imperatorul Justinian I. (518—527).

Espunênd pĕnĕ aicĭ starea politică a Românilor din Daciĭ, şi nu maĭ mult numaĭ din Dacia traĭană, şi includind în acéstă parte a studiuluĭ nostru epocha dintre 274 pĕnĕ la 527, timpul suireĭ pe thronul Imperiuluĭ de Orientŭ a Imperatoruluĭ Justinian I, noĭ acum trecemŭ la a determina maĭ de aprópe şi posiţiunea geografică a acestor locurĭ; pentru ca, intrând în partea istorieĭ bisericescĭ, relativă la crestinismul din Daciĭ, să putemŭ înţelege şi maĭ bine datele istorice, de care avemŭ să ne servimŭ.

Cu finele secululuĭ al III şi începutul celuĭ al IV-le şi posiţiunea geografică a Dacieĭ traĭane a trebuitŭ să se skimbe fórte mult, din causa posiţiuneĭ eĭ celeĭ politice. In óre-ce pĕnĕ la venirea Goţilor în Dacia traĭană Romaniĭ avéŭ posibilitatea, de a se întinde şi preste câmpiile acesteĭ Daciĭ, de acum acésta devine imposibilŭ, şi eĭ nu putéu să easĕ la largŭ, de cât numaĭ cu reserve şi cu scopul numaĭ, de a'şĭ cultiva părţile de câmpŭ, maĭ apropiéte de locuinţele fortificate. Goţiĭ la începutŭ şi maĭ pe urmă Huniĭ îĭ facéŭ, ca eĭ să pótĕ fi în totul stăpânĭ numaĭ preste locurile fortificate, făcute astŭ-felŭ de la D-ḑeŭ, séŭ de arta romană. De acea şi vedemŭ, că posesiunile Romanilor din epocha, ce ne ocupă şi în Dacia traĭană, se întindŭ maĭ ales în părţile montóse ale acesteĭ Daciĭ şi pre laturea stângă a Dunăreĭ, nu aşa depărtată de munţĭ; de altă parte, maĭ vedemŭ posesiunĭ multe romanice pre laturea dreptă a Dunăreĭ, fiind ca şi aicĭ era în faţă, preste Dunărea, coloniile romane din

---

de asemenea numire, séŭ Morava de astăḑĭ. Castelul Margŭ era situatŭ la vĕrsarea Moravieĭ în Dunăre, séŭ în Dacia aureliană. Pămêntul Hunilor, mençionatŭ în acestŭ citatŭ, nu putea să fie altul, decât câmpiile, pre unde locuise şi Goţiĭ, şi în special părţile din stânga Dunăreĭ, şi din aceste nu tóte. Căcĭ pre laturea dréptă a Dunăreĭ şi în jurul Marguluĭ, de unde veniaŭ supărările pentru Hunĭ, maĭ eraŭ cetăţile Singidonul la gura Saveĭ, şi Viminaciul, la gura Melaveĭ, din josul Marguluĭ şi altele. Acesta este castelul, pre care l'aŭ răpitŭ Huniĭ de la Romanĭ, şi unde s'aŭ făcutŭ şi tôrgul mençionatŭ. De altă parte pre stânga Dunăreĭ era unŭ castelŭ numitŭ Constanţiola, şi care se afla tot în mânele Romanilor. Magaz. ist III. 102.

Dacia traĭană, ĭar la spate cohortele imperiuluĭ romanŭ de Occidentŭ şi maĭ pre urma cele de Orientŭ, care la casŭ de trebuinţă li putéŭ veni în ajutorŭ.

Posesiunile Romanilor pe laturea stângă a Dunăreĭ, şi pre timpul dela 274 pĕnĕ la 527 se întindéŭ cu preferinţă în partea montósă a Dacieĭ, adică prin Transilvania şi Ungaria de astă-ḑĭ, fŏrĕ ca tot o-dată să fie în totul părăsită şi partea câmpénă de pre ţermul stângŭ al Dunăreĭ. Constantin cel mare între aniĭ 327 şi 330 construĭesce unŭ podŭ preste Dunărea în dreptul Gelleĭ de astăḑĭ, şi bătând pre Sarmaţĭ în tótă Panonia, îĭ alungă pĕnĕ preste Dunastru. Şi, pentru ca să póte ţinea şi maĭ bine provinçia în puterea sa, construĭesce maĭ multe cetăţĭ, între care Constantiola şi Racidua în Timişana, Sicibida şi Dafne în Dacia australă (1) Şi că pre acestŭ timpŭ tótă Dacia luĭ Traĭan se afla în potestatea Romanilor, se maĭ vede şi din cele ce ni relatéză Ammian Marcelinul, când spune, că la «Rîpa Dunăreĭ Vetranion, prefectul Panonieĭ, îmbrăcă purpura imperială, de carea îlŭ desbrăcă Constantin fŏrĕ vĕrsare de sânge»; că: «Constanţie, după ce triumfă în contra luĭ Magnenţie, trecu Dunărea şi batu pe Quaḑĭ şi Sarmaţĭ, îĭ supuse imperiuluĭ, luându-şĭ titlul de Sarmaticŭ», că «Iulian, nepotul luĭ Constantie, dupŏ ce se declară de imperatorŭ în Galia, veni în Dacia, unde se întări cu oştile séle în contra fortuneĭ, ce-lŭ amerinţa din partea unkĭuluĭ seŭ.» Ammian, continuând cu istoria succesorilor luĭ Constantin cel mare, adauge: «că Valentinian s'a născutŭ în Cibale, nu departe de Sirmiu, în Panonia», că «Procopiu, generalul luĭ Valent, fratelui luĭ Valentinian, se rădică în contra luĭ şi kĭemă într'ajutorŭ pre Goţĭ de la Dunastru» adică de unde'ĭ împinsese Constantin cel mare. «Valent, ḑice Ammian, inţelegênd de tradarea generaluluĭ seŭ, a purcesŭ de la Rĕsăritŭ în contra Goţilor, celor ce trecuseră Dunărea, îĭ împinse preste acestŭ rîu, trecu el însuşĭ cu armata în contra barbarilor, comandaţĭ de regele lor Atanaric; Goţiĭ se ascun-

(1) Mag ist. T. V. pag. 193. Cum-că Dacia luĭ Traĭan încă din timpurile cele maĭ antice s'a împărţitŭ în doĕ, adică în inferióră şi superióră, se vede din diploma, găsită la Celeĭ (Mag. ist. I, 23—27). Acéstă împărţire a tuturor provinciilor romane, în superióre şi inferióre, pre timpul luĭ Constantin cel Mare a motivatŭ numirile de Panonia I şi II, ĭar asupra Dacieĭ s'a aplicatŭ astŭ-felŭ, numindu-se I a luĭ Traĭan, ĭar a II Dacia luĭ Aurelian, séŭ încă cea veke şi cea noă, aplicânduse tot o dată la fie-care din Daciĭ împărţirea de superióră şi înferióră.

seră în pădurele Dunăreĭ; Valent adunară pre locuitorĭ, şi le promise o sumă pentru fie-care capŭ de Gotŭ. Acestia nu întârdieră, şi străbâtând în tóte laturele, uciseră atâta mulţime de barbarĭ, în cât Atanaric, vĕdênd perderea ómenilor sĕĭ, fu constrînsŭ să cérĕ pace de la Imperatorul, carea i s'a şi datŭ cu condiţiunea, ca să nu maĭ cuteze a întra în ţinuturile Romanilor.» (1) Acéste s'aŭ petrecutŭ pĕnĕ la 359 dupŏ Christos, şi de unde se vede, că pre aceste timpurĭ Romaniĭ eraŭ singuriĭ stăpânĭ aĭ Dacieĭ luĭ Traĭan, pĕnĕ în Dunastru.

Acestŭ spaçiu însĕ dintre Dunastru şi Tisa, Dacia adică traĭană, de la anul 369 séŭ maĭ drept de la 370 începe a se împărţi între Goţĭ şi Românĭ. Româniĭ ocupaŭ munţiĭ şi cetăţile, ĭar Goţiĭ câmpiile cu luncele de pre margenile rîurilor şi maĭ ales ale Dunăreĭ. Dar acéstă împărţire de teritoriŭ a Românilor cu Goţiĭ se continuă numaĭ pĕnĕ pre la 376 séŭ 377, când Dacia luĭ Traĭan este inundată de Hunĭ şi alte popóre barbare. Huniĭ îşĭ disputaŭ cu Romaniĭ Dacia traĭană pĕnĕ pre la 430, în care timpŭ eĭ fură de maĭ multe-orĭ învinşĭ de generaliĭ luĭ Theodosiu cel mare, între cariĭ figuréză şi Promot, şi de aĭ luĭ Arcadie. Pre timpul însĕ a luĭ Theodsiu II, (434) Huniĭ îşĭ căpătuiră unŭ duce mare, pre Atila şi din acestŭ timpŭ eĭ nu numaĭ căşĭ supunŭ Dacia Traĭană, dar se aşadă în Panonia, stăpânind întrégă Dacia luĭ Traĭan, precum şi cetăţile, ce le apucase de la Romanĭ. De la acestŭ timpŭ pĕnĕ la 453, timpul morteĭ luĭ Atila, Huniĭ din reşedinţa lor, Panonia, cutrieră şi devastéză întregŭ Imperiul romanŭ, atât de Rĕsăritŭ cât şi de Apusŭ, străbătênd pĕnĕ în Italia şi Galia, de unde se întorcŭ învinşĭ. Fiiĭ luĭ Atila aŭ fostŭ bătuţĭ în Panonia de cătrĕ Gepiḑĭ, şi supuşĭ acestora, ĭar în Dacia traĭană de cătrĕ Ostrogoţĭ şi împinşĭ în Asia (2).

De unde se vede, că Româniĭ, avênd în Dacia traĭană pre Goţĭ de la 370 pĕnĕ la 377, eĭ de la acestŭ timpŭ aŭ avutŭ a aface cu Huniĭ, cariĭ aŭ continuatŭ aĭ supăra pĕnĕ pre la începutul seculuĭ al VI, când Iustinian 1 mişcă din noŭ viéţa la Dunărea şi pre a-

(1) Ammian Marcel. Lib. XXVII, 5. Mag. ist. V, pag. 193—195.

(2) Rhetor Priscus în «Legationibus», în Excerptis ex historia Gothica. (Mag. ist. V, 195—208).

cestŭ rîŭ fortifică şi fundéză maĭ multe cetăţĭ. Despre acésta în epocha următóre a studiuluĭ nostru.

Voind ca să dămŭ şi descripţiunea geografică a Dacieĭ Aureliane, noĭ preferimŭ pre aceĭa a Prea Fericituluĭ Chrysantŭ, carea, şi dupre părerea nóstră, este cea maĭ fundată, şi carea tot-o-dată se basază pre autorităţĭ atât profane, cât şi eclesiastice.

« Maĭ pre urmă însĕ Autocratorul Aurelian, strămutând locuitoriĭ din ceĭa-l-altă Dacie, (1) dupre cum ni spune Michael Ant. Baudrand din Paris la vorba Dacia din lexiconul sĕŭ, ĭa aşĕdatŭ dincóce de Dunărea, între cele doĕ Mysiĭ (2); pre uniĭ ĭa înşiratŭ pre rîpa Dunăreĭ, îar pre alţiĭ în mijlocul acestuĭ locŭ (mediteraneă), împărţindu'ĭ în doĕ Eparchiĭ. Pre cea de lôngă rîŭ a numit'o Dacia ripensă, fiind-că rîpă însémnă dupre latinĭ malŭ, ĭar pre cea-l-altă mediteraneă, séŭ din mijlocul pămêntuluĭ dupre latinĭ. Că acésta este adevĕratŭ, adică cum că afară de Dacia veke a resultatŭ alta noă şi maĭ posterióră, se vede de acolo, întâiŭ din catalogul eparchiilor şi a cetăţilor, supuse imperatorilor romanĭ celor din Constantinupolŭ, care (catalogŭ) se află în limba greco-latină la finele geografieĭ luĭ Pater Carol, celuĭ din monastirea s-tuluĭ Paul din Fuliu, unde se descriŭ 74 de Eparchiĭ, ĭar oraşe 935, şi între aceste Eparchiĭ Dacia medeteraneă (séŭ din mijlocul pămêntuluĭ) se numĕra a patru-spre-ḑecea eparchie, avênd consulul sĕŭ şi de capitală (metropolie) Sardica; ĭar a cincĭ-spre-ḑecea eparchie este Dacia ripensă, fiind şi acésta sub consulŭ şi avênd de capitală (metropolie) Ratiaria (Razaria) şi al patrule oraşŭ al aceliaşĭ eparchiĭ este Castra Martyr. Că aceste oraşe sûntŭ dincóce de rîul Dunărea, adică în Dacia noă, şi nu în cea veke, se vede din tabelele geografice şi cele istorice. Aşa Theodorit în istoria luĭ bisericéscă cartea II, capŭ IV ḑice : « Constanţie a ordonatŭ, ca episcopiĭ apusenĭ să se adune în Sardica ». Astă poliţie este ilirică, luând aicĭ numele de ilirică în sensŭ maĭ latŭ şi maĭ generalŭ, şi capitala némuluĭ

(1) Datele geografice, espuse maĭ susŭ, probéză, că Aurelian n'a strámutatŭ, pre toţi locuitori din Dacia traiană.

(2) D. A Treb. Laurian pune limitele Dacieĭ aureliane între rîul Sava şi Asmul. Şi pre Dacia ripensă o întinde pre rîpa Dunăreĭ, iar pre cea mediteraneă prin Macedonia şi Thracia. (Mag. ist. T. V. pag. 191).

Dacilor (1). Şi Sozomen în cartea IX, capŭ V numesce pre Castra Martyr oraşŭ al Mysieĭ. Ceĭa ce dovedesce, că şi el înţelege pre Dacia cea noă de dincóce de Dunărea, şi nu pre cea veke, carea nu intra în Eparchiile ilirice. Şi kiar Plotomeŭ în cartea III a geografieĭ séle capŭ XI, pre Sardica o numĕră la oraşele Thracieĭ, fiind-că în Dacia cea noă intra şi o parte a Thracieĭ. Acésta se maĭ demunstră şi prin împărţirea generală a Imperiuluĭ romanŭ de Orientŭ şi Occidentŭ; unde administraţiunea Dacieĭ Orientale, adică aceleĭ mediteraneă, era supusă unuĭ Vicariu al Prefectuluĭ de Orientŭ (2), care îşĭ avea capitala la Nesŭ séŭ Naisŭ, ĭar Vicariul Dacieĭ ripensă administra din Iscŭ séŭ Escŭ. Ptomeŭ în cartea III capŭ X ḑice, că Nesul cade în Dardania, ĭar Iscul în Mysia de josŭ, pre lôngă Tribalĭ » (3).

Vĕḑênd pĕnĕ acum starea politică şi cea geografică a Daciilor din epocha de la 274, adică de la formarea Dacieĭ luĭ Aurelian şi pĕnĕ pre la 527, când Iustinian I dă o noă impulsiune vieţeĭ politice, şi maĭ ales celeĭ eclesiastice a Românilor de la Dunărea, să întrămŭ acum în cariera, ce nĭ-am desckisŭ, ca să vedemŭ maĭ de aprópe viéţa religiósă a Românilor.

Maĭ ântăiŭ pre la finele secululuĭ al III-lea, adică imediat dupŏ formarea Dacieĭ aureliane (274) şi numaĭ cu 22 de anĭ maĭ târḑiu de acéstă epochă, anume pre la 296, noĭ găsimŭ atâţa crestinĭ prin Daciĭ, că eĭ formaŭ o episcopie cu numirea de Sisania (4). Acéstă

(1) Éca cuvêntul, ce maĭ pre urmă a motivatŭ pre Justinian I, ca Daciile să intre în Archiepiscopia de Iustinianea I. In acéstă părere noĭ ne separămŭ de prea Fericitul Chrysant, care crede, că Daciile n'aŭ fostŭ sub Archiepiscopia Iustinianea I. Despre acésta maĭ jos.

(2) Aicĭ Prea Fericitul Chrysant are în vedere împărţirea Imperiuluĭ, făcută de Constantin cel mare la 330. Făcênd, ca ambele Daciĭ aureliane să intre în prefectura de Orientŭ, noĭ nu înţelegemŭ cum acea mediteraneă, carea dupre posiţiunea eĭ era maĭ apusénă, se numesce aicĭ orientală; în óre-ce cu maĭ multŭ dreptŭ se putea numi astŭ-felŭ cea ripensă. In respectul însĕ eclesiasticŭ Daciile atât mediteraneă, cea ripensă, precum şi acea traiană a continuatŭ a fi sub administraţiunea bisericeĭ de Occidentŭ, pĕnĕ ce Justinian I le-a datŭ sub administraţiunea Archiepiscopuluĭ de Iustinianea I.

(3) Χρυσάνθου Συνταγμάτιον pag. 82,83.

(4) Pouqueville (voyage III, 78 sqq) demunstră, că episcopia din oraşul Sisania şi acea din oraşul Siatista cădea în Panomia II, ce se întindea şi asupra Transilvanieĭ, adică în Dacia traiană, séŭ Dacia ântăia, cum o numesce Prea Fericitul Chrysant Aceste eparchiĭ creştine, compuse pĕnĕ acum numaĭ de Romanĭ, pre la fine-

epochă este cu mult maĭ anterióră crestinăreĭ Goţilor şi kĭar venireĭ lor pre locurile, locuite de Românĭ. La episcopia de Sisania noĭ găsimŭ episcopŭ pre la finele secululuĭ al III-lea şi începutul celuĭ al IV-lea pre Quirin. Acest episcopŭ, neputênd încă fi de origine gothică, el îşĭ atestă naţionalitatea sa prin îsuşĭ numirea, ce o pórtă. S. Quirin, Episcopŭ al uneĭ Bisericĭ române de pre aceste locurĭ, s'a marturisatŭ pre timpul luĭ Liciniu, şi la 310 de la Christos el îşĭ termină viéţa terestră, înecatŭ fiind în rîul Sava (1).

Nu mult dupŏ acésta, adică înainte de Synodul 1 ecumenicŭ din Nicea, şi anume pre la 320 când Marele Constantin încă nu regulase Dacia traĭană sub prefectura de Orientŭ, noĭ descoperimŭ în serviciul divinŭ (slujba) s-tuluĭ Nicita, ce se serbéză la 15 ale luĭ Septemvrie, maĭ multe date, relative la crestinismul din Daciĭ. Maĭântăiŭ în stichira de la litie citimŭ, că : « Sântul Nicita a primitŭ Botezul de la Theofil, păstorul cel bunŭ al Goţilor » In stichira ântăia de la polieleŭ auḑimŭ : « că Nicita a povăţuitŭ cu faclia buneĭ credinţe pre popórele Gotilor ». In fine în synaxarul ḑileĭ, unde se face biografia S. Nicita Românul, noĭ măĭ citimŭ : « Acesta a fostŭ pre vremea împărăţieĭ Mareluĭ Constantin, născutŭ şi crescutŭ în ţéra varvarilor, celor numiţĭ Goţĭ, adică în Dacia luĭ Traĭan, carea scriitorilor grecescĭ li este din colo de Dunărea, care ţéră pre acele vremurĭ o apucase Goţiĭ şi se kĭema Gotia, ĭar acum se kĭamă ţéra românéscă şi ţéra Moldoveĭ. Decĭ fiind că acestŭ sântŭ n'a voitŭ a urma păgânătatea varvarilor, ci pecum era de némŭ luminatŭ şi bogatŭ, aşa era şi crestinŭ bunŭ, a fostŭ prinsŭ şi muncitŭ de Atanarik, stăpânitorul Goţilor pentru credinţa luĭ Christos, maĭ pe urmă prin focŭ s'a sĕvârşitŭ » (2) — De unde se vede că pre la finele secululuĭ al III-lea în Dacia şi anume cea traĭană era Theofil, episcopŭ al crestinilor de aicĭ; pre la începutul secoluluĭ al IV-lea Nicita tot în

le jumătăţeĭ ântăia a secululuĭ IV-le ele aŭ datŭ nascere eparchieĭ de Savia, carea se întindea între rîurile Drav şi Sava. Adauge Χρυσάνθου Συνταγμάτιον pag 82. 81. Ματ. Βλαστ. Σύνταγμα στοιχ. ε! κεφ. XI.

(1) Aurel Prud. Clementis carmiua. Περὶ στεφάνων. ὕμν. VII

(2) Sântŭ fórte in teresanteaceste date istorice, cupriinse în serviciul divinŭ alŭ s-tuluĭ Nicita; dar numaĭ ele trebuescŭ lămurite cu sciinţa istorieĭ. Socrat (Hist. ecl. lib. I cap. 2) pune crestinarea Goţilor încă de preţimpul luĭ Constantin cel mare, ḑicênd : «Constantin, sperând în stégul cruceĭ, care este semnul propriu al creştinilor, atâta de tare a învinsŭ pre Goţĭ, încât nu numaĭ că a desfiinţatŭ tributul, care

Dacia este povăţuitorŭ al buneĭ credinţe, adică episcopŭ. Despre Theofil se face menţiune şi în practicalele synoduluĭ I din Nicea, că a luatŭ parte la acestŭ Synodŭ, adică la 325 dupŏ Christos.

Dositheĭ, Patriarchul Ierusalemuluĭ, fundându-se pre relatările luĭ Eusevie, ni spune, că la anul treĭ-decĭ al împĕrăţieĭ luĭ Constantin cel mare (336 de la Christos), sânţindu-se templul din Ierusalem, s'aŭ adunatŭ atâţa înkinătorĭ la locurile sânte, în cât ar fi fostŭ de necreḑutŭ acésta, décă nu s'ar atesta de ómenĭ vekĭ şi demnĭ de încredere. Dupŏ aceste Dositheĭ, enumerând pre crestiniĭ, ce de la diferitele popóre mergéŭ regulat încă din timpurile cele maĭ depărtate la închinarea s-telor locurĭ, se esprimă : « *Tótă eparchia Macedonieĭ avea deprinderea, de a trămite pre Metropolitul, spre înkinare la S. Mormêntŭ din partea sea; de asemine s'a trămisŭ la Ierusalem şi Alexandru al Thesaloniculuĭ, ca representantŭ comunŭ. Iar Panonieniĭ şi Mysieniĭ*, dupre Eusevie, *trămitéŭ acolo pentru sânţire pre flórea timerimeĭ lor* ». (1) Admiţênd, că acéstă

se da barbarilor de imperatoriĭ ceĭ de maĭ 'nainte, ci şi eĭ răpiţĭ de mirare pentru învingerea cea necreḑută, a primitŭ religiunea creştină, cu al căria ajutorŭ Constautin eşise nevĕtămatŭ. Goţiĭ pre aceste timpurĭ nu eraŭ aşeḑaţĭ în Dacia traĭană, ci pre laturea apusénă a Meothideĭ, séŭ a Chersonuluĭ Tauricŭ, adică începênd de la Crimea şi se întindéŭ prin gubernia Chersonuluĭ pĕnĕ la gurele Dunăreĭ. (Dosith Ιστορ. π. τῶν ἐν Ιεροσ. Πατριαρχευσάντων cart III cap X § 1). Aicĭ îşĭ aveaŭ Goţiĭ Imperiul lor, de aicĭ preste Marea négră şi gurele Dunăreĭ (Mag. ist A. Tr. Laurian I 21) învadaŭ Imperiul, unde învingêndu-ĭ M. Constantin îĭ împinge preste Dunastru, şi tot-aicĭ, dupre cum ni spune Theodoric (cart. IV, cap. XXII) se începe creştinarea Goţilor în modŭ seriosŭ, adică nu maĭ curênd, de cât dupĕ Synodul 1 din Nicea, şi anume pre la 370, adică când Archiepiscopul de Constantinupol Eudoxie a convinsŭ pre Ulfila, că «diferinţa între arianismŭ şi credinţa din Nicea este o dispută deşartă». De unde se vede, că Goţiĭ a primitŭ creştinismul cu eresia arianismuluĭ, şi eĭ continuă a rĕmânea în dînsul pĕnĕ pre la 400, pre timpul s-tuluĭ Chrysostom, care, dupre cum ni spune tot Theodoric (λόγῳ πέμτῳ) ş'aŭ îndreptatŭ privirile séle nu numaĭ asupra păgânilor, dar kĭar şi asupra ereticilor — Goţilor. Iar unŭ restŭ de Goţĭ a continuatŭ a rĕmânea în arianismŭ pĕnĕ pre timpul luĭ Iustinian I, când, dupre mărturia luĭ Procopie (Γοτθικῶν τετάρτῳ), a cerutŭ de la acesta archiereŭ ortodoxŭ : Adauge Dosith. Ιστ. π. τῶν ἐν Ιερ. Πατρ. cart III, cap. X. § 1. De aicĭ urméză, *că Theofil şi cu Nicita aŭ fost episcopĭ nu aĭ Goţilor, ci aĭ Românilor din Dacia traĭană, carea maĭ pre urmă s'a numitŭ Goţia* (372). Şi prin urmare nu Goţiĭ aŭ crestinatŭ pre Românĭ, ci *din contra pĕnĕ la unŭ punctŭ acestia pre Goţĭ.*

(1) Dosith. cart. III, cap. XI, §. 4 Χρυσάνθου Συνταγμάτιον pag 82. Pre timpul Mareluĭ Constantin Macedonia şi Mysia compunéŭ Dacia Mediteraneă, ĭar Panoniile amândoĕ, I şi II, intraŭ în Dacia traĭană. (veḑĭ maĭ sus împărţirea Imperiuluĭ, făcută de Constantin la 330).

usanță îșĭ avea începutul numaĭ de la sânțirea templuluĭ din Ierusalemŭ (336), ea în acestŭ timpŭ și din locurile, înșirate aicĭ, trebuea din necesă să fie practicată de coloniile romane, aflătóre în Dacia luĭ Traĭan și a luĭ Aurelian, séŭ de vekiĭ Tribalĭ, (1) Thracii și Daciĭ, cariĭ ar fi maĭ rĕmasŭ pre aceste locurĭ. Dar atât Daciĭ, rĕmașĭ în Dacia traĭană, cât și Tribaliĭ, în cea aureliană, precum kĭar și Thraciĭ vekĭ se perdŭ, ca națiunĭ, în mijlocul poporuluĭ înviugĕtorŭ, și cu numele lor se numescŭ din când în când numaĭ locurile, locuite odată de dînșiĭ.

Puțin mal târdiu de la sântirea templuluĭ din Ierusalem, adică pre la 337 séŭ 338 de la Chr., arieniĭ se adună în Egiptŭ, ca să țině unŭ synodŭ contra s. Athanasie, care se numĕră și al treilea; adică, cel ântăiŭ s'a ținutŭ în Cesaria Palestineĭ, al doile în Tyr, când Mare Athanasie a efectuatŭ sânțirea templuluĭ din Ierusalem, alăturea de episcopiĭ arienĭ, și al treile cel din Mareota, orașŭ în apropiere de Alexandria Egiptuluĭ. Aicĭ la acestŭ synodŭ de pre urmă, dupŏ care sântul s'a exilatŭ în Trivera, orașŭ al Galieĭ, Arie, avênd scrisorĭ de permisiune din partea Mareluĭ Constantin, ca să convŏce synodul, participă între alțiĭ, dupre cum ni spune Theodoric (2) = **Ursaki și Valent** — Episcopĭ, unul al Singidonuluĭ din Mysia de sus, și altul al Myrseĭ séŭ Murseĭ din Panonia de sus, (3). Și că pre aceste timpurĭ și locurĭ nu eraŭ alțĭ episcopĭ de eresia arienilor se vede din confesiunea s. Athanasie, dată imperatoruluĭ Iovian pre la 364, unde Athanasie, enumerând Bisericile, ce se ținŭ de credința Synoduluĭ din Nicea, adauge: « că de acéstă credință se ținŭ Bisericele Italieĭ și ale întregeĭ Campaniĭ, ale *Dalmațieĭ* și ale *Mysieĭ*, ale *Macedonieĭ* și ale tóteĭ Elade » (4). Séŭ maĭ precis,

(1) Nuvela CXXX séŭ CXXXI, cap. III.

(2) Theod. cart. I, cap. XXXI, adauge Dosith. cart. II, cap. V. § 3.

(3) Mursa séŭ Myrsa era orașŭ al Dacieĭ traĭane, ĭar Singidonul séŭ Singidunul al Dacieĭ aureliane Pre locul vekĭuluĭ Singidon s'a rădicatŭ maĭ pre urmă Bela-greca séŭ Belgradul din Serbia de astă-dĭ. Mulțĭ din istoricĭ se îndoĭescŭ despre acésta; se învoĭescŭ însĕ cu toțiĭ, că Singidonul era situatŭ la vĕrsarea rîuluĭ Sava în Dunărea (Bouillet. vorba Singidunum). Totŭ, ce ne importă pre noĭ aicĭ, este, că în Singidonŭ se nascŭ și morŭ maĭ mulțĭ imperatorĭ romanĭ, între cariĭ și Iovian; ĭar acésta dovedesce că Singidonul, fiind unŭ centru religiosŭ cu episcopul sĕŭ, el tot-odat ăera și unŭ centru politicŭ romanŭ, vedĭ și Dosith. cart. II cap, VI. § 1.

(4) Theod. λογῳ τετάρτῳ cap. II, Sozom. cart. VI. cap. V. Dosith. cart. II, cap XIII, § 1.

pre basa acestuĭ citatŭ putemŭ afirma, ca de eresia ariénismuluĭ în părţile Dacieĭ aureliane se ţinea numaĭ episcopul Singidonuluĭ, în óre-ce aĭ Dalmaţieĭ, Mysieĭ şi al Macedonieĭ nu; asemine şi din Dacia luĭ Traĭan numaĭ episcopul Murseĭ — Valent era ariénŭ.

Pre la anul 347, când încă Goţiĭ nu eraŭ creştinaţĭ; când în Imperiul romanŭ de Rĕsăritŭ domnĭa fiiul luĭ Constantin—Constantie, ĭar la Apus al doile fiiŭ al luĭ — Constans; când în fine în totŭ Imperiul era o luptă crâncenă şi de mórte între arienĭ cu Episcopiĭ orthodoxĭ, séŭ dupre espresiunea timpuluĭ cu credinţa din Nicea; ḑicemŭ, că de la acestŭ timpŭ de frămêntare a întreguluĭ Imperiŭ avemŭ şi noĭ maĭ multe date istorice, relative la creştinismul în Daciĭ, din care se vede, că creştiniĭ de pre aceste locurĭ, şi specialminte aceĭ din Daciĭ ĭeŭ şi eĭ parte în lupta pentru credinţă; şi de altă parte, cu acéstă mişcare a Imperiuluĭ se maĭ manifestéză şi aceĭa, că creştiniĭ de origine latină esistaŭ în maĭ multe puncte ale Daciilor, avêndu-şĭ Episcopiĭ cu episcopiile lor, şi fiind tot-o-dată dependinte de archiepiscopia de Roma (1). Iar cuvêntul, pentru care în acestŭ timpŭ ese maĭ mult pre scenă viéţa politico-religiósă a Românilor, zace acolo, că încă de pre timpul luĭ Constantin cel mare armele Românilor aŭ sunatŭ ne'ntrerupt la Dunărea şi kĭar activitatea politică a Imperatorilor este îndreptată spre aceste locurĭ, de unde, ca roiĭ, fŏrĕ a se nasce în aceste locurĭ, năvăléŭ n'encetat barbariĭ (2).

---

(1) Cum că Daciile în respectul eclesiasticŭ depindéŭ de Archiepiscopia de Roma, despre acésta mărturisescŭ maĭ mulţĭ autorĭ bizantinĭ (Zonara, coment. în can. 5 al synod. din Sardica. Ραλλη III, pag. 241, Dosith. cart. III, cap. XVIII, § 15). Acésta dependinţă a Dacilor de Roma, dar numaĭ în respectul eclesiasticŭ, a făcutŭ pre papiĭ Romeĭ, că nicĭ pĕnĕ astăḑĭ să nu uĭte Daciile. Inocenţiu al III, Urban V-le şi alţĭ papĭ, noĭ vomŭ vedea în decursul studiuluĭ nostru, accentuéză fórte tare asupra acesteĭ dependinţe. Insuşĭ papiĭ de astăḑĭ numescŭ pre episcopul catholicŭ din Bucurescĭ episcopŭ al Nicopoleĭ, adică al uneĭ eparchiĭ eclesiastice, carea dupre opiniunea istoricilor ar fi esistatŭ pĕnĕ în secolul al XIV-le, şi era situată la vĕrsarea Aluteĭ (Oltuluĭ) în Dunărea. (Bouillet. Nicopolis).

Datele istorice, de care dispunemŭ, ni impunŭ, ca să recunóscemŭ, că Bisericile române de la Dunărea aŭ depinsŭ de archiepiscopia de Roma pĕnĕ pre timpul luĭ Iustinian I, (540—550) şi de atuncĭ aŭ intratŭ nu sub Archiepiscopia de Constantinupolŭ, dupre cum crede Prea Fericitul Chrysant, şi Prea Sânţitul Şaguna, dar sub cea a Iustinianeĭ 1-me, seŭ a vekiuluĭ Tauresin. (Nuvel. CXXX, séŭ CXXXI, cap. II. Nuvela XI. Mag. ist. III 103—108). Despre acésta maĭ mult în epocha a trea a studiuluĭ nostru.

(2) Mag. ist. V, 190—195.

La 347 séŭ 348 Osie, episcopul de Cordova, séŭ dupre Dositheĭ de Cudruva, fiind episcopul cel maĭ de stimă, şi bucurându se între toţĭ contimpuraniĭ sĕĭ de titlul cel maĭ cuviosŭ între episcopĭ, le iniçiativa şi scrie o encyclică cătrĕ creştiniĭ din Libia, prin carea el numesce pre nume maĭ pre toţĭ episcopiĭ, pre cariĭ creştiniĭ trebue să'ĭ asculte în materie de credinţă. Intre episcopiĭ orthodoxĭ şi cariĭ se ţinéŭ de credinţa Synoduluĭ din Nicea, era şi : *Kyriac al Mysieĭ*, Post şi Aristeŭ al Eladeĭ, **Silvestru şi Protogen al Dacieĭ.** etc. (1) Numele luĭ Protogen, ca episcopŭ al Dacieĭ, şi tot-o-dată orthodoxŭ se menţionéză şi kĭar de episcopiĭ arienĭ. Aşa arieniĭ, dupre mărturia luĭ Ilarie şi motivaţĭ de encyclica luĭ Osie, se adună în Philipupoli, şi ţinŭ unŭ synodŭ localŭ, unde se condémnă din noŭ doctrina ὁμοούσι-uluĭ (a deofiinţimeĭ Fiĭuluĭ cu Părintele), precum şi apărătoriĭ acesteĭ doctrine — Markel şi s. Athanasie. Dupŏ terminarea synoduluĭ episcopiĭ arienĭ scriŭ şi eĭ encyclice cătrĕ toţĭ creştiniĭ, prin care aceştia se esprimă : « ca nu cum-va ore-cariĭ din voĭ, amăgindu-se cu Osie, **Protogen**, Athanasie » etc. (2). In acelaşĭ timpŭ cu synodul din Philipupoli, episcopiĭ apusenĭ se adună în Sardica, oraşŭ al Ilyrieĭ şi capitală a Dacieĭ mediteraneă şi ţinŭ unŭ altŭ synodŭ, compusŭ dupre mărturia luĭ Socrat (3) şi a luĭ Ermia (4) din 300 de părinţĭ, între cariĭ era şi Osie. Aicĭ, la acestŭ synodŭ se respunde la encyclicele, eşite din synodul de Philipupoli, se disculpă s. Athanasie şi ceĭ împreună cu dînsul şi se anathematizasă, ca arienĭ, între alţiĭ : *Ursaki al Singidonuluĭ din Mysia de sus şi Valent al Myrşilor din Panonia de sus*, etc. (5).

In urmarea decisiunilor sinodale, luate în Philipupoli de cătrĕ arienĭ şi în Sardica de cătrĕ orthodoxĭ, s'a făcutŭ atâta turburare în Imperiu, că maĭ ales Constans, pentru ca să liniscĭascĕ agitaţiunea spiritelor, a cerutŭ de la fratele sĕŭ Constanţie, ca să'ĭ tră-

(1) Dosith. cart. I, cap. XIII, § 2. Atragemŭ atenţiunea lectorilor nostri, că în acelaşĭ timpŭ noĭ avemŭ în Daciĭ de o dată patru episcopĭ creştinĭ — Ursaki, Valent, Silvestru şi Protogen; şi ce e maĭ mult, că aceştĭ patru episcopĭ suntŭ înaintea creştinăreĭ Goţilor.

(2) Dosith. cart. II, cap. VI § 1. 13.

(3) Socrat Hist. el. lib. II, cap. XX.

(4) Erm. cart. III. cap. XIII.

(5) Dosith. cart II, cap. VI, § 1.

mitĕ persóne competente, care ar putea să probeze veritatea doctrineĭ ὁμοιούσι-uluĭ, (a asĕmănăreĭ Fiiuluĭ cu Părintele) şi să sprijine legitimitatea exilăreĭ luĭ Athanasie şi acelor împreună cu dînsul. Şi dupre mărturia luĭ Ermia, Constanţie a trămisŭ patru episcopĭ (1) ĭar dupre a luĭ Socrat treĭ (2), cariĭ, venind în Italia — Roma, unde venise şi Athanasie, disputa cele ale credinţeĭ. Şi vĕdênd Constans, că nu se póte ajunge la nicĭ o înţelegere, a hotărîtŭ, ca să se ţinĕ unŭ altŭ synodŭ. Cu acéstă ocasiune « Episcopiĭ apusenĭ, între cariĭ se înţelegŭ *Thracicii*, *Macedoneniĭ*, Eladiciĭ, Daciciĭ, Panonieniĭ (afară de **Ursaki al Singidonuluĭ, Valet al Myrşilor şi Photin al Sirmiuluĭ**) aŭ rĕspunsŭ fórte înţelepţesce, ajunge credinţa, adeverită în Nicea şi alta nu maĭ trebue » (3).

Dupŏ mórtea luĭ Constans, imperatorul Rĕsărituluĭ Constanţie, pornesce cu armata contra luĭ Magnenţie, ca să resbune mórtea frateluĭ sĕŭ. Venind în Sirmiu, staţionéză aicĭ, şi ordonă, ca să se convóce synodŭ localŭ, unde în preseuţa Imperatoruluĭ şi a singlituluĭ sĕŭ se dispută pentru credinţă Photin, episcopul Sirmiuluĭ, ce era de eresia luĭ Paul Samosateul, cu Vasilie, episcopul Angireĭ, şi rĕmâne învinsŭ Photin (4). Intorcêndu-se Imperatorul învingĕtorŭ din resbelul cu Magnenţie, arieniĭ, între cariĭ Ursaki şi Valent, prepară doĕ confesiunĭ, una în limba latină şi alta în limba grécă (5), pre care subscriindu-le, le daŭ Imperatoruluĭ (6).

---

(1) Ermia. cart. III, cap. XVIII.

(2) Socrat. Hist. eccles. cart II, cap XVIII.

(3) Socrat. Hist eccl cart. II cap. XIX Dosith. cart. II, cap. V, §. 8. Acestŭ citatŭ este de importanţa cea maĭ mare pentru istoria Bisericeĭ Românilor şi în specialŭ pentru creştinarea şi relaţiunile eclesiastice ale Bisericilor lor Maĭ întâiŭ trebue să observămŭ, că pre la anul 350 séŭ 351, când Goţiĭ nu se creştinase, coloniele romane de la Dunărea avéŭ episcopĭ de o dată în tóte părţile atât ale Dacieĭ aureliane, cât şi ale aceleĭ traĭane. Aşa în Dacia atât traĭană cât şi aureliană eraŭ episcopĭ: şi anume în Macedonia (orthodoxĭ) şi în Singidonŭ (ariénŭ), în Dacia ripensă şi traĭană eraŭ episcopĭ orthodoxĭ, afară de episcopul Myrşilor şi al Sirmiuluĭ. Pre lôngă aceste, maĭ este de observatŭ, că toţĭ episcopiĭ Daciilor intraŭ în archiepiscopia de Apusŭ. In fine maĭ observămŭ, că Sirmiul, pentruântâia dată se întâlnesce în studiul nostru; şi acéstă politie, carea era capitala Panonieĭ II. adică a uneĭ părţĭ din Dacia luĭ Traĭan, ea şi pĕnĕ acum a avutŭ importanţa cea maĭ mare. In Sirmiu se nascŭ imperatoriĭ romanĭ Aurelian, Prob şi Graţian şi morŭ Claudie II, şi Marc Aureliu (Bouillet. vorba Sirmium).

(4) Dosith. cart. II, cap. VIII, § 2.

(5) Pre timpul luĭ Constanţie limba grécă era limba palatuluĭ, ĭar cea latină limba populară şi a Singidonuluĭ.

(6) Dosith. locul citatŭ.

E de notatŭ, că de la anul 351 pĕnĕ la 359 tóte disputele religióse se concentréză maĭ ales în doĕ puncte ale Imperiuluĭ, adică în Sirmiu şi Arimin, oraş al Italieĭ; şi acésta pentru cuvêntul, că în acestŭ timpŭ imperatorul Constanţie a petrecutŭ maĭ mult prin Apusŭ, unde el avea de regulatŭ afacerile Imperiuluĭ dupŏ mórtea fratelui sĕŭ — Constans. Şi în adevĕr, că din aceştĭ anĭ noĭ avemŭ treĭ confesiunĭ, relative la credinţa creştină şi formulate în Sirmiu, unde în tóte se vĕdŭ figurând într'unŭ sensŭ séŭ altul Episcopĭ de prin tóte părţile, locuite de Românĭ. Şi aşa la 351 în Sirmiu se formuléză o confesiune, îndreptată contra luĭ Photin, episcopul Sirmiuluĭ, despre care mărturisesce şi Ilarie, ca orthodoxŭ (1). A doa confesiune, formulată la aniĭ 357, pre carea Ilarie o numesce blestemul luĭ Osie şi a luĭ Potamie. Prin acéstă confesiune se négă egalminte doctrina atât orthodoxă a ὁμοούσι-uluĭ, cât şi cea ariénă a ὁμοιούσι-uluĭ şi se înlocuesce prin doctrina ἀνόμοι-uluĭ, cunoscută în istoria bisericéscă de doctrina anomiţilor, prin carea doctrină Parintele cerescŭ se mărturisesce a fi maĭ mare de cât Fiĭul. Acéstă a doă confesiune, dupre cum pretinde şi Dositheĭ, Patriarchul Ierusalemuluĭ, s'a subsemnatŭ şi de papa Romeĭ—Liberie (2). In fine confesiunea a trea, combinată la anul 359 din maĭ multe alte confesiunĭ de cătrĕ Marcu al Arethuseĭ. Acéstă confesiune a fostŭ pusă în desbaterea synoduluĭ de Arimin, ţinutŭ în acelaşĭ anŭ (3).

Pre la anul 359, ĭar dupre alţiĭ la 363, Ursaki şi Valent, prefăcêndu-se, că sûntŭ de opiniunea luĭ Aeţie şi a anomiţilor; şi de altă parte, maĭ calculând, că adunându-se synodŭ, are să se întêmple, ca séŭ să se confirme din noŭ dogma ὁμοούσι-uluĭ, séŭ să se respingĕ doctrina ἀνόμοι-uluĭ; convingŭ pre Imperatorul Constanţie, ca să adune synodul în doĕ locurĭ. « Şi în adevĕr, se adună în partea apusénă 600 de Episcopĭ, în anul 363, de şi alţiĭ ḑicŭ la 359, şi în acéstă parte se înţelege Elada, şi *Macedonia* şi Thracia şi Daciĭ (4) în Arimin, oraşŭ al Italieĭ, şi părinţiĭ, adunaţĭ aicĭ,

(1) Dosith cart. II, cap. VIII, § 5.
(2) Ibidem.
(3) Ibidem.
(4) Atragemŭ atenţiunea lectorilor nostri asupra terminuluĭ Δάκες. In óre-ce pre

desaprobă atât doctrina ὅμοι-uluĭ în genere (unde intră şi a anomiţilor), cât şi a ὁμοιούσι-uluĭ în parte, lépădă credinţa din Sirmiu şi Antiochia, confirmă pre cea a ὁμοούσι-uluĭ, şi cele lucrate în Nicea, şi pre ceĭ, ce nu voĭescŭ să anathematizeze dogma luĭ Arie, iĭ condémnă, adică pre ceĭ împreună cu Ursaki şi Valent. . . » (1) Uniĭ pretindŭ că la synodul din Arimin s'ar fi anathematizatŭ şi kĭar imperatorul Constanţie, ca ariénŭ. Dar acéstă opiniune pre basa maĭ multor considerente se rĕspinge de Prea Fericitul Dositheĭ (2).

Faptele istorice, de care dispunemŭ, sûntŭ fórte caracteristice în aceĭa ce privesce ceştinarea Românilor şi raporturile lor cu popórele barbare, ce s'aŭ strecuratŭ prin Daciĭ. In óre-ce Goţiĭ primescŭ creştinismul pre la 370, şi anume cel ariénŭ prin Ulfila dela Eudoxie, Archiepiscopul de Constantinupolŭ, Româniĭ atât din Dacia aureliană, în persóna luĭ Ursaki, cât şi aceĭ din Dacia traĭană, în persóna luĭ Valent, avênd óre-care îndoĭală asupra credinţeĭ, şi ţinêndu-se de dogma ariénismuluĭ, la anul 363 se lépădă de dînsul totalminte. Adică, în óre-ce Goţiĭ primescŭ creştinismul pre malurile Măreĭ negre (Meotida) cu eresia ariénismuluĭ, Româniĭ din Singidon şi Mursa, adică maĭ de la obârşia Dunăreĭ, renunţa la ariénismŭ şi se unescŭ cu credinţa Bisericeĭ orthodoxe, îmbrăţişând dogma ὁμοούσι-uluĭ. De altă parte, în óre-ce Goţiĭ primescŭ creştinismul dela Eudoxie, Archiepiscopul de Constantinupolŭ, Româniĭ din Singidon şi Mursa confirmă încă o dată dependinţa lor eclesiastică de Roma, şi în casurĭ de administraţiune eclesiastică eĭ se adreséză la archiepiscopul lor. Maĭ ântăiŭ, noĭ observămŭ că, dupre mărturiile autorilor contimporanĭ şi demnĭ de tótă încrederea (3) *Ursaki, episcopul Mysieĭ de sus şi Valent al Murşilor se lépădă de dogma luĭ Arie* şi primescŭ pre cea a Synoduluĭ din Nicea, adică a ὁμο-

cele-l-alte eparchiĭ le pune în singular, pre a Dacilor, fiind maĭ multe, le pune în pluralŭ; şi acésta nu cu numirea locală de Δακίαι, ci cu aceĭa, ce represintă pre locuitoriĭ Dacieĭ — Δάκες. Şi tot-o-dată se maĭ vede, că şi în adoa jumătate a secululuĭ IV, Daciile cu administraţiunea eclesiastică aparţinéŭ la Archiepiscopia de Roma.

(1) Dosith. cart. III, cap. X, §. 1.

(2) Dosith. cart. III, cap. VIII, § 6.

(3) Socrat. Hist. eccles. cart. II, cap. XXIV, — Epiph. Haer. LXVIII. —Hermias cart. III, cap. XXI, XXII, şi XXIII.

ούσι-uluĭ. Pre lôngă aceste, Dosotheĭ, fundându-se pre relatările autorilor, citaţĭ maĭ sus, adauge : « *şi cerŭ* (Ursaki şi Valent) *ertăciune de la Iuliu al Romeĭ* şi de la Athanasie; *de la cel ântăiŭ, ca de la episcopul lor propriu*, ĭar de la cel al doile, ca cel calumniatŭ de dînşiĭ » (1). Şi aĭurea Prea Fericitul Dositheĭ, vorbind tot despre penitenţa acestor doĭ episcopĭ aĭ creştinilor Românĭ de la Dunărea, ḑice : « *ca ceĭ ce eraŭ amândoĭ supuşĭ thronuluĭ Romeĭ, cerŭ ertăciune de la Patriarchul lor.* » (2)

Cu modul acesta, noĭ acum sûntemŭ în posiţiune, de a afirma în modul cel maĭ positivŭ, că Românii s'aŭ creştinatŭ cu mult înaintea Goţilor, séŭ maĭ precis, că Românii aŭ avutŭ preceptele religiuneĭ creştine încă de la venirea lor în Dacia. Pre lôngă aceste, déca noĭ reflectămŭ şi maĭ mult asupra faptelor istorice espuse, descoperimŭ, că creştinismul a venitŭ în Daciĭ nu prin capitala Imperiuluĭ de Orientŭ, ci prin cea a Imperiuluĭ de Occidentŭ, adică Roma. Acésta, noĭ amŭ vĕḑutŭ, se ḑice apriat de către istoricĭ, când e vorba despre raporturile administrative şi de dependinţă ale Bisericilor din Daciĭ cu episcopiile şi episcopiĭ lor. De aicĭ însĕ se nascŭ doĕ întrebărĭ, pre care trebue să le resolvămŭ, fiind acum în posesiunea datelor istorice, şi tot-o-dată maĭ 'nainte de ce vomŭ trece şi la cele-l-alte fapte istorice, de care maĭ dispunemŭ.

Maĭ ântăiŭ se întrébă, pentru care cuvêntŭ Ursaki şi Valent, episcopĭ aĭ Dacilor traĭane şi aureliane, aŭ căḑutŭ în eresia ariénismuluĭ? Să se fi întêmplatŭ acésta pentru cuvêntul, că eĭ ar fi fostŭ îmfluenţaţĭ de Goţĭ, séŭ de alte popóre barbare de la Dunăre? Acésta, noĭ am vĕḑutŭ, nu se póte admite, căcĭ în asemine împrejurare am cădea în anachronismul cel frăpătorŭ. — Goţiĭ priimescŭ creştinismul ariénŭ pre la 370, şi câţĭ-va episcopĭ românii părăsescŭ ariénismul încă de la 363. Pre lôngă aceste, noĭ nu putemŭ ḑice ĭarăşĭ, că Ursaki şi cu Valent aŭ primitŭ şi aŭ ţinutŭ ariénismul din convicţiune; căcĭ noĭ amŭ vĕḑutŭ, că în óre-ce papiĭ Romeĭ cu ceĭa-l-alţĭ episcopĭ aĭ Archiepiscopieĭ de Apusŭ se distingéŭ prin orthodoxie, şi sântul Athanasie în împrejurărĭ grave îşĭ avea refugĭul la Roma, singurĭ aceştĭ doĭ episcopĭ apusenĭ se facŭ ariénĭ, şi eĭ continuă a

(1) Dosith. cart. II cap. VIII, § 1.
(2) Dosith. cart. II, cap. V. § 15. cart. III, cap. IV, § 8.

ţinea ariénismul numaĭ pĕnĕ când în Arimin se decide sórta politică a ariénismuluĭ, şi numaĭ pĕnĕ când ariénismul maĭ avea órecare trecere la palatul imperialŭ din Bizanţiu. Nu. Dupre opiniunea nóstră, Ursaki şi Valent n'aŭ fostŭ numaĭ episcopĭ aĭ Românilor, ci eĭ s'aŭ uĭtatŭ maĭ mult la palatŭ. In óre-ce pre timpul luĭ Constantin cel mare ariénismul era toleratŭ, Ursaki şi Valent mergŭ în Mareota la synodul ariénŭ. Dupŏ aceste, când Imperatorul Constanţie era singurŭ stăpânitorŭ al Imperiuluĭ, şi înclina fórte mult cătrĕ arienĭ, Ursaki şi Valent sûntŭ arienĭ în tótă plenitudinea vorbeĭ, şi eĭ continuă a se ţinea de eresie pĕnĕ când la Imperiul de Occident se anunçă venirea luĭ Valentinian I, care a rădicatŭ persecuţiunĭ contra arienilor şi specialminte a episcopilor lor.

A doa cestiune, ce se nasce din rolul jucatŭ de cătrĕ Ursaki şi Valent, şi din raporturile acestor doĭ episcopĭ cu Archiepiscopia de Roma, este dependinţa Bisericilor române de acéstă archiepiscopie. Prea Sânţitul Şaguna în Istoria sa bisericéscă şi Prea Fericitul Chrysant, Patriarcul de Ierusalem, în opera sa întitulată « Συνταγμάτιον = Constituţiune, pretindŭ, că Biserica română să fi fostŭ dependentă din cele maĭ anticĭ timpurĭ de archiepiscopia de Constantinupolŭ. Cât privesce pre argumentele Prea Fericituluĭ Chrysant în acéstă cestiune noĭ le vomŭ disputa în epocha următóre a studiuluĭ nostru, unde vomŭ vorbi şi despre raporturile Bisericeĭ Românilor cu archiepiscopia de Justiniénea I; aicĭ însĕ ne vomŭ ocupa numaĭ de opiniunea Prea Sânţituluĭ Şaguna, fiind-că argumentele acestuĭ bărbatŭ, demnŭ de Biserica Românilor, cadŭ în şirul nostru istoricŭ.

Prea Sânţitul Şaguna în opera, întitulată « Istoria Bisericeĭ orthodoxe » ḑice : « In sfârşitŭ avemŭ dovadă şi pentru aceĭa, că Românii încă din vremile cele de mult aŭ fost creştinĭ *şi s'aŭ ţinutŭ de Patriarchia de Constantinupolŭ.* Acéstă dovadă o aflămŭ în scrisórea s. Ioan Gură-de-aurŭ, Patriarchul Constantinupoleĭ, cătrĕ Olimpiada vĕduva, în carea iĭ ḑice : « că Unilă episcopul, pre care de-una-ḑĭ l'amŭ chirotonisitŭ, şi l'amŭ trămisŭ la Goţia, a adormitŭ, dupŏ ce multe şi marĭ lucrurĭ a sĕvĕrşitŭ, şi amŭ primitŭ chârtia Regeluĭ, ca să li trămitŭ altŭ episcopŭ ». « Cum că Biserica Românilor, adauge Prea S. Şaguna, a fostŭ supusă de la începutŭ scaunuluĭ patriarchalŭ din Constantinupolŭ, se vede şi din canonul

XXVIII al soboruluĭ al IV-le ecumenicŭ, în care s'aŭ legĭuitŭ : « ca metropoliţiĭ din Pontŭ, Asia şi Thracia, dar încă şi *episcopiĭ ceĭ-ce suntŭ în locurile varvare* **ale ocârmuirilor maĭ 'nainte ḑise**, *să se chirotonisĭascĕ de prea sântul scaunŭ al prea sânteĭ Biserici din Constantinupolŭ* » (1) Servindu-ne dupre analogie de o espresiune antică, ḑicemŭ : « *Respectŭ bărbaţilor de stimă, dar maĭ multŭ respectŭ adevĕruluĭ* ». Erorile istorice trebuescŭ corectate în interesul sciinţeĭ, carea dupre cum ni spune mythologia grécă a eşitŭ kĭar din cranul luĭ Jupiter . . . . .

Maĭ ântăiŭ, încă o-dată aducemŭ aminte lectorilor nostri de citatele de maĭ sus, care sûntŭ limpedĭ ca lacrima, şi ni spunŭ, că *Archiepiscopul Romeĭ era episcopul propriŭ al Dacieĭ şi că episcopiile din Daciĭ eraŭ supuse archiepiscopieĭ de Roma.* Dupŏ aceste, citatul s-tuluĭ Chrysostom este produsul timpurilor archiepiscopieĭ acestuĭa, adică între aniĭ 398—406, şi citatul nu se referi la Biserica Dacieĭ, ci la a Goţieĭ. Goţiĭ, noĭ amŭ vĕḑutŭ, eĭ aŭ primitŭ crestinismul de la Eudoxie, archiepiscopul de Constantinupolŭ; şi prin urmare acestŭ actŭ da unŭ dreptŭ Patriarchieĭ de Constantinupolŭ asupra dependenţeĭ eclesiastice a acestor popóre barbare. De asemine Goţiĭ şi în respectul politicŭ pre timpurile s-tuluĭ Chrysostom eraŭ dependenţĭ de imperiul de Orientŭ, care li acordase ţinuturĭ de locuitŭ încă de pre timpul luĭ Valens, fratele luĭ Valentinian, imperatorul de Occidentŭ (376) (2); ĭar Goţiĭ, cunoscuţĭ cu numirea de Ostrogoţĭ, aŭ fostŭ împinşĭ preste Dunărea de cătrĕ Hunĭ, veniţĭ în Daciĭ încă de pre la 376 séŭ 377. De unde urméză, că Unilă, şi deviitorul episcopŭ al Goţieĭ pre la 400 trebuea să fi fostŭ în Mysia şi specialminte prin Bulgaria de astă-ḑĭ (Adrianupolŭ) şi nu în Dacia maĭ ales cea traĭană.

Pentru ca să putemŭ înţelege şi maĭ bine valórea argumentuluĭ al doile, relativ la posiţiunea Bisericeĭ Românilor de pre timpurile Synoduluĭ al IV ecumenicŭ, adică anul 451, se recurgemŭ la textul originalŭ. De o parte avemŭ textul originalŭ al cononuluĭ, ĭar de cea-l-altă trebue să presentămŭ comentariile canonuluĭ, făcute de Zonora şi de Balsamon. Textul originalŭ al canonuluĭ XXVIII de

(1) Metrop. Andr. Şaguna Ist Bis. Tom. II, pag. 61.
(2) Bouillet., vorba Huns.

la Synodul al IV-le ecumenicŭ sună : « Καὶ ὥστε τοὺς τῆς Ποντικῆς, καὶ τῆς Ἀσιανῆς, καὶ τῆς Θρακικῆς διοικήσεως μητροπολίτας μόνους, ἔτι δὲ καὶ τοὺς ἐν βαρβαρικοῖς ἐπισκόπους τῶν προειρημένον διοκήσεων χειροτονεῖσθαι ὑπὸ τοῦ προειρημένου ἁγιωτάτου Θρόνου τῆς κατὰ Κωνσταντινούπολιν ἁγιωτάτης ἐκκλησίας = Şi ast felŭ să se chirotoniséscĕ de mençionatul maĭ sus prea sântul thronŭ al prea sânteĭ Biericĭ din Constantinupolŭ metropoliţiĭ diocesei pontice, asiatice şi thracice, şi pre lôngă aceste, să (chirotonisĭascĕ) şi pre episcopiĭ *din (părţile) barbarice ale mençionatelor maĭ sus diocese* » (1). Tótŭ, ce a pututŭ să amăgĭascĕ pre Prea sânţitul Şaguna în respectul dependenţeĭ Bisericeĭ Românilor, sûntŭ vorbele din textul canonuluĭ : *părţile barbarice din diocesele mençionate*, care vorbe, écă cum se explică de către Zonora : Ἀντίθησι δὲ τῷ Κωνσταντινουπόλεως καὶ τὴν χειροτονείαν τῶν ἐπισκόπων τῶν ἐν τοῖς βαρβαρικοῖς ἔθνεσι, τοῖς οὖσιν ἐν ταῖς ῥηθείσαις διοικήσεσιν· οἷοί εἰσιν Ἀλανοὶ καὶ οἱ Ρώσσοι· οἱ μὲν γὰρ, τῇ Ποντικῇ διοικήσει, οἱ δὲ Ρώσσοι τῇ Θρακικῇ συμπαράκειντται. = Şi adaugŭ celuĭ (archepiscopuluĭ) de Constantinupolŭ şi chirotonia episcopilor dintre naţiunile barbare, cele ce eraŭ (locuéŭ) în mençionatele diocese, care (naţiunĭ) sûntŭ Alaniĭ şi Ruşiĭ ; adică uniĭ în diocesa pontică, ĭar Ruşiĭ se alipescŭ la (diocesa) thracică » (2). Ruşiĭ n'aŭ locuitŭ nicĭ o-dată şi nicĭ una din Daciĭ ; şi noĭ în vederea celor espuse pĕnĕ aicĭ, precum şi în virtutea esplicaţinneĭ acestor diocese de cătrĕ Balsamon, putemŭ să presupunemŭ, că Ruşiĭ luĭ Zonara sûntŭ primiĭ slavĭ, cariĭ aŭ venitŭ şi s'aŭ rĕspânditŭ pre ţĕrmul vesticŭ al Măreĭ negre încă înainte de Iustinian. Alaniĭ luĭ Zonara intraŭ în diocesa pontică ; ĭar Balsamon despre acéstă diocesă, ḑice : « că ponticĭ se numescŭ aceĭ metropoliţĭ, cariĭ se află în jurul Pontuluĭ Euxin pĕnĕ la Trapezunta şi maĭ înfundŭ » (3). Iar cât privesce pre eparchia thracică, să ascultămŭ tot pre Balsa-

(1) Κανὼν ΚΗ ! ἐν Χαλκηδόνι Δ! οἰκ. συνόδου. (Ῥάλλη. Σύνταγμα T. II pag. 280 şi 281).

(2) Zonar. coment. în can XXVIII (Ῥάλλη T. II. pag. 282). Atragemŭ atenţiunea lectorilor noştri asupra faptuluĭ, că autorul, interpretând canonul, se esprimă cu împărţirea geografică din secului XII. Pre la 451 nicĭ nu se sciea de esistenţa Ruşilor.... Balsamon în interpretaţiunea acestuĭ locŭ copiază pre Zonara; face înse a se întrevedea adevĕrul.

(3) Balsam. coment. can XXVIII (Ῥάλλη T. II pag. 284).

mon, care ḑice : «şi kĭar décă uniĭ aŭ îngustatŭ Thracia pĕnĕ la munţiĭ Macedonieĭ, şi aŭ ḑisŭ, că metropoliţiĭ Macedonieĭ, aĭ Thesalieĭ, Eladeĭ şi aĭ Peloponesuluĭ s'aŭ chirotositŭ când-va de papa Romeĭ, ... Si maĭ jos «ĭar în numele de Thracia se cuprindŭ metropoliile kĭar pĕnĕ la Dyrrachiu» (1). Pre lôngă aceste, noĭ maĭ scimŭ şi din alte sorginţĭ, că Daciile nu s'aŭ numitŭ nicĭ o dată ţéra Alanilor. Alaniĭ aŭ venitŭ prin Daciĭ sub numirea de Hunĭ (2); şi prin urmare ţéra alanilor putea să fie numită fosta Gotie, adică laturea nordică a Mareĭ negre— Meotida, unde esistaŭ episcopĭ crestinĭ încă de pre timpurile luĭ Ulfila şi a luĭ Eudoxie, séŭ Gotia din drepta Dunăreĭ, pre unde ar fi pututŭ să ajungĕ Goţiĭ pre timpurile luĭ Chrysostom. Acum nu putemŭ noĭ óre să tragemŭ o conclusiune din cele espuse maĭ sus, şi să ḑicemŭ, că Bisericile Românilor, aflătóre în ambele Daciĭ, n'avéŭ încă nicĭ o relaţiune cu Patriarchia de Constantinupolŭ, căria limitele de ĭurisdicţiune eclesiastică a începutŭ a i se circumscrie abĭa de cătrĕ synodulu IV ecumenicŭ, adică de pre la anul 451? Si pre lôngă aceste, noĭ amŭ vĕḑutŭ, crestinismul în Daciĭ n'a venitŭ dela Rĕsăritŭ, dupe cum prestindea D. Golubinski, ci dela Apusŭ; şi prin urmare nicĭ macar prin dreptul de crestinare Patriarchia de Constantinupolŭ nu putea să 'şĭ întindĕ ĭurisdicţiunea sa asupra Daciilor. Acea, ce a făcutŭ pre Daciĭ în respectul eclesiasticŭ să se smulgĕ în modŭ definitivŭ de sub Archiepiscopia de Roma, a fostŭ, noĭ vomŭ vedea, formarea Archiepiscopieĭ de Iustinianea I; ĭar legăturile politico-religióse ale Românilor cu Bulgariĭ aŭ făcutŭ, ca cu încetul Bisericile din Daciĭ să'şĭ fixeze privirile lor asupra Archiepiscopieĭ de Constantinupolŭ. Si despre acésta maĭ jos, în decursul studiuluĭ nostru.

Să ne reîntórcemŭ însĕ la şirul nostru istoricŭ, adică în adoa jumĕtatea secululuĭ al IV-le, şi anume la timpul, de unde amŭ săritŭ la epoca S. Chrysostom şi a synoduluĭ al IV ecumenicŭ; şi acé-

(1) Bals. com. în con. XXVIII, (Ράλλη II. 484, 485). Aicĭ Balsamon interpretă canonul sub imfluenţa ideilor secululuĭ sĕŭ. El numaĭ ḑice lectorilor sĕĭ, fŏrĕ de a argumenta : « ĭar tu, celor ce ḑicŭ aceste, nu da atenţiune», pre lôngă aceste, noĭ amŭ vĕḑutŭ, că despre întinderea archiep. de Roma asupra provinciilor, negate de Balsamon, mărturisescŭ autoriĭ grecĭ maĭ apropiéţĭ de timpurile, ce ne ocupă.

Dyrrachiul era oraşul cu coloniĭ romane pre laturea de dicóce a Mareĭ Adriatice. (Bouillet vorba Dyrrachium).

(2) Bouillet, vorba Alains.

sta am făcut'o, cum s'a vĕdutŭ, cu scopul, ca să profitămŭ de datele istorice, respective la raporturile Bisericilor din Daciĭ cu Archiepiscopia de Roma, şi să arătămŭ, *că Românii kĭar şi în respectul eclesiasticŭ ĭuridicŭ aŭ fostŭ consecinţĭ şi supuşĭ scaunuluĭ archiepiscopalŭ de crestinare al lor.*

Cu venirea Hunilor însĕ pre aceste locurĭ (376 séŭ 377), viéţa politică a Românilor încetéză totalminte, şi Imperatoriĭ, atât ceĭ de Occidentŭ, cât kĭar şi ceĭ de Orientŭ, nu-şĭ maĭ desfăşură armele şi influenţa lor politică la Dunărea. Din aceste timpurĭ rolul principalŭ în acéstă privinţă în Daciĭ îlŭ jócă Huniĭ, şi Româniĭ din Daciĭ se limitéză numaĭ în viéţa socială şi se manifestéză din când în când prin cea religiósă. Aşa Imperatorul Iustinian, ni spune, că : « cum enim în antiquis temporibus F (S)irmi Praefectura fuerit constituta, ibique omne fuerit Illyrici fastigium tam in civibus, quam in *episcopalibus causis*, postea autem Attilanis temporibus eiusdem locis devastatis Appennius Praefectus Praetorio de F (S)irmitana civitate in Thessalonicam profugus venerat, tum ipsam Praefeturam et *sacerdotalis honor secutus est* = Căcĭ în timpurile vekĭ prefectura era în Sirmiu şi acolo era capul Illyriculuĭ atât în causele civile, *cât şi în cele episcopale*; după acea pre timpurile luĭ Atila, devastânduse acele locurĭ, Apenin, prefectul Pretoriuluĭ, fugind din cetatea Sirmiuluĭ, a venitŭ în Thesalonicŭ şi atuncĭ a urmatŭ (pentru Thesalonic) după Prefectură şi *demnitatea episcoplă* . . . » (1) Din aacestŭ citatŭ se vede fórte bine, că 'nainte de Atila şi după venirea în Daciĭ a Hunilor, adică, că pĕnĕ la finele secululuĭ IV-le şi începutul celuĭ al V, nu încetase episcopia română din Sirmiu; ĭar după anul 434 de la Christos şi în special al apariţiuneĭ luĭ Atila, când s'a şi devastatŭ locurile de la Dunărea, prefectul cu episcopul se strămută în Thesalonicŭ. Ore aicĭ, în urmarea unor asemine împrejurărĭ politice, se póte aplica preceptul luĭ Cyprian : ubi episcopus, ibi ecclesia = unde e episcopul, acolo este şi biserica (epist. LXIX)?

(1) Nuvel. XI. (Mag. ist. III, 103, 104) Mult stimabilul nostru istoricŭ, D. A. Tr Laurian, obsevă, că în locŭ de Firmi Praefectura, trebue să se citéscă Sirmi. . . . şi acésta pentru cuvêntul, dicemŭ noĭ, că o cere contextul nuveleĭ, fiind vorba de Prefectura Ilyriculuĭ, ce întra în Dacia aureliană şi specialminte cea mediteraneă; şi fiind că Firmum, adauge D. Laurian, era în Italia şi n'avea a face cu prefectura, ce îmbuca în sine şi Panonia II. (Mag. ist. III. 108).

Acésta în sensul dogmaticŭ îşĭ are tótă veritatea sa; în sensul însĕ istoricŭ se vede, că în Sirmiu a continuatŭ a esista Biserica română cu tótă fuga episcopuluĭ, ce n'a voitŭ, dupre espresiunea Mântuitoruluĭ, să-şĭ punĕ sufletul sĕŭ pentru oĭ....

Retorul Priscŭ (1) ni lasă unŭ documentŭ fórte preciosŭ şi în acea, ce privesce starea creştinismuluĭ la Dunărea prin ântăĭa jumătate a secululuĭ al V-le, adică nu maĭ târdiŭ de aniĭ 441. El vorbind despre unŭ bâlciŭ, ce s'a ţinutŭ pre timpul luĭ Atila între Românĭ şi Hunĭ, dincóce de Dunărea, spune, că Huniĭ aŭ atăcatŭ pre Românĭ, luându-li şi castelul (2). Iar Românii, cerênd mănţinerea tractatelor, Huniĭ respundŭ: ὡς οὐκ ἀρξάμενοι, ἀλλ' ἀμυνόμενοι ταῦτα δράσειαν· Τὸν γὰρ τῆς Μάργου ἐπίσκοπον εἰς ἑαυτῶν ἀναβεβηκότα γῆν, καὶ διερευνησάμενον τὰς παρὰ σφίσι βασιλείους θήκας σεσιλικέναι τοὺς ἀποκειμένους θησαυροὺς = că aŭ făcut aceste, nu ca să încépĕ (resbelul), ci ca să'şĭ resbune; fiind că *episcopul Marguluĭ* (3) a înaintatŭ în pământul lor, şi a căutatŭ magazinele regescĭ, (voind) ca să prăde thesaurele ascunse». Şi dupŏ ce Priscŭ spune, cum Huniĭ aŭ trecutŭ Dunărea, şi aŭ făcutŭ multă stricăciune cetăţilor de pre rîpa dréptă a Dunăreĭ, luând între altele şi Viminaciul; dupŏ ce el arată, că Româniĭ se sfătuiră, de a preda pre episcopŭ şi pre fugariĭ Hunĭ în mânele luĭ Atila; şi că episcopul a fugitŭ la barbarĭ; adauge: Δεξιῶν δὲ καὶ ὅρκον ἐπὶ τοῖς εἰρημένοις δοθέντων, κατὰ βαρβαρικῆς πολυπλυθίας ἐς τὴν Ρωμαϊκὴν ἐπανίησιν γῆν καὶ ταύτην προλοχήσας ἀντικρύ τῆς ὄχθης, νυκτός διανίστησιν ἐκ συνθήματος, καὶ ὑπὸ τοῖς ἀντιπάλοις τὴν πόλιν ποιεῖ = Dându-şĭ (mânele) drepte şi (făcênd) jurămênte, s'a reîntorsŭ (Episcopul) cu o mare mulţime de barbarĭ în pământul romanicŭ, şi, ascundênd mulţimea în rîpa cea de dincolo, îĭ întroduce nóptea dupre învoĭală, şi supune cetatea inimicilor».

(1) Priscus Rhetor de legationibus.

(2) Că acestŭ castelŭ şi locul de bâlciŭ eraŭ dincóce de Dunărea se vede de acolo, că maĭ jos se spune: Καὶ περαιωθέντε ὑτὸν Ἴστρον, πόλεις καὶ φρούρια πλεῖστα ἐπὶ τῷ ποταμῷ ἐκάκωσαν = şi trecênd Istrul, a vătămatŭ o mulţime de oraşe şi de castele».

(3) Margul, dupre cum ni spune însuşĭ Priscŭ, este cetatea Myşilor din Ilyricŭ, lôngă Dunărea, zidită în dreptul, Constanteĭ sĕŭ Constanţioleĭ, cetăţueĭ făcute de asta-l-altă parte a Dunăreĭ, adică în Dacia Traĭană. (Reht. Prisc. in exceptis ex historia gothica).

Fără a ne ocupa de decăderea morală a unuĭ episcopŭ, ce'şĭ trădă turma, noĭ atragemŭ atenţiunea lectorilor nostri asupra latureĭ din acestŭ faptŭ, că adică pre timpul luĭ Atila şi nu maĭ târdiŭ de anul 441 în Dacia aureliană, pre rîpa Dunăreĭ kĭar era episcopŭ creştinŭ, care, ajutatŭ de Românii din Dacia traĭană, ce se aflaŭ şi în castelul Constantiola şi altele supăraŭ pre Hunĭ în posesiunile lor.

Tot din anul 441, séŭ puţin maĭ 'nainte, Priscŭ ni maĭ conservă unŭ faptŭ istoricŭ, care atestéză, că în Sirmiu era unŭ episcopŭ, care se îngrijĭa de turma sa (1). *Episcopul de pre atuncĭ al Sirmiuluĭ*, vĕdênd că Huniĭ facŭ progrese în cucerirea cetăţilor romanice, şi avênd de amicŭ pre unŭ Constantin, de origine romanŭ, şi care era secretarul luĭ Atila, îĭ încredinţéză maĭ multe vase de aurŭ de la Biserica sa, rugându-lŭ, ca la casŭ de asclavire a sa, precum şi a altor Românĭ, cu preçul acestor vase să'ĭ rescumpere din sclăvie. Episcopul a muritŭ la luarea oraşuluĭ, şi secretarul Constantin, ducêndu-se la Roma, vêndu aceste obĭecte unuĭ argintarŭ, cu numele Silvan, pentru o sumă de banĭ. Regiĭ Hunilor, adică Atila cu fratele sĕŭ Bleda, informaţĭ despre acésta, ceru de la Valentinian III, imperatorul Occidentuluĭ, ca, în puterea dreptuluĭ de concistă, să li se predea Silvan, care a ascunsŭ şi a dositŭ unŭ thesaurŭ, ce li se cuvinea lor, ca cuceritorĭ aĭ oraşuluĭ; ĭar la din contră eĭ sûntŭ gata a declara resbelŭ Imperatoruluĭ. Valentinian n'a voitŭ să predea pre Silvan, ca cel-ce era inocentŭ; şi în urmarea refusuluĭ de a primi în locul luĭ Silvan costul acestor vase, regiĭ Hunilor aŭ declaratŭ resbelŭ Imperiuluĭ romanŭ de Occidentŭ (2).

Pre timpul imperatriceĭ Pulcheria şi a luĭ Marcian, (450 — 457), Huniĭ, avênd în posesiune Dacia traĭană, cuprindênd o mare parte şi din Dacia aureliană, eĭ înaintéză spre porţile Romeĭ, unde îĭ preîntimpină Papa Leon, şi cu care ocasiune Acesta a îmmuétŭ, dupre cum e cunoscutŭ, inima barbaruluĭ rege al Hunilor, bicĭuluĭ, cum se numĭa pre sine, al luĭ Dedeŭ — Atila. In óre-ce imperiul de Apusŭ se lupta cu Huniĭ pentru viéţă, şi Dacia traĭană nu maĭ putea în nicĭ unŭ modŭ comunica cu Imperiul, imperiul de Rĕsăritŭ, cu o parte din Dacia mediteraneă aluĭ Aurelian se lupta pentru

(1) Viminaciul.

(2) Priscus Rhetor in Exceptis ex historia Gothica. — (Mag. ist. V, 197—208).

credinţă, şi era bântuită de cătră eresiarchii Eutichie şi Dioscor. Contra acestor doĭ ereticĭ s'a adunat la 451 Synodul al IV-le ecumenicŭ şi noĭ de la acestŭ evenimentŭ al creştinătăţeĭ avemŭ maĭ multe date istorice, relative nu la viéţa politică a Daciilor, căcĭ acésta era imposibilă, ci la cea religiósă, carea şi acésta era limitată numaĭ în locurile, pre unde era posibilă comunicaţiunea.

Prea Fericitul Dositheĭ, fundându-se pre practicalele Synoduluĭ IV ecumenicŭ, ni conservă doĕ epistole, relative la comvocarea acetuĭ synodŭ, şi din care una este a Imperatoruluĭ Marcian cătră Papa Leon, şi a doa este a imperatriceĭ Pulcheria, cătră acelaşĭ Papă, prin carea îlŭ învită, ca să comvóce synodŭ, spre a se regula cele ale credinţeĭ. Şi în cea dintăiŭ Imperatorul se esprimă : « ὥστε πρὸς ἅπασαν τὴν Ἀνατολὴν, καὶ τὴν Θράκην, καὶ τὸ Ἰλλυρικὸν θεῖαι ἡμῶν σταλήσονται προσφωνήσεις, ὅπως πρὸς τὸν ὡρισμένον τόπον, ἔνθα ἂν ἡμῖν δόξῃ, πάντες οἱ ἁγιώτατοι ἐπίσκοποι παραγένονται, καὶ κατατεθήσονται τὰ συμφέροντα τῇ χριστιανικῇ εἰρήνῃ καὶ πίστῃ = ast-felŭ să se trămitĕ prin totŭ Orientul, Thracia şi **Ilyricul** sântele vóstre convocărĭ, pentru ca toţĭ Prea sânţiţiĭ episcopĭ să se adune într'unŭ locŭ determinatŭ, unde noĭ ni s'ar părea, şi să se stabilĭascĕ interesele păceĭ şi ale credinţeĭ creştinescĭ » (1). Φησὶ γὰρ ἡ Βασιλὶς τῷ Λέοντι, ἵνα οἱ ἐπίσκοποι Ἀνατολῆς, Θράκης καὶ Ἰλλυρικοῦ εἰς μίαν πόλιν παραγένωνται, καὶ περὶ τῶν ἀνηκόντων τῇ εὐσεβίᾳ πραγμάτων, σου αὐθεντοῦντος, ὁρίσωσι = Şi dice imperatricea luĭ Leon, ca episcopiĭ Anatolieĭ, Thracieĭ şi a **Ilyriculuĭ** să se adune într'unŭ oraşŭ, şi, fiind tu preşedinte, să stabilĭascĕ cele-ce privescŭ la eusevie » (2). De unde se vede, că cu tótă nesiguranţa timpurilor, şi cu tóte cuceririle Hunilor, Românii din Dacia luĭ Aurelian nu începţéză, de a se manifesta cel puţin prin viéţa lor religiósă.

Să întrămŭ însĕ în practicalele, séŭ lucrările synoduluĭ al IV-le ecumenicŭ şi noĭ vomŭ avea phenomene din viéţa religiósă a Românilor şi maĭ caracteristice.

---

(1) Dosith. cart. IV, cap. I, § 5. Aicĭ dispare numirea de Dacia mediteraneă şi se înlocuĭesce cu cea a Ilyriculuĭ. Şi de acum înainte noĭ vomŭ vedea numirele provinciilor romane de la Dunăre nu sûntŭ fixe ; ele variéză cu incursele barbarilor şi cu locurile, ce eĭ ocupaŭ din când în când.

(2) Dosith. cart. IV, cap. I, § 9.

Aşa în practicalele acestuĭ Synodŭ—VIII, fiind vorba despre Theodorit, care atacase pre s. Cyril, şi era în relaţiunĭ cu Dioscor ereticul, membriĭ s. Synodŭ îlŭ cerŭ, ca să se presinte. « Ταῦτα εἰπόντων τῶν Ἀρχόντων, καὶ εἰσελθόντος τοῦ Θεοδωρίτου, οἱ Αἰγύπτιοι καὶ Ἰλλυρικοὶ καὶ Παλαιστινοὶ Ἐπίσκοποι ἐβόησαν, τὸν αἱρετικὸν, τὸν διδάσκαλον Νεστορίου, τὸν ἀναθεματίσαντα τὸν Κύριλλον ἔξω βάλλε. Aceste dicênd Boerii, (adică să fie kematŭ Theodorit) şi întrând Theodorit, episcopiĭ egipţienĭ, **Ilyricĭ** şi palestinienĭ aŭ strigatŭ, dă afară pre ereticul, pre dascalul luĭ Nestorie şi pre cel ce a anathematisatŭ pe Cyril» (1). De altă parte, Synodul, voind ca să ĭerte pre Theodorit, în urmarea penitenţeĭ séle şi a intervenţiuneĭ luĭ Leon, Papa Romeĭ, în practicalele séle ni redă: «ὅτι ἔτι ἐπισκόπων Ἰλλυρικοῦ καὶ Παλαιστίνης ἀμφιβαλόντων εἰς τὰ τῆς ἐπιστολῆς Λέοντος, ὁ Ἀρχιδιάκονος Ἀέτιος θεραπεύει αὐτοὺς = că încă episcopiĭ **Ilyriculuĭ** şi aĭ Palestineĭ îndoindu-se despre cele cuprinse în epistola luĭ Leon, archidiaconul Aetie îĭ liniscesce» (2). Şi în fine, făcêndu-se de cătrĕ Synodŭ unŭ actŭ de ertăcĭune pentru maĭ mulţĭ episcopĭ din Asia, episcopiĭ Ilyriculuĭ sûnt ceĭ maĭ îmfluenţĭ aicĭ, şi eĭ cu rugămintele lor convingŭ pre membriĭ Synoduluĭ, ca să ĭerte pre Iuvenalie al Ierusalemuluĭ şi ceĭ înpreună cu dînsul (3). In genere se póte acum dice, *că la Synodul al IV le ecumenicŭ, adunatŭ la 451 în Chalcedona, între ceĭ 650 de membri aŭ luatŭ parte şi episcopiĭ românĭĭ, cu numirea de Ilirici*, dupre cum ni atestă Iustinian I în nuvela a XI.

Incă despre canonul XXVIII al Synoduluĭ al IV-le ecumenicŭ; fiind-că acestŭ cononŭ, conform interpretaţiunilor date luĭ, presintă materialŭ abundentŭ şi pentru creştinismul în Daciĭ, şi de altă parte, el ni presintă şi posibilitatea, de a putea urmări şi raporturile intereclesiastice ale Bisericeĭ Românilor cu cele-lalte Bisericĭ. Maĭ ântăiŭ Iustinian 1-iŭ dice: «Căcĭ în timpurile vekĭ, prefectura era în Sirmiu, şi acolo era capnl **Ilyriculuĭ**, atât în causele civile, cât şi în cele episcopale; dupŏ acea pre timpul luĭ Atila, devastându-se acele locurĭ Apeniu, prefectul Pretoriului, fugind din cetatea Sirmiuluĭ, a ve-

(1) Dosith. cart. IV, cap I, § 21.
(2) Dosith. cart. IV, cap. II, § 4.
(3) Dosith „ IV, — II, § 2.

nitŭ în Thesalonicŭ, şi atuncĭ a urmatŭ (pentru Thesalonic), dupŏ prefectură şi demnitatea episcopală» (1). Aicĭ trebue să determinămŭ maĭ ântăiŭ, carea e epocha, în carea a pututŭ să se strămute prefectura şi episcopia romăna din Sirmiu la Thesalonicŭ. Şi décă consultămŭ istoria, descoperimŭ, că acésta a trebuitŭ să se petréccĕ între aniĭ 434, când Atila s'a pusŭ, ca duce, în capul Hunilor (2), şi între aniĭ 451, adică, când s'a ţinutŭ Synodul al IV-le ecumenicŭ. Şi acésta o ḑicemŭ, fundându-ne pre atestările Prea fericituluĭ Dositheĭ, care citéză pre Balsamon şi ḑice, ca pre atuncĭ între alţiĭ era exarchŭ şi archiepiscopul de Thesalonicŭ, care avea prerogativa de a purta polystavriu în bisericile luĭ, adică unŭ felŭ de sacosŭ archierescŭ cu multe crucĭ (3). Şi maĭ precis, acesta este anul, când Atila se rădică din Dacia traĭană (Panonia) şi în capul a 500,000 de Hunĭ, face maĭ pe urmă pre Theodosiu II tributarŭ sieşĭ; adică maĭ nainte de anul 450. Acum décă la textul, citatŭ din Nuvela XI a luĭ Iustinian, maĭ adăugimŭ şi o altă parte a aceliaşĭ nuvele, noĭ putemŭ să înţelegemŭ şi kĭar să vedemŭ, că episcopul Thesaloniculuĭ ş'aŭ capatŭ prerogativa de exarchŭ numaĭ din causa strămutăreĭ prefectureĭ romane 'nainte de 451 din Sirmiu în Thesalonicŭ, şi tot-o-dată să întrevedemŭ, că Biserica română din Daciĭ, maĭ ales cea aureliană, începe a se sustrage de sub administraţiunea Archiepiscopieĭ de Roma, şi se prepară pentru o viéţă religiósă maĭ independentă. Maĭ ântăiŭ Iustinian ḑice : Et Thessalonicensis Episcopus, non sua auctoritate, sed sub umbra praefecturae meruit aliquam praerogativam = Şi episcopul Thesaloniculuĭ a câscigatŭ óre-care prerogative nu cu autoritatea sa, ci la umbra prefectureĭ ». Cea, ce dovesce, că maĭ 'nainte de acéstă epochă episcopul Thesaloniculuĭ nu avea prerogativa de exarchŭ; şi de altă parte, că fiind prefectura română în Thesalonicŭ şi episcopia, strămutată din Sirmiu, trebue din necesă să admitemŭ, 1. *Că de la acéstă epochă în Thesalonicŭ era o episcopie română, venită acolo din*

(1) Nuvela XI.

(2) Bouillet vorba Attila.

(3) Dosith. cartea IV, cap. IV, § 1. veḑĭ unŭ facsimile de aceste polystravriĭ în Chronica episcopiĭ Romanuluĭ de Prea Sânţitul Melchisedec, episcopul Dunăreĭ de jos, pag. 276.

Dacia aureliană, şi 2. *că tóte evinementele, espuse de noĭ maĭ sus în privinţa Synoduluĭ al IV-le ecumenicŭ, şi operate de către Episcopiĭ* Ilyriculuĭ, ele avéŭ de autorĭ nice episcopĭ a unor Bisericĭ române. La aceste înfine, noĭ maĭ adăugimŭ o opiniune a Prea Sânţituluĭ Dositheĭ, care confirmă faptul, că Bisericile române de la Dunărea fiind în totul supuse pănĕ pe la 450 archiepiscopuluĭ de Roma, ele de la acéstă epochă şi specialminte datele istorice, de care dispunemŭ, ni spunŭ, că Biserica română din Sirmiu, strămutată în Thesalonicŭ, continuă a fi independentă de Roma numaĭ pănĕ pre timpul luĭ Iustinian I-iŭ, care formézŭ din prerogativele Bisericeĭ de Thesalonicŭ pre cele ale Bisericeĭ din Iustiniana 1-a. Şi maĭ special : « ὅτι ἐπεδὴ ἡ Θεσσαλονίκη ὑποκειμένη οὖσα τῷ θρόνῳ Κωνσταντινουπόλεως, εἶχεν ὑφ' ἑαυτὴν σχεδὸν πᾶσαν τὴν ἐνορίαν, ἣν ἔδωκεν ὁ Ἰουστινιανὸς τῷ Ἀρχιεπισκόπῳ Ἀχρίδος.... = Că fiind Thesalonicul supusŭ thronuluĭ de Constantinupol, avea sub sine (administraţiunea sa) maĭ tótă enoria, pre carea Iustinian a dat'o Archiepiscopieĭ de Achrida ». (1) De unde urmézŭ, că exarchatul uneĭ Bisericĭ române, şi anume aceleĭ din Sirmiu, s'a strămutatŭ de aicĭ la Thesalonicŭ şi apoĭ la Iustiniana 1-a, şi totŭ acestŭ exarchatŭ a şi datŭ nascesce archiepiscopieĭ de Iustiniana 1-a.

De pre timpul luĭ Leon cel mare, adică dintre anii 457 şi 474, noĭ avemŭ unŭ catalogŭ de maĭ mulţĭ episcopĭ orthodoxĭ, séŭ maĭ drept exarchĭ şi archiepiscopĭ, carii adreséză Imperatoruluĭ scrisorĭ de felicitare, numindu-lŭ cel maĭ crestinŭ şi singurŭ stăpânitorŭ preste « pămêntŭ, mare şi preste tóte uscaturile ». Din acestŭ catalogŭ, pre care l'a formulatŭ Prea sânţitul Dositheĭ, (cartea IV, cap. VII, § 2) noĭ estragemŭ datele următóre, adică, ca pre la 458 «în Mysia II, era unŭ (exarchatŭ) şi în dînsul şése episcopiĭ » (2); « în

(1) Dositl. cart. IV, cap. IV § 7. Aicĭ Prea Fericitul Dositheĭ, voind a proba, că Archiepiscopia de Roma nu s'a întinsŭ nicĭ o dată preste Thesalonicŭ, lucrul ce corespunde cu scopul opereĭ séle, de a limita puterea papală, este silitŭ să se contradică în respectul faptelor espuse maĭ sus. Şi despre acésta maĭ pre larg în epocha următóre a studiuluĭ nostru.

(2) Myisia II se consideră a fi partea din Dacia aureliană, cunoscută noĭ acum cu numirea de mediteraneă.

Pontŭ (unul) cu patru episcopĭ » (1); în vekĭul Epirŭ altul, în care eraŭ noĕ episcopĭ; în Epirul noŭ (unŭ altŭ exarchatŭ) şi aicĭ eraŭ şépte episcopĭ» (2). Dupŏ aceste se maĭ vede între alţĭ mulţĭ şi unŭ episcopŭ al scythieĭ cu numele de «Theotim» (3). De unde vedemŭ, că pre timpul Imperatorul Leon cel mare în locurile, pre unde se întindéŭ Daciile, atât a luĭ Traĭan, cât şi a luĭ Aurelian, *eraŭ aprópe treĭ-ḑecĭ de episcopiĭ*; şi décă vomŭ maĭ lua în consideraţiune, că pre aceste timpurĭ episcopiile şi exarchatele eraŭ organisate şi Synódele începuse a se ocupa de organisaţiunea Patriarchiilor, atuncĭ ni putemŭ representa numĕrul aproximativŭ al creştinilor, ce, esistând pre aceste locurĭ, trebuéŭ să formeze cele treĭ-ḑecĭ de episcopiĭ.

La finele secululuĭ al V şi începutul celuĭ al VI la Dunărea abundaŭ creştiniĭ nu numaĭ în viéţa lor religiósă, dar începuse şi kĭar în cea politică. Şi anume pre timpul luĭ Anastasie, imperatorul Orientuluĭ (491) şi a luĭ Justin, unkĭul luĭ Iustinian I-ul (518) unŭ Duce al confederaţiuneĭ de la Dunărea, ce era compusă din Scythia, Thracia şi Mysia, cu mâna înarmată şi în doĕ espediţiunĭ, făcute la Constantinupolŭ în 513 şi 518, se luptă pentru orthodoxie şi lucréză pre lôngă imperatorĭ şi papĭ, ca să dispară certele şi luptele între creştinĭ. Aşa sub Anastasie acestŭ Duce al Dunăreĭ, cu numele de Vitalian (4) vine cu o armată de 60,000 'naintea

(1) Eparchia Pontuluĭ, noĭ amŭ vĕḑutŭ maĭ sus, se întindea pre lateralul Mărey negre din tóte părţile. Pre laturea nordică a Mărey negre pre aceste timpurĭ, după tragerea Goţilor şi a Hunilor, nu putéŭ să fie de cât Avariĭ. Acestia, nefiind încă crestinĭ, episcopiĭ menţionaţĭ, trebue din necesă să fi fostŭ din coloniile romane séŭ grece de pre aceste locurĭ. In partea apusénă însĕ a Mărey negre, pre tinpul, ce ne ocupă, putéŭ să fie creştinĭ ĭarăşĭ numaĭ romaniĭ şi greciĭ.

(2) Epirul încă din secolul IV-le era împărţitŭ în Epirul vekiŭ şi noŭ. In Epirŭ cu tótă influenţa elementuluĭ grecŭ, esercitată prin Biserică, se vĕḑŭ şi pĕnĕ astăḑĭ urme de românismŭ. Epirul vekiŭ avea de capitală Nicopolea şi se întindea preste Epirul propriu, Ambrasia şi Acarnania. Epirul noŭ avea de capitală Dyrrachiul şi cuprindea în sine Ilyria.

(3) Óre care să fie eparchia Scythieĭ, în carea pre la 458 să fi fostŭ cel puţin unŭ episcopŭ? Aicĭ nu póte fi înţelésă Scythia politică, ce se întindea preste Rusia de astă-ḑĭ. Asta trebue să fi fostŭ o eparchiă în cóstele Scythieĭ vekĭ, adică cam pre unde vine Moldova cu Ucraĭna de astăḑĭ.

(4) Este curiósă genealogia Duceluĭ Vitalian al confederaţiuneĭ da la Dunărea. Domnul Bouillet îl dă de Gotŭ (vorba Vitalien); Prea sânţitul Dositheĭ însĕ, fŏrĕ de a'ĭ spune originea, îĭ face numaĭ istoricul faptelor luĭ creştinescĭ. Noĭ cariĭ

porţilor Constantinupoluluĭ şi învinge pre Anastasie, dupre cum ni spune Evagrie la Sosthenia, ĭar dupre alţiĭ la Syca, adică unde se află astă-ḑĭ Galata. In urmarea unuĭ triumfŭ de o asemine natură, Vitalian dictéză condiţiunile de pace, şi cere, ca toţi episcopiĭ orthodoxĭ, exilaţĭ de cătrĕ Eutichianul Anastasie, să se elibereze, şi să-se adune Synodŭ localŭ în Eraclia Thracieĭ, ca să se cerceteze causa orthodoxilor. Aceste condiţiunĭ s'aŭ adeveritŭ prin jurămêntŭ, ţinutŭ de cătrĕ toţĭ magistraţiĭ superiorĭ aĭ Constantinupoluluĭ şi s'aŭ întrodusŭ în Sacra, séŭ tractatul luĭ Anastasie, datŭ la mâna luĭ Vitalian. Cu acestŭ tractatŭ Vitalian a adunatŭ în Eraclea pĕnĕ la 200 episcopĭ, între cariĭ eraŭ şi representanţiĭ Papeĭ Ormisd, deşi trămişĭ cam de nevoïe şi sub influenţa luĭ Vitalian. Aicĭ, la Synodul localŭ din Eraclia, s'a justificatŭ toţĭ episcopiĭ orthodoxĭ, exilaţĭ de cătrĕ Anastasie, şi Metropolitul, séŭ esprimându-ne cu terminul contimpuranŭ, Archiepiscopul Thesaloniculuĭ a fostŭ proclamatŭ de Patriarchŭ, în locul luĭ Thimoteĭ, patriarchul Constantinupoluluĭ, care nu îndrăsnea a se pronunça în Synodŭ de frica Imperatoruluĭ. Prea Fericitul Dositheĭ, ca cuvênt la acéstă proclamare de Patriarchŭ a Archiepiscopuluĭ de Thesalonicŭ, pune numaĭ mulţimea episcopiilor, ce eraŭ supuşĭ acestuĭ thronŭ. Noĭ însĕ cariĭ vedemŭ în confederaţiunea de la Dunărea o adunătură de staturĭ romano-barbarice, şi de altă parte, cariĭ acum maĭ scimŭ, că pre la 450 s'a strămutatŭ din Sirmiu în Thesalonicŭ Arhiepiscopia loculuĭ, n'amŭ putea óre, ca să conkidemŭ şi cu multŭ cuvêntŭ, că Vitalian era românŭ, că el prin Biserică, prin Patriarchia de Thesalonicŭ, tindea la aradica unŭ Imperiŭ politico-religiosŭ, separatŭ de cel al Constantinupoluluĭ? Studiul aprofundatŭ al istorieĭ nóstre bisericescĭ şi po-

---

în cursul acestuĭ studiu amŭ urmăritŭ atât pre Goţĭ, cât şi pre Hunĭ în inundaţiunele de cătrĕ aceste popóre ale Imperiuluĭ, nu ne pronunçămŭ asupra naţionalităţeĭ acestuĭ mare generalŭ; dar nu putemŭ să trecemŭ preste confederaţiunea dela Dunărea, carea acum, când Goţiĭ şi cu Huniĭ eraŭ în interiorul imperiuluĭ de Apusŭ, acéstă confederaţiune nu putea să se compunĕ, de cât din popóre, care eraŭ creştine şi anume orthodoxe. Dovadă este ducele lor, care se luptă pentru orthodoxie. Putemŭ noĭ ĭarăşĭ să ḑicemŭ, că aceste popóre eraŭ Avariĭ, despre a cărora creştinare nicĭ vorbă nu era pre la începutul secululuĭ al VI-le? Şi Bulgariĭ nu putéŭ să fie, căcĭ acestia s'a creştinatŭ şi maĭ târḑiŭ. Dupre noĭ acéstă confederaţiune era compusă din Românĭ în asociaţiunea cu barbariĭ, rĕmaşĭ pre aceste locurĭ.

litice va proba şi maĭ bine aceĭa, ce noĭ astă-ḑĭ în faça datelor istorice, de care dispunemŭ, dămŭ numaĭ, ca o simplă opiniune (1).

Recapitulând cele vorbite pĕnĕ acum în respectul acestor doĕ epoce din studiul nostru; şi esprimând în terminĭ genericĭ cele petrecute atât pĕnĕ la 274, timpul înfiinţăreĭ Dacieĭ aureliane, cât şi pĕnĕ la 527, anul suireĭ pre thronul imperiuluĭ de Orientŭ a luĭ Iustinian; noĭ trebue să recunóscemŭ, că la Dunărea a esistatŭ atât viéţă religiósă, cât kĭar şi cea politică. Şi anume, că de la Traĭan pĕnĕ la Aurelian, Dacia traĭană a continuatŭ a fi o provincie romană în sensul politicŭ, şi o eparchie eclesiastică în cel religiosŭ. De la acéstă însĕ epochă, sub influenţa Goţilor şi maĭ ales a Hunilor, viéţa politică a Românilor este intermitenţă, întreruptă şi supusă în totul circumstărilor; pĕnĕ când, eliberaţĭ fiind Româniĭ de jugul cel greŭ al Hunilor, se confederéză şi esŭ la lumină, avênd în capul lor pre Vitalian, Românul şi Ducele Dunăreĭ. Cu viéţă însĕ religiósă din epocha de pĕnĕ la 527 nu este tot astŭ-felŭ. Româniĭ, noĭ am vĕḑutŭ, aŭ jucatŭ unŭ rolŭ religiosŭ importantŭ pre timpul Goţilor; ĭar în al Hunilor acestŭ rolŭ este puţin maĭ limitatŭ, din causa comunicaţiuneĭ celeĭ dificile. De altă parte noĭ am maĭ vĕḑutŭ, că Bisericile române continuă a fi dependente de archiepiscopia de Roma pĕnĕ pre la 450, când cu Archiepiscopul Sirmiuluĭ să fundéză archiepiscopia séŭ exarchatul de Thesalonicŭ, care maĭ pre urmă a datŭ nascere archiepiscopieĭ de Iustinianea I-a, despre carea, precum şi despre alte evinemente ale istorieĭ Bisericeĭ Românilor din viitorŭ, vomŭ vorbi în epocha, ce ni prestă.

Epocha, care ni prestă pentru studiu, este timpul destrugereĭ imperiuluĭ hunŭ, dominaţiunea Gepiḑilor în Panonia, şi în fine stabilirea şi desfăşurarea Avarilor pre locurile, locuite când-va de Hunĭ, şi maĭ ales pre laturile Dunăreĭ. Acéstă epochă include în sine întregŭ seculul al VI-le şi parte din al VII-le, şi se estinde pĕnĕ la apariţiunea Bulgarilor la Dunărea, adică anul mântuireĭ 668. Aicĭ, în acéstă epochă, ca şi pĕnĕ acum, trebue să stabilimŭ maĭ ântăiŭ starea politică a elementuluĭ românŭ de la Dunărea, dupŏ ce prealabilŭ vomŭ

(1) Dosith. cart. IV, cap. XIII, § 14, cart. V, cap. I, §, 5—9.

arăta care popóre barbare s'aŭ strecuratŭ pre aceste locurĭ în decursul epoceĭ, ce ne ocupă. Şi in fine maĭ 'nainte de ce vomŭ espune viéţa religiósă a Românilor, din aceĭaşĭ epochă, caută să dămŭ în scurtŭ şi posiţiunea geografică a locurilor, pre unde s'a mănţinutŭ elementul romanŭ la Dunărea în timpul îmvaḑiuneĭ Gepiḑilor şi al Avarilor.

Maĭ întăiŭ, în epocha a doa a studiuluĭ nostru noĭ amŭ vĕḑutŭ, că dupŏ retragerea Hunilor de la Dunărea şi ducerea lor în imperiul de Occidentŭ, viéţa politică a Românilor de la Dunărea începe a se manifesta, sub conducerea luĭ Vitalian, Regeluĭ confederaţiuneĭ dunărene. Dar trebue să maĭ adăugimŭ, că acéstă viéţă a duratŭ numaĭ cât a trăitŭ Vitalian; şi acestŭ Rege al Româno-barbarilor de la Dunărea a pututŭ să se mănţină în posiţiunea sa numaĭ pĕnĕ la 520, când cade mortŭ în Constantinupolŭ din mânele partiduluĭ politicŭ bizantinŭ, cunoscutŭ cu numele de vĕnĕtŭ, şi dupre cum se maĭ afirmă condusŭ de nepotul imperatoruluĭ contimpuranŭ al Bizantuluĭ-Justin, adică Justinian I (1). Acéstă viéţă politică a Românilor şi-a avutŭ locul numaĭ în urmarea morţeĭ luĭ Atila, petrecute la 450 şĭ a debilităţeĭ fiilor luĭ, carĭĭ n'aŭ pututŭ maĭ mult a ţinea în subordinaţiune popórele din imperiul atilanŭ, ce acum se întindea de la Marea Caspică pĕnĕ la Rhin şi de acole în josŭ pĕnĕ la Roma (2). Unul din fiiĭ luĭ Atila — Irnac, dupŏ disputa cu fratele sĕŭ de la imperiu s'a retrasŭ pre malul nordicŭ al Mareĭ negre şi s'a aşeḑatŭ între rêul Don, Marea négră şi cea Caspică, în óre-ce Dinghiţic, al doile fiiu al luĭ Atila, se mănţinu în centrul imperiuluĭ atilanŭ — Panonia, şi aicĭ îşĭ disputa viéţa politică cu Goţiĭ, rĕmaşĭ preste Dunărea şi cu Gepiḑiĭ, veniţĭ la Dunărea încă de la începutulŭ jumătăţeĭ a oa a secululuĭ al VI-le (3), când in fine A-

(1) Bouillet, vorba Vitalien. In Constantinupolŭ pe la începutulŭ secululuĭ al VI-le din circŭ aŭ eşitŭ doĕ fatriĭ séŭ partiḑĭ politice, care pre timpul luĭ Justinian aŭ începutŭ a juca unŭ rolŭ politicŭ; séŭ esprimându-ne maĭ precis, pre care Justinian la 520 le-aŭ întrodusŭ în politică. Atât vineţiĭ, cât şi verḑiĭ, căcĭ aşa se numĭaŭ cele doĕ partide bizantiniene, îşĭ disputaŭ între dînsele afacerile sociale. Justinian însuşĭ s'a rădicatŭ la thronul Imperiuluĭ de Orientŭ cu ajutorul partideĭ vinete; şi la 532 partida verde a organizatŭ o revoluţiune, căutând, ca să'lŭ asasineze în palatŭ (Bouillet vorba Bleus).

(2) Bouillet vorba Huns.

(3) Ibidem.

variĭ, kemaţĭ fiind de Gepiḑĭ, punŭ capĕtŭ vieţeĭ politice a Hunilor pĕnĕ prin seculul al X-le, când aparŭ în istorie ĭarăşĭ cu numele de Ungurĭ. Şi de altă parte, în óre-ce Huniĭ cedéză Panonia Gepiḑilor, eĭ suntŭ necesitaţĭ, ca să o facĕ acésta Românilor în aceĭa, ce privesce cetăţile de pre malul Dunăreĭ; căcĭ acestia încă din jumătatea ântăĭa a secululuĭ VI-le devinŭ posesoriĭ Singidonuluĭ (1). Datele, de care dispunemŭ, ne facŭ să conkidemŭ, că, dupŏ mórtea luĭ Vitalian, Româniĭ, nejucând unŭ rolŭ politicŭ mare şi nepunêndu-se în contactŭ, séŭ în conflictŭ cu imperatoriĭ Bizanţiuluĭ, ca pre timpul luĭ Vitalian, eĭ aŭ a avutŭ o viéţă politică maĭ restrînsă şi aŭ venitŭ în contactŭ numaĭ cu barbariĭ de la Dunărea.

Gepiḑiĭ, veniţĭ pre la nordul Carpaţilor de la rîul Vistula, şi învingênd pre Huniĭ luĭ Dinghiţic între aniĭ 453 şi 454, se stabilescŭ în Panonia, ocupând maĭ apoĭ totŭ spaçiul dintre Dunărea şi Tisa, adică Maramoruşul de astă-ḑĭ. Aceştĭ barbarĭ nu-şĭ manifestéză viéţa lor politică prin alta, de cât că eĭ, învingênd pre Hunĭ, cadŭ singurĭ învinşĭ sub vigórea armelor Longobarḑilor; şi la 567 Longobarḑiĭ kĭemând în ajutorŭ pre Avarĭ, cariĭ acum ajunsese cu incursiunile pĕnĕ la gurile Dunăreĭ, esterminéză cu totul pre Gepiḑĭ din Panonia, şi iĭ rîsipescŭ astŭ-felŭ, că de la acestŭ timpŭ dispare din istorie kĭar şi numele de Gepidŭ (2).

Viéţa politică a Românilor de la Dunărea, în timpul de cădere a imperiuluĭ atilanŭ şi de ocupaţiune a Daciilor de cătrĕ Gepiḑĭ şi Longobarḑĭ, se manifestéză din noŭ, de şi nu sub ducĭ romanescĭ, propriu ḑişĭ. Procopie in istoria, ce face imperatoruluĭ Justinian I, ni spune, că acesta a întorsŭ tótă atenţiunea asupra locurilor de la Dunărea şi el a luatŭ tóte mĕsurile necesare, ca să asigure Imperiul din partea barbarilor de la Nordŭ (3). Justinian, imperatorul Bizanţiuluĭ, relativ la politica romană de la Dunărea, este şi maĭ esplicit, când se esprimă: « Cum igitur in praesenti, Deo auctore, ita nostra respublica aucta est, ut utraque ripa Danubii jam nostris civitatibus frequentetur, et tam Viminacium, quam Recidua et Literata, quae trans Danubium sunt, nostrae iterum ditioni subiectae sint, necessarium duximus, ipsam gloriosissimam Praefecturam,

(1) Mag. ist. V. 210 — 212.

(2) Mag. V. 209 — 216 Bouillet vorba Gepides.

(3) Procopius Cæsarensis de ædificiis Dn. Justiniani, Interprete Claudio Maltreto Aniciensi Lib. IV, cap. VI. (Mag. Ist. II 110—113).

quae in Pannonia erat, in nostra felicissima patria collocare = Acum fiind-că în presentŭ, cu ajutorul luĭ D-ḑeŭ, atât s'a măritŭ republica (Statul) nóstră, că amândoĕ rîpele Dunăreĭ s'aŭ populatŭ cu cetăţile nóstre, şi atât Viminaciul, precum Ricidua, şi Let(d)-erata, care suntŭ preste Dunărea, fiind supuse guvernămêntuluĭ nostru, am creḑutŭ necesarŭ, ca prea gloriósa prefectură, ce era în Panonia, să o aşeḑĕmŭ în prea fericita nóstră patrie» (1). *Cu modul acesta numaĭ ni putemŭ esplica, continuarea elementuluĭ romanŭ de la Dunărea; adică, că, de 'ndată ce veniaŭ o serie de barbarĭ, Românii de la Dunărea intraŭ în munţĭ şi cetăţĭ pĕnĕ după trecerea lor, şi despărênd aceştia, eĭ ĭarăşĭ eşĭaŭ şi se apucaŭ de viéţă, dupre cât li permitéŭ împrejurările.*

Pre la finele secululuĭ al VI-le şi specialminte pre la anul 582 la Dunărea se vĕdŭ o noă speçă de barbarĭ, cunoscută în istorie cu numirea de Avarĭ. Acéstă masă de ómenĭ, fiind de aceĭaşĭ origine cu Huniĭ, eĭ avéŭ în viéţa lor politică deprinderile acestora. Neplăcêndu-li în nicĭ unŭ modŭ viéţa stabilă, eĭ şedéŭ pre caĭ şi în corturĭ, formând cu sine pre câmpurile, unde se aşĕḑéŭ, unŭ felŭ de cercurĭ concentrice, în care îşĭ depositaŭ averea, copiiĭ şi femeile şi care se numĭaŭ rings. Pentru aceste deprinderĭ nomadice ale lor, Avariĭ între aniĭ 590 şi 630, timpul celeĭ maĭ splendide epoce din viéţa lor politică, se vĕdŭ mişcânduse din locŭ în locŭ pre totŭ ţermul nordicŭ al Dunăreĭ, şi ajungênd cu întinderea lor de la rîul Don pĕnĕ la Luzaçia. Avariĭ aŭ primitŭ cea ântăĭa înfrângere sub muriĭ Constantinupoluluĭ, pre timpul imperatoruluĭ bizantinŭ Heracliu la 626, când avéŭ sub stăpânirea lor pre Bolgarĭ, cariĭ se arătase la ţermul nordicŭ al Măreĭ negre. După acéstă învingere fatală pentru viéţa politică a Avarilor, eĭ începŭ a fi înpinşĭ de la Rĕsăritŭ de cătrĕ Cazarĭ, ce locuĭaŭ între rîurile Dnipru şi Bug, precum şi de cătrĕ Bolgarĭ, cariĭ îĭ împinsese pĕnĕ dincóce de Prutul nostru. Despre Mĭaḑă-nópte Avariĭ sûntŭ necesitaţĭ a ceda din terenul, ocupatŭ de dînşiĭ, Lechilor, Vendilor şi Cechilor, adică Polonilor, Silezilor, Brandeburgienilor şi Bohemilor de astă-ḑĭ. Astŭ-felŭ, că Avariĭ, constrinşĭ despre Nordul şi Ostul Europeĭ, eĭ aŭ fost nevoiţĭ, ca să se lase spre Apusŭ, pĕnĕ în Galia. De aicĭ

(1) Iust. Nuvel. XI. Comp. nuvel. CXXXI (CXXX). Dosith, cart, V, cap XIX, § 1

însĕ aŭ fostŭ ĭarăşĭ respinşĭ de către braçul cel vigurosŭ al Francilor, şi nevoiţĭ a merge pre urmele Hunilor pĕnĕ în Panonia şi kĭar Asia (1).

Acum Românii de la Dunărea să nu credemŭ, că aŭ statŭ în totul nemişcaţĭ şi n'aŭ profitatŭ pentru viéţa lor politică de acéstă nestabilitate şi decădere a Avarilor. Eĭ, ocupând locurile fortificate de la natură — Munţiĭ şi cetăţile, noĭ îĭ vedemŭ, că sub imperatorul Mauriciu (582—602) şi cu ajutorul armelor romanice din Bizanţiu, conduse de către generaliĭ Comenţiol, Martin, Cast, Prisc şi Petru, îşĭ manifestéză viéţa lor politică cu tótă ocasiunea. Aşa Avariĭ rîsipindu-se prin Thracia, Românii de pre acele locurĭ cu armatele generalilor Comenţiol, Martin şi Cast se prepară, de a'ĭ atăca din pădurile muntelui Emus (2). De la 587—600 Prisc şi cu Petru îşĭ petrecŭ viéţa la Dunărea, învingênd pre Avarĭ şi Slavĭ, cu cariĭ eraŭ uniţĭ şi Bolgariĭ; ĭar Romaniĭ sûntŭ în posesiunea cetăţilor de pre ambele laturĭ ale Dunăreĭ, între care şi a Singidonuluĭ, precum şi a Sirmiuluĭ(3). In fine, la anul 601, generalul Comenţiol, întorcêndu-se din resbelul cu Perşiĭ, vine la Dunărea şi-şĭ unesce armatele séle cu ale luĭ Prisc la Singidon, de unde se transportaŭ pre rîpele Dunăreĭ, învingênd pre barbarĭ, când la Viminaciu, când la Nove. In Nove însĕ şi în persóna generaluluĭ Comenţiol se petrecu unŭ faptŭ, care, dupre noĭ, este fórte caracteristicŭ pentru Româniĭ de pre aceste locurĭ, priviţĭ fiind în disposiţiunile lor psichice pentru elementele, eterogene lor. Comenţiol, respingênd pre barbarĭ de pre ambele rîpĭ ale Dunăreĭ, îşĭ propuse, de a'ĭ urmări şi în Panonia; dar pentru realizarea acestuĭ scopŭ el avea necesitate de ajutorul Românilor de la Dunărea, cariĭ singurĭ puteaŭ să-lŭ conducĕ şi să-ĭ arate calea în Panonia şi în genere în Dacia traĭană, pre unde era valul Traĭan. Locuitoriĭ românĭ din oraşul Nove nu se supuse la acéstă propunere a luĭ Comenţiol, de cât dupŏ ce acesta uciseră pre doĭ din notabiliĭ lor (4). Acestŭ faptŭ, dupre opiniunea nóstră, confederaţiunea de la Dunărea de sub Vitalian, precum şi regatu-

(1) Bouillet vorba Avares.

(2) Theophyl. cap. X et sqq. (Mag. ist. V, 210).

(3) Historia Miscellanea lib. XVII, (Mag. ist. V, 210 -212). Dosith. cart. V, cap. II. § 5.

(4) Historia Miscellanea lib. XVII, (Mag. ist. V, 213).

rile romano-bulgare, despre care avemŭ a vorbi în decursul studiuluĭ nostru, probéză, că **Românii aŭ tinsŭ tot-dé-una la o viéță politică independentă; că eĭ, neputêndu'și realiza acestŭ idealŭ din causa Imperiuluĭ bizantinŭ, care acum nu maĭ avea o fisiognomie curat romanică, precum și a popórelor barbare, urîaŭ pre Bizantinĭ, fŏrĕ însĕ de a putea iubi și pre barbarĭ, făcêndu-și însĕ interesele cu amândoĭ.**

Elementul românŭ de la Dunărea, fie prin propriile puterĭ ale locuitorilor de pre aceste locurĭ, fie prin ajutorul armelor bizantine, avea în posesiunea sa ambele laturĭ ale Dunăreĭ, se înțelege că maĭ ales în puncturile fortificate. In istoria mescelaneă, noĭ amŭ vĕdutŭ, Românii în timpurile, ce ne ocupă, avéŭ sub potestatea lor în susul Dunăreĭ Sirmiul și Singidonul, ĭar în josŭ se întindéŭ pĕnĕ la orașul Tomi (1), care dupre tótĭ istoriciĭ se pune pre malul sudicŭ al Măreĭ negre (2). De altă parte, în respectul geograficŭ noĭ putemŭ să profitămŭ de descripțiunile locurilor de la Dunărea, făcută de Procopie, de Nuvelele luĭ Justinian, care aŭ o mare importanță și în privința geografică, și în fine de descripțiunile geografice, fundate maĭ mult pre autorĭ eclesiasticĭ ale Patriarchilor de Ierusalemŭ — Dositheĭ și Chrysant. — Tot-o-dată trebue să adăugimŭ, că de la aceste timpurĭ locurile de la Dunărea nu se maĭ numescŭ de cătrĕ autoriĭ contimporanĭ Daciĭ, dar în locul numirilor vekĭ întimpinămŭ : Iliyria, Mysia, Thracia, Panonia, Ţéta Avarilor, etc.

Așa Procopie, făcênd descripțiunea geografică a rîpilor Dunăreĭ, se esprimă : « Ἐκ δὲ Βιμιναχίου προϊόντι ὀχυρώματα τρία πρὸς τῇ Ἴστρου ἠϊόνι ξυμβαίνει εἶναι Πικνοὺς τε, καὶ Κούπους καὶ Νοβαὶ = Mergênd de la Viminaciu, pre malul Instruluĭ, se află treĭ forterețe, Picnul, Cupul și Novele (3).» Dupŏ aceste adauge : «Νοβῶν δὲ ἀντυκρὺ ἐν τῇ ἀντιπέρας ἠπείρῳ, πύργος ἐκ παλοιοῦ ἀ-

(1) Dositheĭ, cart. II, cap. V, § 10.

(2) Buillet, vorba Tomi.

(3) Ptolomeĭ și Charta Peutingeriană ni spunŭ, că Viminaciul era situatŭ lôngă gura Melaveĭ în Serbia. (Mag. ist. II, 114. III 104). Cele-lalte cetățĭ, enumerate pĕnĕ aicĭ de către Procopie, cadŭ în josŭ de la Viminaciu; adică între gradele de latime 38° 54'—44° 40'. Adauge Nuvela XI.

πημελημένος εἰσήκει, ὄνομα Λιτεράτα, ὅνπερ οἱ πάλαι ἄνθρωποι Λεδεράτα ἐκάλουν. = In faça Novelor, pre continentul (malul) opusŭ, se află unŭ turnŭ, părăsitŭ de mult, cu numele de literata, pre care ómeniĭ vekĭ îlŭ numĭaŭ Liderata (1).» « Μετὰ Νοβὰς φρούρια κανταβαζάτης, καὶ Σμόρνης τε, καὶ κάμψης, καὶ Τανάτας, καὶ Ζέρνης, καὶ Δουκέπρατον. Ἐν τῇ ἀντιπέρας ἠπείρῳ ἄλλα τε πολλὰ φρούρια ἐκ θεμελίων καὶ ταῦτα τῶν ἐσχάτων ἐδείματο· Μετὰ δὲ καποὺδδοες ὠνόμασται, τοῦ Ρωμαίων αὐτοκράτορος ἔργον Τραϊανοῦ, καὶ πολίχνιον ἐφεξῆς παλαιὸν, Ζάνες ὄνομα. = Dupŏ Nove (urméză) castelele Cantabazate, Smorne, Campse, Tanate, Zerne şi Ducepratul (2). Pre rîpa de dincolo a edificatŭ nu de mult din temelie şi alte multe castele. Dupŏ cel ce se numesce Capul boului, lucru al autocratuluĭ Romanilor — Traĭan, urméză îndată vekiul şi mult vestitul (castelŭ) cu numele Zane.... « Τούτου δὲ Ζάνες οὐ πολλῷ ἄποθεν φρούριον μέν ἐστι Πόντες ὄνομα. = Iar de la acestŭ Zane nu mult departe este castelul, numitŭ Punţĭ (3). Din aceste citate ale luĭ Procopie, relative la posesiunile elementuluĭ romanŭ de pre rîpele Dunăreĭ, se vede, că Romaniĭ eraŭ stăpânĭ preste ambele rîpĭ ale Dunăreĭ, se înţelege, că în casurĭ posibile şi preste locurile limitrofe cu sus numitele castele.

Justinian în Nuvelele séle, care dupre noĭ suntŭ documentele cele maĭ autentice, atât în respectul ĭuridicŭ, cât kĭar şi istoricŭ, ni conservă probele cele maĭ evidente despre stăpânirea elementuluĭ romanŭ preste ambele rîpĭ ale Dunăreĭ, confirmând tot-odată şi cele

(1) Cetatea Lid(t)erata, precum şi Ricidua eraŭ în Panonia, séŭ Banatul Timişanŭ al Românilor, (Mag. ist. III, 103—108). Aicĭ, dupre cum ni spune tot Procopiu, imperatorul Justinian a maĭ fortificatŭ şi alte castele. In Dacia australă a întăritŭ Sicibida (la Celeĭ), Daphne (zidită de Constantin m la gura Argeşuluĭ). De asemine şi Theodora, lôngă Severinul de astă-ḑĭ. Veḑĭ şi Nuvela XI.

(2) Originea celor maĭ multe din aceste castele, conform opiniuneĭ D-luĭ A. T. Laurian (Mag. ist. III, 115), şi judecând dupre posiţiunea lor din drépta Dunăreĭ, se rădica la legeónele romane, retrase din Dacia luĭ Traĭan. în Dacia aureliană. Aceste legeóne, ducêndu-se în Dacia aureliană, aŭ transportatŭ cu sine şi numirile cetăţilor, aplicându-le asupra altora. Cât pentru capul bovis, pre care charta peutingeriană îl numesee capul Burbali, era situatŭ în Timişóra.

(3) Punţele, pre care Ptolomeŭ le traduce cu numirea grécă de , Ζεύγμα eraŭ în în Dacia traĭană, pre locul unde şi pănĕ astă-ḑĭ se vĕdŭ numele poduluĭ luĭ Traĭan. Procopie, opera citată lib IV, cap. VI.

relatate de către Procopie. Maĭ ântăiu Justinian se esprimă maĭ esplicit, de cât Procopie, când ḑice: « Cum igitur in praesenti, Deo auctore, ita nostra respublica aucta est, ut utraque ripa Danubii jam nostris civitatibus frequentetur, et tam Viminacium, quam Ricidua et Literata, quae trans Danubium sunt, nostrae iterum ditioni subiectae sint, necessarium duximus, ipsam gloriosissimam Praefecturam, quae in Pannonia erat, in nostra felicissima patria collocare; cum nihil quidem magni distet a Dacia mediterranea secunda Pannonia = Cacĭ în presentŭ, cu ajutorul luĭ D-ḑeŭ, atâta s'a măritŭ republica (Statul) nostru, *că acum ambele rîpĭ ale Dunăreĭ sûntŭ populate cu cetăţile nóstre*, şi precum Viminaciul, aşa şi Ricidua şi Literata, care suntŭ dincolo de Dunărea, se află ĭarăşĭ supuse administraţiuneĭ nóstre; (de acea) am creḑutŭ necesariu, ca însuşĭ Prefectura cea prea gloriósă, care era în Panonia, *să se aşeḑe in prea fericita nóstră patrie*; de óre-ce Panonia a doa cu nimicŭ óre-ce mult nu este departe de Dacia mediteraneă (1)». Cuprinderea acesteĭ părţĭ din nuvela luĭ Justinian esplica fórte bine textul luĭ Procopie, relativŭ la construcţiunile luĭ Justinian, şi ni arată, că cetăţile, enumerate de Procopie, se aflaŭ pre rîpele Dunăreĭ, şi *că elementul romanŭ pre timpul, când Gepiḑiĭ se aflaŭ în Panonia, stăpânĭa ambele rîpĭ ale Dunăreĭ, şi în genere locurile fortificate.*

Tot Justinian şi în aceĭaşĭ nuvelă, vorbind despre instituirea Archiepiscopieĭ de Achrida, enumeră multe din eparchiile imperiuluĭ romanŭ de la Dunărea şi pre care eparchiĭ le pune sub administraţiunea eclesiastică a Archiepiscopuluĭ de Achrida, ḑicênd: «et caeter ae provinciae sub eius sint auctoritate, id est, tam ipsa mediterranea Dacia, quam Dacia ripensis; nec non Mysia secunda, Dardania, et Praevalitana provincia, et secunda Macedonia, et pars secundae etiam Pannoniae, que in Bacensi est civitate = şi cele lalte provinciĭ să fie sub auctoritatea luĭ, adică, atât Dacia însăşĭ méditeraneă, cât şi Dacia ripensă; şi nu numaĭ Mysia a doa, Darda-

(1) Nuvel. XI (Mag. ist. III 104). Uniĭ se îndoĭescŭ despre autenticitatea acesteĭ Nuvele, pentru cuvêntul, că acéstă nuvelă nu se găsĭesce tradusă şi în limba grécă. Dar noĭ nu putemŭ să ne îndoimŭ despre conţinutul eĭ, când vedemŭ, că nuvela acésta este o maĭ departe desvoltare a textuluĭ luĭ Procopie, relativŭ la edificiile luĭ Justinian, şi cuprinderea eĭ este repeţită şi de Nuvela CXXXI.

nia, provincia prevalitană, şi Macedonia a doa, dar încă şi o parte a Pannonieĭ a doa, care în cetatea Bacensă este (séŭ maĭ drept, în carea este cetatea Basiană)» (1). In textul nuveleĭ o sută treĭ-ḑecĭ şi una tot Justinian, vorbind despre episcopiĭ, ce are să chirotonisĭască Archiepiscopul de Achrida, ḑice : « καὶ χειροτονεῖν τοὺς ἐπισκόπους τῶν ἐπαρχιῶν Δακίας ῥιπενσίας, καὶ Δακίας μεδιτερῥανέας, Τριβαλλίας, Δαρδανίας, Μυσίας τῆς ἄνω καὶ Παννονίας, = şi să chirotonisĭască pre episcopiĭ eparchiilor Dacieĭ ripense, şi Dacieĭ mediteraneĭ, Tribalieĭ, Dardanieĭ, Mysieĭ de sus şi aĭ Pannonie (2). Décă acum comparămŭ textul acestor doĕ nuvele ale luĭ Justinian, găsimŭ, că elementul romanŭ dupre ambele nuvele *era posesorul Daciilor atât ripensă, cât şi mediterană şi între cele-lalte provinciĭ maĭ avea şi dincóce de Dunărea Pannonia,* pre carea ĭarăşĭ a dat'o sub potestatea Archiepiscopuluĭ de Achrida. Tot-o-dată maĭ observămŭ, că în nuvela XI a se ḑice : «et Praevalitana provincincia,= ĭar în nuvela CXXXI Τριβαλλίας; şi noĭ, fundându-ne pre autorităţile sciinţifice, declarămŭ în acestŭ locŭ textul grecŭ împreună cu Vlastariu (3) eronatŭ, mănţinênd versiunea texstuluĭ latinŭ din nuvela XI. Aşa Tribaliĭ dupre Strabon (4) suntŭ unŭ poporŭ thracicŭ, ĭar dupre Ptolomeĭ (5) Tribalia cădea în Mysia de josŭ; şi noĭ pĕnĕ acum am vĕḑutŭ, că atât Thracia, cât kĭar şi Mysia de josŭ n'aŭ fostŭ date de către Justinian sub administraţiunea Archiepiscopieĭ de Achrida.

Dupŏ ce am espusŭ viéţa politică a elementuluĭ romanŭ de la Dunărea, limitându-ne în epocha de la căderea imperiuluĭ atilanŭ şi pĕnĕ la venirea pre aceste locurĭ a Bulgarilor; dupŏ ce, de altă parte, în epocha, ce ne ocupă, adică a patra a studiuluĭ nostru,

(1) Nuvela XI (Mag. ist. III 103). Bine observă D. A. Tr. Laurian, că textul nuveleĭ în locul citatŭ este eronatŭ. In locŭ de : quae în Bacensi est civitate, trebue să se citéscă : în qua est Basiana civitas. Alt-mintrele nu este sensŭ şi cetate cu numele de Bacensa nu este în Panonia; din contra Basiana era o cetate departată, că la 18 miliare romane de la Sirmiu, spre nord ostŭ.

(2) Nuvel, CXXXI. Dosith cart. V, cap. XIX, § 1.

(3) Βλασταρ Σύνταγμα στ. Ε, κεφ. 10. Vlastariu, enumerând eparchiile archiepiscopieĭ de Achrida, lasă afară şi Pannonia.

(4) Strab. Geograph lib. VII.

(5) Ptolom. Geograph. lib. III, cap. 10. Adauge Χρυσάνθου Συνταγματάιον. pag. 82.

amŭ vĕdutŭ şi posesiunile elementuluĭ romanŭ de la Dunărea; acum putemŭ să trecemŭ şi la evenimentele istorieĭ eclesiastice, unde s'a desfăşuratŭ şi viéţa religiósă a Românilor, şi de unde, cum vedea, încetul cu încetul începe a se marca visul cel de aurŭ al elementuluĭ romanŭ de la Dunărea, adică *independenţa luĭ, începênd maĭ ântăiŭ şi pre nesimţite cu cea eclesiastică.*

Pre la finele jumătăţeĭ ântăia a secululuĭ VI-le, adică între aniĭ 540 şi 550, în Constantinupolŭ s'a începutŭ lupta contra erorilor luĭ Origen, Evagrie şi Didym. In acéstă luptă ĭeŭ parte Imperatorul Justinian, Vigiliu, Archiepiscopul Romeĭ, Mina, Archiepiscopul Constantinupoluluĭ, Theodor, episcopul Cesarieĭ Capadocieĭ, supra-numitŭ Ascida şi alţiĭ (1). Pentru susţinerea erorilor, Origeniştiĭ şi maĭ ales Theodor al Cesarieĭ Capadocieĭ face o espunere, cunoscută în istorie cu numirea de « cele treĭ capitule », prin care se lase a se întrevedea eresia Nestorianilor şi a Monophysiţilor (2). Condemnate fiind în synodul localŭ aceste erorĭ de cătrĕ Mina, Archiepiscopul de Constantinupolŭ, şi confirmată fiind condemnarea luĭ Mina prin decretŭ imperialŭ, Vigiliu este kĭematŭ în Constantinupolŭ, ca să se pronunţă şi el în privinţa erorilor. Cu ocasiunea călătorieĭ de la Roma la Constantinupolŭ, Vigiliu trece prin eparchia **Ilyriculuĭ.** Aicĭ episcopiĭ loculuĭ, preîntimpinându-lŭ, îl rógă, ca, ducêndu-se în Constansinupolŭ, să nu condamne şi el cuprinderea « celor treĭ capitule ». Conduita luĭ Vigiliu, respectiv de acéstă afacere în Constantinupolŭ, a fostŭ duplă, când aprobând şi altă dată condemnând cuprinderea capitulelor; pĕnĕ când în fine sórta celor treĭ capitule şi cuprinderea lor a rĕmasŭ să se decidĕ la Synodul al cincilea ecumenicŭ, ce s'a adunatŭ în Constantinupolŭ la 553. Episcopiĭ Ilyriculuĭ, vĕdênd, că Papa Vigiuliu, contra promisiuneĭ date, condémnă în Constantinupolŭ cele treĭ capitule, se decidŭ, a convoca Synodŭ localŭ, la 550, în care synodŭ se stipu-

(1) Evagr. lib. IV, cap. XXVIII.

(2) Eresia Nestorianismuluĭ a fostŭ urzită de cătse Theodor Mopsuetul pre la 428 Ea consta în a prescrie luĭ Christos nu numaĭ doĕ naturĭ, dar şi kĭar doĕ per, sóne, propagându-se maĭ ales în Orient de către Nestorie. Eresia a fostŭ condemnată de cătrĕ sânţiĭ părinţĭ la 421, 451 şi 453. — Iar monophysiţiĭ recunoscéŭ în Iisus Christos numaĭ natura divină, şi autorul acesteĭ eresiĭ se consideră Eutichie-care a traitŭ prin seculul al V-le.

léză, ca să se scrie epistole synodice Imperatorului, precum şi luĭ Benenatŭ, (1) episcopul Justinianeĭ prin care epistole să se susţină cuprinderea « celor treĭ capitule » (2).

Pentru scopul, ce urmărimŭ, lăsând de o cam-dată sórta celor « treĭ capitule » ale origenistilor, noĭ atragemŭ atenţiunea lectorilor asupra următórelor laturĭ din faptul espusŭ. Maĭ întâiŭ, Papa Vigiliu, plecând din Roma la Noemvrie 26 anul 545, rĕmâne prin Ilyricŭ pĕnĕ la 25 Ianuarie anul 546 (3), ca prin eparchia sa, şi episcopiĭ Ilyriculuĭ, adresându-se la dînsul, ca la Archiepiscopul propriu, îĭ făcu rugămintele, espuse maĭ sus. Aceste laturĭ din faptul espusŭ lasă, dupre opiniunea nóstră, a se întrevedea, că Archiepiscopul de Roma încă îşĭ manifesta drepturile séle administrative asupra Ilyriculuĭ, precum şi asupra părţilor celora-l-alte ale Daciilor. Şi tot-o-dată, precum episcopiĭ Africeĭ în synodul localŭ, de la 552, escomunică pre papa Vigiliu pentru condemnarea celor « treĭ capitule », tot acésta facŭ şi ceĭ din Ilyricŭ, lăsând a se întrevedea, că relaţiunile acestora, precum şi a episcopilor din Africa cu Archiepiscopul de Roma sûntŭ tresăltate de pre adevĕrata lor basă. Şi acésta a provenitŭ maĭ ales de acolo, că Justinian încă de pre la 535, 'nainte de venirea papeĭ Vigiliu prin Ilyricŭ, a înde-

(1) Episcopŭ în Justinianea 1-a noĭ pentru întâĭa dată întâlnimŭ în studinl nostru. Şi acésta pentru cuvêntul, că numirea de Justinianea 1-a anume în epocha, ce ne ocupă, pentru prima-óră se vede în istorie. Dar cestiunea, cea mult contraversată, stă în a sci, care este locul, pre care Justinian îlŭ numesce Justinianea 1-a, patria sa, alţiĭ Achrida şi maĭ târdiŭ ĭa numirea de Ochrida? Décă ne uĭtămŭ la istoriciĭ bizantinĭ şi ceĭ modernĭ, vedemŭ, că opt oraşe se presupunŭ de dinşiĭ a fi fostŭ patria luĭ Justinian; adică Taurisiul, Vederiana, Sofia, Scopia, Prisdrenul, Pristina, Castendili de astă-diĭ şi în fine Lichnida. Lăsând de o cam-dată pe Procopie, pre G. Acropolitul şi alţĭ chronicarĭ bizantinĭ, cariĭ atestă cu precisiunea ce a maĭ mare, ca vekĭa Αυλνὶς — δος — este patria luĭ Justinian, noĭ citămŭ aicĭ pre Nicefor Calistul (hist. ecl. lib XVI, cap 37 liber XVII, cap. 28) care este fórte esplicit în aceĭa, ce ne privesce : „Onóre maĭ multă, de cât trebuea, dând Justinian Acrideĭ, patrieĭ séle, a făcut'o Archiepiscopie şi a râdicat'o la rangul de Biserică autocefală, numind'o Justinianea 1-a ; precum a făcutŭ şi pre Biserica insuleĭ Cipru Archiepiscopie, numind'o Justinianea II-a, şi dăruind'o cu onóre, egală Achrideĭ şi acésta pentru femeĭa luĭ — Theodora, imperatésa. Iar Achrida este oraşŭ, aş datŭ pre unŭ délŭ înaltŭ, aprópe de lacul numitŭ Lichnida". La acésta ne maĭ autorizĕ şi o probă filologică, că Lichnida se póte transforma în Achrida. Adauge Nicef. Grigoras (hist ecl. lib. II cap. 2).

(2) Dosith. cart. V, cap. XV, §. 2.

(3) Facund. cart. I, cap. IV. Liberat. cap. XXIV. (Dosith cart. V. cap. XV. § 1, 2)

stratŭ pre Justinianea I—Achrida, cu titlul de archiepiscopie autocefală şi neatârnată de nicĭ unŭ thronŭ apostolicŭ (1).

De altă parte, acestŭ evenimentŭ pre noĭ ne impresionéză, şi prin aceea, că episcopiĭ Ilyriculuĭ, făcênd cunoscutŭ decisiunea synoduluĭ lor din 550 Imperatoruluĭ Justinian, eĭ se adreséză cu epistole synodice nu către Archiepiscopul de Constantinupolŭ, Mina, ci cătrĕ Benenatŭ, archiepiscopul de Justinianea I-a, ca cel ce acum, adică pĕnĕ la 550, devenise archiepiscopul propriu.

Pĕnĕ pre la 550, şi anume sub imperatorul Justinian, Româniĭ primescŭ o nouă impulsiune maĭ ales în viéţa lor religiósă. Justinian imperatorul, fiind de origine romanŭ şi nu slavŭ, dupre cum pretinde D. Golubinski (2), de şi născutŭ prin părţile Macedonieĭ şi a nume pre lôngă lacul Lichnida, şi nu dupre cum pretinde Procopie în Taurisiul Dardanieĭ (3), cu rădicarea Achrideĭ la rangul de Archiepiscopie, neatârnată de nicĭ unŭ scaunŭ apostolicŭ şi de Biserică autocefală, el prin acésta, ḑicŭ, a pusŭ şi cele ântăi base ale autocefalieĭ de astă-ḑĭ a Bisericeĭ românescĭ. Maĭ ântăiŭ Justinian însuşi stipuléză pentru acésta: « Multis et variis modis nostram patriam augere cupientes, in qua primo Deus praistetit nobis, ad hunc mundum, quem ipse condidit, venire, et circa sacerdotalem censuram eam volumus maximis incrementis ampliare, ut primae Justinianae patriae nostrae pro tempore sacrosanctus Autistes, non solum Metropolitanus, sed etiam Archiepiscopus fiat, et caeterae provinciae sub eius sint auctoritate, id est, tam ipsa mediterranea Dacia, quam Dacia ripensis; nec non Mysia secunda, Dardania et Praevalitana provincia, et secunda Macedonia, et pars secundae Pannoniae, quaein Bacensi est civitas. Cum enim in antiquis temporibus Firmi Praefectura fuerit constituta, ibique omne fuerit Illyrici fastigium tam in civilibus, quam in episcopalibus causis, postea autem Attilanis temporibus eiusdem locis

(1) Dosith. cart. V. cap. XX. § 2.

(2) D. Golubinski în operat întitulată „Краткій Очеркъ исторіи Православныхъ церкей (pag. 311) pretinde, că Justinian era de origine slavonŭ. Noĭ nu înţelegemŭ pre ce fundéză D. Golubinski acéstă aserţiune aşa istorică. Pre timpul luĭ Justinian Skiachĭ, singurul tribŭ slavonŭ din imperiul de Orientŭ, ajunsese cu incursiunile abĭa în Mysiĭ, ĭar Bulgariĭ încă nu trecuseră Dunărea. Pre lângă aceste, noĭ scimŭ, că încă pĕnĕ pre la începutulŭ secululuĭ VIII-le nicĭ o vorbă despre crestinarea slavilor, ĭar Justinian este născutŭ din părinţĭ crestinĭ.

(3) Procop. de edif. cap. 1.

devastatis Appennius Praefectus Praetorio de Firmitana civitate in Thessalonicam profugus venerat, tum ipsam Praefecturam et sacerdotalis honor secutus est; et Thessalonicensis Episcopus, non sua auctoritate, sed sub umbra Praefecturae meruit aliquam praerogativam. = Dorind, ca prin multe şi diverse moduri să mărimŭ patria nóstră, în carea D-ḑeŭ a hotărîtŭ o dată, ca să venimŭ în acéstă lume, pre carea a creat'o el, am voitŭ, ca şi în respectul sacerdotalŭ să o ornămŭ cu cele maĭ marĭ prerogative, ast-felŭ, ca Prea-sânţitul episcopŭ al primeĭ Justiniane, patrieĭ nóstre celeĭ temporale (pămêntescĭ), să se facĕ nu numaĭ Metropolitŭ, dar kĭar Archiepiscopŭ, şi cele-l-alte provinciĭ să fie sub autoritatea luĭ, adică, Dacia mediteranea, precum şi Dacia ripensă; şi nu numaĭ Mysia secundă, Dardania şi provincia prevalitană (1) şi Macedonia secundă şi încă şi parte a Pannonieĭ secunde, care este în cetatea Bacensă (séŭ maĭ drept în care este cetatea Bacensa) (2). Căcĭ în timpurile vekĭ în Firmiu (Sirmiu) (3) era organizată prefectura, şi aicĭ era tótă supremaţia Ilyriculuĭ, atât în causele civile, precum şi în cele episcopale; dupŏ care însĕ, pre timpul luĭ Átila, acelésĭ locurĭ devastându-se, Apeniu, prefectul de Pretoriu, fugind din cetatea F(S)irmiuluĭ, a venitŭ în Thesalonic, nu cu autoritatea sa, ci la umbra prefectureĭ a câscigatŭ óre-care autoritate. » Si maĭ departe : « Cum igitum in praesenti, Deo auctoritare, ita nostra respublica aucta est, ut utraque ripa Danubii jam nostris civitatibus frequentetur, et tam Viminacium, quam Ricidua et Literata (4) quae trans Danubium sûnt, nostrae iterum ditioni subiectae sint, necessarium duximus, ipsam gloriosissimam Praefecturam, quae in Pannonia erat, in nostra felicissima patria collocare; cum nihil quidem magni distet a Dacia mediterranea secunda Pannonia. = Decĭ, cum în presentŭ, cu ajutorul luĭ D-ḑeŭ, atâta s'a crescutŭ republica (Statul) nóstră,

(1) In nuvela a CXXXI provincia prevalitană se numesce Tribalia. Tot ast-felŭ o numesce şi Procopie. Tribaliĭ, dupre cum ni spune Strabon (lib. VIII) era unŭ poporŭ thracicŭ, ĭar dupre Ptolomeŭ (lib. III cap. X) eĭ locuĭaŭ în Mysia de josŭ. Acum, dupre cum observă Prea Fericitul Chrysant, nicĭ Thracia, nicĭ Mysia de jos nu s'aŭ datŭ Achrideĭ (Chrysant. Συνταγμα pag. 87).

(2) Veḑĭ nota de maĭ sus. Compară Nuvela CXXXI, cap. 10. Nuvela CXXXI ḑice : Panonia întrégă şi nu parte a Panonieĭ II.

(3) Veḑĭ nota de maĭ sus, Sirmiul este representatŭ prin Firmiu, sigur că prin eróre.

(4) Şi aicĭ observă nota de maĭ sus, unde Literata trebue să se citéscă Liderata.

în cât ambele rîpĭ ale Dunăreĭ s'aŭ umplutŭ cu cetăţile nóstre, şi atât Viminaciul, cât şi Risidua şi Li(t)derata, care sunt preste Dunărea, se află ĭarăşĭ sub potestatea nóstră, am creḑutŭ necessariu, ca cea maĭ gloriósă prefectură, carea era în Panonia, să se strămute în patria nóstră cea prea fericită; fiind-că cu nimicŭ óre-ce (nu cu mult) Panonia secundă este depărtată de Dacia mediteraneă.» Şi tot în nuvela XI maĭ jos Justinian adauge: «Et ideo tua Beatitudo, et omnes praefatae primae Justinianae sacro-sancti Antistites, Archiepiscopi habeant praerogativam, et omnem licentiam, suam auctoritatem eis impertiri et eos ordinare, et in omnibus suprascriptis provinciis primam habere dignitatem, summum sacerdotium, summum fastigium, a tua sede creentur, et solum Archiepiscopum habeant, nulla communione ad eum Thessalonicensi Episcopo servanda; sed tu ipse et omnes primae Justinianae Antistites, sive eius iudices et disceptatores quidquid oriatur inter eos discrimen, ipsi hoc dirimant, et finem eis imponant, et eos ordinent, et nec ad alium quen dam eatur, sed suum agnoscant Archiepiscopum omnes praedictae provinciae et eius sentiat creationem, et vel per se, vel per suam auctoritatem, vel per clericos mittendos habeat omnem potestatem, omnem que sacerdotalem censuram et creationis licentiam. Sed et in Aquis, quae est provinciae Daciae ripensis, ordinari volumus a tua Sanctitate Episcopum, ut non in posterum sub Meridiano Thraciae oppido Episcopo sit constituta, sed Meridianus quidem maneat in Meridiano, nulla communione cum Aquis servanda. Aquensis autem Episcopus habeat praefatam civitatem, et omnia eius castella, et territoria, et Ecclesias, ut posit Bonosiacorum scelus ex ea Civitate et terra repellere, et in orthodoxam fidem transformare. Ut igitur sciat Beatitudo tua nostri Numinis dispositionem, ideo praesentem legem ad tuam venerabilem sedem transmisimus, ut in perpetuum tale beneficium habeat patriae nostrae Ecclesia in Dei omnipotentis gloriam et nostri Numinis sempiternam recordationem. Quando autem tuae recordationis sedis gubernatorem ab hac luce decedere contigerit, pro tempore Archiepiscopum eius a venerabili suo concilio Metropolitanorum ordinari sancimus, quem admodum decet Archiepiscopum omnibus honoratum Ecclesiis provehi, nulla penitus Thessalonicensi Episcopo, nec ad hoc communione servanda. = Şi pentru acésta Ferici-

rea ta, şi toţĭ Prea sânţiţiĭ Episcopĭ aĭ menţionateĭ Justiniane prime să aĭbă prerogativa de Archiepiscopŭ, şi tótă libertatea, de a impune autoritatea lor acelor (Episcopĭ) şi de aĭ sânţi pre eĭ, şi în tóte provinciile citate maĭ sus să facĕ ase avea de la scaunul teŭ, demnitatea cea maĭ înaltă, preuţia cea maĭ supremă, şi îngrijirea cea maĭ mare, şi să fiĭ tu singurŭ Archiepiscopul lor, ne avênd nicĭ o comunicaţiune cu Episcopul de Thesalonicŭ; ci tu însuţĭ, şi toţĭ Episcopiĭ Justinianeĭ prime, séŭ judecătoriĭ şi administratoriĭ eĭ să judece eĭ însuşĭ aceĭa, ce s'ar nasce între dînşiĭ, şi să-ĭ mărginĭascĕ şi să-ĭ chirotonisĭascĕ, şi nicĭ să mérgĕ la altul óre-care, dar tóte provinciile predise să recunóscĕ pre Archiepiscopul lor şi puterea luĭ să o simţă, séŭ prin sine, séŭ prin autoritatea sa, séŭ in fine prin clericĭ trămişĭ să aĭbă tótă puterea şi tótă censura sacerdolală, (precum) şi tótă libertatea de a lucra. Pre lôngă aceste şi în Apele, (1) care este provincie a Dacieĭ ripense, voimŭ, ca episcopul să se sânţĭascĕ de sânţia ta, ca în viitorŭ Episcopul (Apelor) să nu fie sub Meridian, oraşŭ al Thracieĭ, ci al Meridianuluĭ óre-cum să rĕmânĕ în Meridiénŭ, ne avênd nicĭ o comunicaţiune cu apele. Iar Episcopul de Apele să aĭbă maĭ sus numita cetate, şi tóte castelele eĭ, pămênturile şi tóte bisericile, ca să pótĕ stirpi din acea cetate şi pămêntŭ eresia Bonosiacilor (2) şi să-ĭ readucĕ la credinţa orthodoxă. Decĭ, pentru ca să cunoscĭ Fericirea ta disposiţiunea Numeluĭ (persónei) nóstre, de aceĭa trămitemŭ la venerabilul teŭ thronŭ legea presentă, ca Biserica patrieĭ nóstre să aĭbă acestŭ beneficiŭ în perpetuitate, spre gloria luĭ D-ḑeŭ celuĭ omnipotentŭ şi spre amintirea cea de tot-dé-una a Numeluĭ nostru. Iar când se va întâmpla, ca Guvernatorul scaunuluĭ reverenţieĭ téle ésĕ se din acéstă lume, hotărîmŭ, ca Archiepiscopul dupre timpŭ al aceluĭ (scaunŭ) să se chirotonisĭascĕ de venerabilul seŭ conciliŭ metropolitanŭ, precum se cuvine să se producĕ unŭ Archiepiscopŭ, onoratŭ de tóte

(1) Apele eraŭ în Dacia ripensă, nu departe de Negotinul de astă-ḑĭ, din josul punţeĭ luĭ Traĭan [Magist. III, 108).

(2) Autorul eresieĭ este Bonosiu, episc pul de Sardica, care nega virginitatea S-teĭ Maria dupŏ nascerea luĭ Christos. El, cu succesoriĭ seĭ, ajunsese pĕnĕ la aḑice, că Christos este fiŭ al luĭ D-ḑeŭ numaĭ prin adopţiune. Synodul din Capua a condemnatŭ acésta eresie şi pre eresiarchĭ. (Migne, Encycl. Theolog. Heresie T. I. 525).

Bisericile, ne avênd nicĭ întru acésta vre o comunicaţiune cu Episcopul Thesaloniculuĭ » (1).

Noĭ amŭ reprodusŭ Nuvela a unŭ-spre-ḑecea în întregul eĭ pentru maĭ multe cuvinte. Maĭ ântăiŭ prin acéstă nuvelă se desfăşură întrégă viéţa Romanilor de la Dunărea, atât eclesiastică, cât kĭar şi cea politică, şi apoĭ că acéstă nuvelă este kĭar contestată de uniĭ criticĭ, pentru cuvêntul, că ea nu se găsesce tradusă şi în limba gréca. Noĭ din contră o admitemŭ; fiind-că cuprinsul eĭ se găsesce confirmatŭ şi de alte autorităţĭ istorice, şi kĭar însuşĭ de Justinian.

Aşa în nuvela CXXXI, pre carea noĭ aicĭ o reproducem dupre tecstul grecŭ, şi unde Justinian determină prerogativele tuturor scaunelor Archiepiscopale, între care şi al scaunuluĭ archiepiscopalŭ al Achrideĭ, éca cum se esprimă despre întinderea jurisdicţiuneĭ eĭ: « Τὸν δὲ Ἀχρίδος εἶναι αὐτοκέφαλον, καὶ χειροτονεῖν τοὺς ἐπισκόπους τῶν ἐπαρχιῶν Δακίας Ριπενσίας, καὶ Δακίας Μεδιτερρανέας, Τριβαλλίας, Δαρδανίας, Μυσίας τῆς ἄνω καὶ Παννονίας = Iar (Episcopul) Achrideĭ să fie autocefalŭ şi să chirotonisĭascĕ pre Episcopiĭ eparchiilor Dacieĭ ripense, Dacieĭ mediterane, Tribalieĭ, Dardanieĭ, Mysieĭ de sus şi aĭ Panonieĭ (2) ». Décă acum stămŭ, ca să comparămŭ întinderea eparchieĭ Achrida din acéstă nuvelă cu aceĭa, ce am vĕḑutŭ în nuvela a XI, óre nu sémănă ea în totul? Si trebue să maĭ adăugimŭ, că şi kĭar Macedonia, enumerată în nuvela XI, se mençionéză şi aicĭ.

Pre lôngă acéstă atestare a nuveleĭ XI, de cătrĕ însuşĭ Justinian, noĭ să ne uĭtămŭ şi la Procopie, care cu tóte defectele, ce i se prescrie de cătrĕ Gibon (3), are însĕ o mare importanţă, când el ca contimpuranŭ epoceĭ luĭ Justinian, relatéză fapte, pre care le atestă şi alţiĭ. Ast-felŭ, vorbind Procopie despre patria luĭ Justinian şi căutând a o determina aşa, cum sciea el, éca cum se esprimă despre Archiepiscopia de Achrida: « Τιμήσας δὲ τὴν πρώτην Ἰουστινιανὴν Ἀρχιεπισκόπῳ αὐτοκεφάλῳ, ἔδωκεν αὐτῷ ἔχῃ τὰς χειροτονίας τῶν ἐπαρχιῶν Δακίας Μεδιτερρανέας, Δακίας Ριπενσίας, Τριβαλ-

(1) Nuvela XI, [Mag. ist. III, 103—108].

(2) Nuvela CXXXI cap 10. Tótă diferinţa între tecsturile ambelor nuvele stă numaĭ în aceĭa, că aceĭ se ḑice Tribalia în locŭ de Prevalia, şi Panonia în locŭ de: „parte a Panonieĭ a II“.

(3) Gib. ist. T. VII, pag. 204.

λέας, Δαρδανίας, Μυσίας τῆς ἀνωτέρας καὶ Παννονίας = Şi onorând pre Justinianea primă cu archiepiscopŭ autocefalŭ, ĭ-a datŭ luĭ, ca să aĭbă chirotoniile eperchiilor Dacieĭ mediterane, a Dacieĭ ripense, a Tribalieĭ, a Dardanieĭ, a Mysieĭ superióre şi a Panonieĭ » (1) Cu modul acesta noĭ vedemŭ, că cuprinderea nuveleĭ a XI este fórte adevĕrată, cel puţin în respectul întindereĭ şi a Eparchiilor, ce intraŭ în domeniul Archiepiscopieĭ de Achrida. — Acum să observămŭ cuprinderea acesteĭ nuvele, şi din alte puncte de privire, carea, cum vomŭ vedea, dă o mare lumină şi asupra istorieĭ bisericescĭ.

O altă lature din nuvela XI-a, carea ar putea să dea locŭ la contestarea nuveleĭ întregĭ, este strămutarea prefectureĭ din Panonia, şi anume din Sirmiu, în Justinianea prima, precum şi întinderea posesiunilor luĭ Justinian dincóce de Dunărea, adică preste cetăţile Vimiariaciul, Ricidua şi Liderata. Că în adevĕr, prefectura Panonieĭ se strămutase din Sirmiu, acésta noĭ am vĕdutŭ maĭ sus, şi tot-o-dată trebuĭa, să se întâmple acésta; fiind-că Huniĭ cu şeful lor cel maĭ forte — Atila era aicĭ; şi prin urmare eĭ nu putéŭ să sufere puterea romană în pămênturile lor, cum se esprimaŭ Huniĭ. Dar tot aceĭa, ce ar putea să introducĕ o confusiune în tecstŭ, este, maĭ sus noĭ amŭ vĕdutŭ, că prefectura din Sirmiu se strămută în Thesalonicu şi nu în Justinianea primă. Acésta se esplică fórte uşor, când vomŭ lua în consideraţiune, că Justinian însuşĭ în nuvela a XI maĭ jos vorbesce cu atâta insistinţă, dicênd : « că Archiepiscopul de Justinianea primă să nu aĭbă nicĭ o comunicaţiune cu Episcopul de Thesalonicŭ » ; ceĭa, ce lasă a se intrevedea, că între aceste doĭ episcopiĭ era nisce relaţiunĭ şi póte kĭar pretenţiunĭ de administraţiune. Şi de altă parte, când vomŭ maĭ întórce atenţiunea nóstră şi asupra acelor autorĭ, cariĭ ni esplică acéstă trecere cu vorba a luĭ Justinian de la Thesalonic de-a dreptul la Justinianea prima. George Acropolitul ni interpretéză acestŭ pasagiŭ din nuvela XI-a, când dice : « Iar Theodor Comnenul,... nevoind să rĕmânĕ în ordinea de lucrurĭ stabilită, ci furând cele ale împĕrăţieĭ, şi *supunêndu-şĭ sie Thesalonicul*, **s'a făcutŭ stăpânŭ preste oraşul şi ţéra Romanilor**, *aflătóre sub dominaţiunea Italilor* (2). De altă

(1) Procop. de edif. lib. IV, cap. 1.
(2) Γεώργ. Ακροπολίτ, ἱστορ. cap. XXI.

parte Dositheĭ ḑice : « că fiind Thesalonicul supusŭ thronuluĭ de Constantinupolŭ, avea sub sine maĭ tótă enoria, pre carea Justinian a dat'o Archiepiscopieĭ de Achrida » (1) Cât privesce pre cetăţile, enumerate de Justinian dincóce de Dunărea, posesiunĭ ale elementuluĭ romanŭ de la Dunărea, noĭ n'avemŭ, de cât să ni aruncămŭ privirile nóstre asupra tecstuluĭ luĭ Procopiu, care este maĭ esplicitŭ, de cât Justinian, şi enumeră mult maĭ multe cetăţĭ de cât Justinian, şi le consideră, ca posesiunĭ ale elementuluĭ romanŭ la Dunărea.

Să întórcemŭ acum privirile nóstre asupra celor espuse pĕnĕ aicĭ în nuvela a XI a luĭ Justinian, şi să le considerămŭ din punctul de privire al istorieĭ bisericescĭ a Românilor, de unde putemŭ estrage maĭ multe învĕţăminte : 1⁰ **că Românii de la Dunărea, continuând viéţa lor politică prin locurile fortificate, eĭ n'aŭ încetatŭ unŭ singurŭ momentŭ, de a esista, ca Bisericĭ crestinescĭ, kĭar cu independenţa lor eclesiastică, conservând acésta şi de o parte pentru cuvêntul, că din causa barbarilor nu puteaŭ să comunice cu Archiepiscopul Romeĭ, ca episcopŭ propriŭ, ĭar de alta, că în Panonia era prefectura cea maĭ gloriósă, carea a dusŭ cu sine demnitatea şi Archiepiscopuluĭ de Thesalonic. 2⁰. Biserica din Sirmiu cu prefectura de Panonia, ducênd cu sine în Thesalonic demnitatea de Archiepiscopŭ, ea a trebuitŭ să o cedeze Justinianeĭ prime, carea la rôndul eĭ şi-a întinsŭ administraţiunea sa asupra Bisericeĭ din Sirmiu, precum şi a tuturor celor din Daciĭ.**

Dar, fiind-că Justinianea prima este unŭ oraşŭ fórte disputatŭ de către istoricĭ, atât ceĭ contimpuranĭ luĭ, cât kĭar şi de către ceĭ posteriorĭ; şi fiind-că Eparchia Justinianeĭ prime nu târḑiŭ, adică prin seculul a VIII-le, începe a lua numirea de Bulgaria, conform usuluĭ Bizantinilor, de a numi locurile cu numirea poporuluĭ, ce ocupa acel locŭ; de aicĭ noĭ vedemŭ între istoricĭ confusiune, şi tot acéstă confusiune a făcutŭ şi pre Domnul Golubinski, ca să créḑă, că Justinian prin nuvela XI-a a fundatŭ o Archiepiscopie

(1) Dosith. cart. IV, cap. IV, § 7.

bulgară, ĭar prin nuvela CXXXI, confirmând drepturile celora-l-alte Archiepiscopiĭ creştinescĭ, a stipulatŭ şi pre ale Justinianeĭ, fiind singur Justinian bulgarŭ de origine (1).

Aşa dintre istoricii, contimporanĭ acestuĭ evenimentŭ, noĭ scimŭ pe Procopie (562) (2) Stefan Bizanţiul (580) (3) Ierocleŭ (670) (4) şi alţiĭ, cariĭ nu recunoscŭ pre Justinianea prima de Archiepiscopie bulgară, dar din contecstul lor ese a se confirma cele espuse de cătrĕ noĭ maĭ sus în respectul acesteĭ Archiepiscopiĭ. Décă însĕ observămŭ pre alţĭ istoricĭ, cariĭ aŭ esistatŭ maĭ pre urmă şi cariĭ, în numirile Eparchiilor sûntŭ maĭ puţin discreţionarĭ, atuncĭ auḑimŭ, pentru esemplu, pre Balsamon ḑicênd: « Şi déca vei afla şi alte Bisericĭ autocefale, precum e a Bulgarieĭ, a Cypruluĭ şi a Iberieĭ, să nu te minunezĭ. Fiind că pre archiepiscopul Bulgarieĭ l'-a onoratŭ imperatorul Justinian şi citesce nuvela CXXXI » (5) Din citirea nuveleĭ de maĭ sus nu resultă nicĭ de-cum aceĭa, ce ni spune Balsamon. Din contra noĭ avemŭ mărturiĭ, care atestă, că Archiepiscopia de Achrida s'a numitŭ a Bulgarieĭ numaĭ dupŏ ce Bulgariĭ împreună cu Româniĭ, aflătorĭ pre acele locurĭ, aŭ preparatŭ regatul Româno-bulgarŭ. Astŭ-felŭ Theofilact, dupŏ o archipăstorie în Bulgaria aprópe de jumĕtate secului, se esprimă: « Τίς ἐπὶ Βουλγαρίας μετουσία τῷ Κωνσταντινουπόλεως Πατριάρχῃ, μήτε χειροτονίας ἐπ' αὐτῷ δίκαια ἔχοντι, λαχούσῃ τὸν Ἀρχιεπίσκοπον αὐτοκέφαλον, μήτ' ἄλλο τι διαδεξαμένῳ προνόμιον; = ce relaţiune este între Bulgaria şi Patriarchia de Constantinupolŭ, ne avênd asupra eĭ dreptul de chirotonie, şi găsind pre Archiepiscopul eĭ autocefalŭ, şi nicĭ altă óre-care prerogativă avênd (asupra eĭ)? » (6). De altă parte, Nicefor Gregoras, care a esistatŭ prin secului al XVI, făcênd istoricul incursiuneĭ Bulgarilor în imperiul de Orientŭ şi arătând cum Theodor, fratele imperatoruluĭ Angel Michael, a cuceritŭ Thesalonicul, şi în puterea drepturilor, acordate de cătrĕ Justinian, Archiepiscopuluĭ de Achrida, acesta l'a unsŭ impera-

(1) Golubinski locul citatŭ.
(2) De edificiis. şi lib. II τῶν ανεκδότων
(3) Περὶ πόλεων in vorba Ιουστιν.
(4) Ιερόκλ. συνέκδ.
(5) Βαλσαμ. coment la canon. 2 Sin V. ecumenicŭ.
(6) Θεοφυλακτ. Ἀρχιεπ. Βουλγαρ. ἐπιστ. XXVII.

torŭ (1), éca cum se esprimă de esplicitŭ, respectivŭ de Archiepiscopia Bulgarieĭ: « Οθεν δὴ τὸ τῆς Βουλγαρίας ἐπώνυμον ὁ τόπος κεκλήρωται, δηλώσων ἄρχομαι = Şi de unde locul s'a întâmplatŭ, ca să ĭea supranumirea de Bulgaria, începŭ să arătŭ (2) . . . . « Εἶτα τῆς προσηγορίας τοῦ ἔθνους ἐκεῖσε διαδοθείσης, Βουλγαρία ὁ χῶρος μετωνομάσθη καὶ μιτρόπολις Βουλγαρίας ἡ Πρώτη Ἰουστινιανή· χρόνος μὲν τοι ὕστερον ὁ βασιλεὺς Βασίλειος ὁ Βουλγαροκτόνος μετὰ πολὰς τὰς μάχας τέλος ἐξέτριψε καὶ ἐδουλώσατο τούτους· καὶ τῆς μὲν χώρας τοὺς ἐναπολειφθέντας ἐξορίστους πεποίηκεν ἐν τῇ παρὰ τὸν Ἴστρον κάτω Μυσίᾳ· τὸ δ'ὄνομα, καθάπερ ἄλλο τι μνημεῖον ἐκείνων, ἐναπολέλειπται τῇ Ἀρχιεπισκοπῇ » = Apoĭ respândindu-se de acolo *numirea poporuluĭ*, **s'a numitŭ Justinianea I Bulgaria şi tótă ţéra, precum şi Metropolie a Bulgarieĭ.** Maĭ pre urmă, dupŏ puţinĭ anĭ, imperatorul Basiliu Bulgaroctonul dupŏ multe lupte în fine ĭ-aŭ strivitŭ şi ĭ-aŭ aservitŭ pre dînşiĭ. Şi din captiviĭ, prinşĭ a făcutŭ ţéra lor lângă Dunărea, în Mysia de jos; ĭar numele, ca unŭ suvenirŭ óre-care al acelora s'a conservatŭ la Archiepiscopie » (3).

Acum, noĭ vedemŭ, că s'a esplicatŭ în de ajunsŭ modul, cum s'a formatŭ Archiepiscopia de Achrida; din ce elemente a fostŭ ea compusă; déca Justinian a pututŭ să fie de origine slavonă; şi în fine pentru ce Archiepiscopia de Achrida s'a numitŭ a Bulgarieĭ. Pentru ca să nu se ţicĕ însĕ, că testimoniele de maĭ sus sûntŭ interpretate numaĭ de noĭ în sensul arătatŭ, noĭ maĭ citămŭ aicĭ doĕ autorităţĭ sciinţifice, repespectiv de acestŭ evenimentŭ istoricŭ mult interpretatŭ şi maĭ mult esploatatŭ. Maĭ întâiŭ Leon Alaţiu, fundându-se pre atestările luĭ Nil Docsa-patri, se esprimă: « Ὁμοίως τῇ Κύπρῳ ἐστὶν αὐτοκέφαλος, μὴ ὑποκειμένη τινὶ τῶν μεγίστων θρόνων, ἀλλ' αὐτεξουσίως ἀγομένη, καὶ ὑπὸ τῶν ἰδίων ἐπισκόπων χειροτονουμένη, καὶ ἡ Βουλγαρία μὴ οὖσα ἐξ ἀρχῆς Βουλγαρία. Ὕστερον δὲ διὰ τὸ αὐτὴν ὑπὸ τῶν Βουλγάρων κυριευθῆναι λέγεται Βουλγαρία. Εμεινεν οὖν καὶ αὕτη αὐτοκέφαλος διὰ τὸ ὑπὸ βασιλικῆς ἐξουσίας, ἀποσπασθῆναι τῆς χειρὸς τῶν Βουλγαρων, ἤτοι τοῦ βασιλέως κυροῦ Βασιλείου τοῦ πορφυρο-

(1) Aicĭ originea, precum şi drepturile de imperatorŭ ale statuluĭ Româno-Bulgarŭ.
(2) Νικήφ. Γρηγορ. Εκκλ. ιστορ. Τομ. I cart. II, cap II.
(3) Ibidem.

CAROLI

γενήτου, καὶ μὴ ἀνατεθῆναι ποτὲ τῇ ἐκκλησίᾳ Κωνσταντινουπόλεως. Διὸ καὶ ἕως τοῦ νῦν ἡ Κύπρος καὶ ἡ Βουλγαρία ὑπὸ μὲν τοῦ Βασιλέως λαμβάνουσιν ἐπισκόπους, χειροτονοῦνται δὲ οὗτοι ὑπὸ τῶν ἰδίων ἐπισκόπων ὡς εἴρηται, καὶ καλοῦνται ἀρχιεπισκοπαί, ὡς αὐτοκέφαλοι· ἔχει δὲ καὶ ἡ Βουλγαρία ἐπισκοπὰς πλείους τῶν τριάκοντα, ὧν ὑπερκάθηται καὶ πόλις Ἀχρὶς ἐν τούτοις, καὶ τὰ περὶ τούτων = Semină Cypruluĭ **este şi Bulgaria, ne fiind dela începutŭ Bulgaria** autocefală, ce nu se supune vre unuĭa din thronurile cele maĭ marĭ, carea se guvernéză de sine, şi carea primesce chirotonia dela episcopiĭ propriĭ. Maĭ pre urmă însĕ *s'a ḑisŭ Bulgaria, fiind că ea s'a cuceritŭ de cătrĕ Bulgarĭ.* A rĕmasŭ şi acéstă (Biserică) autocefală, fiind că ea a fostŭ smulsă din mânile Bulgarilor şi anume de cătrĕ autoritatea imperială, a Domnuluĭ Imperatorŭ Basiliu Porfirogenitul şi şi nu s'a redatŭ nicĭ o dată Patriarchuluĭ de Constantinupulŭ. Pentru care şi pĕnĕ acum Cyprul şi Bulgaria primescŭ episcopiĭ lor dela Imperatorŭ; se chirotonisescŭ însĕ, acestia de episcopiĭ propriĭ, cum s'a ḑisŭ, şi se numescŭ Archiepiscopĭ autocefalĭ. Are şi Bulgaria maĭ mulţĭ de treĭ-ḑecĭ episcopĭ, preste carĭ domină oraşul Achrida, şi acésta despre acestia (1) In fine să maĭ citămŭ şi pe Prea Fericitul Dositheĭ, care în materia nóstră, e prea adevĕratŭ, a fostŭ tot-dé-una persóna cea maĭ de autoritate. « Επὶ Ἰουστινιανοῦ πρὸ τῆς πέμπτης οἰκουμενικῆς Συνόδου, παρόντος ἐν Κονσταντινουπόλει καὶ τοῦ Πάπα Ρώμης Βιγιλίου, ἐβεβαιώθη ἡ Ἀχρὶς Ἀρχιεπίσκοπος αὐτοκέφαλος, ἤτοι μὴ ὑποτελοῦσα ὑπὸ τὸν ἀποστολικὸν θρόνον, τουτέστιν ὑπὸ Πατριάρχην, ὥσπερ οἱ Μητροπολῖται. Ἐπὶ δὲ Κωνσταντίνου τοῦ πωγωνάτου, ὃς ἐβασίλευσεν ἐν ἔτει ἑξακοσιοστῷ ἑξηκοστῷ ὀγδόῳ, οἱ Βούλγαροι παρέλαβον τὴν κάτω Μυσίαν καὶ κατ' ὀλίγον ἐπιθέμενοι Ρωμαίοις, πολεμουμένοις ὑπὸ τῶν Ἀράβων, ἐξηπλώθησαν ἕως Αχρίδος, καὶ ἐκυρίευσαν αὐτῆς καὶ τῶν πέριξ αὐτῆς ἐπαρχιῶν. Εἰδωλολατρῶν δὲ ὄντων καὶ πολλὰ μαρτύρια ποιούντων τοῖς ὀρθοδόξοις, ἔοικεν ἐκλελοιπέναι καὶ ἀρχιεπίσκοπον ἐκ τῆς Ἀχρίδος = Pre timpul luĭ Justinian, maĭ 'nainte de sinodul al cincilea ecumenicŭ, fiind în

(1) Leon Allat. De ecclesiæ occidentalis et orientalis perpetua. consensione lib. I cap. XXV § 4

Constantinupolŭ şi papa Romeĭ—Vigiliu, (546) s'a confirmitŭ al Achrideĭ de Archiepiscopŭ autocefalŭ, adică, nefiind sub thronŭ apostolicŭ, cu alte vorbe, sub Patriarchŭ, ca Metropolitiĭ. Iar pre timpul luĭ Constantin Pogonatul, care a împĕrăţitŭ în anul 668, Bulgariĭ aŭ apucatŭ Mysia de jos, şi îndată, căḑênd asupra Romanilor, ce eraŭ încurcaţĭ în resbelŭ cu Arabiĭ, saŭ întinsŭ pĕnĕ la Achrida şi o aŭ cucerit'o pre ea şi eparchiile din jurul eĭ. *Fiind însĕ (Bolgariĭ) idololatri şi causând orthodoxilor multe mărtiriĭ*, **aŭ creḑutŭ să nimicĭascĕ şi pre Archiepiscopul din Achrida** » (1).

Decĭ, dupŏ ce am vĕḑutŭ, că Bulgariĭ pre timpul Imperatoruluĭ Justinian era idololatri, şi eĭ kĭar aŭ supusŭ la martiriu pre Archiepiscopul Achrideĭ; dupŏ ce am probatŭ, că pre timpul infiinţăreĭ Archiepiscopieĭ de Achrida Bulgariĭ eraŭ abĭe din-cóce de Dunărea, şi anume pre ţermul nordicŭ al Măreĭ-negre, între Volga şi Dnipru; nu sûntem noĭ óre în dreptŭ, ca să tragemŭ o conclusiune în favórea elementuluĭ romanŭ de la Dunărea, care n'a despărutŭ unŭ singurŭ momentŭ? Da! **Noĭ putemŭ acum să afirmămŭ, şi să ḑicemŭ : că pre timpul luĭ Justinian, şi înainte de synodul al V-le ecumenicŭ, Daciile eraŭ pline de creştinĭ, necreştinaţĭ aicĭ de nimene ; că, începênd cel puţin de la Viminaciu şi pĕnĕ la Tomi, ambele ţermurĭ ale Dunăreĭ pĕnĕ la Marea-négră eraŭ preserate de Biericĭ creştinescĭ, compuse maĭ ales din poporŭ românŭ.** In fine, **în Dacia mediterană şi cea ripensă, Archiepiscopia de Achrida avea sub administraţiunea sa preste treĭ-ḑecĭ de Episcopiĭ cu Metropoliile lor,** eĭ bine, noĭ am vĕḑutŭ, **aceste Episcopiĭ trebueaŭ din necesă să fie representate prin creştinĭ de rasa latină şi puţinĭ barbarĭ, cariĭ rĕmăsese pre aicĭ din ordele, strecurate pre la Dunărea pĕnĕ la 550.**

Dar maĭ 'nainte, de a părăsi Achrida ; maĭ 'nainte de a trece la alte fapte, care atestă în modul cel maĭ evidentŭ esistenţa crestinismuluĭ prin Daciĭ; noĭ să insistămŭ puţin asupra opiniuneĭ Prea Fericituluĭ Chrysant, Patriarchuluĭ de Ierusalem, care caută să de-

(1) Dosith, cart. V, cap X. § 2.

munstre, că Metropoliile din Moldova şi Valachia n'aŭ fostŭ supuse nicĭ o dată Archiepiscopieĭ de Achrida, şi că din contra, Prea Fericirea sa ḑice, aceste metropoliĭ aŭ atârnatŭ de Patriarchia de Constantinopulŭ. Maĭ întâiŭ, pentru sprijinirea opiniuneĭ întâĭa Patriarchul Chrysant se fundéză pre nuvela luĭ Justinian XI-a, unde acesta enumeră eparchiile, ce intraŭ în diecesa de Achrida, şi ḑice: Εἰς ἄλλας ἐκθέσεις, καὶ μάλιστα λατινικὰς (1) εἴρηται οὕτω, Δακίας Μεδιτερρανέας, Δακίας ῥιπενσίας, Μυσίας δευτέρας, Δαρδανίας, καὶ Πραιβαλίας, δευτέρας Μακεδονίας, καὶ μέρος τῆς δευτέρας Παννονίας (1), οἱ ὁποῖας αὗται Ἐπαρχίαι εἶναι γνωσταὶ καὶ ἀναμφίβολοι σημὰ εἰς τοὺς Γεωγράφους, ἔξω μόνον ἡ Δακία, ὁποῦ φαίνεται συγχισμένη, ὅθεν διὰ νὰ γνωσθῇ καὶ νὰ καθαρισθῇ, εἶναι χρεία νὰ τὴν περιγράψωμεν = In alte espunerĭ, şi maĭ ales latine, stă astŭ-feliŭ, Dacia mediteraneă, Dacia ripensă, Mysia a doa, Dardania şi Prevalia, Macedonia a doa, şi parte din Panonia a doa, care eparchiĭ sûnt cunoscute şi cu siguranţă notate de cătrĕ geografĭ, afară numaĭ de Dacia, unde se vede confundată şi pentru ca să fie cunoscută şi să se esplice (lucrul), să o descriemŭ » (3) Şi pentru ca Prea Fericitul Chrysant să-şĭ pótĕ proba opiniunea sa, carea este nu atâta o eróre istorică, pre'cât o idee sistematică; şi pentru ca să-şĭ pótĕ ajunge la scopul propusŭ, face maĭ întâiŭ descripţiunea şi împărţirea Daciilor, carea acum ni este cunoscută şi noĭ, apoĭ termină ḑicênd: « Ἀλλὰ καὶ εἴς τινα τακτικὰ χειρόγραφα ἀριθμοῦνται δύο Μητροπόλεις τῆς Βλαχομπογδανίας, ὑποκείμεναι τῷ Κωνσταντινουπόλεως. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν πρὸς ἀπόδειξιν, ὅτι δηλαδὴ τῆς Βλαχίας καὶ Μπογδανίας αἱ Μητροπόλεις δὲν ἦσαν ποτὲ ὑποκείμεναι τῷ Ἀχρίδος. . . . . = Dar şi în óre-care manuscripte regulate? se enumeră doĕ metropoliĭ ale Valacho-Bogdanieĭ, supuse (thronuluĭ) celuĭ de Con-

(1) Aicĭ Prea Fericitul Chrysant înţelege nuvela XI-a, carea în adevĕr este nu maĭ în tecstŭ latinŭ, fŏrĕ de a fi tradusă şi în grecesce. Acéstă este o probă nouă despre autencitatea nuveleĭ XI-a.

(2) Déca comparămŭ în acestŭ punctŭ nuvela CXXXI cu XI-a vedemŭ, că dupre cea dintâia întra Panonia întrégă. Aicĭ Prea Fericitul Chrysant face usŭ pentru scopul sĕŭ de tecstul nuveleĭ XI, fŏră aşĭ aduce aminte şi de cel al nuveleĭ CXXXI-a, de Procopie, sĕŭ cel puţin de Dositheĭ, dascălul sĕŭ, cariĭ cu toţĭ ḑicŭ că Panonia s'a enumĕratŭ la Achrida (Dosith. cart. V. cap. XIX, § 1.)

(3) Χρυσάντου Συνταγμάτιον 1778. pag 87.

stantinupolŭ. Şi aceste spre demunstraţiune, că Metropoliile Valachieĭ şi a Bogdanieĭ n'aŭ fostŭ nicĭ o dată supuse (thronuluĭ) de Achrida . . . . ». (1).

Acestŭ modŭ de demunstraţiune a Prea Fericituluĭ Chrysant nu este nicĭ de cum scinţific. Maĭ ântăiŭ, pentru, ca să demunstre, că Metropoliile române n'aŭ fostŭ nicĭ o dată supuse Achrideĭ, nu voĭesce ase servi de tecstul nuveleĭ CXXXI, dar face usŭ de acel al nuveleĭ XI-a, carea este numaĭ în limba latină, şi pre carea Prea Fericirea sa nu o prea cunoscea; ĭar pentru ca să pótĕ ajunge la scopul ultimariŭ şi idea, că Metropoliile române aŭ fostŭ supuse Patriarchieĭ de Constantinupolŭ, se servesce de nisce manuscripte, pre care le cunósce numaĭ Prea sânţia sa. Aceste manuscripte nu se vĕdŭ a fi cunoscute nicĭ kĭar Prea Fericituluĭ Dositheĭ, căruĭa Prea Fericituluĭ Chrysant îĭ datoresce şi Patriarchia de Ierusalem, precum kĭar şi sciinţa de carea maĭ dispunea. (Vedĭ pentru acésta prefaça dela opera luĭ Dositheĭ: Ιστορία περὶ τῶν ἐν Ιεροσολύμοις Πατριαρχευσάντων). Din contra Prea Fericitul Dositheĭ se esprimă, fundându-se numaĭ pre cuprinderea nuveleĭ CXXXI, astŭ-felŭ: « Τον δὲ Ἀχρίδος εἶναι αὐτοκέφαλον, καὶ χειροτονεῖν τοὺς Ἐπισκόπους τῶν ἐπαρχιῶν Δακίας Ριπενσίας, καὶ Δακίας μεδιτερρανέας, Τριβαλλίας, Μυσίας τῆς ἄνω καὶ Παννονίας. Εἰς δὲ τὸ πριβιλέγιον προστίθησιν, ὅτι καὶ δευτέρας Μακεδονίας, καὶ ἐν ταῖς ὑποκειμέναις αὐτῷ ἐπαρχίαις ἐπέχειν τὸν τόπον τῆς ῥώμης κατὰ τὰ ὁρισθέντα ὑπὸ τοῦ Πάππα Βιγίλιου = Iar al Achrideĭ să fie autocefalŭ, şi să chirotonisĭascĕ pre episcopiĭ eparchiilor Dacieĭ ripense, şi aĭ Dacieĭ mediteranee, aĭ Tribalieĭ, aĭ Mysieĭ de sus şi aĭ Panonieĭ. Iar la privilegie adauge, că şi pre aĭ Macedonieĭ a doa, şi în Eparchiile supuse luĭ, să ţinĕ locul celuĭ de Roma, dupre cele stipulate de cătrĕ Papa Vigiliu (2). In faça unor asemine argumente devine prea evidentŭ, că Prea Fericitul Chrysant a căutatŭ cu orĭ ce preçŭ să facĕ, ca eparchiile de dincóce de Dunărea să fie supuse Patriarchieĭ de Constantinopolŭ. . . . .

Fŏrĕ de a maĭ adaugi şi alte fapte istorice, noĭ putemŭ să înţelegemŭ erorile, în care a căḑutŭ Prea Fericitul Chrysant cu acé-

(1) Ibid pag. 89.
(2) Dosith. cart. V, cap. XIX, §. 1.

stă opiniune, recapitulând numaĭ cele, ce am espusŭ pĕnĕ aicĭ. Maĭ ântăiŭ, noĭ nu am vĕdutŭ pĕnĕ acum nicĭ unŭ singurŭ faptŭ, de unde să se pótĕ deduce dependenţa Bisericilor de la Dunărea de Patriarchia de Constantinupolŭ. Din contră, faptele istorice, espuse pĕnĕ acum, ni spunŭ, că de la începutŭ aceste Biericĭ aŭ fostŭ dependinte de Archiepiscopia de Roma. Maĭ pre urmă, cu incursiunile barbarilor şi maĭ ales pentru onórea cea mare a prefectureĭ de Sirmiu, Biserica românéscă de acolo capătă óre-care independenţă şi de Biserica de Roma. Maĭ mult de cât atâta; Prefectul de Sirmiu, strămutând prefectura în Thesalonicŭ, duce cu sine şi onorurile de Archiepiscopŭ, pre care le-a avutŭ Episcopul loculuĭ pĕnĕ la formarea Archiepiscopieĭ de Achrida. Acésta, devenind la rôndul eĭ independentă de orĭ-ce thronŭ patriarchalŭ, şi înlocuind pre Archiepiscopul de Roma în tóte Eparchiile, supuse jurisdicţiuneĭ séle, Archiepiscopul de Achrida îşĭ întinde dominaţiunea sa pĕnĕ la Dunărea şi kĭar preste Panonia, dupre cum ni spunŭ cele doĕ nuvele ale luĭ Justinian, precum şi toţĭ autoriĭ contempuranĭ şi posteriorĭ faptuluĭ. Şi în fine, care putea să fie cuvêntul de dependenţă al Bisericilor din Daciĭ de Patriarchia de Constantinupolŭ, când noĭ acum scimŭ, că Daciile n'aŭ fostŭ nicĭ cel puţin creştinate de cătrĕ Biserica din Bizanţiu? Când noĭ am vĕdutŭ, că creştinismul a venitŭ în Daciĭ o dată cu coloniile romane? Când, la cele de pre urmă, cum vomŭ vedea în decursul studiuluĭ nostru, independenţa de seculĭ a Bisericeĭ române s'a afirmatŭ în maĭ multe rôndurĭ şi kĭar de cătrĕ scaunele apostolice ale Bisericeĭ luĭ Christos? . . . .

Limpedind decĭ cestiunea, privitóre pre raporturile Bisericilor de la Dunarea cu thronurile Bisericilor apostolice; şi vĕdênd, că pĕnĕ în epocha, ce ne ocupă, n'aŭ esistatŭ nicĭ unŭ felŭ de raporturĭ de dependenţă între Bisericile de la Dunărea şi cea de Constantinupolŭ; să trecemŭ de acum la alte fapte istorice din Biserica Românilor, care s'aŭ întâmplatŭ în epocha de studiŭ de pĕnĕ la venirea şi stabilirea Bulgarilor pre aceste locurĭ.

La synodul al cincilea ecumenicŭ, care s'a adunatŭ în Constantinupolŭ la 553, şi la care aŭ luatŭ parte 165 de părinţĭ, s'a disputatŭ eresia luĭ Eutichie. Aicĭ între părinţiĭ synoduluĭ noĭ găsimŭ

pre unŭ Valenţiu, episcopŭ al oraşuluĭ Tomi (1), cătrĕ care papa Vigiliu scrie o epistolă, îmvitându-lŭ, ca să condamne şi el cuprinderea celor «treĭ capitule» ale Origeniştilor, precum şi ale Eutichienilor. Acéstă epistolă, împreună cu alte doĕ ale luĭ papa Vigiliu, s'a cititŭ în şedinţa a şéptea a Synoduluĭ, trămisă fiind spre acésta de cătrĕ imperatorul Justinian (2). Că în adevĕr la Tomi eraŭ creştinĭ încă din timpurile cele maĭ antice, la acésta de o cam-dată ni potŭ servi argumentele, că Ermon, Patriarchul Ierusalemuluĭ, trămite aicĭ predicatorĭ încă de pre la aniĭ 139. (3) ĭar Dionisie, episcopul Corinthuluĭ, ce a esistatŭ în aniĭ mântuireĭ 368, scrie epistole cătrĕ şése bisericĭ de la Marea-négră (4). Prin urmare, la Tomi, de unde vine Valenţiu, ca episcopŭ, în Synodul al cincilea ecumenicŭ, era o Biserică mare şi cu influenţă, când papa Vigiliu îĭ adresază o scrisóre specială. Acésta ḑicŭ nu lasă nicĭ cea maĭ mică îndoĭală. Dar pentru aicĭ este importantă naţionalitatea luĭ Valenţiu, când noĭ scimŭ, ca pre la aniĭ 553 Goţiĭ, cariĭ putéŭ să fie creştinĭ, ajunsese pĕnĕ prin Spania şi Africa, Huniĭ, încă necreştinaţĭ, rĕmăsese în Panonia, ĭar Avariĭ, cariĭ începuse ase arăta pre ţermul nordicŭ al Măreĭ-negre, nu numaĭ că nu putéŭ să albă episcopĭ cu numele de Valenţiu, dar eĭ nicĭ cel puţin nu primise creştinismul. Dupre noĭ acestŭ episcopŭ, cum îl arată şi numele, *era de rasa latină*, *ĭar creştiniĭ Bisericeĭ din Tomi*, *trebue să fi fostŭ romanĭ*, *séŭ cel mult şi de origine gréca*.

Incă de pre la aniĭ 528 se arată la Dunărea o nouă adunătură de ómenĭ, cunoscută în istorie sub numirea de Skiachĭ, şi cariĭ eraŭ de origine slavonă. Acestia, împinşĭ de Gepiḑĭ şi apoĭ de Longobarḑĭ, trecŭ Dunărea şi se aşéḑă prin Mysia, de unde Justinian

(1) Tomi, numită kĭar de cătrĕ ceĭ vekĭ în maĭ multe moduri, a fostŭ unŭ oraşŭ pre ţermul Măreĭ negre, şi tot-o-dată punctul estremŭ al Imperiuluĭ romanŭ, Tomi se considera şi ca capitală a Scythieĭ pontice. S'a numitŭ Tomi, ce în grecesce însemnéză tăĭetură, dela tăĭerea séŭ măcelul luĭ Apsird de cătrĕ Media, sora sa, şi îngropatŭ pre locul oraşuluĭ Tomi de cătrĕ Eitŭ, tatăl sĕŭ El s'a maĭ numitŭ, dupre cum ni spune Meletie în geografiile séle, Meletis, şi Constanţia, de la Constanţia, sora mareluĭ Constantin. Déca Tomi a fostŭ capitala Scytheĭ pontice, apoĭ ea trebue să fi fostŭ situată pre laturile Dunăreĭ, la vĕrsarea eĭ în Marea négră. De aicĭ apoĭ uniĭ geografĭ a pus'o în Bugégul nostru, ĭar alţiĭ în Dobrogea. Μελετίου Γεωγραφία παλαιὰ καὶ νέα pag. 223 şi 416.

(2) Dosith. cart. V, cap. XV, § 4.

(3) Dosith. cart. II. cap V. §. 10.

(4) Ibidem.

cu ajutorul generaluluĭ Mund îĭ bate şi îĭ rĕspinge dincóce de Dunărea. Şi pentru maĭ multă siguranţă a Imperiuluĭ, Justinian regulézā, ca să se ocupe de ostaşiĭ romanĭ ambele laturĭ ale Dunăreĭ şi să se construĭascĕ pentru acestŭ scopŭ şi kĭar cetăţĭ nouĕ în locurile, unde, lipsind cetăţile, reclama acésta apărarea Imperiuluĭ de barbarĭ. Pre la anul 580 Avariĭ, alungând pre Gepiḑĭ şi Longobarḑĭ din Panonia, se stabilescŭ în locurile acestora; şi cu modul acesta Imperiul era supĕratŭ din partea orientală de cătrĕ Skiachĭ ĭar din cea occidentală, şi anume din Panonia, de cătrĕ Avarĭ (1). Succesoriĭ luĭ Justinian trimitŭ la Dunărea cu armate pre generaliĭ Comenţiol, Martin, Cast, Prisc şi Petru, cariĭ în maĭ multe rôndurĭ batŭ pre barbarĭ, atât dincolo, cât kĭar şi dincóce de Dunărea. Sirmiul însĕ pre timpul luĭ Justin II cade sub stăpânirea Avarilor (2), şi de aicĭ apoĭ Avariĭ supără şi maĭ mult cetăţile şi oraşele romane din drépta Dunăreĭ. Pre la finele însĕ secululuĭ VI şi începutul celuĭ al VII sub imperatorul Mauriciu armatele romanice se desfăşură la Dunărea în tótă splendórea lor, şi, alungând pre barbarĭ de prin tóte locurile fortificate de pre lateralul dreptŭ al Dunăreĭ, generaliĭ Comenţiol şi Prisc trecŭ cu armatele lor Dunărea dincóce, şi îşĭ propunŭ a urmări pre Avarĭ prin tótă Panonia.

Aicĭ în aceste lupte ale Romanilor cu barbariĭ, noĭ avemŭ doĕ fapte caracteristice, care arată de o parte naţionalitatea locuitorilor de la Dunărea şi în special din oraşul Nove şi Singidon, ĭar de alta, că pre aceste locurĭ şi tot-o-dată pre timpurile, ce ne ocupă, eraŭ creştinĭ, cariĭ îşĭ împlinĭaŭ datoriile lor religióse cu tótă solemnitatea. Maĭ ântăiŭ, la Nove şi în împrejurimele eĭ Comenţiol caută călauḑĭ, cariĭ l-ar conduce în Panonia, spre a urmări pre barbarĭ în tóte punctele lor de stabilitate. Locuitoriĭ Novelor se opunŭ la acésta, şi doĭ din notabilĭ perdŭ viéţa. In apropiere însĕ de Nove, Comenţiol, găsind pre unŭ bĕtrânŭ de 112 anĭ, fŏrĕ de voĭa acestuĭa, îlŭ ĭea în mijlocul ĭerneĭ şi plécă pre calea vekĭe a Tierneĭ, spre Tibisc (3). Asprimea ĭerneĭ şi omeţiĭ ceĭ marĭ din munţiĭ Carpaţilor irită pre soldaţĭ, cariĭ necesitéză pre Comenţiol,

(1) Theophylact. cap. X. et sqq.
(2) Historia Miscelanea cap. XVII. Dosith. cart. VI. cap. II. § 5.
(3) Hist. Miscel. cap. XVII.

de a'şĭ părăsi planul, şi a se reîntórce în Philipupolŭ cu armata la ĭernaticŭ. Acéstă luptă de maĭ mulţĭ anĭ, şi urmărire a barbarilor de cătrĕ Mauriciu prin generaliĭ seĭ a revoltatŭ armata de la Dunărea, carea în anul mântuireĭ 602 a şi proclamatŭ de Imperatorŭ al Orientuluĭ pre centurionul Foca, care, fiind de origine din Romaniĭ de la Dunărea, a domnitŭ pĕnĕ la 610, când şi acesta a fostŭ decapitatŭ în Constantinupolŭ de cătrĕ Eracliu. — De altă parte, generaliĭ romanĭ cu armatele lor, curăţind tóte punctele, maĭ ales din drépta Dunăreĭ, de Avarĭ, se stabilescŭ în Singidon, pentru repausŭ şi maĭ ales pentru serbarea Pascelor. Ducele Avarilor, care se numĭa de dînşiĭ Caganŭ, era stabilitŭ cu órdele séle în Sirmiu. Inţelegênd însĕ Caganul, că creştiniĭ din Singidon, precum şi armatele romanice aŭ Pascele; şi de altă parte, maĭ înformându-se, că creştinilor li lipsescŭ mijlócele pentru serbarea în modŭ splendidŭ ale acestorŭ ḑile, înkĭee cu generalul Priscŭ unŭ armistiçiŭ, şi tot-o-dată cere de la acesta, ca să ĭ trămitĕ care, spre a-ĭ da bucate. Şi în adevĕr, că Priscŭ trămite 40 de care, pre care Caganul i le încarcă cu bucate. Şi astŭ-felŭ barbariĭ împreună cu creştiniĭ de la Dunărea petrecŭ Pascele în pace; dupŏ care ĭarăşĭ se reîncepŭ atrocităţile resbeluluĭ (1).

In fine de pre la anul 610 pĕnĕ pre la 668 istoria tace şi nu relatéză maĭ mult evenimente, petrecute la Dunărea. Şi acésta pentru cuvêntul, că de la acéstă epochă Imperatorul de Orientŭ se încurcă în resbelŭ cu Chosroe, regele Persieĭ, şi Eracliu, imperatorul de Constantinupolŭ, înkĭee pace cu Caganul Avarilor, şi kĭar ilŭ face tutorŭ al fiilor seĭ, pĕnĕ la întórcerea din resbelul cu Perşiĭ. De la acéstă epochă, şi anume de la aniĭ 620 Avarilor începe a li merge fórte rĕŭ; fiind-că, de o parte, eĭ sûnt bătuţĭ de cătrĕ armatele bizantine, şi striviţĭ în întreprinderea lor, de a lua Constantinupolul (2), ĭar de alta, Bulgariĭ, cariĭ acum se răspândise pre totŭ lateralul stângŭ al Dunăreĭ, începŭ aĭ constrînge din tóte puncturile de locuinţă şi aĭ alunga şi din Panonia. Avariĭ în fine, vĕḑêndu-se astŭ-felŭ constrînşĭ, ĭéŭ drumul spre Apusŭ, pre urmele Hunilor, şi, ajungênd pĕnĕ în Galiĭ, eĭ sûntŭ bătuţĭ de Carol cel mare la

(1) Hist. Miscel. cap. XVII.
(2) Dosith. cart. VI, cap. V. § 10.

799 în aşa gradŭ, că, reîntorcêndu-se pre drumul ducereĭ, nu se maĭ potŭ ţinea în Panonia, afară de unŭ numĕrŭ fórte micŭ, ĭar mulţimea se retrage pentru tot-dé-una în muntele Caucasŭ.

Cu modul acesta, noĭ amŭ vĕdutŭ, că în epocha de la 527 şi pĕnĕ la 668, timpul venireĭ Bulgarilor prin Daciĭ, viéţa la Românĭ n'a încetatŭ unŭ singurŭ momentŭ. Avênd Românii viéţa religióşă ne'ntreruptă, eĭ şi kĭar pre timpul dominaţiuneĭ celeĭ maĭ splendide a Avarilor n'a încetatŭ, de a'şĭ manifesta şi viéţa lor politică. Aşa, noĭ amŭ vĕdutŭ, pre timpul luĭ Justinian, ajutaţĭ de armatele acestuĭa, Românii de prin tóte locurile fortificate esŭ la lumină, şi deo-dată, pre ambele rîpĭ ale Dunăreĭ se vĕdŭ o sumă de cetăţĭ, pline tóte de locuitorĭ de gintă latină. Şi de la acestŭ timpŭ nu se maĭ întrerupe viéţa lor politică unŭ singŭ momentŭ, pĕnĕ când, la 602, Românii daŭ şi unŭ imperatorŭ din sînul lor, anume pre Foca. — Cu modul acesta noĭ pĕnĕ aicĭ avemŭ şirul istoricŭ, de unde se vede kĭar modul, cum Românii n'aŭ încetatŭ unŭ singurŭ momentŭ, de a esistà, ca naţiune şi ca Biserică, separaţĭ de tóte popórele, venite pre aceste locurĭ, **şi independenţĭ de orĭ-ce Biserică. Fiind că, dupre cum am vĕdutŭ, Archiepiscopia de Achrida a fostŭ formată din cea a Thesaloniculuĭ, ĭar acésta dupre atestarea luĭ Justinian din Archiepiscopia Bisericeĭ românescĭ din Sirmiu.**

In epocha de studiu, care ni prestă, adică a cincea a investigaţiunilor nóstre, vomŭ desfăşura faptele maĭ ales cele religióse ale Românilor din timpurile dela venirea Bulgarilor pre laturile Dunăreĭ, aniĭ 666 séŭ 668 şi pĕnĕ la timpul, când s'a formatŭ regatul al doile Româno-Bulgarŭ sub fraţiĭ Petru şi Asan, adică aniĭ mântuireĭ 1186. Intrerupemŭ studiul nostru aicĭ, şi facemŭ din acestŭ evenimentŭ istoricŭ unŭ terminŭ de epochă, fiind că noĭ observămŭ, că dela acéstă epochă elementul românŭ dela Dunăre începe a avea o viéţă politică mult maĭ simţită, şi el devine kĭar dominătorŭ, în óre ce pĕnĕ la 1186 dominaţiunea asupra poporuluĭ era disputată de regiĭ din seminţia Românilor şi a Bulgarilor, séŭ din aĭ Românilor şi Ungurilor şi paralizată şi de alte popóre barbare, care aŭ

ocupatŭ când o parte, când maĭ multe din locurile locuibile dela Dunărea.

Viéţa religiósă a Românilor şi aicĭ este fórte strîns-legată de cea politică, şi estinderea teritoriuluĭ, pre care s'aŭ desfăşuratŭ evenimentele istorice, condiţionéză kĭar înţelegerea maĭ de aprópe a faptelor şi a persónelor, ce aŭ servitŭ ca agenţĭ de acţiune. De aceĭa nu putemŭ şi în acéstă epochă, să începemŭ espunerea faptelor, privitóre pre viéţa religiósă, pênĕ ce maĭ ântăiŭ nu vomŭ face evidentŭ rolul politicŭ al Românilor din epocha acésta, precum şi spaçiul, pre unde se întindea elemenul românŭ dela Dunărea în timpul epoceĭ, carea ne preocupă, adică de la aniĭ 666 séŭ 668 pênĕ la 1186.

Noĭ amŭ vĕdutŭ în epocha precedentă, că elementul românŭ îşĭ avea óre-cum centrul vieţeĭ séle în munţiĭ Carpaţĭ şi în timpurile de incursiune ale barbarilor se limita în cetăţĭ. Aşa aŭ trăitŭ Româniĭ pre timpurile Hunilor şi ale Avarilor şi 'şĭ-aŭ esercitatŭ viéţa din locurile fortificate. Tot în acea epochă noĭ am maĭ observatŭ, Româniĭ de prin locurile fortificate ale vekĭuluĭ Sirmiu şi în genere ale Panonieĭ antice se întindéŭ, ca nisce raḑe din centrul lor, în tóte direcţiunile. Aşa spre Rĕsăritŭ pre ambele laturĭ ale Dunăreĭ şi de câte-orĭ veniaŭ oştile imperiuluĭ vizantinŭ aicĭ prin tóte cetăţile şi kĭar înprejurimele lor găsĭaŭ unŭ elementŭ omogenŭ. Pre lôngă aceste, elementul românŭ se întindea spre Méḑă-ḑi pênĕ la Thesalonicŭ, prin tótă Dacia, numită aureliană, ĭar spre Nord-Ostŭ dela Panonia, adică prin România liberă de astă-ḑĭ, ajunse pênĕ în locurile cele maĭ posibile depărtate; astŭ-felŭ, că noĭ în epocha — ce ne ocupă, îĭ vedemŭ rĕspândiţĭ pênĕ prin nordul Basarabieĭ de astă-ḑĭ. Pentru maĭ multă kĭaritate însĕ a întindereĭ teritoriuluĭ, pre unde locuĭaŭ Româniĭ în epocha, ce ni prestă, să studiemŭ ântăiŭ Dacia traĭană, adică acea de dincóce de Dunăre, şi să ficsămŭ punctele ecstreme ale întindereĭ teritoriuluĭ lor, şi apoĭ să trecemŭ şi preste Dunerea, căutând şi aicĭ întinderea teritoriuluĭ, pre unde se notéză elementul românŭ.

In Dacia traĭană şi specialminte în Panonia, séŭ Dacia centrală, dupre cum o numesce D. A. T. Laurian (1), pre la finele secululuĭ

(1) Mag. ist. I, 32. Cu drept cuvênt D. Laurean numesce acéstă parte, locuită tot-dé-una de Romanĭ, centrală. Din Panonia n'aŭ lipsit nicĭ o dată elementul ro-

IX-le, se află unŭ ducatŭ românescŭ cu ducele sĕŭ, numitŭ Geliŭ. Ducele Geliu fu bătutŭ în ţéră séŭ ducatul sĕŭ de către Tuhut, tatăl luĭ Chorca şi unul din vasaliŭ ducelui Ungurilor — Arpad. Séŭ maĭ precis : Tuhutum egressus est ultra silvus versus orientem, contra Geleou Ducem Blacorum = Tuhut eşi dincolo de pădure spre Rĕsărit, în contra luĭ Geliu, ducelui Românilor (1). Iar ce întinderea avea ducatul luĭ Geliu séŭ ţéra Românilor, carea după acestŭ evenimentŭ s'a prefăcut în ducatŭ al luĭ Tuhut şi al urmaşilor luĭ, se vede tot din acelaşĭ documentŭ al Anonimuluĭ Regeluĭ Bela. Geliu, auḑind de venirea luĭ Tuhut în contra sa, se hotărasce a-lŭ pre'ntimpina la porţile Meḑeşine (2), care de sigur că eraŭ în interiorul ducatuluĭ sĕŭ, totŭ ce se póte ḑice în respectul hotarelor despre Apusŭ ale ducatuluĭ luĭ Geliu, este, că acestŭ ducatŭ trecea preste rîul Almaş cale de o ḑi şi maĭ bine; el se întindea pĕnĕ în ducatul luĭ Gladiu. De altă parte, acestŭ ducatu românescŭ despre timpul luĭ Arpad, spre Rĕsăritŭ, se întindea pĕnĕ după rîul Sameş séŭ Zomus şi avea în interiorŭ seŭ cursul rîuluĭ Capus séŭ Capuş (3). Al doilea ducatŭ tot românescŭ şi situatŭ în Dacia, cum o numesce D. Laurian, occidentală, care s'a supusŭ de bună voĭe luĭ Arpad, era şi ducatul luĭ Claudiu séŭ Gladiu. Acesta, dupre cât se scie, era maĭ spre Apusŭ de al luĭ Geliu, şi se mărginea la Sudŭ cu Dunărea, la Apusŭ cu Partisu, la Méḑă-nópte cu Măreşul şi la Rĕsăritŭ cu munţiĭ Dacieĭ centrale. El, în genere vorbind, se întindea, cam pre teritorul Banatuluĭ Temişianŭ de astă-ḑĭ şi a continuatŭ dupre învoĭelele cu Arpad, de a fi şi maĭ pre urmă ducatŭ tot românescŭ (4). Tot în istoria Ungarieĭ, scrisă de Notarul anonimŭ al regeluĭ Bela se face mençiune şi kĭar se determină şi al treile ducatŭ românescŭ al duceluĭ Mariu, séŭ dupre

---

mânŭ, şi tot de aicĭ, ca dintr'unŭ centru, s'aŭ respânditŭ Româniĭ în tóte direcţiunile şi în tóte timpurile.

(1) Anonimi Belae Regis Notarii Historia Hungarica cap. XXIV, XXVI, XXVII.

(2) Porţile medeşine, séŭ Media veke, era puţin maĭ spre Nord dela Tierna şi anume pre calea romanică, ce ducea de la Tierna la Sarmisagetusa, adică între aceste doĭ oraşe (veḑĭ charta Roemisches Reich, ed. Niepert).

(3) Ducatul luĭ Geliu, în contra căruĭa a venitŭ Tuchut despre Apus, adică din Ungaria, unde rĕmăsese resturĭ atât de Hunĭ, cât kiar şi de alte popóre barbarice, strecurate prin Dacia luĭ Traian, se întindea, dupre opiniunea nóstră, între Aluta séŭ Oltul nostru şi Terna.

(4) Historia Hungarica, locul citat. (Mag. ist. I. 34).

cum îlŭ represintă autorul istorieĭ ungarice Morout şi Menumoruot (1). Ducatul luĭ Mariu, care se stăpânea de familia luĭ încă de la Traĭan, şi pre al căruĭa strĕmoşŭ îlŭ omorîse Atila, s'a supusŭ ĭarăşĭ luĭ Arpad de bună voĭe prin anume tractatŭ; ĭar la mórtea sa Mariu, luând de ginere pre Zolta, fiiul luĭ Arpad, a lăsatŭ ducatul în stăpânirea Ungurilor prin dreptul de succesiune, căcĭ luĭ Mariu nu 'ĭ-a rĕmasŭ succesorĭ de secsŭ masculinŭ. Dupre cum se vede, ţéra luĭ Mariu era situată dé-supra ducatuluĭ luĭ Claudiu, adică el se întindea de la Mereşŭ spre Médănópte în sus pĕnĕ la rîul Sameşŭ, ĭar spre Apusŭ avea de hotarŭ rîul Partisul, rĕmânênd spre Rĕsăritŭ a se limita cu unŭ altŭ ducatŭ, despre care vomŭ vorbi maĭ la vale şi care în chronicariĭ bizantinĭ se maĭ numesce şi ţera Pacinaţilor, adică locurile, locuite astă-ḑĭ de cătrĕ Românii din România liberă. In fine tot în munţiĭ Carpaţĭ, unde elementul românŭ a pututŭ a se adăposti în tóte periculele, ce 'ĭ-a venitŭ de la barbarĭ, se maĭ afla şi al patrulea ducatŭ românescŭ, care era aşĕḑatŭ în capul despre Nordŭ al ducatuluĭ luĭ Mariu, adică de la rîul Sameş în sus, pre unde se întinde Marmoroşul de astă-ḑĭ. Acéstă ţĕră românéscă s'a cuceritŭ cu armele tot de Arpad, regele Ungurilor, punêndu-se sub suzeranitatea regilor ungarĭ. Insă trebue să notămŭ şi aceĭa, că aicĭ s'a păstratŭ elementul cel maĭ românescŭ, şi fiind la confiniile ţĕreĭ Pacinaţilor, adică ale locurilor plane, pre unde se întindea elementul românŭ, a alimentatŭ în multe rôndurĭ ţéra cu locuitorĭ. In genere acum vorbind, ḑicemŭ, că *în munţiĭ Carpaţĭ, unde elementul românŭ pĕnĕ în seculul al VI nu se simţea, de cât prin locurile forticate, şi ca să ḑicŭ aşa isolat, acum, prin seculul al IX se vede sub forma de ducate, şi ocupă teritoriĭ întinse.* Şi aicĭ trebue să adăugimŭ că acésta se esplică cu retragerea Avarilor şi maĭ ales a Hunilor, cariĭ, cum am vĕḑutŭ, necesitase şi kiar pre Prefectura de Sirmiu a se retrage la Thesalonic.

Să nu crĕḑă lectoriĭ noştri, că elementul românŭ, pre care l-am arătatŭ în epocha precedentă din studiile nóstre óre-cum presăratŭ prin cetăţile de pre laturile Dunăreĭ, acum a dispărutŭ. Precum

(1) D. T Laurian (Mag. ist. I, 35) observă, că Morout este vorbă stricată din Marius, ĭar Menomoruot din Minor Marius – Mariu tînĕrul.

Românii din munții Carpați îşi disputaŭ terenul țărei lor cu Ungurii şi cu o parte de Slavonii, veniți aici (1), tot asemine şi cei din câmpŭ, adică din Sudul Moldovei, ai Besarabiei şi din Muntenia, séŭ mai precis de pre laturea stângă a Dunărei, avéŭ a lupta cu alte seminții barbare, care se numescŭ de istorici cu numirile de Pacinați, Hazari, Cumani, etc. Totul însĕ, ce ne importă pre noi şi aici, este, că elementul românŭ şi din câmpŭ dă semne de viéța şi décă încă şi aici nu se manifestéză viéța politică şi nu potŭ să-şi înfiinţeze ducate, ca Românii din munți, séŭ Transilvania cu Marmoroşul, apoi cel puţin îi vedemŭ manifestând o viéță socială, şi ei, ca şi în epocha precedentă, ocupă tóte locurile fortificate de pre Dunărea, precum şi împrejurimele lor, ĭar la ocasiuni favorabile nu încetéză, de aşi manifesta esistența. Aşa Zonara ni spune, că Ioan Țemisciu, în al doile anŭ al împĕrăției séle în Bizanţiu, adică 972 de la Christos, s'a hotărîtŭ, ca să dea resbelŭ Ruşilor, carii, sub conducerea lui Sventoslav, năvălise în părțile nordice ale imperiului şi prăda Mysia, Thracia şi tótă Bulgaria. Deci, venind la Preslava, séŭ Marcianupolul vekiŭ, unde era capitala regilor Româno-Bulgari, despre carii vomŭ vorbi mai jos, a luatŭ cetatea, şi între prisonierii de resbelŭ era şi regele bulgaro-românŭ, pre care Zonara îlŭ numesce Boris, şi l-aŭ trămisŭ la Constantinupolŭ. Venind, ḑice Cedrin, după aceste imperatorul la Dorostol, séŭ cum se numesce de Şincai (2) Dorostor şi Drîştor : προσῆλθον αὐτῷ πρέσβεις ἐκ Κωνσταταείας καί τῶν ἄλλων φρουρίων τῶν πέραν ἱδρυμένων τοῦ Ἰστρου, ἀμνηστίαν κακῶν αἰτούμενοι καὶ ἑαυτοὺς ἐγχειρίζοντες σὺν τοῖς ὀχυρώμασιν = aŭ venitŭ la dînsul solii din Constanţia (3) şi din alte cetăți, **aflătóre dincolo** (pentru noi dincóce) **de Istru**, cerênd înlăturarea relelor şi predându-se pre sine cu forte-

(1) Popórele slavice, însĕ în mase mici şi mai ales din Moravia, a începutŭ a intra în Panonia încă din seculul VI. Ei în genere vorbind, nu s'aŭ purtat în modŭ ostil cu Românii. Avênd a lupta contra inimicilor cotropitori şi comuni, adică Ungurii, ei petrecéŭ în armonie cu vekii locuitori ai locului, adică cu Românii. Iar prin seculii VIII şi IXle ei începŭ a se pune în relatiuni şi cu Bulgarii, mai ales când Crum şi succesorii sei căutaŭ a'i supune Bulgarilor.

(2) Chronica Românilor I pag. 184. Dorostolul era o cetate pre Dunarea în locul Silistriei de astădi.

(3) Constanția, despre carea ni vorbesce aici Cedrin, trebue să fi fost oraşul de pre malul Mărei negre, care era situați cam la gurile Dunărei şi mai sus de vekiul Tomi. (vedi kiepert).

reţele (1). Acestŭ locŭ al luĭ Cedrin, ce tractéză, despre fapte din Secului al X-le, ni probéză, că cetăţile maĭ ales din stânga Dunăreĭ, nu eraŭ în mânele Bizantinilor; ele nu putéŭ să fie nicĭ sub stăpânirea Bulgarilor; căcĭ aceştia încă din secului a VII aŭ trecutŭ Dunărea dupre cum am vĕdutŭ şi pĕnĕ acum, şi s'aŭ aşeḑatŭ prin Dacia, numită când-va aureliană. Totŭ, ce se póte presupune în privinţa locuitorilor din cetăţile de dincóce de Dunărea, este, că ele trebuĭaŭ să fie populate, cu Pacinaţĭ, séŭ Ungurĭ, singurele popóre barbarice, care pre aceste timpurĭ se aflaŭ prin Dacia luĭ Traĭan. Dar să studiemŭ maĭ bine istoria şi vomŭ vedea, că nicĭ Pacinaţiĭ, precum şi nicĭ Ungurii n'aŭ pututŭ să fie stăpânitoriĭ cetăţilor, despre care ni e vorba.

Constantin Porfirogenitul, făcênd descripţiunea, precum şi klar delimitaţiunea fie-căruĭ poporŭ barbarŭ, aflătorŭ în părţile nordice ale Dunăreĭ, éca cum delimitéză ţéra Pacinaţilor şi a Ungurilor : ὅτι ὁ τῶν Πατζινακιτῶν τόπος, ἐν ᾧ τῷ τότε καιρῷ κατῴκησαν οἱ Τοῦρκοι καλεῖται κατά τὴν ἐπωνυμίαν τῶν ἐκεῖσε ὄντων ποταμῶν· οἱ δὲ ποταμοί εἰσιν οὗτοι, ποταμὸς πρῶτος, ὁ καλούμενος Βαρούχ, ποταμὸς δεύτερος ὁ καλούμενος Κουβοῦ, ποταμὸς τρίτος ὁ καλούμενος Τροῦλλος, ποταμὸς τέταρτος ὁ καλούμενος Βροῦτος, ποταμὸς πέμπτος ὁ καλούμενος Σέρετος = Că ţéra Pacinaţilor, în carea pre acele timpurĭ locuĭaŭ Turciĭ (2), se numesce dupre numirea rîurilor, aflătóre acolo. Iar rîurile sûntŭ aceste : rîul ântăiŭ se numesce Baruch (3), rîul al doile este numitŭ Cuvu (4), rîul al treile are numirea de Trul (5), rîul al patrulea se numesce V (P)rut, (şi) al cincilea rîu pórtă numirea de Seretiŭ (6). Déca acum combinămŭ acestŭ citatŭ al Porfirogenituluĭ, de unde se vede,

(1) Georgii Cedreni Historiarum Compendium pag. 401 (ediţiunea de Bonn 1839).

(2) Toţĭ scriitoriĭ Bizantinĭ pre Ungurĭ la ivirea lor pre aceste locurĭ îĭ numescŭ Turcĭ, pentru originea lor comună. Iar noĭ în tóte locurile, unde vomŭ vedea Turcĭ, trebue să înţelegemŭ pre Ungurĭ.

(3) Porfirogenitul pune laturea estremă despre Rĕsăritŭ a locurilor, ocupate de Pacinaţĭ, în rîul Tanais, séŭ cum îl numesce el Baruch, adică Donul de a stăḑĭ.

(4) Aicĭ Porfirogenitul înţelege pe Dniprul de astă-ḑĭ, păstrându-ĭ numirea dată rîuluĭ de cătrĕ barbartĭ timpuluĭ şi aĭ loculuĭ.

(5) Acesta este Nistrul.

(6) Constantini Porphyrogeniti de Administrando Imperio cap. XXXVIII.

că ţéra Pacinaţilor se întindea dela Tanais, séŭ Don, pênĕ la Seretiŭ, cu capitulul XL al aceliaşĭ opere, precum şi cu cele relatate de către Notarul luĭ Bela, noĭ descoperimŭ, că în locurile, ne ocupate de Pacinaţĭ, adică dela Seretiŭ în cóce, prin tótă Muntenia de astă-ḑĭ, cu Oltenia era, déca nu unu ducatŭ românescŭ, apoĭ cel puţin multe comunităţĭ, locuite de Românĭ, cu cetăţile lor. Şi pentru ca să vedemŭ, că aceste cetăţĭ n'aŭ fostŭ locuite nicĭ de cătrĕ Unguri, şi că maĭ mult séŭ maĭ puţin spaçiul dintre Seretiŭ pênĕ în munţĭ a fostŭ la disposiţiunea Românilor, să citămŭ şi alte locurĭ tot din Constantin Porfirogenitul, de unde se vede, că şi Ungurĭ, împinşĭ de circumstările politice, nu s'aŭ pututŭ ţinea pre acestŭ spaciu de pământŭ : « Μετὰ δὲ τό πάλιν τὸν Συμεὼν μετὰ τοῦ βασιλέως τῶν Ρωμαίων εἰρηνεύεσθαι καὶ λαβεῖν ἄδειαν, διεπέμψατο πρὸς τοὺς Πατζινακίτας, καὶ μετ' αὐτῶν ὡμοφόνησε τοῦ καταπολεμῆσαι καὶ ἀφανίσαι τοὺς Τούρκους = Dupĕ unŭ timpŭ Simeon (1) ĭarăşĭ împăcându-se cu imperatorul Romanilor şi luând voĭe, a trămisŭ la Pacinaţĭ şi s'a învoitŭ cu dînşiĭ, să lupte şi să nimicĭascĕ pre Turcĭ » (2) Şi maĭ jos : Καὶ ὅτε οἱ Τοῦρκοι πρὸς ταξείδιον ἀπῆλθον, οἱ Πατζινακίται μετὰ τοῦ Σιμεὼν ἦλθον κατὰ τῶν Τούρκων καὶ τὰς αὐτῶν φαμιλίας παντελῶς ἐξεφάνισαν, καὶ τοὺς εἰς φύλαξιν τῆς χωρας αὐτῶν Τούρκους ἀπεκεῖσε κακιγνάκως ἀπεδίωξαν. Οἱ δὲ Τούρκοι ὑποστρέψαντες καὶ τὴν χώραν αὐτῶνοῦτως εὑρόντες ἔρημον καὶ κατηφανισμένην, κατεσκήνωσαν εἰς τὴν γῆν, εἰς ἣν καὶ σήμερον κατοικοῦσι = Şi când Turciĭ s'aŭ dusŭ în călĕtorie (incursiune în Imperiu), Pacinaţiĭ aŭ venitŭ cu Simeon în contra Turcilor şi aŭ nimicitŭ de tot familiile lor şi pre Turciĭ, (lăsaţĭ) spre paza ţĕreĭ lor, cu rĕu 'ĭ-aŭ alungatŭ de acolo. Iar Turciĭ, întorcêndu-se şi aflând ţéra lor atât de pustiată şi stricată, s'aŭ strĕmutatŭ în pământul, unde şi astă-ḑĭ locuescŭ » (3) Succesele luĭ Simeon, Regeluĭ Româno-Bulgarilor de preste Du-

(1) Simeon este regele Bulgaro-Românilor de preste Dunărea.

(2) Const Porphirg. de Administratio Imperii cap. XL.

(3) Constantin Porfirogenitul numesce maĭ jos ţéra, unde s'aŭ retrasŭ Ungurii, Moravia ; dar după descripţiunea, ceĭ dă acesteĭ ţĕrĭ, ese, că ea anume cădea pre locurile, locuite de Românĭ, adică pre Ducatele luĭ Geliu, Claudiu, Mariu etc. Ţéră, locuită acum de Ungurĭ, cuprindea Sirmiul vekiŭ, Belgradul de astăḑĭ cu cetatea luĭ Constantin cel mare, şi Moravia, carea era locuite de slavonĭ şi pentru acésta o numesce ἀβάπτιστες = ne botezată». (Const. Porphyr. De adm. Imp. cap. XL)

narea, aŭ adus, noĭ am vĕḑutŭ maĭ sus, nenorocirĭ preste capetele Românilor din munţĭ şi Geliŭ cel ântêiŭ a plătitŭ independinţa ducatuluĭ sĕŭ cu viéţa sa. Iar pentru scopul nostru specialŭ, aicĭ trebue să notămŭ, că **dincóce de Dunăre, în munţĭ şi la câmpŭ, adică în Dacia luĭ Traĭan, Românii între secolul al VII şi X-le ocupaŭ ĭarăşĭ locurile fortificate de natură şi arta umană; adică munţii Carpaţĭ pênĕ la obârşiile Tiseĭ şi ale Prutuluĭ şi locurile plane, dar fortificate dintre Seretiu şi munţĭ.**

Acum trecênd preste Dunărea, noĭ vom vedea, că şi în Dacia luĭ Aurelian elementul românŭ n'a desparutŭ. Aicĭ, e prea adevĕrat Românii nu forméza staturĭ separate, ca în Dacia luĭ Traĭan, dar cu tóte aceste eĭ aŭ o viéţă socială, separată de a Bulgarilor, elementul dominătorŭ aicĭ, şi cea politică 'şĭ-o manifestéză împreună cu acestia. Si pentru ca să ne convingemŭ, că elementul românŭ esista preste Dunărea şi în epocha, ce ne ocupă, să citămŭ aicĭ din Ana Comnena, care se esprimă astŭ-felŭ despre Românii de pre timpul luĭ Alecsiu: ἔφθασε γὰρ διὰ γραμμάτων, δηλώσας συλλέξασθαι ὁπόσους ἂν δυνηθείη, οὐκ ἀπὸ τῶν ἤδη ἐστρατευμένων.... ἀλλὰ κατὰ μέρος νεολέκτους καταλέγων, ὁπόσοιτε ἐκ Βουλγάρων, καὶ ὁπόσοι τῶν νομάδα βίον εἵλοντο (Βλάχους τούτους ἡ κοινὴ καλεῖν οἶδε διάλεκτος), = căcĭ a venitŭ (Nicefor) cu scrisorĭ, arătând, că (trebue) să adune căţĭ ar putea soldaţĭ, nu din ceĭ acum veteranĭ.... ci specialminte alegênd recruţĭ, câţĭ (se vorŭ putea) din Bulgarĭ şi câţĭ ducŭ o viaţă nomadică, pre acestia vorba comună îĭ numesce Vlachĭ (1). Cinamon, vorbind despre resbelul, ce Emanuel Comnenul a datŭ Ungurilor, este şi maĭ esplicit, de cât Ana Comnena în respectul elementuluĭ românŭ de preste Dunărea. Dupŏ ce arată pre comendanţiĭ celor doĕ armate, din care a luĭ Bataciu aŭ bătutŭ pre Ungurĭ din părţile Românieĭ libere de astă-ḑĭ, se esprimă: Λέοντα δὲ τινα, Βατατζὴν ἐπίκλησιν, ἑτέρωθεν στράτευμα ἐπαγόμενον, ἄλλο τε συχνὸν, καὶ δὴ καὶ Βλαχων πολὺν ὅμιλον, οἳ τῶν ἐξ Ἰταλίας ἄποικοι πάλαι εἶναι λέγονται ἐκ τῶν πρὸς τῷ Εὐξείνῳ καλουμένῳ πόντῳ χωρίων ἐμβάλλειν ἐκέλευε εἰς τὴν Οὐννικὴν.... = Iar pre unŭ Leon, cu

(1) Annae Comnenae Alexiadis lib. VIII, cap. III.

numirea de Bataciu (1), 'l-a trămisŭ pre de altă parte cu altă armată mare, şi kĭar cu o adunătură multă de Vlachĭ, carĭĭ se ḑicŭ a fi din vekile coloniĭ a le Italieĭ, şi a poruncitŭ, ca să intre în (ţéra) Unilor prin pămênturile Pontuluĭ, numitŭ Eucsin (2). Niceta Honiatul, scriind despre Isaac Angel, imperatorul Bizantin, nu-ĭ face pre Românĭ maĭ mult nomaḑĭ, ci populéză cu eĭ muntele Em şi Mysia întrégă, ḑicênd: « Εαυτῷ δὲ μάλιστα καὶ Ρωμαιοις ἐκπολεμώσας τοὺς κατὰ τῶν Αἵμον τὸ ὄρος βαρβάρους, οἳ Μυσοὶ πρότερον ὠνομάζοντο, νυνὶ δὲ Βλαχος κεκλήσκοντας = Decĭ făcênd inamicĭ sieşĭ (luĭ Isaac Angel) şi Romanilor (Bizantinilor) pre varvariĭ ceĭ de la muntele Em, carĭĭ maĭ 'nainte se numĭaŭ Myşĭ, ĭar acum se kĭamă Vlachĭ» (3) Şi in fine trebue să adăugimŭ aicĭ şi pre Chalcocondila, care după ce îĭ descrie cu sciinţa sa pre Românĭ, apoĭ se esprimă: Καὶ τότε Πίνδου ὄρος Βλάχοι δ'ἐνοικοῦσι, αὐτοὶ τῶν Δακῶν ὁμόγλωτοι, τοῖς παρὰ τῶν Ιστρον Δαξὶν ὁμοίωντο = Vlachiĭ locuescŭ şi muntele Pind, eĭ (suntŭ) de aceĭaşĭ limbă cu Daciĭ, şi sémănă cu Daciĭ de pre lôngă Istru (4)». Cu modul acesta noĭ vedemŭ, *că Românii n'aŭ lipsitŭ pre timpul ce ocupă nicĭ din Dacia luĭ Aurelian; şi eĭ eraŭ rĕspândiţĭ prin Myşiĭ şi ajunşĭ pĕné în Macedonia, ocupând şi aicĭ locurile fortificate, adicĭ munţiĭ de preste Dunărea, precum şi cetăţile* (5).

Să trecemŭ acum şi la vieţa politică a Românilor despre ambele laturĭ ale Dunăreĭ, maĭ 'nainte de ce vomŭ întra în cea eclesiastică, şi să vedemŭ cum şĭ-a esercitatŭ Românii şi acestŭ dreptŭ de esistenţă în mijlocul popórelor barbarice, ce incurgéŭ preste dînşiĭ, şi cum in fine s'aŭ strecuratŭ printre obstaculele, create de diferitele împrejurărĭ, pentru ca să ajungĕ la limanul vieţeĭ şi al organisa-

(1) Nu sciu, décă şi Bataciu însuşĭ nu era Vlachŭ; căcĭ numirea de Leon este fórte rară la greeĭ, ĭar sonul luĭ *c* din Bataciu ne face să ne gândimŭ.

(2) Ioanni Cinnami Historiarum libro II. cap. III.

(3) Nicetas Honiates de Imperio Isacii lib. II. Laonic Chalcocondila este şi maĭ esplicit în privinţa origineĭ Românilor şi al limbeĭ lor (Historiarum litro II).

(4) Idem. lib. VI.

(5) Că Romaniĭ preste Dunărea locuĭaŭ nu numaĭ munţiĭ, dar şi cetăţi, adică tóte locurile fortificate, noĭ citămŭ aicĭ unŭ esemplu din 787, de unde se vede, că Românii din Abrit (Mysia de jos) a trămisŭ pre Episcopul seŭ Ursu la Sinodul VII ecomenicŭ. La acestŭ anŭ încă Bulgariĭ nu eraŭ crestinĭ, ĭar numirea de Ursu dovedesce, că el era şi Românŭ (Lequien in Oriens Christianus Tom. I. pag. 1221).

ţiunei lor în state politice şi nedependinte de alte némuri. Spre a veni însĕ cu cursul istorieĭ nóstre întru'nŭ modŭ maĭ sistematicŭ la scopul, ce ni l'amŭ propusŭ, şi pentru ca să vedemŭ şi maĭ respicatŭ lucrul, vomŭ începe viéţa politică a Românilor cu privirile, ce avemŭ de făcutŭ maĭ ântăiŭ asupra celor din stânga Dunăreĭ.

Incepênd maĭ ântăiŭ cu Romaniĭ, cariĭ locuĭaŭ dincóce de ducatele Românilor din Transilvania, noĭ descoperimŭ, că eĭ aŭ avutŭ relaţiunĭ fórte strînse cu Pacinaţiĭ, Cumaniĭ, Ungurĭ, şi în fine cu Imperiul Bizanţiuluĭ. Pre lôngă viéţa lor socială, carea, cum se vede, n'a încetatŭ unŭ singurŭ momentŭ, Românii aŭ consideratŭ de inamicĭ politicĭ pre toţĭ ceĭ, ce nu eraŭ de aceĭaşĭ rasă cu dînşiĭ, şi eĭ s'aŭ supusŭ Bizantinilor, când acestia veniaŭ cu armate puterice la Dunărea, şi eraŭ cuceritorĭ aĭ ambelor laturĭ ale eĭ; dar cu tóte aceste eĭ fórte des aŭ luptatŭ în contra barbarilor supărătorĭ, şi nu arare-orĭ s'aŭ asociatŭ şi cu aceştia, pentru ca să lupte contra Bizantinilor, séŭ cel puţin lĭ-aŭ înlesnitŭ calea spre acésta.

Noĭ am vĕḑutŭ maĭ sus, că Romaniĭ eraŭ posesoriĭ cetăţilor de pre malurile Dunăreĭ, şi cu ocasiunea învingereĭ, purtate de cătrĕ Ţemisciu asupra Ruşilor, ce incursese în Imperiu, precum şi a supunereĭ Bulgarieĭ prin prinderea regeluĭ Bulgaro-românŭ Boris, şi trămitereĭ luĭ la Constantinupolŭ, Romaniĭ de prin cetăţile Dunăreĭ facŭ actŭ de supunere cătrĕ Imperatorul, predându-ĭ kĭar fortereţele (1). Dupŏ 45 anĭ de la acestŭ actŭ de supunere din partea Românilor de prin cetăţile ambelor laturĭ ale Dunăreĭ, Cedrin ni maĭ relatéză şi unŭ al doile actŭ de supunere întêmplatŭ în anul al 41 al împĕrăţieĭ luĭ Basiliu Bulgaroctonul, séŭ la 1016 de la Christos. Aicĭ Cedrin este şi maĭ esplicatŭ; fiind-că el, dupŏ ce arată succesele Imperatoruluĭ asupra Bulgarilor, precum şi Testamentul, ce Basiliu Bulgaroctonul a lăsatu succesorilor sĕĭ şi pentru casurile, când se vorŭ rescula şi Romaniĭ (2), dupŏ ce înşiră maĭ

(1) Georgii Cedrini Histor Compend. pag. 401 (edit. Bonn. 1839) vedĭ maĭ sus locul estrasŭ

(2) Nicolaae Choniatae de Isacio Angelo lib. I. cap. 5, 6. Aicĭ Choniat, descriind rescóla Românilor din Mysia sub conducerea luĭ Asan, (1187), pune în gura Imperatoruluĭ Isaac Angel nisce cuvinte, prin care se vede, că pre timpul luĭ Basiliu Bulgaroctorul Romaniĭ eraŭ priviţĭ de inimicĭ aĭ Imperuluĭ, ca şi Bulgariĭ. Isaac Angel, cu acéstă ocasiune ḑice, „că ar trebui o inimă, ca a luĭ Basiliu Bulgaroctonul, care a dispusŭ în Biserica Sosteniilor din Constantinupol, şi a lăsatŭ prin

mulţĭ capĭ de preste Dunărea, carii aŭ venitŭ şi aŭ arătatŭ supunere Imperatoruluĭ, adauge : « ὑπήντησε δὲ καὶ Βογδάνος ὁ τῶν ἐνδοτέρω κάστρων τοπάρχης, καὶ τημᾶται καὶ οὗτος πατρίκιος, ὡς καὶ πάλαι τὰ βασιλέως φρονῶν καὶ τὸν ἑαυτοῦ πενθερὸν ἀνελὼν = A preîntêmpinatŭ (pre Imperatorul) şi Bogdan, căpitenia cetăţilor celor maĭ inferióre, şi se onoréză şi acesta (a fi) patriciu, ca cel ce a cugetatŭ cele ale Imperatoruluĭ şi (pentru acésta) a omorîtŭ şi pre socrul seŭ » (1) Cu modul acesta noĭ vedemŭ, că *Românii de pre malurile Dunăreĭ, precum kĭar şi ceĭ din cetăţile de pre malul stângŭ al fluviuluĭ, se supunĭaŭ Bizantinilor, când acestia eraŭ triumfătorĭ asupra barbarilor, şi lor li era acordată cel puţin o viéţă socială.*

Cu tóte aceste însĕ, în viéţa politica a Românilor de la Dunărea şi maĭ ales acelor din stânga eĭ, şi de pre timpul, ce ne ocupă, noĭ avemŭ destule ecsemple, prin care se probéză că Românii pentru independenţa lor s'aŭ asociatŭ şi cu barbariĭ contra Bizantinilor opresorĭ. Din anul 1081 Ana Comnena ni spune, că unŭ poporŭ sciticŭ din Nordul Europeĭ, voind a trece preste Dunărea în Imperiul Bizantin, prin statul Bulgaro-romanŭ, a făcutŭ învoielĭ pentru acésta cu ceĭ, ce stăpânĭaŭ cetăţile Drîstol (Dorostol), Vidin şi *cele de lôngă Dunărea*, şi astŭ-felŭ a adusŭ pagube însĕmnate Imperiuluĭ (2) Şi décă întórcemŭ privirile nóstre asupra esplicaţiunilor, făcute de Enghel asupra acestuĭ faptŭ istoricŭ, vedemŭ că popórele barbarice, cărora li-aŭ permisŭ Românii, ca să pustieze Imperiul, eraŭ Pacinaţii şi o parte din Cumanĭ (3), carii aŭ deşertatŭ locurile din stânga Dunăreĭ, spre ase aşeda în partea dréptă, adică în Mysia. La 1093 se face o rescólă, contra Imperatoruluĭ Alecsie Comnenul, de cătrĕ unŭ Pseudo-Diogen, care formându-şĭ o armată din-

Testamentŭ, ca cu Vlachiĭ, când se vorŭ rescula, să facĕ aceĭa, ce el a făcutŭ cu Bulgariĭ, şi acésta nu o singură dată, ci în fie-care anŭ".

(1) Georgii Cedrini Historiarum Compendium pag. 467. Pentru întâia dată se vedŭ numirile slavone, aplicate asupra Românilor. Că Bogdan nu era Bulgar se vede din însuşĭ acestŭ evenimentŭ istoricŭ al Imperatoruluĭ Basiliu. El supusese pre toţĭ Bulgariĭ şi unul câte unul începuse a se supune de voĭe şi kĭar Românii, dupre cum vedemŭ şi pre acestŭ Bogdan. Singur Serm. fratele luĭ Nestong şi căpitenia Sirmuluĭ n'a voitŭ săse supunĕ Imperatoruluĭ şi pre care l'a omorîtŭ Constantin Diogen. (ibid. pag. 476).

(2) Ana Comnena în Alexiade lib. VI. Cap. XIV.

(3) Ioh. Christ. Engel in antig. Historia Valachiae Part. I. pag. 141

tre Cumanĭ, trece Dunărea cu învoirea Românilor de pre laturea stângă a Dunăreĭ, şi pradă Tracia. Maĭ mult de cât atâta. Ana Comnena (1) şi Zonara (2) ni lasa doveḑĭ, că unŭ Pudil, unul din Vlachiĭ ceĭ maĭ de frunte aĭ Dunăreĭ, a denunçat imperatoruluĭ, că Românii dela Dunarea aŭ condusŭ pre Cumanĭ în Tracia. Tot acestĭ Romanĭ, cariĭ se maĭ numescŭ de către Ana Comnena Dacĭ, întreprind la anul 1087 unŭ resbel contra Imperiuluĭ Bizantin, împreună cu alţĭ barbarĭ; séŭ maĭ precis: «Ἔαρος δὲ ἐπιφανέντος, διελθὼν ὁ Τζελγοὺ τὰ ὑπερκείμενα τοῦ Δουνάβεως τέμπη, (ἡγεμὼν δὲ οὗτος ὑπερέχων τοῦ Σκυθικοῦ στρατεύματος), σύμμικτον ἐπαγόμενος στράτευμα ὡσεὶ χιλιάδας ὀγδοήκοντα ἔκ τε Σαυροματῶν καὶ Σκυθῶν, καὶ ἀπὸ τοῦ Δακικοῦ στρατεύματος οὐκ ὀλίγους, ὧν ὁ οὕτω καλούμενος Σολομὼν δημαγωγὸς ἦν, τὰς κατά Χαριούπολιν παρακειμένας πόλεις ἐλῃΐζετο = Venind primă-véra, Ţelgu, fiind campoducele armateĭ scitice, şi trecênd strîmtorile de lôngă Dunarea, a devastatŭ oraşele din jurul Chariupoluluĭ, conducênd o armată ca de 80,000, şi amestecată din Sauromanatĭ, Scitĭ şi *din armata Dacică* (3) (*era*) *nu putinĭ, a cărora demagogŭ éra aşa numitul So'omon* (4). Din tóte aceste se póte vedea, *că Românii, şi kĭar ceĭ din cetăţĭ şi locurile dintre Seretiŭ şi munţi, nu încetaŭ, de a înseta pentru libertatea vieţeĭ lor politice, şi pentru acésta eĭ s'aŭ asociatŭ contra Bizantinilor, opresoriĭ lor politicĭ, şi cu barbariĭ.*

Dupŏ aceste indiciĭ istorice ale vieţeĭ politice a Românilor, întrămŭ în munţiĭ Carpaţiĭ. Aicĭ, fiind maĭ multă siguranţă pentru manifestarea vieţeĭ, şi vedemŭ fenomene politice maĭ impresionătóre şi kĭar maĭ caracteristice. Românii în munţĭ aŭ avutŭ o viéţă politică maĭ pronunçată şi pre dînşiĭ îĭ vedem ase pune în contractŭ cu diferite Staturĭ, pentru a lupta contra barbarilor supărătorĭ

(1) Ana Comnena in Alexiade locul citatŭ 141.

(2) Ioannes Zonare in Annalibus lib. XVIII. cap. XXIII.

(3) Sub numirea de Dacĭ aicĭ trebue să înţelegemŭ pre Româniĭ, cariĭ locuĭaŭ între Seretiŭ şi Olt. Şi acéstă opiniune noĭ o fundămŭ pre argumentele, că acum nu se află în Dacia, de cât Romanĭ, Pacinatĭ şi Cumaniĭ, cariĭ încă nu puteŭ să aĭbă unŭ demanogŭ, adică unŭ etnarchŭ a uneĭ populaţiunĭ încă neorganisate, cu o numire creştină de Solomon. Décă am face suposiţiunea, că acestŭ poporŭ din Dacia era Bulgariĭ, apoĭ trebue să scimŭ, că Ana Comnena l-ar fi numitŭ cu numele seŭ propriŭ, care era fórte bine cunoscutŭ Bizantinilor.

(4) Ana Comnena în Alexiadis lib. VII. cap. I.

precum şi cu uniĭ barbarĭ, ca să lupte în contra altora. Incă de la 824 Ludovic Piul, imperatorul Francieĭ, aflându-se în Francfort, a primit solĭ din partea Bulgarilor, carii locuĭaŭ în Myşia şi 'ĭ dorĭaŭ amiciţia. In ĭarna aceluĭaşĭ anŭ pre la crăcĭunŭ, Bulgariĭ, vĕḑênd, că în solia ântăia, din causa suspecţiuneĭ asupra lor, nu isbutise nimic, aŭ trămis a doa solie, căria Ludovic nu ia datŭ nicĭ unŭ respunsŭ definitivŭ, dar ĭ-a opritŭ în Francfort, pênĕ la primăvéră. Tot în acestŭ timpŭ, când solii Bulgarilor se aflaŭ în Francfort, Ludovic a kĭemat şi *pre solii Abotriţilor, carii locuind în Dacia, lôngă Dunărea* şi fiind vecinĭ Bulgarilor, se plângeaŭ contra lor, rugând pre regele de ajutorŭ (1). La anul 904, dupŏ căderea ducatuluĭ luĭ Geliu şi a luĭ Cutesc, precum şi dupŏ cucerirea prin arme a ducatuluĭ luĭ Menomorut, Unguriĭ începŭ prin Arpad, şeful lor, de a pretinde şi ţéra luĭ Gladiu séŭ Claudiu. In acésta împrejurare Claudiu kĭamă pre Grecĭ, şi pre Simeon Bulgarul într'ajutorŭ; ci Unguriĭ ĭ-aŭ invinsŭ pre toţĭ, şi aŭ încunjuratŭ Belgradul, supunênd şi pre Simeon la tributŭ (2). Enghel, éca cum se esprimă despre acestŭ faptŭ: «Armata luĭ Glad (séŭ Claudiu) stăpânitorul Banatuluĭ de acum, la anul 904 a fost, dupre cum scrie Constantin Porfirogenitul, compusă din Pacinaţĭ, Bulgarĭ şi Romănĭ (3). Iar pre la 1085, dupŏ ce Pacinaţiĭ s'aŭ strămutatŭ în Bulgaria (4) Cutescu, unul din succesoriĭ luĭ Geliu (5) face alianţă cu Solomon, fostul craiŭ al Ungarieĭ, pentru ca să ajute pre Solomon în recăpătarea coróneĭ perdute, şi să restabilĭască drepturile luĭ Cutesc asupra Transilvanieĭ (6). Acéstă întreprindere nu şĭ-a avut reeşita; căcĭ Ladislav ĭ-a alungatŭ pre amândoĭ principiĭ. Dupŏ unŭ anŭ dela întreprinderea de maĭ sus, Solomon împreună cu Cutesc şĭ-a îndreptatŭ armele lor contra Bul-

(1) Eginhardus in Annalibus ad an. 824; Annales Fuldenses ad annum 824 Ioan Ludov. Schönleben în Historia Carnioliae Tom. I. part. III. — Despre Abotriţi trebue să o recunóscemŭ, că eĭ nu putéŭ să fie alţiĭ, de cât Romăniĭ; când maĭ ales noĭ scimŭ, că prin secului al IX-le nu putea să fie altŭ poporŭ în Dacia, asupra cărora Bulgariĭ ar fi pututŭ să-şĭ eserciteze supărările lor.

(2) Anonymus Belae R. Notarius în Historia de Septem Ducibus Hungariae cap XIX—XXII.

(3) Ioh. Christ. Engel in antiq. Hist. Valachiae Part I, pag. 141.

(4) Ibidem. Engel apoĭ adaoge: «Pacinaţiĭ, strîmtoraţĭ de Uzĭ séŭ Cumanĭ, la 1083 aŭ golitŭ Valachia şi s'aŭ aşeḑatŭ în Bulgaria».

(5) Veḑĭ despre originea luĭ Cutesc Chronica Romanilor Şinc. an. 1085.

(6) Thurocz F. 30 Haner Period. III Regum. Hung. § 67.

garilor; dar fiind Bulgarii sub protecţiunea imperatorilor Bizantinĭ, Cutesc cu Solomon aŭ fostŭ învinşĭ de către Alecsie Comnenul, care a şi pusŭ pre Solomon în posiţiune, de a'şĭ părăsi planurile séle şi a deveni sichastru (1). Cu aceste noĭ inkiemŭ acéstă parte din viéţa politică a Românilor, *din carea noĭ vedemŭ, că elementul românŭ din stânga Dunăreĭ a căutatŭ a se folosi de animositățile barbarilor dintre dînşiĭ, urmărind tot-dé-una ameliorarea vieţeĭ lor politice.*

Maĭ 'nainte de a trece cu privirile nóstre preste Dunărea; şi maĭ 'nainte de ce vomŭ putea, ca să cunóscemŭ modul, cum Românii din drépta Dunăreĭ, adică din Dacia luĭ Aurelian, şĭ-a aranjatŭ viéţa lor politică; să maĭ insistămŭ puţin asupra vieţeĭ politice a Românilor din Dacia luĭ Traian, pentru ca să vedemŭ şi aceĭa, cum eĭ şĭ-a regulatŭ viéţa lor în faça barbarilor cotropitorĭ. Nu uşóră a fostŭ posiţiunea Românilor din timpul Pacinaţilor şi al Cumanilor. Românii din tótă Dacia luĭ Traian, noĭ amŭ vĕdutŭ, aŭ avutŭ o viéţă socială permanentă, care se va proba maĭ vale şi cu viéţa lor religiósă; şi totŭ, ce eĭ n'a pututŭ să aibă în permanenţă şi să fie ne'ntreruptă, a fostŭ viéţa lor politică. In munţĭ Românii, noĭ amŭ vĕdutŭ, aŭ fostŭ într'o luptă perpetuă cu Ungurii; la câmpŭ Pacinaţii şi maĭ pre urmă Cumanii nu ĭ-aŭ lăsatŭ să pótĕ esercita în tótă splendórea eĭ viéţa lor politică. Pĕnĕ la anul 1152, ultimul anŭ al esistenţeĭ Pacinaţilor (2) Românii, deşi aŭ traitŭ viéţa lor socialo-religiósă, eĭ în privinţa celeĭ politice aŭ fost absorbiţĭ de mulţimea Pacinaţilor, cariĭ ĭ-aŭ representatŭ şi pre dînşiĭ în faça Bizantinilor, singurul statŭ civilisatŭ şi putericŭ pre acele timpurĭ. Pentru acésta şi vedemŭ, că în autoriĭ bizantinĭ Românii din Muntenia de astă-ḑi se numescŭ Pacinaţĭ şi continuă a se numi cu acéstă numire şi maĭ pre urmă (3). Tot asemenea s'a întâmplatŭ şi cu Românii, cariĭ locuĭaŭ în părţile Moldoveĭ şi ale Basarabieĭ de astă-ḑĭ. Acestia, ca şi Românii din munţĭ, cariĭ eraŭ opresaţĭ de Ungurĭ, aŭ începutŭ a se limita maĭ mult în viéţa lor socialo-religiósă; ĭar pre cea politică o esercitaŭ la umbra Uzilor, cariĭ se stabilescŭ pre aceste locurĭ încă dela 1053. La 1065 s'a îndeşitŭ şirurile Uzilor cu Cu-

(1) Thurocz F 131.

(2) N. Choniates in Annal. de I. Angelo Aug. cap. IV, V.

(3) Lucius de Regno Croatiae et Dalmatiae lib. VI, cap. V. Ioseph. Simonius Ansemani în Calend. eccl. Univ. Tom. I. pars. II. cap. III.

manii, ceĭ veniţĭ dela Caucaz şi rîul Cuma în'tru atâta, că dupre cum ni spune Zonara (1), eĭ ajunsese a ocupa totŭ lateralul nordicŭ al Mărei negre şi al Dunăreĭ pĕnĕ în Carpaţĭ, şi de altă parte a fi singurul poporŭ, care în faça Bizantinilor juca unŭ rolŭ óre-care politicŭ. De aceĭa conkidemŭ, că **Românii din Dacia luĭ Traĭan, ceĭ dela munţĭ séŭ din câmpŭ, n'aŭ încetatŭ unŭ singurŭ momentŭ, de a esista kĭar, ca naţiune, avênd o viéţă socială permanentă, ĭar pre cea politică şĭ-aŭ esersat'o de ordinar împreună cu barbariĭ cotropitorĭ, séŭ isolat, când acésta li era permisă de circumstărĭ.**

Să trecemŭ cu studiul vieţeĭ politice a Românilor în drépta Dunăreĭ şi să urmărimŭ modul, cum Românii aŭ continuatŭ a trăi politicesce în Dacia luĭ Aurelian. Aicĭ Românii încă din seculul al VII-lea, séŭ 666 şi dupre alţiĭ 668, aŭ împărţitŭ viéţa lor politică cu Bulgariĭ. Veniţĭ Bulgariĭ din părţile nordice ale Mărei negre şi rĕspândiţĭ prin tótă Mysia, Macedonia şi Tracia, pre la 963 ajunsese, aşĭ disputa cu imperiul bizantinŭ Elada şi Peloponesul (2). Bulgariĭ, întrând în Dacia luĭ Aurelian, eĭ aŭ găsitŭ aicĭ pre Skiachĭ, unŭ poporŭ slavicŭ, stabilitŭ în imperiu de pre timpurile luĭ Justinian I, şi maĭ 'nainte, precum şi pre Românĭ, cariĭ, dupre cum am vĕdutŭ maĭ sus, eraŭ presăraţĭ de la Sirmiu şi pênê la Thesalonic şi Achrida, şi apoĭ kĭar pre întregŭ lateralul dreptŭ al Dunăreĭ. Pre Skiachĭ elementul bulgarŭ l-a supusŭ sie-şĭ, aşa că nu se maĭ amintesce de numele lor în istorie, ĭar alţiĭ pretindŭ, că l-a împinsŭ prin imvadarea sa în Imperiu pĕnĕ prin provinciile Grecieĭ de astă-dĭ (3), în óre ce cu Românii, ca cu elementul cel maĭ desvoltatŭ în privinţa vieţeĭ politico-socialo-religióse, Bulgariĭ aŭ trebuitŭ să facă unŭ felŭ de legăturĭ şi kĭar să-şĭ împarţă viéţa politică cu dînşiĭ. Aşa, că, décă sdudiemŭ cu maĭ multă minuţiositate viéţa politică a popórelor din drépta Dunăreĭ, noĭ descoperimŭ, că între seculul al VII, timpul stabilireĭ Bulgrilor preste Dunărea, şi al XII, când s'a fundatŭ al doile regatŭ romano-bulgarŭ sub conducerea fraţilor Petru şi Asan, a esistatŭ o

(1) I. Zonaras T. II. pag. 374. adauge şi locul din Lucius de Regno Croatiae etc.

(2) Georgiĭ Cedreni Hist. compendium II, pag. 436.

(3) Const. Porfir. De thematibus ed. Bonn. pag. 53. vorbind despre Pelopones, dice: « ἐσλαβώθι πασαὴ χώρα καὶ γέγονε βάρβαρος = s'a slavonisatŭ tótă ţéra şi a devenitŭ barbară ».

viéţă politică micstă, unde principele domnitorŭ era când din naţiunea bulgară şi alte orĭ din cea română.

Creştinarea Bulgarilor a fostŭ pentru Românĭ evenimentul cel maĭ priinciosŭ şi în privinţa vieţeĭ lor politică. In óre-ce pănĕ la începutul secululuĭ IX, adică 815 dupŏ Christos, Românii aŭ fostŭ necesitaţĭ să se limiteze preste Dunărea maĭ mult în viéţa socialo-religiósă, şi în respectul politicŭ să îndure când barbaria, când dominaţiunea Bulgarilor, de o dată vedemŭ, că prin secului XI, adică aniĭ 1014, Bulgariĭ şi Românii se află sub conducerea luĭ Samuel, care, dupre cum îlŭ atestă însuşĭ strănepotul seŭ Ioaniciu, era românŭ de origine. Românii şi Bulgariĭ în regatŭ unitŭ aŭ avutŭ şi alţĭ conductorĭ românĭ de origine, dar despre Samuel Ioaniciu, imperatorul din al doile regatŭ al Româno-Bulgarilor, éca cum se esprimă cătrĕ papa Inocenţiu III: «Hoc autem petit imperium nostrum ab apostolica sede, ut nos simus in Ecclesia Romana, sicut matris filialitate firmati. Imprimis petimus ab Ecclesia Romana matre nostra coronam et honorem, tanquam delictus filius, secundum quod Imperatores nostri veteres habuerunt. Unus fuit Petrus, alius Samuel, et alii, qui eos in imperio praecesserunt, sicut in libris nostris invenimus esse scriptum = Acésta decĭ cere împĕraţia nóstră de la scaunul apostolicŭ, ca noĭ să fimŭ întăriţĭ în Biserica romană, ca prin înfiuerea de mamă. Intăiŭ, ceremŭ dela Biserica romană, mama nóstră, corona şi onorurĭ, ca unŭ fiiŭ iubitŭ; precum a avutŭ acésta vekiĭ noştri imperatorĭ. *Unul a fostŭ Petru* (1), **altul Samuel** (2) *şi alţiĭ, ce ĭ-aŭ precedatŭ pre acestia în imperiu*, precum aflămŭ scrisŭ în cărţile nóstre» (3). Décă acum întórcemŭ privirile nóstre şi asupra luĭ Georgiu Cedrin, care se ocupă de Samuel şi îl maĭ numesce şi cu numele de Alusianul (4), noĭ vedemŭ, că el este fiiŭ, nu din regiĭ Bulgarieĭ, ci fiiŭ al unuĭ comite putenicŭ din Bulgaria, şi Samuel, împreună cu alţĭ treĭ fraţĭ aĭ seĭ, s'aŭ sculatŭ contra Bizantinilor, ca să scape pre poporul Bulgaro-Românŭ, ce-şĭ

(1) Petru este consideratŭ de autoriĭ bizantinĭ (Const. Porphyrog. III. 351) ca fiiŭ al luĭ Simeon şi strănepotŭ al luĭ Michael Boris în óre-ce Ioaniciu, care a împĕraţitŭ numaĭ cu 233 anĭ maĭ târdiŭ, de cât dînsul, îlŭ numesce românŭ.

(2) Noĭ afirmămŭ aicĭ, că Samuel a fostŭ fŏrĕ cea maĭ mică îndoĭală românŭ şi nu Bulgarŭ. Acésta se va proba maĭ departe.

(3) Steph. Balutius Gesta Inocenţiĭ III. Pontif. Roman. (Mag. ist. I. 54).

(4) Georgius Cedrenus in Ioan Scylitzae Curopalat. II. 678.

avéŭ pre regiĭ lor Boris II şi Roman, fiiĭ luĭ Petru, zălogiţĭ în Constantinupolŭ. Séŭ maĭ precis: « Τῶν δὲ Βουλγάρων ἅμα τῇ τελευτῇ τοῦ Βασιλέως Ἰωάννου ἀποστατησάντων ἄρχειν αὐτῶν προχειρίζονται τέσσαρες ἀδελφοί, Δαβίδ, Μωϋσῆς, Ἀαρὼν καὶ Σαμουὴλ, ἑνὸς τῶν παρὰ Βουλγαρίας μέγα δυνηθέντων κόμητος ὄντες παῖδες καὶ διὰ τοῦτο κομητόπουλοι κατονομαζόμενοι = Indată dupŏ mórtea imperatoruluĭ Ioan, Bulgariĭ s'aŭ resculatŭ (1), apucând guvernarea lor patru fraţĭ, David, Moisi, Aaron şi Samuel, fiind fiiĭ unuĭ comite din ceĭ prea puternicĭ aĭ Bulgarieĭ, şi pentru acésta eĭ se şi supranumĭaŭ comitopolĭ» (2).

Pre la 1039, când Bulgariĭ, uniţĭ cu Românii, s'aŭ sculatŭ în contra Bizantinilor, cariĭ îĭ asupriaŭ cu dările, eĭ avéŭ în capul lor pre unŭ Delean, omŭ de origine obscură, şi care, cum ni spune Cedrin, se dicea a fi din fiiul luĭ Samuel-Roman (3). Tot Cedrin la locul citatŭ ni maĭ spune, că în anul 1041 cu rescularea Bulgaro-Românilor de sub Petru, supranumitŭ Delean, se ivescŭ încă doĭ căpeteniĭ ale acestor popóre, şi anume unul este românŭ, numitŭ Alusian, «fiiŭ al doile al luĭ Aaron, fratelui luĭ Samuel, şi altul unŭ Manuel Ivaţa. Toţĭ acestia, avênd de inimicŭ comunŭ pre Imperiul bizantinŭ, eĭ pre lôngă aceste meditaŭ a apuca frânele rĕscóleĭ şi a deveni fie-care în parte conductorul popórelor. Şi, dupre cum ni spune tot Cedrin, Ivaţa se arată cu revolta pre la Prilap (4) Alusian fuge din Constantinupolŭ şi cu o armată de 40,000 plécă să bată Thesalonicul, de unde a fostŭ învinsŭ de armata bizantină, ce acum ocupa Thesalonicul (5), ĭar Delean vine despre cetăţile Morava şi Belegradul, care eraŭ pre malul dreptŭ al Dunăreĭ despre Panonia,

(1) Că s'aŭ resculatŭ nu numaĭ Bulgariĭ, dar şi Româniĭ de preste Dunărea, acésta nĭ-o spune tot Cedrin, când relatéză, că David a fostŭ ucisŭ de Vlachiĭ ce «locuiaŭ Castoria Prespa, şi pădurile de stejarĭ frumoşĭ» şi acésta eĭ aŭ făcut'o în înţelegere cu Samuel, care a omoritŭ şi el pre al doile frate al sĕŭ Aaron, «care cugeta cele ale Romanilor», adică ale Bizantinilor (Georg. Cedreni Hist. compendium II. pag. 435).

(2) G. Cedr. comp. II. pag. 434. Aicĭ trebue să ne impresioneze aceĭa, că *familia comitopolilor era nu dintre regiĭ Bulgarilor, ci dintre comiţiĭ eĭ; că în Bulgaria eraŭ comiţĭ*; şi în ûne, că cu aceştĭ comiţĭ, séŭ maĭ drept, *cu Samuel fiul comituluĭ, eraŭ uniţĭ şi Vlachiĭ*.

(3) G. Cedrin Hist. Compend. II. pag. 531.

(4) Georg. Cedr. Histor. Compendimon. II. 534.

(5) Ibid 531.

şi se proclamă de rege (1). In acelaşĭ timpŭ, cum vedemŭ, se ivescŭ treĭ pretendenţĭ la supremaţia vieţeĭ politice a Româno-Bulgarilor, şi tot-o-dată uniĭ sûntŭ de origine Românĭ, ĭar alţiĭ Bulgarĭ. De unde urméză, că viéţă politică a Românilor de preste Dunărea nu sémănă cu acelor de dincóce; căcĭ, fiind Româniĭ oprimaţĭ de Bizantinĭ, ca şi Bulgariĭ; pre lôngă aceste, ne maĭ avênd între dînşiĭ nisce limite geografice determinate, precum şi locurĭ sigure de adăpostitŭ; *eĭ eraŭ puşĭ în posiţiune, de a împărtăşi în comunŭ sórta vieţeĭ lor politice, şi de aceĭa ĭ-amŭ şi vĕdutŭ, că eĭ se conducŭ în viéţa lor politică de capĭ, când din naţiune română, când din cea bulgară.*

Să reîntórcemŭ încă o dată privirile nóstre asupra celor vorbite în respectul vieţeĭ politice a Romanlor atât din drépta, cât şi din stânga Dunăreĭ, şi, în virtutea datelor espuse, trebue să recunóscemŭ, ca Românilor nu lĭ-aŭ lipsitŭ viéţa politică, fŏrĕ însĕ ca să putem afirma, că acéstă viéţă a fostu splendidă, continuă şi independentă. *Fiind Româniĭ din drépta Dunăreĭ la începutŭ într'o luptă tacită şi pre nesimţite cu elementul slavonŭ, venitŭ aicĭ, eĭ de o-dată cu creştinarea Bulgarilor se asociară cu acestia şi unindu-şĭ puterile, combatŭ împreună contra elementuluĭ contrarŭ vieţeĭ lor politice, adică contra Bizantinilor.* De aceĭa **în totŭ timpul regatuluĭ ântăiŭ Bulgaro-Românŭ, adică din secului VII pĕnĕ în al XII, îĭ vedemŭ alegêndu-şĭ regiĭ lor, când dintre Românĭ şi alte-orĭ dintre Bulgarĭ, şi ducênd o viéţă politică, când independentă, susţinută prin forţa armelor, şi une-orĭ supusă la tributul Imperiuluĭ bizantinŭ.** La Româniĭ din stânga Dunăreĭ viéţa politică a avutŭ unŭ caracterŭ puţin maĭ distinctŭ. *Aicĭ Romaniĭ avéŭ a lupta numaĭ cu unŭ singurŭ elementŭ, opusŭ vieţeĭ lor politice, şi Pacinaţiĭ, Cumaniĭ şi kĭar Ungariĭ, ca mase barbarice, eraŭ maĭ uşor de învinsŭ, din causa lipseĭ lor de cultură, şi pre lôngă aceste, aicĭ a favorizatŭ mult pre Românĭ şi posiţiunea cea montósă a loculuĭ lor, şi tot de aicĭ maĭ lipsĭa şi unu imperiŭ, ca cel bizantinŭ.* **Aceste sûntŭ cuvintele, pentru care în epocha, ce ne ocupă, noĭ amŭ descoperitŭ la Ro-**

(1) Loc. cit. 527.

mâniĭ din stânga Dunăreĭ maĭ multe ducate, cu independență politică, ĭar de la secului al XII înainte, viéța politică a Românilor din stânga Dunăreĭ se distinge, noĭ vomŭ vedea, prin tóte caracterele eĭ de independență și splendóre.

Viéța religiósă a Românilor atât din drépta, cât și din stânga Dunăreĭ s'a desvoltatŭ în epocha, ce ni prestă, avênd unŭ caracterŭ particularŭ. In acéstă privință elementul românŭ pre ambele laturĭ ale Dunăreĭ, noĭ vomŭ vedea în curênd, are unŭ caracterŭ precisŭ și determinatŭ, și el devine a fi unŭ agentŭ activŭ în raportul vieţeĭ religióse atât a Bulgarilor, precum kĭar și a Ungurilor. Românii respectiv de Ungurĭ și Bulgarĭ nu numaĭ că nu sûntŭ pasivĭ, dar din contră aŭ unŭ rolŭ activŭ, și kĭar de influență în respectul vieţeĭ religióse a acestor popóre. Să trecemŭ însĕ la fapte, pentru ca opiniunile nóstre să se transformeze în adevĕrate privirĭ istorice.

Urmând șirul chronologicŭ al faptelor, de care dispunemŭ, maĭ 'nainte de ce vomŭ proba rolul activŭ, ce aŭ jucatŭ Românii respectiv de Bulgarĭ și Ungurĭ în viéța religiósă a acestor popóre, trebue să întórcemŭ atenţiunea nóstră asupra unor fapte istorice, ce aŭ preesistatŭ acestor timpurĭ. Maĭ ântâiŭ la sinodul, care s'a ţinutŭ în anul mântuireĭ 692, pre timpul imperatoruluĭ Justinian II, și în palatul imperial, numitŭ Trula, sânţiĭ părinţĭ aĭ sinoduluĭ în numĕrŭ de 227 aŭ canonizatŭ maĭ multe abaterĭ ale creștinilor și aŭ regulatŭ viéța lor cea creștinéscă. Aicĭ în canónele acestuĭ sinodŭ, care se considerā, ca al șéselea, complectând adică disposiţiunile sinoduluĭ al șésele, proprĭŭ disŭ, noĭ găsimŭ în canónele sinoduluĭ din Trula alusiunĭ la viéța creștinilor de pre locurile, locuite de Românĭ. Așa în canonul al XXX-le sânţiĭ părinţiĭ, legiferând modul, cum trebue să se pórte preuţiĭ cu femeile lor după chirotonie, și aședând, ca pentru nicĭ unŭ cuvêntŭ preuţiĭ să nu-șĭ părăsĭască femeile lor, fŏră de consimţimêntul și a acestora, se esprimă : « Πάντα πρὸς οἰκοδομὴν τῆς ἐκκλησίας βουλόμενοι διαπράττεσθαι, καὶ τοὺς ἐν βαρβαρικαῖς ἐκκλησίαις ἱερέας οἰκονομεῖν διεγνώκαμεν =

(1) Σύνταγμα τῶν θείων καὶ ἱερῶν κανόνων Τ. Α. Ραλλη și Πότλη vol. II. pag. 369.

Voind să facemŭ totul pentru edificarea Bisericeĭ, amŭ regulatŭ, ca să iconomisimŭ şi pre preuţiĭ din *Bisericile barbarice*». Aceste espresiunĭ ale canonuluĭ, fiind fórte generice, ar rĕmânea fŏrĕ de nicĭ unŭ înţelesŭ pentru noĭ, dĕca nu nĭ-ar veni în ajutorŭ interpretarea luĭ Balsamon, care, deşi esplică vorbele canonuluĭ cu termeniĭ contempuranĭ luĭ, luminéză însĕ fórte bine intenţiunea, esprimată de cătrĕ părinţiĭ sinoduluĭ din Trula prin vorbele «Bisericile barbarice». El ḑice despre sine «Eŭ, întrebând pre diferiţĭ Episcopĭ despre acésta, veniţĭ din Rosia, şi kĭar pe Metropolitul Alanieĭ, am aflatŭ, că . . .» (1) Să ne întrebămŭ acum, cariĭ putéŭ să fie episcopiĭ Rosieĭ şi Metropolitul Alanieĭ pre la aniĭ 692, când nu numaĭ Ruşiĭ, dar nicĭ Bulgariĭ nu primise crestinismul? Preuţiĭ Rosieĭ şi aĭ Alanieĭ, pre cariĭ părinţiĭ sinoduluĭ de Trula ĭ-aŭ creḑutŭ culpabilĭ, în a'şĭ lasa femeile pentru cuvêntŭ de pietate, nu puteaŭ să fie alţiĭ, de cât preuţiĭ de prin Bisericile de dincóce de Dunărea, adică de la Româniĭ din stânga Dunăreĭ, cariĭ singurĭ pre aceste timpurĭ eraŭ crestinĭ (2).

Incă de prin seculul V-le la Latinĭ se introdusese deprinderea, de a ajuna în ḑile de Sâmbătă şi de Duminică. Sinodul din Trula, dupŏ ce arată prin canonul LV, că Biserica Romeĭ este culpabilă în acésta, ficsază şi pedepsele pentru contra-venitorĭ. Dar cestiunea posturilor pentru noĭ aicĭ are o altă însĕmnare. Maĭ ântăiŭ noĭ scimŭ, că Româniĭ aŭ maĭ multe posturĭ, de cât toţĭ creştiniĭ ortodocşĭ; şi mulţĭ din dinşiĭ pentru diferite voturĭ, date luĭ D-ḑeŭ, postescŭ Lunea şi nu lucréză Vinerea. Acéstă practică religiósă, esistândă în poporul românescŭ încă din timpurile cele maĭ antice, pre noĭ ne face să presupunemŭ, că ea ar fi o modificaţiune a dateneĭ, de a posti Sâmbătă. Şi la acéstă conclusiune ne maĭ împinge şi unŭ faptŭ istoricŭ, atestatŭ de cătrĕ Patriarchul Dositheĭ, care ne spune, că Fotie combătea pre Latinĭ şi pentru postul Sâmbeteĭ, *propagatŭ de multŭ în Bulgaria* (3); adică în acea latura a creşti-

(1) Ibid. pag. 370

(2) Const. Porphyrog. III. pag. 80, 166, 177, 181.

(3) Dosith. cart. VI, cap. XVI. § 17. Când auḑimŭ, că postul Sâmbeteĭ s'a propagatŭ de mult în Bulgaria, care încă nu era creştină, trebue să recunóscemŭ, că unŭ aseminea postŭ putea să fie propagatŭ numaĭ la creştiniĭ de prin Bulgaria, adică la Româniĭ.

nătăţeĭ, preste carea Biserica Romeĭ avea, cum am vĕḑutŭ maĭ sus, pretenţiunĭ de jurisdicţiune eclesiastică, şi unde creştinismul, décă este să înţelegemŭ aicĭ prin Bulgaria numaĭ pre locuitoriĭ Bulgarĭ de origine, abĭa se respândea în principiile cele maĭ generale. Nu maĭ rĕmâne nicĭ o îndoĭală, că creştiniĭ Bulgarieĭ, *la cariĭ se propaga de cătrĕ papalĭ postul Sâmbeteĭ, trebue să fi fostŭ Româniĭ, cariĭ pre ambele laturĭ ale Dunăreĭ eraŭ de mult creştinĭ, şi la eĭ numaĭ papaliĭ se putéŭ gândi, ca să li corecteze în sensul lor şi practica vieţeĭ religióse.*

Noĭ maĭ sus amŭ vĕḑutŭ, că, dupre atestările ale însuşĭ imperatoruluĭ Justianian I, Thesalonicul a fostŭ rădicatŭ la rangul de Archiepiscopie de cătrĕ Justinian I, séŭ maĭ precis, în urmarea strămutăreĭ din Sirmiu a Prefectureĭ. Că în Thesalonic n'a încetatŭ unŭ singurŭ momentŭ, de a esista viéţă religiósă, despre acésta nu rĕmâne nicĭ o îndoĭală, maĭ ales că aicĭ se găsescŭ unŭ şirŭ ne'ntreruptŭ de Archiepiscopĭ, cariĭ în multe împrejurărĭ facŭ opositiune imperatorilor Bizanţiuluĭ şi pentru acésta se supunŭ kĭar morţeĭ, dupre cum se póte vedea şi din istoria luĭ Constantin Copronim, care a omorîtŭ pre Archiepiscopul de Thesalonic, ce îĭ făcea opositiune în aceĭa, ce privea înkinarea icónelor (1).

Dar pentru scopul, ce urmărimŭ aicĭ, are o mare importanţă sinodul VII ecumenicŭ, care în practicalele séle nĭ-a lăsatŭ maĭ multe date, privitóre pre elementul Românŭ de la Dunărea. Sinodul al VII ecumenicŭ s'a adunatŭ la 787 dupŏ Christos şi la acéstă adunare a crestinilor ortodocşĭ aŭ luatŭ parte din diferitele părţĭ ale creştinătăţeĭ 350 părinţĭ, cariĭ aŭ susţinutŭ înkinarea, séŭ cultul sântelor icóne şi 17 părinţĭ, cariĭ aŭ combătutŭ acestŭ elementŭ al religiuneĭ creştine (2). Aşa la acestŭ sinodŭ, dupre cum ne spune Lecvien, a luatŭ parte şi unŭ episcopŭ de origine latină. Séŭ maĭ bine « se citesce, că în sinodul VII a şeḑutŭ şi s'a iscălitŭ **Ursu**, episcopul Abariţilor. Numele Ursu însemnéză omŭ de limbă latinéscă, şi precum mi se pare, nu fŏrĕ fundamentŭ se presupune, a fi fostŭ Episcopul Abrituluĭ din Misia de jos, maĭ ales, că în actul al şéptele al

(1) Dosith. cart. VI, cap. XIX. § 3.
(2) Dosith. cart. VII. cap. I § 2.

sinoduluĭ se vede sub-semnatŭ între Episcopiĭ Thracieĭ (1)». Din acestŭ citatŭ al luĭ Lecvien se vede, că Românii din Mysiĭ, adică din Dacia luĭ Aurelian, pre timpul sinoduluĭ VII, când Bulgariĭ nu eraŭ încă creştinaţĭ, precum kĭar şi cele-l-alte popóre barbarice, aŭ luatŭ parte la confirmarea credinţeĭ creştine, şi cu numele episcopuluĭ lor aŭ atestatŭ posterităţeĭ, că eĭ nu putéŭ să fie nicĭ kĭar grecĭ de origine.

Noĭ, pĕnĕ când în Thesalonic nu vomŭ avea altŭ poporŭ, care, fiind de o origine neromanică, ar primi creştinismul, sûntemŭ în totŭ dreptul, a considera pre Episcopiĭ din Thesalonicŭ, decoborîtorĭ aĭ Archiepiscopilor, veniţĭ din Sirmiu, adică Românĭ şi cariĭ la «umbra prefectureĭ», dupre espresiunea luĭ Justinian I, şĭ-aŭ căpătatŭ acéstă prerogativă. La 787, adică anul sinoduluĭ VII, nicĭ unul din popórele barbarice, esistânde în Thesalonic, séŭ prin împrejurimele luĭ, nu eraŭ încă creştinaţĭ. Singurĭ Skiachiĭ, o masă de barbarĭ de origine slavĭ, se aşedase încă de pre timpul luĭ Justinian I pre aceste locurĭ. Dar Skiachiĭ, pĕnĕ la venirea Bulgarilor, adica seculul VII, se perdŭ prin Mysiĭ, ca naţiune, fŏrĕ de a putea compune cu sine o comunitate religiósă, şi prin urmare cu atâta maĭ puţin eĭ nu putéŭ să aĭbă o Biseriă cu rangul de archiepiscopie. Prin urmare, singurŭ elementul romanŭ din Thesalonicŭ şi anume acel venitŭ din Sirmiu, era capabilŭ, de a forma archiepiscopia loculuĭ; şi când citimŭ în practicalele sinoduluĭ VII, că «aicĭ a luatŭ parte **Ioan Archiepiscopul de Thesalonicŭ**» că «contra iconomachilor s'a luptatŭ între alţiĭ şi **Ioan al Thesaloniculuĭ**, şi a luatŭ decisiunĭ» (2) «că, decisiunile luĭ **Ioan al Thesaloniculuĭ** s'aŭ cititŭ în audul tuturor» (3) etc; tóte aceste menţiunĭ istorice, ḑicŭ, trebue să ne facĕ a conkide, că cu tótă limitaţiunea datelor

(1) Lequien in Oriente Christiano, T. I. pag. 1221. Domnul Bouillet în Dict, de l'histoire et Geographie atestă că Avariĭ s'aŭ numitŭ şi Abariţĭ. Acésta pre noĭ ne face să conkidemŭ, că cu strămutarea prefectureĭ din Sirmiu la Thesalonicŭ, s'aŭ strămutatŭ şi alte comunităţĭ Românescĭ, precum este şi acésta, cărora istoriciĭ lĭ-aŭ conservatŭ numirea loculuĭ, de unde venise. Décă însĕ maĭ întórcemŭ privirile nóstre şi asupra Geografiilor luĭ Meletie, descoperimŭ, că Avarimiĭ séŭ Abariţiĭ eraŭ unŭ poporŭ din Scythia. Ceĭa ce ĭarăşĭ ne face să conkidemŭ, că Ursul era Episcopul unuĭ poporŭ creştinescŭ, décă nu din Mysia, apoĭ cel puţin din Scythia, adică din părţile nordice ale Dunăreĭ. (Μελετίου Γεωγραφία pag. 37).

(2) Dosith cart. VII cap. I. § 17.

(3) Ib. § 23.

istorice, de care pănă acum dispunemŭ, *în Thesalonicŭ, afară de Abrit, eraŭ creştiniĭ, cariĭ avéŭ unŭ archiepiscopŭ de atâta cultură, că el este unul din membriĭ ceĭ maĭ principalĭ aĭ sinoduluĭ al VII-le.*

S-tul Theofan în chronograful seu nĭ-a conservatŭ maĭ multe fapte, privitóre pre crestinismul din părţile Dunăreĭ, care în acestŭ timpŭ nu putea să esiste, de cât la Românĭ. Maĭ întâiŭ el dice: «Καὶ τῇ ιζ! τοῦ Ἰουνίου μηνὸς ἐξῆλθεν Μιχαὴλ κατὰ Βουλγάρων, συνεξελθούσης αὐτῷ καὶ Προκοπίας ἕως Τζουλοῦ· Τοῦ δὲ Βουλγάρων ἀρχηγοῦ Κρούμμου ἑλόντος τὴν Δελβετὸν πολιορκεῖν, καὶ τούς ἐν αὐτῇ σὺν τῷ ἐπισκόπῳ, μετοικήσαντας προσρυέντα αὐτῷ διὰ πολλὴν κακοβουλίαν τῶν παρασυμβούλων τοῦ βασιλέως εἰς ἐπιβουλὴν ἐτράπησαν καὶ ὕβρεις τά πλήθη μάλιστα τοῦ ὀψικίου καὶ τῶν θρακησίων, οὓς κατευνάσας Μηχαὴλ δωρεαῖς καὶ παραινέσεσιν κατεσίγησεν = La 17 ale luneĭ luĭ Iunie a eşitŭ Michael în contra Bulgarilor, eşind cu dênsul şi Procopia pênă la Ţul. Iar căpitenia Bulgarilor—Crum, râdicându-se, a datŭ resbelŭ Delvetuluĭ (1) *şi pre (locuitoriĭ) din dînsul cu* **Episcopul** *ĭ-a strămutatŭ,* (cariĭ locuitorĭ), îndreptându-se spre dînsul (Crum) pentru multele rele ale consilierilor imperatoruluĭ, s'aŭ datŭ la rescólă şi injuriĭ, şi maĭ ales mulţimea Opsiciuluĭ şi a Thracilor, pre cariĭ liniscindu'ĭ Michael cu darurĭ şi promisiunĭ, ĭ-a făcutŭ să tacă» (2). Şi maĭ jos: «Τῷ δὲ φεβρουαρίῳ μηνὶ δύο Χριστιανῶν ἐκ Βουλγαρίας φυγόντων, ἐμόνησαν τῷ βασιλεῖ Κρούμμον λοχῆσαι σπεύδοντα τοὺς ἐν τῇ Θράκῃ ἀθρόως = Iar în luna luĭ Februarie **doĭ crestinĭ din Bulgaria** fugind, a anunţatŭ Imperatoruluĭ, că Crum caută a năvăli în gramadă, ca să prindă pre lucuitoriĭ din Thracia» (3).

Locurile, citate aicĭ din Theofan, ar rămânea fără de sensŭ, décă noĭ nu le-am combina cu alte circumstărĭ istorice, care ni daŭ veritatea cestiuneĭ. Maĭ întâiŭ Delvetul este în Bulgaria de astă-dĭ;

(1) Delvetul era unŭ oraşŭ nu departe de Marea négra, el este însuşĭ Zogora de astădĭ (Μελετίον Γεωγραφ p ag. 439). Dositheĭ în opera întitulată «Τόμος χαρᾶς» (pag. 35) vorbind despre Delvet, dice, că el este situatŭ în apropierea Oraşuluĭ Burgas, care se afla pre malul Mareĭ negre şi că la 879 unŭ altŭ Episcopŭ din Delvet a luatŭ parte la sinodul din Constantinopol.

(2) Theoph. Chrongraphia (ediţ Bon. 1839) Tom I. pag. 772.

(3) Ibid. pag. 779.

şi décă în dînsul esistaŭ crestinĭ cu Episcopul lor, şi dupre cum pretinde Lecvien încă din cea mălĭ adîncă anticitate noĭ suntemŭ necesitaţĭ să recunóscemŭ, că acestĭ crestinĭ trebue să fi fostŭ maĭ ales din coloniile luĭ Aurelian, şi acésta o ḑicemŭ, cu atât maĭ mult, că pre la 812 Bulgariĭ încă nu eraŭ crestinĭ. Şi pre lângă aceste, citatul adauge, că Episcopul Delvetuluĭ cu crestiniĭ aŭ fostŭ strămutaţĭ de cătră Crum, se 'nţelege, că în interiorul imperiuluĭ Bulgarŭ, unde eraŭ şi alţĭ crestinĭ din Românĭ, şi care a colucratŭ fórte mult la crestinarea Bulgarilor, cariĭ, dupre cum vomŭ vedea maĭ jos, s'aŭ crestinatŭ pre nesimţite. Apoĭ, dupŏ aceste, trebue să ni maĭ dămŭ comtŭ şi despre ceĭ doĭ crestinĭ din Bulgaria, veniţĭ la Imperatorul Michael. Putéŭ eĭ, ḑicŭ, să fie de altă naţionalitate, când ni maĭ aducemŭ aminte, că Românii nu privĭaŭ cu okiŭ princiosŭ împuternicirea şi marirea Bulgarilor şi când vedemŭ, că eĭ vinŭ crestinĭ din Bulgaria, cea încă păgână? *Tóte aceste fapte dovedescŭ, că elementul crestinŭ s'a continuatŭ în Daciĭ şi sub Bulgariĭ păgânĭ.*

Maĭ mult de cât atâta. Décă noĭ suntemŭ maĭ reflectătorĭ asupra celor aflate în autoriĭ bizantinĭ, descoperimŭ, că viéţa crestină din ultimiĭ anĭ aĭ imperiuluĭ luĭ Crum şi a luĭ Mortagon probéză, că elementul romanŭ de la Dunărea a avutŭ o influenţă fórte mare asupra populaţiuneĭ bulgare. Noĭ ḑicemŭ elementul romanŭ de la Dunărea şi din Bulgaria de astă-ḑĭ, şi nu cel grecŭ, ca D. Golubinski (1), fiind că spre acésta suntemŭ conduşĭ de logica faptelor. In aniĭ 812, 813 şi 814 Crum capăta maĭ multe învingerĭ asupra Bizantinilor, şi pre Episcopul Delvetuluĭ cu o mulţime de crestinĭ, noĭ am vĕḑutŭ, îĭ strămută în imperiul bulgarŭ, adică la Dunărea. Tot asemine el face şi cu locuitoriĭ din Macedonia şi Thracia, strămutând în aceléşĭ părţĭ ale Imperiuluĭ pre Episcopul Adrianupoluluĭ. Iar la 814, luând oraşul Arcadiupol, strămută din Thracia pênĕ la 50,000 locuitorĭ (2). Toţĭ acestĭ crestinĭ nu rĕmânŭ în aceste locurĭ fŏrĕ de activitate; ci Bulgariĭ, avêndu-şĭ opera slavonisăreĭ lor terminată încă la venirea lor în Misiĭ, séŭ cel puţin îndată dupŏ aniĭ 668, eĭ acum se supunŭ aicĭ influenţeĭ crestinismuluĭ, şi indirect, pre tim-

(1) Golub. Краткій Очеркъ ист. церквей, pag. 20—22 şi 224—225.
(2) Mem. pop. II. 543, 547 şi 561.

pul maĭ ales al luĭ Mortagon, se facŭ crestinĭ; adică persecutând pre creştiniĭ, aduşĭ din Macedonia şi Thracia, eĭ singurĭ se supunŭ, cum vomŭ vedea, influenţeĭ acestora. Şi décă ne uĭtămŭ în datele, conservate de pre acele timpurĭ, şi specialmente în Prologul slavonŭ, vedemŭ, că cu acéstă ocasiune suportă martiriul 377 de crestinĭ, între cariĭ Manuel Episcopul Adrianupoluluĭ, Georgie al Delvetuluĭ, Leon al Niceeĭ din Thracia şi unŭ Petru (1).

Tot la imfluenţa strămutăreĭ crestinilor de cătră Crum apărţine şi faptul, pre care ni-lŭ conservă Archiepiscopul Theofilact, făcênd istoricul martirilor din Tiberiupol. El ni spune, că unŭ tânĕrŭ Cinamon, de locŭ din Adrianupolŭ, avênd tóte calităţile fisice şi morale ale unuĭ omŭ dotatŭ, şi devenind, ca pradă de resbelŭ, fiiuluĭ luĭ Crum — Ombritag, séŭ maĭ drept Mortagon, a esercitatŭ atâta influenţă asupra unuĭa din fiiĭ acestu ĭa, Enrabota, că l-a şi crestinatŭ. Atât Cinamon, cât kĭar şi Enrabota aŭ muritŭ din mânele luĭ Molomir, successoruluĭ la tronŭ al luĭ Mortagon (2) Acum, *décă Cinamon, omŭ de imfluenţă asupra regilor Bulgarĭ, precum şi ceĭ 50,000 miĭ de crestinĭ, strămutaţĭ la Dunărea de cătră Crum, ar fi fostŭ grecĭ, dupre cum pretinde D. Golubinski, óre putéŭ eĭ să-şĭ pérdă naţionalitatea şi să nu rĕmânĕ grecĭ şi pênĕ astă-ḑĭ, dupre cum se observă cu colonia grécă de la pragurile Dnipruluĭ din Rusia de astă-ḑĭ?* Şi pre lângă aceste, *fiind eĭ grecĭ de origine, şi strămutaţĭ pre ambele laturĭ ale Dunăreĭ, cum putéŭ să se prefacă din grecĭ în Românĭ şi să vedemŭ pênĕ astă-ḑĭ prin Nord-Ostul Serbieĭ Românĭ curaţĭ? Tóte aceste elemente de Românĭ, care se vĕdŭ preserate prin tótă Bulgaria şi Serbia liberă nu potŭ să aibă o esistenţă fŏrĕ de causă. . . . .*

Creştenirea Bulgarilor s'a petrecutŭ în a doa jumĕtate a secululuĭ al IX-le. Acestŭ evenimentŭ, în jurul căruĭa D. Golubinski grupéză maĭ multe fapte istorice, şi îlŭ pune şi ca causă a creştinăreĭ Românilor, noĭ, décă îlŭ vomŭ supune uneĭ analise minuţióse, vomŭ descoperi, că lucrurile s'aŭ petrecutŭ cu totul altrăminte, de cum le presupune Domnia sa. Timpul cel nedeterminatŭ al creştinăreĭ Bul-

(3) Golub. opera citată. pag. 225. Dosith. cart VII, cap. VII. § 1.

(1) Historiae Martyrii XV martirum § 29 seqq. Patrolog. Migne T. CXXIV pag 191. Golub. opera citată. pag. 21, 22.

garilor, locul, asupra căruia autorii nu se învoiescŭ, când este vorba de creştinare, persónele, ce aŭ operatŭ acestŭ mare actŭ, precum şi cele-l-alte circumstanţe ale actuluĭ, ne autoriză să tragemŭ conclusiunea, că *poporul bulgarŭ s'a creştinatŭ într'unŭ modŭ escepţionalŭ*, fŏră predicatorĭ autoritarĭ, veniţĭ din partea unia séŭ acelia-l-alte din Biericĭ, treptat şi nu într'unŭ anŭ ficsŭ şi determinatŭ, şi în privinţa loculuĭ, de unde s'a începutŭ actul creştinăreĭ nu avemŭ nicĭ o menţiune precisă. Dar maĭ special:

Décă în modŭ specialŭ ne întrebămŭ despre anul creştinăreĭ nu al Bulgarilor, ci simplu numaĭ al regeluĭ Boris, apoĭ trebue să scimŭ, că acestŭ evenimentŭ, care putea să fie fórte bine cunoscutŭ de către lumea creştină, el se pune de uniĭ în anul 860, de alţiĭ 861, 862—865. Autorul Bizantinŭ Simeon Magistrul pune anul creştinăreĭ luĭ Boris în al patrulea anŭ al împĕrăţieĭ luĭ Michael, când acesta a întreprinsŭ o înarmare în contra luĭ Boris, adică în anul 860 séŭ cel mult 861 (1). Nicita Paflagonénul în biografia Patriarchuluĭ Ignatie, vorbind despre cutremurul cel mare din Constantinopolŭ, ḑice, că Bulgariĭ, adică Boris a primitŭ creştinismul îndată dupŏ cutremurŭ, cu alte vorbe la finele anuluĭ 861 séŭ 862 (2) Patriarchul Fotie, contimpuranŭ evenimentuluĭ, ce ne ocupă, lasă a se înţelege, că creştinismul s'a întrodusŭ în Bulgaria pre la finele anuluĭ 864, séŭ începutul luĭ 865 (3) Şi maĭ jos vorbind în specialŭ despre modul crestinăreĭ Bulgarilor, recunósce, că crestinismul la Bulgarĭ s'a ivitŭ «αὕφνις καὶ παραδόξως=de o dată şi în modŭ curiosŭ (4) Dupre chronicariĭ germanĭ Boris este tot păgânŭ pĕnĕ în tómna anuluĭ 864, căcĭ în acestŭ anŭ, éca cum se esprimă chronica: «Hludovicus rex Germaniae hostiliter obviam Bulgarorum Cagano.... nomine, qui christianum se fieri velle promiserat, pergit = Ludovic regele Germanieĭ, a întreprinsŭ o escursiune militară contra Caganuluĭ Bulgarilor cu numele de ..... care a promisŭ, *că voĭesce să se facĕ crestinŭ* (5)» Şi observănd şi klar atestaţiunile chronicarilor slavĭ în acéstă privinţă, vedemŭ, că şi eĭ punŭ anul

(1) Theophan. Continuatus (ed. Bon. 1837) pag. 665.
(2) Acta Sonct. Bolland T. X, cap. IV § 29. Calendaria Assem. III. 34.
(3) Photii Encycl. Epistol. ed Montacut. pag. 49.
(4) Ibidem.
(5) Patrol. Migne T. CXXV pag. 1218.

creştinăreĭ luĭ Boris, şi nicĭ de cum a Bulgarilor, între 863—864 (1). In genere acum vorbind, şi ne maĭ citând şi alţĭ autorĭ, cariĭ toţĭ se învêrtŭ cu creştinarea Bulgarilor între aniĭ 860—865, trebue să recunóscemŭ, cu Patriarchul Fotie, omul timpuluĭ şi al sciinţeĭ secululuĭ sĕŭ, *că creştinarea nu numaĭ a Bulgarilor, dar kĭar şi a luĭ Boris, regeluĭ lor, s'a efectuatŭ* « **de o dată şi în modŭ curiosŭ** ».

In privinţa loculuĭ creştinăreĭ luĭ Boris, şi ĭarăşĭ nu a Bulgarilor, autoriĭ diferŭ încă şi maĭ mult. Aşa Leon Gramaticul, presentând creştinarea Bulgarilor, ca pre unŭ actŭ necesitatŭ din partea luĭ Michael al III, ḑice : « Iar imperatorul (Michael) botezând pre acestŭ boĭerŭ, şi fiindu-ĭ naşŭ, ĭa pusŭ luĭ numele (seŭ) ; el a botezatŭ şi pre magistraţiĭ luĭ, *introducêndu-ĭ in oraşŭ* (Constantinupolŭ) » (2). Scriitoriĭ posteriorĭ luĭ Theofan şi cariĭ se maĭ numescŭ şi continuatorĭ aĭ luĭ Theofan, eĭ punŭ creştinarea luĭ Boris în însuşĭ Bulgaria şi efectuată óre-cum prin sine însu-şĭ (3). Şi în genere vorbind, autoriĭ atât bizantinĭ, cât şi ceĭ streinĭ aŭ păreri diferite şi asupra loculuĭ crestinăreĭ luĭ Boris şi din circumstările creştinăreĭ luĭ se lasă a se întrevedea, că *Boris a primitŭ creştinismul nu cu o solemnitate particulară, şi prin urmare într'unŭ punctŭ determinatŭ, ci maĭ multŭ ca o necesitate politică, şi ca unŭ actŭ, care acum era reclamatŭ de insuşĭ convicţiunile religióse ale poporuluĭ sĕŭ.* Acésta nĭ-o probéză însuşĭ Boris, când el spune luĭ Papa Nicolaŭ despre rescóla boerilor, şi tot cu acéstă ocasiune arată, că cu doĭ anĭ, 'nainte de rescóla boerilor, poporul era creştinatŭ (4).

Déca cestiunea timpuluĭ şi a loculuĭ creştinăreĭ Bulgarilor, şi în special a luĭ Boris, a presentatŭ date contraḑicĕtóre, apoĭ trebue

(1) Онисан. синод. рукописеі. Горскагои Невоструева II, I, No. 163 pag 421.

(2) Leonis Gramatici chronographia pag. 238 (edit. Bon). Dar — trebue să notăm, că Leon Gramaticul nu predă în modŭ esactŭ acestŭ evenimentŭ. Căcĭ în Theofan noĭ găsimŭ locurĭ, care ni at stă, că boeriĭ luĭ Boris s'aŭ opusŭ actuluĭ creştinăreĭ, şi că eĭ s'aŭ revoltatŭ kĭar contra luĭ (veḑĭ Tehoph. Continuat. 164 adauge Responsa Nicolai ad Consulta Bulgarorum No. XVII, Patrol Migne T. CXIX, pag. 988) Aicĭ însuşĭ Boris spune luĭ Papa Nicolaŭ, că boeriĭ luĭ voescŭ să-lŭ omóre şi să pune în locul luĭ pre unŭ păgânŭ.

(3) Theoph Cont. de Michale Theophili. pag. 164 edit Bon.

(4) Responsa Nicolai ad consulta Bulgarorum 16.

să scimŭ, că acésta a provenitŭ maĭ ales de acolo, că în privinţa moduluĭ creştinăreĭ cestiunea este şi maĭ încurcată în autorĭ. Pănă în timpurile maĭ de pre urmă istoriciĭ slavĭ, fundându-se pre uniĭ din autoriĭ Bizantinĭ aŭ creḑutŭ, că creştinarea poporuluĭ bulgarŭ şi kĭar a regeluĭ lor Boris, s'a efectuatŭ într'unŭ modŭ regulatŭ, avênd de predicatorĭ pre fraţiĭ Metodie şi Ciril (1), séŭ numaĭ pre unul din dinşiĭ, adică pre Metodie (2). Despre rolul luĭ Metodie şi al luĭ Ciril în privinţa poporuluĭ bulgarŭ, noĭ vomŭ vorbi maĭ jos. Aicĭ adăugimŭ, că alţiĭ, fundându-se pre o epistolă a Patriarchuluĭ Fotie cătrĕ Boris, prin carea acesta numesce pre Boris «scumpă înfrumuseţare a ostenelelor séle, şi turmă legitimă a debilităţilor luĭ» (3), voĭescŭ să prescrie creştinarea luĭ Boris şi kĭar a poporuluĭ bulgarŭ Patriarchuluĭ Fotie (4). Aceste espresiunĭ ale luĭ Fotie nu ni permitŭ în nicĭ unŭ modŭ, ca să înţelegemŭ, că Fotie ar fi fostŭ creştinatorul fie al Bulgarilor, séŭ kĭar al luĭ Boris. Din contra, noĭ maĭ aducemŭ aminte lectorilor noştri încă o-dată de opiniunea Patriarchuluĭ Fotie, respectiv de actul creştinăreĭ Bulgarilor, şi el se esprimă categoric că creştinismul la Bulgarĭ s'a respânditŭ «αἴφνης καὶ παραδόξως = de o dată şi în modŭ curiosŭ» (5). Şi pre lôngă aceste, noĭ vomŭ fi mult maĭ logicĭ, când vomŭ admite, că Fotie prin espresiunea din epistola cătrĕ Boris face alusiune maĭ mult la dreptul ĭurisprudenţeĭ eclesiastice, ce acum patriarchul de Constantinupolŭ avea asupra Bisericilor din Bulgaria şi în genere ale celor din Mysiĭ şi vekĭul Iliricŭ. Bibliotecarul Anastasie, ce a esistatŭ tot prin seculul IX-le, pentru ca să probeze dreptul jurisdicţiuneĭ papalĕ asupra Bulgarieĭ, el găsesce predicatorŭ în Bulgaria pre unŭ preutŭ papalŭ cu numele de Paul (6). Că în adevĕr pre timpul luĭ Fotie în Bulgaria, precum kĭar şi prin Mysiĭ aŭ

(1) Schafarie, şi pre basa acestuĭa şi alţĭ istoricĭ slavĭ, credŭ, că crestinismul la Bulgarĭ s'a propagatŭ prin fraţiĭ Metodie şi Kiril (Schafar. Древѣ. русск. II, I, 297). El se fundéză pre legenda luĭ Simeon Magistrul despre Metodie pictorul şi Theofan Continuatul (Ed. Bon 164).

(2) Schafarie locul citatŭ.

(3) Духовн Бесѣды T. V. pag. 128, 397.

(4) Golubinski. Кратк. Ист. церквей pag. 26.

(5) Encycl. Epist. ad Muntacut, pag 49.

(6) Interpetatio Sinodi VIII generalis praefat în Patrolog. Migne 5. CXXIX col. 18.

fostŭ predicatorĭ, despre acésta mărturisescŭ şi kĭar autoriĭ ortodocşĭ. Dositeĭ, fundându-se pre autoriĭ contimpuranĭ, ni spune, că pre timpul luĭ Fotie vinŭ predicatorĭ papalĭ prin Bulgaria, nu ca să propage crestinismul, ci numaĭ postul Sâmbeteĭ (1). Pre la 869 noĭ întâlnimŭ prin Bulgaria şi alţĭ predicatorĭ papalĭ, dar ĭarăşĭ cu unŭ scopŭ specialŭ, adică de a rĕspândi printre crestiniĭ din Mysiĭ noa inovâţiune papală, privitóre pre dogma purcedereĭ S-tuluĭ Spiritŭ şi de la Fiiul (2). La aceste trebue să maĭ adăugimŭ, că şi Ludovic, regele Germanieĭ, póte să'şĭ aroge dreptul de crestinare al Bulgarilor. El la 864 trămite la Roma unŭ solŭ al seŭ, prin care anunţă pre Papa Nicolau despre intenţiunea luĭ Boris, de a primĭ crestinismul, şi-ĭ cere pentru acésta bine-cuvêntarea (3). Cu modul acesta noĭ am vĕdutŭ, că şi kĭar modul crestinăreĭ Bulgarilor presintă opiniunĭ contradicĕtóre; şi acésta, dupre opiniunea nóstră provine de acolo, *că faptul crestinăreĭ Bulgarilor şi kĭar al luĭ Boris s'a efectuatŭ* « παραδόξως **în modŭ curiosŭ** » *adică fŏră predicatorĭ speciali, veniţĭ de la Roma séŭ Constantinupolŭ.*

Dar necrestinându-se Bulgariĭ în a şésa decime a secululuĭ a IX-le, şi neputênd ficsa cu precisiune locul crestinăreĭ lor, precum kĭar şi modul acesteĭ crestinărĭ, se întrébă: **cum? când?** şi **unde** s'aŭ crestinatŭ Bulgariĭ?.. La aceste întrebărĭ noĭ găsimŭ rĕspunsurile nu în nisce indicaţiunĭ speciale, trase din cutare séŭ cutare autorĭ contimpuranĭ şi posteriorĭ. Acésta este imposibilŭ, maĭ ales în faţa circumstărilor istorice, în căre ne aflămŭ. Prin secului al IX-le literatura era concentrată în modŭ specialŭ la Roma şi Constantinupolŭ, şi tóte datele, de care dispune astă-dĭ istoria, ni sunt conservate maĭ ales de aicĭ; şi între aceste doĕ capitale ale lumeĭ civilisate de pre atuncĭ era o luptă de mórte kĭar pentru Bulgaria, pretindind fie care Biserică, a'şĭ confirma dreptul de jurisdicţiune eclesiastică anume pre faptul creştinăreĭ Bulgarilor. Indica-

(1) Dosith, cart. VI, cap. XVI. § 17 adauge Ράλλη şi Πότλη vol. II, pag. 434.

(2) Dosith. cart. VIII, cap. I, §. 1.

(3) Capitula responsionum Nicolai in Epistola et Decreta No. LXI Patrol. Migne T. CXIX pag. 875. Din espresiunile luĭ Ludovic se vede maĭ ales creştinismul catolicŭ. Ura şi rĕutatea pre aceste timpurĭ ajunsese pĕnĕ acolo, că papaliĭ nu recunoscéŭ în ritul ortodocsŭ nicĭ kĭar principiile creştinismuluĭ. Ortodocşiĭ eraŭ priviţĭ ca păgânĭ.

ţiunile Chronicarilor nu ni potŭ aicĭ aduce prin urmare nicĭ o lumina; faptele istorice suntŭ aicĭ singure capabile, de a ne scóte din încurcătura istorică, şi a ne face, ca să avemŭ rĕspunsurile dorite.

Noĭ am vĕḑutŭ, că în privinţa crestinăreĭ Bulgarilor nu ne putemŭ funda pre autoriĭ laicĭ bizantinĭ. Din contra, Fotie Patriarchul de Constantinupolŭ al timpuluĭ aceluĭa, redând faptele, petrecute în acestŭ timpŭ, ni limpeḑesce şi cestiunea istorică, ce ne ocupă. El în epistola cătrĕ Michael, séŭ Boris, regele Bulgarieĭ, care epistolă cuprindea 118 capitale, îĭ învaţă pre Bulgarĭ nu creştinismul, fiind că « Bulgariĭ eraŭ creştinaţĭ în parte », dar prin epistola mençionată învaţă pre Michael « ὀρθόδοξον πίστιν ἀπό τε τῆς γραφῆς καὶ τῶν οἰκουμενικῶν Συνόδων καὶ ἔτι τὰ ἤθη τῆς εὐσεβείας καὶ τῶν Ἀρχόντων = credinţa ortodocsă din scriptură şi din sinódele ecumenice, precum şi prescripţiunile vieţeĭ morale şi (datoriile) boĭerilor » (1). Acéstă epistolă, dupre cum se vede, este unul din mijlócele, cu care Biserica de Constantinupolŭ vine în ajutorul regeluĭ, ce suferĭa de rescólele boĭerilor şi tot-o-dată trebue să maĭ notămŭ şi acésta, că datoriile moraleĭ creştine, trase din Scriptură şi canóne, nu putéŭ să aĭbă nicĭ o influenţă asupra unuĭ poporŭ, care încă nu era creştinŭ. — Şi pre lôngă aceste, déca întórcemŭ atenţiunea nóstră la cele petrecute cu ocasiunea acestuĭ evenimentŭ istoricŭ, noĭ descoperimŭ, că Episcopiĭ şi preuţiĭ, trimişĭ de papa Nicolaŭ, nu se ocupă de rĕspândirea creştinismuluĭ în Bulgaria, ci numaĭ de propagarea învĕţăturilor, ce acum distingéŭ pre Biserica de Roma de cea din Constantinupolŭ, şi în special de remiruirea celor botezaţĭ. Şi anume : « Ὁ δὲ Ρώμης Νικόλαος, κινούμενος ὑπὸ φιλαρχίας, ᾠκειοποιεῖτο παραλόγως τὴν Βουλγαρίαν καὶ ἔστειλε τινὰς ἐπισκόπους καὶ ἄλλους ἐκκλησιαστικοὺς, οἵτινες πάνυ ἀσεβῶς ἀνεμύριζον τοὺς βαπτισθέντας, ὄντας μεμυρισμένους καὶ ὑπὸ τῶν ἱερέων Κωνσταντινουπόλεως, ὡς ὄθεν τὸ Χρίσμα ἐστὶν ἴδιον τοῖς ἐπισκόποις, καὶ οὐχὶ τοῖς ἱερεῦσι = Iar al Romeĭ Nicolau, mişcaţŭ de spiritul dominaţiuneĭ, şi-a împropriétŭ cu nedreptate Bulgaria, şi a trămisŭ Episcopĭ şi alţĭ eclesiasticĭ, cariĭ, fórte rĕŭ făcênd, aŭ re-

(1) Dosith. cart. VII, cap. XIII, § 2.

miruitŭ pre ceĭ Botezaţĭ fiind miruiţĭ şi de preuţiĭ Constantinopululuĭ (1), pre motivŭ, că miruirea este dreptŭ al Episcopilor şi nu al preuţilor » (2) Aceste fapte istorice, precum şi acele, ce vorŭ maĭ urma, pre noĭ ne împingŭ la idea, *că Bulgariĭ aŭ primitŭ creştinismul nu de la predicatorĭ, trămişĭ într'adins dela cutare séŭ cutare din Bisericile cele marĭ, ci eĭ aŭ primitŭ creştinismul dela poporul românŭ, cu care eraŭ în relaţiunile cele maĭ de aprópe, şi creştinismul, precum kĭar şi cele-l-alte condiţiunĭ ale vieţeĭ lor europiene şi de civilisaţiune s'aŭ respânditŭ printre Bulgarĭ treptat şi pre calea conveţuireĭ.* Cât însĕ se atinge de relaţiunile luĭ Boris cu curţile de Constantinupolŭ, Roma şi a Germanieĭ, apoĭ aicĭ noĭ acceptăm opiniunea D-luĭ Filipid, care, esplicând relaţiunile luĭ Geula ungurul cu curtea de Constantinupolŭ, ḑice : « că eĭ nu umblaŭ dupŏ credinţa creştină, ci maĭ ales voind a'şĭ funda o monarchie înkipuită, lucru ce era preste putinţă (3). »

Invĕţaţiĭ, cariĭ credŭ, că Bulgariĭ s'aŭ creştinatŭ prin predicatorĭ specialĭ, veniţĭ din partea Bisericeĭ de Constantinupolŭ, se amăgescŭ fórte, când dupŏ actul creştinăreĭ, efectuatŭ în tótă regula, vinŭ apoĭ şi ḑicŭ : « că Bulgariĭ n'aŭ avutŭ Episcopĭ, pĕnĕ când nu s'aŭ adresatŭ prin Boris cătrĕ papa Nicolau pentru acestŭ scopŭ» (4). Noĭ la aceste rĕspundemŭ : că déca creştinismul la Bulgarĭ s'a rĕspânditŭ prin predicatorĭ, veniţĭ din partea Bisericeĭ de Constantinupolŭ, apoĭ acéstă Biserică, care pre calea politică în atâtea rôndurĭ cercase supunerea Bulgarieĭ, ar fi perdutŭ ea ocasiunea, ca să nu trămitĕ Bulgarilor Episcopĭ, şi kĭar Metropoliţĭ séŭ Archiepiscopĭ ? Şi de altă parte, décă Boris se adre-

---

(1) Prin espresiunea de *preuţĭ aĭ Constantinupoluluĭ* nu trebue să înţelegemŭ, că cu acéstă ocasiune s'aŭ trămisŭ anume preuţĭ din oraşul Constantinupoluluĭ ; din contra aicĭ trebue să înţelegemŭ pre preuţiĭ, ce se ţinéŭ de ritul Biserice de Constantinupolŭ. La o asemine înterpretaţiune a faptuluĭ pre noĭ ne împinge viéţa creştină, ce a preesistatŭ acestor timpurĭ în Bulgaria, precum şi faptul, că la începutŭ Bulgaria, în respectul jurisdicţiuneĭ eclesiastice, a atârnatŭ de Archiepiscopia română, carea s'a formatŭ la «umbra prefectureĭ de Sirmiu» adică de Thesalonic.

(2) Dosith. locul citatŭ.

(3) Φιλιπίδου. Ιστορία τῆς Ρουμουνίας ἐν Λειψία τῆς Σαξονίας 1816. pag. 328.— Veḑĭ în acéstă privinţă şi relaţiunile luĭ Boris cu papa Nicolau.

(4) Golubinski Очеркъ истор. церквей pag. 27 şi 249.

sază cătrĕ papa Nicolaŭ pentru Episcopĭ (1) şi acesta trămiţêndu-ĭ unŭ Episcopŭ, îĭ promite, că «cu timpul li va da, adică Bulgarilor, décă nu Patriarchŭ, apoĭ cel puţin Archiepiscopŭ (2)» acestŭ faptŭ trebue să fie interpretatŭ nu în sensul, că Bulgariĭ n'aŭ avutŭ Episcopĭ, precum şi organisaţiunea eclesiastică necesară. Prin Bulgaria de atuncĭ precum şi prin tóte locurile, locuite de Românĭ, esistaŭ Episcopĭ şi kĭar Metropoliţĭ încă de mult (3). Aceĭa, ce dorea Boris dela Papa, era o organisaţiune eclesiastică, compusă din persóne, care eraŭ supuşiĭ regatuluĭ sĕŭ. Aşa în respectul administraţiuneĭ supreme eclesiastice, Bulgaria la începutŭ, ca şi Bisericile române din Dacia luĭ Aurelian, atârnaŭ de Archiepiscopia de Thesalonicŭ (4). Fiind însĕ, că preste Thesalonic Greciĭ din Constantinupolŭ îşĭ intinsese dominatiunea lor atât cea civilă, cât şi cea eclesiastică, de aceĭa Boris cere de la Papa unŭ Archiepiscopŭ, şi nu Episcopŭ, şi în genere o organisaţiune eclesiastică, carea să aĭbă caracterul de a fi nedependentă de nicĭ o Biserică, şi carea dupre observaţiunea D. Filipid, 'ĭ-ar aduce şi monarchia închipuită. El pentru acestŭ scopŭ în anul 869 cere pentru a treĭa óră de Archiepiscopŭ pre unŭ diaconŭ **Marin**, care era fórte bine cunoscutŭ luĭ Boris încă din 866, când acela a fostŭ trămisŭ în Constantinupolŭ în calitate de legatŭ (5). De unde urméză, că *Boris imediat dupò creştinare avea preutiĭ şi Episcopiĭ necesarĭ, fŏrĕ a'ĭ căpăta dela vre o Biserică din Constantinupolŭ, séŭ Roma, că el cerea unŭ Archiepiscopŭ, şi că Archiepiscopul, doritŭ de Boris, era diaconul Marin, care, judecând şi dupre nume, nu putea sá fie de origine Bulgarŭ.*

Este fórte caracteristică şi disputa din acestŭ timpŭ a Patriar-

---

(1) Anastasii Biblioth. Vita Nicolai papae (Migne Patrol. T. CXXVIII, pag. 1174)

(2) Responsa ad consulta Bulgarorum papae Nicolai No. LXXII, LXXIII. (Migne. Patrol. T. CXIX, pag. 1007). Papa Nicolau promite Bulgarilor nu Metropolitŭ, ceĭa ce însĕmnĕză Episcopŭ de Capitală, ci numaĭ Archiepiscopŭ Dupre teoria dreptuluĭ canonicŭ al Bisericeĭ de Apus. Metropolitul prin escelenţa este numaĭ papa, ca Episcopŭ al Romeĭ, capitalieĭ lumeĭ. Acéstă teorie, décă observămŭ bine, a esistatŭ şi în Biserica de Constantinupolŭ pĕnĕ la organizatiunea de Staturĭ libere şi independente prin vekile Daciĭ.

(3) Veḑĭ maĭ sus locul estrasŭ din Zonara.

(4) Dosith. cart. VII, cap. XIII, § 2.

(5) Baronii Annales an. 869. No. X. Vita Adriani (Migne T. CXXVIII, pag. 1394)

chilor de Constantinupolŭ — Ignatie şi Fotie cu Papiĭ Romeĭ — Adrian şi Ioan VIII pentru Bulgaria. Papiĭ Romeĭ, fundânduse pre jurisdicţiunea eclesiastică, ce aŭ avutŭ asupra creştinilor din locurile, locuite astă-dĭ de cătrĕ Bulgarĭ, şi neuĭtând, dupre cum am vĕdutŭ maĭ sus, că Biserica Romeĭ pĕnĕ la Justinian I a avutŭ tóte drepturile eclesiastice asupra Daciilor, înculpă pre Patriarchiĭ de Constantinupolŭ, că «al Constantinupoluluĭ caută a chitotonisi afară de Eparchia sa, séŭ ὅτι παρ᾽ ἐνορίαν ἐζήτει ὁ Κωνσταντινουπόλεως χειροτονεῖν εἰς Βουλγαρίαν» (1). De altă parte însĕ şi Patriarchiĭ de Constantinupolŭ, sciind, că Papiĭ n'aŭ avutŭ în acéstă eparchie o jurisdicţiune continuă; că încă de la venirea Hunilor şi a Avarilor aicĭ crestinismul s'a mănţinutŭ şi kĭar s'a desvoltatŭ prin propriile séle forţe interne, fŏrĕ vre unŭ ajutorŭ din partea Bisericeĭ de Roma; şi infine, că încă de pre timpul luĭ Justinan I maĭ ales Dacia Aureliană în respectul eclesiasticŭ se afla într'o posiţiune escepţională, adică se considera, ca provinciĭ sufragante maĭ mult ale scaunuluĭ imperialŭ de Constantinupolŭ, de aceĭa observămŭ, şi cu dreptŭ cuvêntŭ, că patriarchiĭ Fotie şi kĭar Ignatie ḑicéŭ «ὅτι ὁ Πάπας ἐζήτει παρ᾽ ἐνορίαν χειροτονεῖν = că Papa căuta a chirotonisi, afară de Eparchia sa» (2). Acum acéstă dispută a dreptuluĭ de jurisdicţiune eclesiastică asupra Bulgarieĭ, precum şi inculpările canonice, ce capiĭ de pre atuncĭ aĭ Bisericilor îşĭ aducéŭ, ar fi dispărutŭ îndată, şi cestiunea jurisdicţiuneĭ eclesiastice s'ar fi resolvatŭ în favórea aceleĭ Bisericĭ, care ar fi creştinatŭ pre Bulgarĭ. Dar împrejurările istorice ne autoriză, ca să maĭ afirmămŭ încă o-dată, că «Bulgariĭ s'aŭ creştinatŭ treptat şi prin contactul lor cu Românii» şi ca să maĭ aducemŭ încă o probă despre acésta, să întórcemŭ privirile nóstre asupra celor petrecute la Constantinupolŭ cu ocasiunea acesteĭ cestiunĭ. Papa Ioan VIII precum şi predecesoriĭ sĕĭ, dupŏ ce a cerutŭ de la Biserica din Constantinupolŭ, de a i se ceda dreptul de jurisdicţiune eclesiastică asupra Bulgarieĭ, scrie o scrisóre şi cătrĕ Imperatorul, prin carea îşĭ repetă cererea sa. Despre care Dositheĭ ni spune: «ἀναγνωσθείσης δὲ τῆς ἐπιστολῆς ἐπὶ τῆς παρούσης Συνόδου, ἀποκνείσαντες οἱ πατέρες

(1) Dosith. cart. VII, cap. XIV, § 23.
(2) Locul citat Dositheĭ.

ἀπὸ τῶν Ρωμαϊκῶν σκανδάλων, τὰς μὲν ἄλλας αἰτίας ἐσιώπησαν, μόνον δὲ τοῦτο προέβαλον, ὅτι τὰ περὶ Βουλγαρίας τῷ βασιλεῖ ἀνήκει, καὶ οὕτως ἐλυτρώθησαν τῶν ἐρίδων καὶ φιλονεικιῶν τῶν εἰρηνοποιῶν Παπῶν, εἰ καὶ μὴ παντάπασιν . . . . = Citindu-se scrisórea (Papeĭ Ioan) în acestŭ Sinodŭ (1) parinţiĭ (Sinoduluĭ), ca să scape de scandalurile romanice, pre cele-l-alte le-aŭ tăcutŭ, şi numaĭ acésta aŭ propus'o, că **cele privitóre pre Bulgaria apărtinŭ Imperatoruluĭ**, şi cu modul acesta s'aŭ scăpatŭ de certe şi dispute din partea pacificilor! papĭ, de şi nu pentru tot-dé-una » (2). De unde noĭ vedemŭ, că *Bulgariĭ, crestinându-se, n'aŭ avutŭ necesitate de preuţĭ séŭ Episcopĭ, căcĭ pre acestia îĭ avéŭ, dar eĭ aspiraŭ la a avea unŭ Archiepiscopŭ, care ar fi făcutŭ naţiunea independentă cel puţin pre calea ecelsiastică.*

Unŭ altŭ faptŭ de importanţa cea maĭ mare este şi ivirea necesităţeĭ, de a se avea o cultură distinctă şi separată de cea a Grecilor, precum kĭar şi a Latinilor. Incă de pre timpul imperatoruluĭ Zenon limba latină a începutŭ a despărea, ca limbă oficială, din palatul de Constantinupolŭ şi a fi înlocuită cu cea grécă de dialectŭ bizantinŭ. In Biserică însĕ amândoĕ aceste limbĭ culte eraŭ în usŭ, şi de sigurŭ, că prin Bisericile Daciilor serviciul divinŭ se efectua generalminte în limba latină, rĕmânênd limba grécă numaĭ pentru circumstările politice favorabile imperatorilor bizantinĭ. Prin a doa jumĕtate a secululuĭ al IX-le cu puţin maĭ 'nainte de creştinarea luĭ Boris, « imperatorul Michael scrie cătrĕ papa Nicolaŭ, observându-ĭ şi condemnându-lŭ pentru interesarea luĭ, numind şi kĭar pre limba latină limbă barbarică » (3) Şi cu tóte că Papa prin rĕs-

(1) Aicĭ e vorba despre Sinodul din Constantinupolŭ, ce s'a convocatŭ de cătrĕ Fotie la 861, şi prin care s'a confirmatŭ din noŭ suirea luĭ Fotie pre tronul Constantinupoluluĭ, s'aŭ anamatesatŭ dogmele papale, predicate în Bulgaria, şi s'a scosŭ Bulgaria de sub juridicţiunea eclesiastică a papilor, lăsându-se sub cea a Imperatorulor, ca ceĭ ce singurĭ putéŭ să aibă drepturĭ asupra Bulgarieĭ, câscigate în puterea armelor. Décă însĕ punemŭ cestiunea acesta pre teremul dreptuluĭ canonicŭ, trebue să recunóscemŭ, că Sinodul nu reguléză posiţiunea eclesiastică a Bulgarieĭ, şi nicĭ putea să o facĕ, când în Thesalonic şi Achrida aŭ esistatŭ Bisericĭ independente şi ne atârnate de tronurile Bisericilor celor marĭ. Acéstă anume stare a Bisericeĭ din Bulgaria a adusŭ, ca maĭ pre urmă tóte Bisericile din Daciĭ să se instituiască în Bisericĭ independente. Dosith. Cart. VII, cap XIV, § 2.

(2) Dosith. Cart. VII, Cap. XIV, § 23.

(3) Dosith. cart. VII, cap. XIII, § 2.

punsul seŭ cătrĕ Imperatorul arată, că limba latină era în usŭ în Biserica S-teĭ Sofie din Constantinupolŭ, ĭar cea grécă în Roma, maĭ ales în citirea Evangeliĭ şi a Apostoluluĭ; cu tóte aceste ḑicŭ, ura contra limbeĭ latine, esprimată kĭar de cătrĕ Imperatorul timpuluĭ; inovaţiunile Papalilor în doctrinele şi prescripţiunile religióse ale Bisericeĭ; şi în fine ţinta papalilor de a transforma jurisdicţiunea canonică şi eclesiastică în tendinţe politice; aŭ avutŭ o influenţă reă şi asupra spiritelor de la Dunărea, şi popórele de aicĭ aŭ începutŭ să se gândíascĕ asupra mijlócelor, prin care ar fi pututŭ şi maĭ bine să se scape de influenţa doctrinelor şi a tendinţelor papale. De altă parte şi cultura prin limba grécă nu putea să convinĕ popórele de la Dunărea. Imperatoriĭ bizantinĭ putéŭ să profite de jurisdicţiunea canonică a Bisericilor din Daciĭ, şi cu încetul să ajungĕ pĕnĕ la aservirea politică a popórelor de la Dunărea. De unde apoĭ tendinţa, de a adopta o sistemă de cultură, care ar fi avutŭ caracterul de neutră, şi carea ar fi pututŭ să conserve independenţa politică prin cea religiósă a poporuluĭ Româno-Bulgarŭ din Daciĭ. Limba slavonă pentru împrejurările politice de atuncĭ putea să fie cea maĭ proprie. Nicĭ unul din popórele slavice ale secululuĭ al IX-le cu influenţa luĭ politică nu putea să fie periculósă pentru independenţa Româno-Bulgarilor; şi, sacrificând atât Bulgariĭ, cât şi Româniĭ limbele lor vorbite, eĭ acceptă în Biserică unŭ dialectŭ slavonŭ, fie al Skiachilor, séŭ póte şi kĭar unŭ dialectŭ formatŭ din limbele bulgaro-române, unde materia limbeĭ este slavonă, ĭar spiritul românŭ. De altă parte însuşĭ alfabetul acestuĭ dialectŭ probéză părerea nóstră; căcĭ kĭar literele, fiind în genere literele alfabetuluĭ greco-latinŭ, ele aŭ între dînsele semne, care s'aŭ inventatŭ aicĭ la Dunărea, séŭ maĭ dreptŭ în Daciĭ, şi acărora sonurĭ sûntŭ cu preferinţă în limba română şi fórte rar numaĭ în limbele slavice de Sudŭ. Eca, cum noĭ ni esplicămŭ introducerea limbeĭ slavone cu atâta uşurinţă în Bisericile românescĭ, şi kĭar adoptarea de cătrĕ Românĭ a alfabetuluĭ cirilicŭ. Şi décă cine-va va avea pretenţiunea, că limba slavonă cu literele cirilice s'aŭ introdusŭ la Românĭ pre calea imfluienţeĭ politice a Bulgarilor, atuncĭ se întrébă, şi cu dreptŭ cuvêntŭ, cum acésta s'a făcatŭ la Româniĭ din Dacia luĭ Traĭan, unde imfluenţa Bulgarilor nu 'şĭ-a pututŭ avea locul? Şi de altă parte, décă punemŭ de basă acestŭ

raţionamentŭ politicŭ, pentru ce Românii din Transilvania, fiind liberĭ de influenţa slavonismuluĭ, n'aŭ acceptatŭ limba Ungară în Biserică, séŭ n'aŭ mănţinutŭ pre cea latină? Nu! *Limba slavonă cu literele cirilice aŭ fostŭ acceptate de toţĭ Românii, pentru ase putea separa de imfluenţa Bisericeĭ papale, şi tot-o-dată pentru a-şĭ putea mănţinea libertatea şi în faţa Imperiuluĭ din Bizanţiu, acum grecitŭ.*

Dar pentru ca să probămŭ şi maĭ bine acéstă opiniune a nóstră istorică, şi să vedemŭ, că cultura slavonă cu literele cirilice s'aŭ acceptatŭ cu consciinţă şi cu calcul politicŭ de către Românĭ, să studiemŭ aicĭ în trasurile generale *limba slavonă bisericéscă cu literele cirilice, timpul*, când acéstă limbă a devenitŭ limba literatureĭ eclesiastice de la Dunărea, *locul*, şi *persónele*, de cine s'aŭ efectuatŭ acestŭ actŭ pre cât religiosŭ, tot pre atâta şi politicŭ al Româno-Bulgarilor.

Supunênd analiseĭ sciinţifice limba slavonă bisericéscă, în carea sûntŭ traduse şi pănĕ astă-dĭ cărţile de serviciu şi maĭ ales cele biblice, nu putemŭ să nu recunóscemŭ unŭ caracterŭ particularŭ al acesteĭ limbĭ, care nu este identicŭ cu nicĭ unul din caracterele limbelor slavice esistânde, şi care sémănă fórte mult cu unele din caracterele limbeĭ române. Opiniunea, că limba slavonă a cărţilor bisericescĭ este limba Chorvaţilor şi a Chorutanilor secululuĭ al IX-le, astă-dĭ nu maĭ are partizanĭ nicĭ kĭar printre literaţiĭ slavonĭ (1). Décă ne uĭtămŭ pentru scopul nostru în Şafaric, noĭ descoperimŭ, că şi acestŭ mare literatŭ slavonŭ, vorbind despre limbele slavone ale secululuĭ al IX-le, distinge între slavoniĭ de Sudŭ doĕ ramurĭ de slavonĭ, adică ceĭ bulgarĭ şi ceĭ grecĭ (2). De altă parte, décă maĭ întórcemŭ privirile nóstre şi asupra biografiilor,

---

(1) Бодянскій о времени происхожденія славян. письменъ Москва 1855 cap. III pag. 213—260 — Adauge Журналъ Москвитянинъ 1843 No. VI, pag. 405—434.

(2) Schafaric. Ant Tom. II, cap. II, pag. 333—344 comp. T II, cap I. pag. 326 — 392. Şafaric, privind la popórele din Dacia luĭ Aurelian din punctul de privire religiosŭ, le împarte în Bulgarĭ şi Slavonĭ, cariĭ se ţinŭ de ritul Bisericeĭ grece. Décă însĕ clasificaţiunea se făcea din punctul de privire al naţionalităţeĭ şi se lua în consideraţiune limba, atuncĭ el trebuea să împartă pre aceste popóre în Bulgarĭ şi latinĭ, adică Românĭ.

pre care D. Gorski le-a numitŭ panonice (1) descoperimŭ, că Ciril cu fratele seŭ Metodie, inventatorul literelor cirilice, este din Thesalonic, locul séŭ maĭ drept centrul vieţeĭ romanice din Dacia luĭ Aurelian, încă de pre timpul luĭ Iustinian I, şi că Ciril nu este slavonŭ de origine, «dar vorbesce curat slavinesce». Şi pentru maĭ multă convicţiune noĭ presentămŭ aicĭ o parte din biografia luĭ Metodie, pre care slavoniĭ îl numescŭ sântŭ, afară de noĭ Româniĭ, şi de unde se vede, cum imperatorul Michael al III al Bizanţiuluĭ ni-ĭ presintă pre aceştĭ marĭ bărbaţĭ aĭ Daciilor, maĭ mult ca pre nisce Românĭ şi cariĭ cu actul lor aŭ datŭ nascere cultureĭ popórelor de la Dunărea. « Царь рече къ философу Констатину : инъ сего дане можетъ сътворити развѣ тебе; тѣмъ дамъ ти дары мнози, и поимъ братъ свои, игуменъ Меѳодіи, и иди же : вы бо еста Селунѣнина оба, да Селунѣне все чисто словенскъ бесѣдуютъ = Imperatorul a ḑisŭ cătrĕ filosoful Constantin : acésta nu o póte face (nimene), afară de tine, pentru acésta îţĭ voiŭ da ţie darurĭ multe, şi înduplică pre fratele tĕŭ, egumenul Metodie şi du-te : căcĭ voĭ amândoĭ sûnte-ţĭ thesalonicenĭ şi thesolonicenii vorbescŭ toţĭ slovenesce curat (2). Şi cu modul acesta pe calea istorică noĭ avemŭ posibilitatea unuĭ dialectŭ slavonŭ, în care traducêndu-se cărţile bisericescĭ, aŭ continuatŭ a scrie tóte popórele dela Dunarea Bulgaro-romanice. Acésta o ḑicemŭ cu atâta maĭ mult, căcĭ kĭar limba slavonă din documentele nóstre istorice se distinge de limbele celoralalţĭ slavĭ şi are o asemĕnare numaĭ pĕnĕ la unŭ punctŭ cu limba slavonă bisericéscă.

In respectul filologicŭ trebue să notămŭ aicĭ kĭar, întru cât ni permite scopul, ce urmărimŭ, că limba slavonă eclesiastică, séŭ maĭ generalŭ, limba slavonă literară din seculul IX şi X-le are particularităţĭ, semine cu multe din particularităţile limbeĭ române. Aşa usul verbuluĭ a fi, când el are sensul afirmaţiuneĭ maĭ ales, se

(1) Жур. Московитянинъ 1843, No VI, pag 405—434.

(2) Cap V. biogr. S. Metodie (Журк. Москвит. 1843 No. VI, 405—434). Aicĭ biograful S. Metodie ni redă o conversaţiune, urmată între imperatorul Michael III şi Constantin séŭ Ciril, fratele luĭ Metodie. Din acéstă bucată se vede apriat, că Ciril nu era slavonŭ de origine, şi că el, fiind dupre educaţiune greco-romanŭ, adică filosofŭ din Thesalonic, noĭ ne îndoimŭ să fi fostŭ şi grecŭ dupre origine, maĭ ales când acum se scie, că aicĭ era unŭ centru politico-religiosŭ, strămutatŭ din Sirmiŭ.

elidă în limbele slavice, ca şi în limba gréca, se înţelege când acésta nu vatămă înţelesul. Espresiunea însĕ de maĭ sus, « вы бо еста селнунѣна оба = căcĭ voĭ amândoĭ **sunteţĭ** thesalonicenĭ », precum şi altele analoge cu acésta, probéză, că aicĭ limba slavonă s'a supusŭ celeĭ românescĭ, séŭ limbelor neo-latine în genere. De altă parte trebue să maĭ notămŭ, că acéstă limbă, avênd materialul eĭ comunŭ în multe privinţĭ cu materialul limbeĭ bulgare, ni maĭ presintă o particularitate, care nu esistă, de cât în limba română şi cea albaneză. Voĭescŭ să ḑicŭ, că limba slavonă literaro-eclesiastică din seculul al IX şi X-le îşĭ declină vorbele séle nu prin flecsiune, ca tóte limbele slavice, dar prin particule, ca cele neo-latine (1). In fine, décă maĭ întórcemŭ privirile nóstre şi asupra semnelor, ce represintă sonurile acesteĭ limbĭ particulare, descoperimŭ ĭarăşĭ, că şi aicĭ limbă slavonă eclesiastică îşĭ are caractere, pre care nu le are nicĭ una din limbele slavice. Maĭ ântaĭ litera ъ=ă în nicĭ una din limbele slavice, afară de cea bulgară cu puţine escepţiunĭ, nu are sonŭ; şi dupre opiniunea nóstră acésta provine de acolo, că tóte limbele slavice, care întrebuinţéză alfabetul cirilicŭ, ele aŭ păstratŭ acéstă literă, care în limba slavonă literară a secululuĭ al IX-le îşĭ avea sonul seŭ, ca şi în cea română de astă-ḑĭ (2). De asemine este cu literele ( )=î şi ( )=în din care, dupre cum observă literaţiĭ slavonĭ, cea din urmă a despărutŭ cu totul din tóte limbele slavice, afară de limba slavonă, vorbită în jurul Achrideĭ şi al Bitolieĭ (3), adică de pre acele locurĭ, unde şi pĕnĕ astă-ḑĭ se vede

(1) Дѣятельность. св. Конст. и Меѳодія Ив. Пигулевскаго 1863. Кіевъ. pag. 7.

(2) Popórele dela Dunărea, ca şi omenirea întrégă, când şĭ-aŭ propusŭ, de aşĭ forma unŭ alfabetŭ, era fórte natural, a se conduce de principiul fonetismuluĭ. De aceĭa limba slavonă are şi ea doĭ sisteme de scriere — fonetică, pre care o numescŭ Глаголица = şi Буквица = derivativă. Sistema derivativă s'a întrodusŭ maĭ pre urmă, şi anume prin secolul al XII-le, în óre-ce sistema fonetică a fost inventată de către sf. Ciril încă dela 855, dupre cum vomŭ proba acésta maĭ josŭ. Că în adevĕr este diferinţă între aceste doĭ sisteme de scriere ale limbeĭ slavone bisericescĭ, acésta se póte vedea din comparaţiunea lor şi în special din literele ѱ, care dupre sistema derivativă are sonul original grecŭ de ps, ĭar dupre glagoliţă de pă, ѳ dupre glagoliţă sună tă, dupre sistema bucviţeĭ fita etc. Şi asemănarea dintre limba română şi cea slavonă a secululuĭ IX-le o găsimŭ mare, când facemŭ comparaţiunea cu sistema glagoliţeĭ.

(3) Григоровичь Журн. Минист. Народнаго Просв. 1847, cap. IV, pag. 29.

elementul românŭ a fi dominătorŭ; ĭar litera ( ) = î, a căria sonŭ este fórte usitată în limba Română, a maĭ rĕmasŭ puţin a se întrebuinţa în limba bulgară şi în fórte în puţine locurĭ de cătrĕ celelalte limbĭ slavone. Numaĭ puţin şi între consóne se observă o afinitate a limbeĭ române cu cea slavonă eclesiastică. Aşa щ = şt, observă încă Şafaric, se găsesce numaĭ în limba bulgară (1), ĭar noĭ adăugimŭ, că acestŭ sonŭ este întimpinatŭ la totŭ pasul în limba română. In fine literele grece: ξ, ψ şi θ, care dupre forma şi sonul lor sûntŭ de origine grécă şi s'aŭ păstratŭ de cătrĕ alfabetul cirilicŭ, ajunsŭ pĕnĕ la noĭ, în alfabetul însĕ primitivŭ, dupre cum probéză astădĭ slavişţiĭ ceĭ maĭ renumiţĭ, aceste litere nu esistaŭ cu caracterele aceste, dupre cum sonurile lor nu esistă nicĭ în limba română. Aşa ψ era egalŭ cu sonul luĭ pă, ξ = xlă séŭ csă, adică cu inclinaţiune cătrĕ x latinŭ şi θ = tă (2). Tóte aceste observaţiunĭ, fă ute se înţelege numaĭ în trăsurile lor generale, probéză pĕnĕ la evidenţă, că *limba slavonă eclesiastică se póte considera, ca produsul tuturor popórelor de la Dunărea, unde atât Bulgariĭ, séŭ maĭ drept Slaviĭ, cât şi Româniĭ aŭ proadusŭ contingentul lor.*

Nu numaĭ pre calea filologică se póte proba, că limba slavonă s'a introdusŭ în Bisericile dela Dunarea printr'o necesitate politică; acésta se vedea şi kĭar din şirul istoricŭ al faptelor. Slaviştiĭ ruşĭ, între cariĭ maĭ ales D. Calaĭdanov, (3) aŭ descoperitŭ maĭ multe bucăţĭ dintr'unŭ autorŭ contimporanŭ faptuluĭ inventăreĭ literelor cirilice. Acestŭ autorŭ, care ni lasă maĭ multe note, privitóre pre circumstările vieţeĭ socialo-religióse din secului al IX-le, la popórele Bulgare-Române, este contimpuranŭ cu Boris, regele Bulgarilor şi se numesce Tudor duxul (4). Ducele Tudor este, dupre cum se vede din notele rĕmase, unul din ómeniĭ ceĭ maĭ eruditĭ aĭ timpuluĭ seŭ. El cunósce limba şi literatura biblică din limbele latină şi elenică şi combate pre adversariĭ seĭ în punctul, că nu numaĭ

(1) Schafaric Ant. slav. T. II, cap. II, pag. 333.

(2) Срезнев. Древнія письмена слав. pag. 18—20.

(3) Калайд. Іоаинъ экс. болгар.

(4) Atragemŭ atenţiunea lectorilor noştri asupra numireĭ luĭ Tudor ducsul. El se numesce Tudor, dupre versiunea românéscă şi pre lôngă aceste este şi dux, ĭar nu КНЯЗЬ. Acésta póte să probeze, că el era kĭar românŭ de origine; căcĭ déca ar fi fost Bulgarŭ, trebuea să se numéscă Ѳеодоръ dupre versiunea grécă, séŭ Богданъ, dupre traducţiunea slavonă.

limbele latină, grécă şi ebraică suntŭ capabile, de a lauda pre D-ḑeŭ, dar probéză, că şi cea slavonă. Laudă fórte mult pre S. Ciril, inventatorul alfabetuluĭ cirilicŭ, şi în fine se esprimă : «И аще выпросиши : въ кое врѣмя? то вьси вѣдять и рекать, іако въ врѣмена Михаила, царіа грьчьска, и Бориса кънязіа блъгарска и Растица, князя Морска и Коцеліа кънязіа блатньска, въ Лѣто отъ съданиіа вьсего міра 6363 (séŭ 855 d. Chr.) = Şi décă întrebĭ în ce timpŭ (adică s'a inventatŭ alfabetul cirilicŭ)? Apoĭ toţĭ sciŭ şi spunŭ, că pre timpul luĭ Michael, imperatoruluĭ Grecŭ, Boris, principele Bulgarilor, Rasticĭ (1) principele Morskiĭ (2) şi Coţel, (3) principele Blatnilor (4), la aniĭ de la facerea lumeĭ întregĭ 6363 adică 855 de la Christos». Din tóte aceste fapte istorice resultă ĭarăşĭ, că *introducerea în Bisericile de la Dunărea a uneĭ limbĭ cu totul distinctă de cea latină şi grécă a fostŭ unŭ actŭ, resultatŭ din calcule de independenţă politico-religiósă, şi că acestŭ actŭ s'a sĕvêrşitŭ cu consimţimêntul tuturor popórelor dela Dunărea, esprimatŭ póte şi kĭar prin regiĭ lor.*

Cestiunea timpuluĭ, adică, când s'a inventatŭ alfabetul cirilicŭ, precum şi începerea traducereĭ cărţilor bisericescĭ în limba slavonă, militéză şi maĭ mult în favórea opiniuneĭ nóstre; că adică literile cirilice suntŭ unŭ produsŭ al tuturor popórelor de la Dunărea, menitŭ de a esprima ĭiga, ce esista încă de prin secului al VIII-le între popórele Slavo-Bulgaro-Romanice, ĭar limba slavonă, întrodusă în Bisericile acestor popóre, era menită, de a mănţinea libertatea lor politico-religiósă în faça atât a Bizantinilor, cât şi a Latinilor de la Roma. Şi în adevĕr, Bulgariĭ, pentru esemplu, prin regele lor Boris primescŭ crestinismul pre la aniĭ 864, ĭar literele cirilice se inventéză, dupre cum ni spune Tudor Ducsul la 855. Şi că în adeverŭ, acesta este anul inventăreĭ literelor cirilice, séŭ dupre espre-

(1) Rasticĭ este ḑisŭ în locŭ de Rostislav, principele Moravieĭ.

(2) Morskiĭ în locŭ de Moravskiĭ, adică al Moravieĭ.

(3) Coţel dupre opiniunea nóstră, este principele românŭ de dincóce de Dunărea din ducatul luĭ Geliu, şi acestŭ principe se numesce de către D. A. T. Laurian Cutesc.

(4) Adiectivul luĭ Tudor de Блатньска = blatnescŭ este ḑisŭ în locŭ de vlachicescŭ. Şi acésta se vede din afinitatea literelor, ce compunŭ pre ambele vorbe, din circumstările istorice, care ni probeză, că a esistatŭ unŭ duce cu numele de Cutesc la vlachiĭ din Stânga Dunăreĭ, şi acésta anume pre la 850—870.

siunea luĭ Tudor : «азъбоуки по іазыкоу словѣнскоу» noĭ avemŭ aicĭ maĭ multe argumente din chronicele Bulgare şi Serbe (1) şi tot acésta se atestă, şi de către manuscriptele vekĭ, păstrate în Academia de Moscva, unde anul inventăreĭ literelor cirilice este scrisŭ dupre sistema glagoliţeĭ, séŭ fonestica slavonă (2). Acum, acóstă anticipaţiune cu noĕ anĭ a invenţiuneĭ literelor cirilice nu ne probéză pênĕ la evidenţă, că *literele cirilice n'aŭ fostŭ inventate de către Bulgarĭ şi pentru Bulgarĭ numaĭ*? Nu ne pune în posiţiune, de a admite, că *crestinismul*, singura sistemă de cultură posibilă pre acele timpurĭ, şi carea avea necesitate de nisce litere, *era respânditŭ la Dunărea cu mult înainte şi kĭar de anii 855*? Necesitatea uneĭ sisteme de o cultură specială şî separată de a Bisericilor din Constantinupolŭ şi Roma, devine posibilă la unŭ poporŭ şi înţelésă numaĭ atuncĭ, când acel poporŭ scapă de primele impresiunĭ, şi devine reflectătorŭ, precum s'a întâmplatŭ şi în casul de faţă, când adică Boris, principele Bulgarilor în înţelegere cu Rastislav al Moravilor şi cu Cutesc al Vlachilor se consultă şi convinŭ asupra mĕsurilor, prin mijlocul cărora s'ar mănţinea libertatea popórelor lor. . . . .

Să întórcemŭ acum privirile nóstre şi asupra timpuluĭ, când s'aŭ tradusŭ în limba comună a popórelor de la Dunărea cărţile biblice şi noĭ vomŭ veni şi pre acéstă cale la convicţiunea, că Bulgariĭ s'aŭ creştinatŭ de către Românĭ, maĭ 'nainte de actul creştinăreĭ luĭ Boris, ĭar limba slavonă, întrodusă în Bisericile de la Dunărea, a fostŭ mijlocul, de a scăpa de influenţa esteriórĕ. Esarchul, numitŭ al Bulgarieĭ, Ioan, ni spune : « святыи божии человѣкъ Кънстатинъ, философъ река, мъногы троуды приіа, строіа писмена словѣньскихъ кънигъ, отъ Евангелія и Апостола прѣлагая Изборъ; іеликоже достиже живыи въ мирѣ семъ тъмьнѣмъ, толикоже, прѣложъ, прѣступивъ бес конца, и свѣтъ приятъ дѣлъ своихъ мъздоу = Sântul omŭ al luĭ D-ḑeŭ Constantin, ḑicŭ filosoful, întreprindênd multe ostenele, a făcutŭ scrierea cărţilor slavice, şi a începutŭ aplicaţiunea eĭ la Evangelie şi Apostolŭ; şi atâta a făcutŭ, trăind în acéstă lume

(1) Schafaric. Ant. slav. T. II. cart. II, pag. 323 sqq.

(2) Дѣятельиость. свв. Кирилъ и Меѳод. Ив Пигулевскаго 1862. Кіевъ pag. 15.

întunecată, în cât a tradusŭ, lucrând fŏrĕ de obosĭală şi primind la lumina ḑileĭ resplata lucrărilor séle» (1). Şi că în adevĕr, traducerea Nouluĭ Testamentŭ s'a făcutŭ în limba slavonă maĭ 'nainte de creştinarea Bulgarilor şi a altor popóre slavice, se maĭ vede şi dintr'unŭ altŭ citatŭ al aceluĭaşĭ Ecsarchŭ Ioan, care ḑice: Съ сими же сы оставль іего, въ житіи семь великый божии Архіепископъ Меѳодии, братъ приложи вся оуставныя кънигы 60 отъ еллиньска языка, іеже есть гръчъскъ, въ словѣньскъ = Şi pentru acestea eŭ ţi-am lăsatŭ (lectorule) în viéţa acestuĭ mare al luĭ D-ḑeŭ Archiepiscopŭ Metodie, fratele luĭ (Constantin), că a tradusŭ tóte cărţile canonice 60 în limba slavonă din cea elenică, care este cea grécă (2). Acestŭ citatŭ lasă a se vedea ĭarăşĭ, că şi kĭar traducerea vekĭuluĭ Testamentŭ nu s'a făcutŭ cu multŭ dupŏ traducerea celuĭ noŭ, adică imediat dupŏ aniĭ 862, când acum Metodie era Archiepiscopŭ al Moravieĭ. Şi pentru ca să ne convingemŭ kĭar, că în adevĕr trăducerea vekĭuluĭ Testamentŭ în limba slavonă s'a făcutŭ îndată dupŏ aniĭ 862 şi póte kĭar 'nainte de crestinaera luĭ Boris (864), să estragemŭ unŭ altŭ locŭ din chronicarul rusŭ Nestor, care ḑice: «Посади два попа скорописца зѣло, и прѣложи вся книги исполнь отъ гречьска языка въ словѣнескъ 6 мѣсяцъ, наченъ отъ марта мѣсяца до двудесяту и 6—10 день октября мѣсяца = A pusŭ (Archiepiscopul Metodie al Moravieĭ) doĭ popĭ tachigrafĭ la lucru şi a tradusŭ tóte cărţile, făcêndŭ (acésta) din limba grécă în cea slavonă în (timpŭ) de 6 lunĭ, începênd de la luna luĭ Martie pĕnĕ la a 26 a ḑi a luneĭ luĭ Octomvrie» (3). Cu modul acesta noĭ cre,

(1) Дѣят. свв. Кир. и Меѳ. ив. Пигулевскаго pag. 9—10. Şi fiind-că dialectul Biblieĭ slavice este unŭ dialectŭ sudicŭ şi nu sémănă cu limba Moravilor, apoĭ noĭ trebue sŭ conkidemŭ înpreună cu D. Pigulevskiĭ, că S. Constantin a făcutŭ traducerea Nouluĭ Testamentŭ maĭ nainte de 862, data ducereĭ luĭ Ciril şi Metodie în misie la Moravĭ, adică maĭ nainte de creştinarea Bulgarilor, séŭ maĭ drept a luĭ Boris.

(2) ibid. Este sciutŭ, că cărţile vekiuluĭ Testamentŭ: Tovit, Iudit, III-a a Impĕraţilor şi a III a Ezdreĭ sûntŭ traduse dupŏ Metodie şi Ciril, şi pre lôngă aceste din Vulgata şi nu din Septuaginta.

(3) Полн. Собр. руск. лѣт. Т. I cm. II. Schafaric aduce acestŭ argumentŭ în opera. Pamatky drevniho pisemnictvi lihoslovanüv. Biogr. S. Metodie cap. XV. Şi aicĭ putemŭ să maĭ adăugimŭ şi unŭ argumentŭ, trasŭ din notele luĭ Tudor Ducsul, care, respunḑênd celor, ce ḑicĕŭ, că în limba slavonă nu se potŭ traduce cărţile sânţite. se esprimă: «Singurŭ S. Constantin supranumitŭ Ciril, acum a făcutŭ şi scriere şi a tradusŭ şi cărţĭ în puţinĭ anĭ» (Дѣят. свв. Кирил и Меѳд. Ив. Пигулевскаго pag. 11).

demŭ, că probând în de ajunsŭ, am venitŭ cu dreptŭ cuvêntŭ la conclusiunea, că **atât traducerea cărţilor biblice în limba slavonă, precum kĭar şi inventarea alfabetuluĭ cirilicŭ, privite din punctul de privire al timpuluĭ, când ele s'aŭ manifestatŭ, trebue să ne convingĕ, că aceste marĭ acte s'aŭ făcutŭ de cătrĕ tóte popórele de la Dunărea, care nu apârţinéŭ la rasa slavică numaĭ, precum eraŭ Românii şi kĭar Bulgarii.**

In fine, décă punemŭ încă o dată cestiunea limbeĭ şi a cultureĭ româno-bulgare din seculul al IX-le, apoĭ acésta noĭ aicĭ o facemŭ ca să privimŭ la cultura religiósă a popórelor de la Dunărea şi din punctul de privire al *loculuĭ*, unde s'a cimentatŭ acéstă cultură, precum şi al *persónelor*, ce aŭ efectuat'o. Maĭ ântăiŭ, când noĭ ne întrebămŭ despre locul, de unde aŭ fostŭ persónele, cărora li datoresce posteritatea acestŭ mare actŭ, noĭ găsimŭ cu uşurinţă, că atât s. Constantin, supranumitŭ prin viéţa monachală Ciril, precum şi s. Metodie, « s'aŭ născutŭ în Thesalonic, séŭ Solun pre slavinesce, din Leu drungarul şi că Metodie era maĭ mare, de cât Constantin » (1) Biograful acestor bărbaţĭ marĭ ajunge pĕnĕ a ni da note, relative la copilăria maĭ ales a luĭ Constantin şi ne spune: că el a fostŭ luatŭ în palatul imperialŭ la 842 şi a învĕţatŭ în şcóla luĭ Varda, ĭar pentru progresele luĭ în dialectică a fostŭ supranumitŭ « filosoful » (2). Apoĭ adauge, că dupŏ terminarea cursuluĭ i-s'a oferitŭ funcţiunea de bibliotecarŭ « оу патріархa оу св. Софін =

(1) De ordinar slavoniĭ numescŭ pre tatăl luĭ Constantin şi Metodie grecŭ de origine, ĭar Bizantiniĭ Romeŭ. Noĭ însĕ, cariĭ acum scimŭ, că Thesalonicul încă depre timpul luĭ Iustinian I devenise unŭ centru românescŭ; că numele de Leu este nume, pre care greciĭ nu'l întrebuinţéză; décă maĭ avemŭ în vedere şi aceĭa, că unuĭ grecŭ îĭ era preste putinţă, de aşĭ impropriea sonurile de ă. î, în, c, j, şt etc. din limbele popórelor de la Dunărea, şi ale representa apoĭ prin nisce semne din noŭ inventate; şi în fine, décă maĭ luând în consideraţiune şi espresiunea biografuluĭ acestor persóne, că voĭ Soluneniĭ vorbiţĭ curat slavinesce », ḑicŭ, décă luămŭ în consideraţiune tóte aceste, noĭ nu putemŭ să nu recunóscemŭ, că Metodie şi Chiril, aŭ fost românĭ de origine, din Românii Thesaliculuĭ, şi astŭ-felŭ numaĭ fiind, eĭ aŭ pututŭ să aĭbă simpatiĭ pentru naţiunile negrece de la Dunăreá, să şi împroprieze sonurile limbelor acestor popóre, pĕnĕ la a putea inventa noĭ semne séŭ litere, şi în fine, contra voinţeĭ Bizantinilor, să punĕ basele uneĭ culturĭ, care maĭ pre urmă a adusŭ emanciparea acestor popóre.

(2) Biogr. s. Constantin cap II, adauge Журн. Московитянинъ 1843 No. VI pag. 410—413.

la patriarchul în s. Sofie». Dar înclinaţiunile luĭ naturale spre studiu l'aŭ făcutŭ să părăsĭască acéstă ocupaţiune şi «să se retragă în monastire» (1). Décă maĭ întórcemŭ privirile nóstre şi asupra s. Metodie, biograful ni descopere, că el era «рода нехуда отъ обоіоди = de némŭ nu prostŭ de pre amândoĭ părinţiĭ». Şi, adauge biograful: велміа добра и честна, знаема первѣе Богомь и царемь и всеіо селуньскоіо страноіо = purtându-se bine şi onest, asculta maĭ ântăiŭ de D-ḑeŭ, şi de imperatorul şi (sciea) tótă ţéra Thesaloniculuĭ»; дондеже царь, увѣдѣвъ быстрость его.... княженіе дасть ему дръжати словеньско = şi pĕnĕ când imperatorul, vĕḑênd agerimea luĭ . . . ĭa oferitŭ luĭ domnia slavonă» (2). Şi complectând biograful s-luĭ Metodie datele, relative la sórta acestuĭa, ḑice: «Реку же азъ, іако прозря царь, како и Меѳодія хотѣше учителя словеномъ послати перваго архиепископа, дабы проучился всѣмъ обычаемъ словенскымъ и обыклъ я помалу = Şi ḑicŭ eŭ, ca îngrijindu-se imperatorul, şi pre Metodie învĕţătorul voind să-lŭ trămită (în calitate) de cel ântăiŭ archiepiscopŭ (3) pentru ca să înveţe tóte datenele slavone şi să le deprinḑă cu încetul (4).

Şi precum s. Ciril a fostŭ omŭ, cu inclinaţiunĭ spre viéţa contemplativă, şi căuta unŭ cercŭ de activitate maĭ înaltă, tot de acestŭ caracterŭ era şi Metodie; căcĭ biograful luĭ, écă ce ni spune: сътворъ въ кніаженіиомъ лѣта многа, и узрѣ млъвы многы безгисленны въ житіи семъ . . . . и обрѣтъ время (Меѳодій) избѣсть кніаженія и шедъ въ Алимбъ, идѣже свѣтіи отци живутъ, постригъ ся облеге ся въ черны рызы = şi fiind în domnia aceĭa anĭ mulţĭ, şi vĕḑênd rele multe şi

(1) Biog. s. Const. cap. IV.

(2) Biogr. S. Metodie cap. III. Este sciutŭ, că Bizantiniĭ avéŭ sub prefectura de Thesalonicŭ tóte popórele, locuitóre în lungul rîuluĭ Strimon; prin urmare aicĭ trebue să înţelegemŭ, că luĭ Metodie, precum şi părinteluĭ seŭ Leu, li era date în administraţiune aceste popóre. Tot aicĭ maĭ observămŭ, că o asemine funcţiune nu putea să fie încredinţată de cătrĕ imperatorul unuĭ slavonŭ, consideraţĭ fiind slavonŭ tot-dé-una, ca inimicĭ aĭ imperiuluĭ.

(3) Trebue să scimŭ, că acestŭ actŭ, de punerea în archiepiscopie a luĭ Metodie trebue să se fi petrecutŭ 'naintea anuluĭ 855, adică a invenţiuneĭ literelor cirilice şi a traducereĭ Evangelieĭ în limba slavonă, precum şi înaintea crestinăreĭ luĭ Boris Prin urmare archiepiscopia, carea se ḑice aicĭ, ca necesară, şi unde voĭa imperatorul să trămite pre Metodie, trebue să fi fostŭ archiepiscopia de Thesalonicŭ, ce îşĭ are începutul dela Iustinian I, şi carea nu putea să aĭbă de crestinĭ pe cât pre Româniĭ, veniţĭ de la Sirmiu cu prefectura. . . .

(4) Жит. св. Меѳод. Cap. III.

fŏrĕ de numĕrŭ în viéţa acésta . . . . şi (voind să câscige timpul, Metodie a lăsatŭ domnia şi s'a dusŭ la Olimp (1) unde s-ţiĭ părinţiĭ trăescŭ, tundêndu-se şi îmbrăcându-se în haîne negre (2). Cu retragerea luĭ Metodie în muntele Aton se condiţionéză, noĭ vomŭ vedea, tótă activitatea luĭ Metodie şi Ciril, ca luminătorĭ aĭ popórelor de la Dunărea, şi aicĭ anume s'a începutŭ cultura popórelor Românoslavice, carea a mănţinutŭ şi naţionalitatea lor, fŏrĕ a se putea absorbi de imperiile dominătóre ale Europeĭ din secului IX şi ceĭ imediat următorĭ. Şi în adevĕr; déca noĭ recurgemŭ la istorie, descoperimŭ, că în anul 851 Constantin, ca cel maĭ renumitŭ dialecticŭ al timpuluĭ sĕŭ, este trămisŭ de sinodul ortodocşilor, împreună cu Asingrit şi George Palama, în Tracia şi Macedonia, ca să lupte contra islamismuluĭ, ce sep ropaga aicĭ prin órdele de Bulgarĭ, veninde ne'ncetatŭ despre munţiĭ Uralĭ şi cariĭ respândise printre creştiniĭ acestor locurĭ ideĭ contrarie înkinăreĭ s-telor icóne (3). De altă parte, noĭ am probatŭ maĭ sus, că la 855 s. Constantin a inventatŭ séŭ maĭ precisŭ, adevulgatŭ alfabetul cirilicŭ, cu care acum se scriea limba bisericéscă slavonă şi în care se traduse-se Evangelia şi Apostolul (4). Pre lôngă aceste, Constantin, aflându-se în misiune prin Macedonia şi Thracia, el era tot-de-o-dată şi în muntele Aton, colucrând cu Metodie la formarea unuĭ cercŭ de ómenĭ, cariĭ eraŭ destinaţĭ, de a începe opera regenerăreĭ popórelor dela Dunărea, şi compunênd o scólă de învĕţăceĭ, între cariĭ se vĕdŭ că se distingŭ

(1) Olimpul séŭ Alimbul biografuluĭ luĭ Metodie nu póte să fie muntele Olimp din Thesalia, căcĭ, dupre cum ni spune istoria, aicĭ nicĭ o dată n'aŭ esistatŭ monastirĭ; ci trebue să înţelegemŭ munţiĭ din jurul Thesaloniculuĭ, aflătorĭ pre peninsula Chalcidică, séŭ munţiĭ Atonuluĭ. De altă parte, muntele Olimpuluĭ, propriu ḑisŭ, şi pre care la Greciĭ vekĭ era unŭ templu cu numirea de Apolon Olimpianul, se unesce cu munţiĭ chalcidicĭ séŭ aĭ Atonuluĭ, şi acésta póte a şi făcutŭ pre biograful S-tuluĭ Metodie, ca să ḑică, că Metodie s'a dusŭ la călugărie în Alimb. Munţiĭ Chalcidicĭ s'aŭ numitŭ aĭ Atonuluĭ de la unul din capetele peninsuleĭ acestor munţĭ, şi anume cel orientalŭ. Aicĭ se află monastirĭ crestinescĭ încă din Secului al V-lea; ĭar în seculiĭ posteriorĭ s'aŭ îmulţitŭ monastirile pênĕ la atât, că schimnicul Sergiu din muntele Aton ni spune, că în secului a X-lea aicĭ se aflaŭ 180 monastirĭ, cu 50.000 călugĕrĭ (Писмена и сочиненія святогорца Спбургъ 1858 pag. 86 — 133).

(2) Bigraf. S. Metodie cap. III.

(3) Писмена и сочиненіе святогорца Спбургъ 1858 pag. 88—133.

(4) Veḑĭ locul citat maĭ sus.

Horazd, Climent, Naum, Sava, Angelar şi alţiĭ (1). Aicĭ anume, adică în muntele Aton şi numaĭ prin ajutorul uneĭ întregĭ scóle Metodie şi Ciril aŭ pututŭ în timpul cel maĭ scurtŭ, dupre cum s'a demunstratŭ de noĭ maĭ sus, ca să inventeze alfabetul cirilicŭ, şi, traducênd apoĭ Apostolul şi Evangelia, să póte îndupleca şi pre Boris la primirea creştinismuluĭ, care acum, avendu-şĭ o literatură separată de a Grecilor şi a Latinelor, îlŭ putea asigura şi pre Boris în independenţa politică, pre carea, cum am vĕdutŭ maĭ sus, el o cauta, când la Roma şi alte orĭ la imperatorul Germanieĭ. Prin urmare, *cultura, destinată de a separa pre slavĭ de Grecĭ şi Latinĭ şi de aĭ introduce, dupre* espresiunea D. Golubinski, *în familia popórelor europiene, s'a elaboratŭ kĭar în centrul populaţiuneĭ Române din seculul al IX-le şi de către nisce persóne, eşite tot din acestŭ centru.* Acésta precum şi cele espuse maĭ sus, ni probéză, dupre opiniunea nóstră, rolul activŭ, ce Românii l'aŭ avutŭ asupra popórelor slavice şi specialmente asupra Bulgarilor.

Intre aniĭ 869 şi 878 istoria ni lasă doĭ Archiepiscopĭ aĭ Bulgarieĭ, puşĭ de Patriarchia de Constantinupolŭ (2). A nu admite opiniunea nóstră de maĭ sus, şi a maĭ susţinea părerea, că Bulgariĭ aŭ avutŭ de Archiepiscopŭ pre Iosif la 869 dintre Bulgarĭ, acésta ar însĕmna a fi cu totul departe de logica faptelor. Archiepiscopul Iosif este pusŭ de Patriarchul Ignatie dupŏ sinodul din 869—870, şi pre lôngă aceste el nu putea să fie grecŭ dupre origine, dar dintre supuşiĭ luĭ Boris, aşa cum el ceruse şi de la papa Nicolaŭ. Acum se întrébă, décă Bulgariĭ aŭ primitŭ creştinismul, dupre cum pretindŭ uniĭ, o-dată cu Boris şi la 864, era posibil, ca acestŭ Iosif, fiind dintre Bulgarĭ, în timpŭ de treĭ séŭ patru anĭ să primĭascĕ creştinismul, să se rădice prin tóte treptele ierarchice, şi tot-o-dată să capete şi încrederea Patriarchuluĭ, de a fi proclamatŭ de Archiepiscopŭ al Bulgarieĭ? In virtutea logiceĭ faptelor, noĭ admitemŭ, că precum cu Marin, cerutul de la papa Nicolaŭ, Boris n'a făcutŭ distincţiune de naţionalitate între Românĭ şi Bulgarĭ, tot asemine trebue să se fi întâmplatŭ şi cu Iosif. Acestŭ archiepiscopŭ, primŭ al

(1) Дѣят. свв. Кирилъ и Меѳодій. Ив. Пигулевскаго. pag. 36.

(2) Прологъ Троицкой Лаврской библиотеки No. 33 fóĭa 162. (Древ. Памят. Т. Срезневскаго 1863 pag. 259, col. II). Migne Patrol. T. CXXVI. pag. 760.

Bulgarieĭ, suitŭ la acéstă tréptă cu aprobarea patriarchuluĭ Ignatie, în anul 869, trebue să fi fostŭ dintre aceĭ episcopĭ Românĭ, cariĭ avéŭ tótă încrederea luĭ Boris, şi cariĭ de altă parte eraŭ renumiţĭ şi prin ortodocsia lor. — Tot astŭ-felŭ trebue să fi fostŭ şi cu Archiepiscopul Georgie, despre care se face menţiune la anul 878, şi despre care Boris arată Papeĭ Ioan VIII, că acestŭ Iosif pune Episcopĭ prin Bulgaria (1).

Unŭ altŭ faptŭ istoricŭ, care ni presintă tóte probele despre caracterul seŭ românescŭ, este persóna Metropolituluĭ Agaton, despre care se face menţiune în practicalele sinoduluĭ din Constantinupolŭ, adunatŭ la 879—880 cu scopul, de a anatematiza ingerinţa Papeĭ în Bulgaria. Metropolitul Agaton, dupre atestările luĭ Lecvien (2) şi Dositeĭ (3), se subsemnéză « Ἀγαθὼν Μοράβων = Agaton al Moravelor. Pe acestŭ Agaton nicĭ kĭar D. Golubinski nu-lŭ admite, a fi Bulgarŭ de origine (4). De altă parte, Agaton nu este Metropolitŭ nicĭ al Moravieĭ; şi acésta, se póte constata prin doĕ argumente istorice. Antăiŭ, la anul 862 s. Metodie a începutŭ predica cuvêntuluĭ luĭ D-ḑeŭ la Moravĭ, ĭar de la 863 înainte el devine, cu aprobarea papeĭ Ioan VIII, Archiepiscopŭ al Moravieĭ, propriŭ ḑise (5); şi prin urmare în Moravia pre la anul 879 era archiepiscopŭ Metodie şi nu Agaton. Al doile, asupra Episcopilor din regatul Bulgaro-românŭ, pentru cuvêntul, că acestŭ regatŭ era sub jurisdicţiunea Imperatorilor, patriarchiĭ din Constantinupolŭ aŭ pututŭ să aibă o influenţă óre-care, şi tot-o-dată să pótĕ kĭema şi pre Agaton la sinodul din Constantinupolŭ, care se adunase cu scopul, de a lucra contra tendinţelor Papeĭ, şi kĭar de a anatematiza cele făcute de papĭ prin Bulgaria. In óre-ce cu Archiepiscopul Moravieĭ nu putea a-şĭ avea locul nicĭ una din aceste; fiind-că Moravia în puterea dreptuluĭ de creştinare prin s. Metodie şi Ciril a rĕmasŭ tot-dé-una sub jurisdicţiunea Papeĭ, şi kĭar cel ântăiŭ archiepiscopŭ al lor este confirmatŭ de Papa (6). Voind acum

(1) Iaffe Regesta No. 2357 (Golubinski очеркъ ист. церквей. pag. 34).
(2) Lequien Oriens Christ. II. 289. Asseman Callendaria III, 138.
(3) Dosith. Τόμος Χάρας pag. 34.
(4) Golub. Кратк. Очеркъ ист. цервей pag. 34—36.
(5) Дѣятелность свв. Кириллъ и Меѳодія ив. Пигулевскаго. pag. 9.
(6) Veḑĭ opera luĭ Pigulevski citată maĭ sus.

să dămŭ partea positivă a faptuluĭ, noĭ trebue să scimŭ, că Agaton al Moravelor este Metropolitul creştinilor din părţile, locuite de către Românĭ în modŭ specialŭ; şi kĭar nu e curiosŭ, că sub jurisdicţiunea acestuĭ Metropolitŭ se aflaŭ toţĭ Episcopiĭ din ducatele Românescĭ cele de dincóce de Dunărea şi cariĭ nu eraŭ sub Archiepiscopia Bulgară, séŭ acea de Tesalonicŭ. Acésta noĭ o ḑicemŭ cu atâta maĭ mult, când scimŭ, că pre la finele secuului al IX-le organizaţiunea eclesiastică era terminată şi prin ţĕrile, cum se numĭaŭ atuncĭ, barbarice; când în istorie nu întâlnimŭ la Românii din ducatele luĭ Geliu, Claudiu şi Mariu, de cât numaĭ Episcopĭ; când maĭ luămŭ în consideraţiune, că Serbia de astă-ḑĭ cu Sirmiul şi Margul vekiŭ eraŭ centrurĭ de activitate românéscă; şi când în fine ni maĭ aducemŭ aminte, că pre la finele secuului al IX-le viéţa Românilor de dincóce de Dunărea era sguduită de invaḑiunile Ungurilor, încă păgânĭ. Tóte aceste ḑicŭ raţionamente ne facŭ să admitemŭ şi noĭ opiniunea istoricilor celor maĭ reputaţĭ, că Morava séu Moravele (1) era oraşul de pre laturea dréptă a Dunăreĭ şi de la gura rîuluĭ Morava, adică Margul vekiŭ (2) şi că prin urmare Agaton al Moravelor, nefiind unŭ Metropolitŭ al Bulgarilor, dupre cum îlŭ recunósce şi D. Golubinski (3), ne fiind de altă parte nicĭ unŭ Metropolitŭ al Moravilor, cariĭ pre la acestŭ timpŭ avéŭ de Archiepiscopŭ pre st. Metodie, *el trebue să fi fostŭ Metropolitul Românilor din Dacia maĭ ales traĭană, cariĭ n'aŭ încetatŭ unŭ singurŭ momentŭ a se ţinea de ritul Bisericeĭ ortodocse, fŏrĕ ca tot-o-dată să încetese, de a-şĭ căuta independenţa lor şi kiar cea religiósă.*

Prin seculul al X-le noĭ găsimŭ în banatul Timişénŭ, séŭ cum l'amŭ numitŭ noĭ maĭ sus, în ducatul luĭ Claudiu şi specialminte în oraşul Mareşiu unŭ Episcopŭ ortodocsŭ, care dă permisiune duceluĭ Optum, ca să fundeze o monastere de bărbaţĭ, kĭar în oraşul Ma-

(1) Lecvien şi Dositheĭ, imitând practicalele sinoduluĭ, scriŭ numele oraşuluĭ Morava în pluralŭ; ḑicênd: τὰ Μοράβα séŭ, τῶν Μοῤῥάβων, şi acésta, credŭ, că imitând usul Românilor, cariĭ tot-dé-una punŭ numele localităţilor în pluralŭ; în óre-ce în autoriĭ profanĭ acest nume se găsesce tot-dé-una τὸ Μόραβον, adică în singularŭ.

(2) Schafaric (Древн. II, 1356) şi cu dînsul şi alţĭ istoricĭ, consumaţĭ în viéţa popórelor de la Dunărea, recunósce, că Moravele este vekĭul Margŭ.

(3) Golub. Очеркъ ист. цервей. pag. 34—36.

reşiul (1) Pre la anul 1005, din acéstă monastire, carea avea patronul s-luĭ Ioan botezătorul, se fundéză de către ducele Cinad o altă monastire la muntele, numitŭ maĭ pre urmă Leŭ, care se afla în împrejurimele oraşuluĭ Mereşiu, şi care monastere s'a fundatŭ pre numele s-luĭ martirŭ Georgie. Şi pentru maĭ multă kĭaritate a faptelor să estragemŭ aicĭ bucăţĭ din actele s. Gerhard, Episcopul Chanadieĭ, care, fiind de ritul Bisericeĭ papale, merită tótă încrederea, când el relatéză fapte, privitóre pre ortodocsia Românilor din Banatul timişénŭ : « Cu bine-cuvêntarea **Episcopilor grecĭ** (ortodocşĭ) construise (Optum séŭ Achtum) în cetatea Mareşiană unŭ monasteriŭ înkinatŭ s-luĭ Ioan botezătorul, şi aşĕdase într'însul unŭ egumenŭ cu călugĕrĭ de ritul grecescŭ . . . . » (2). Şi dupŏ ce autorul espune bătălia dintre Cinad şi Optum, şi arată cum Cinad în urmarea unuĭ visŭ face s-luĭ Georgie unŭ votŭ, promiţênd că-ĭ va zidi o monastere, décă-ĭ va ajuta să învingă pre Optum, adauge : « Apoĭ plecând de acolo (de la muntele Leŭ, unde Cinad făcuse votul), veni în cetatea Mareşiana, unde eraŭ călugĕriĭ grecĭ, cariĭ celebraŭ oficiile divine dupre ritul şi usanţele lor, ĭar **Episcopulŭ**, înţelegêndu-se cu Comitele Cinad, a strămutatŭ pre egumenŭ cu călugĕriĭ în locul Leŭ (Orozlan) şi monasteriul luĭ l-a datŭ Episcopuluĭ şi călugĕrilor, cariĭ aŭ şedutŭ tot în acelŭ locŭ, pĕnĕ când s'a făcutŭ monasteriul s-luĭ George » (3). Cu modul acesta, *în secului al X-le şi pre la începutul celuĭ al XI-le noĭ avemŭ în Panonia, locul cel maĭ românescŭ, unde nu esista altŭ elementŭ, afară de cel românescŭ,* **doĕ monastirĭ şi unŭ Episcopŭ**, *cariĭ, nefiind de origine bulgarĭ, nu eraŭ nicĭ unguri.*

Cestiunea Eparchiilor, pre care de ordinar le numescŭ ale Bulgarieĭ, ni presintă destul material, relativ la istoria Bisericeĭ Românilor. Chronicariĭ bizantinĭ în genere, precum şi autoriĭ eclesiasticĭ greco-latinĭ numescŭ tóte Eparchiile, fundate în Dacia luĭ

(1) Magazinul ist. A. T. Laurean T. I. pag. 226. Oraşul Mareşŭ era pre rîul de asemine numire. El din descripţiunea istorică se vede a fi fostŭ capitala ducatuluĭ luĭ Optum şi aicĭ acest duce, séŭ maĭ drept rege românescŭ, îşĭ avea reşedinţa sa. Tot aicĭ Optum şĭa fundatŭ şi monastirea, despre care ni este vorba aicĭ.

(2) Acta s. Gerhardi, Episcopi Chanadiensis. Opera Ignatii C. de Battyan Eppi. Tranniae A. Carolinae. 1790 (Mag. ist. Laur. T. V., pag. 216—224).

(3) ibidem.

Aurelian, eparchiĭ ale Bulgarieĭ, şi pre basa acesteĭ nedistincţiunĭ, séŭ maĭ precis, profitând istoriciĭ slavĭ de acéstă confusiune etnografică, găsescŭ în ambele Mysiĭ, Thesalia, Macedonia şi în genere în Dacia aureliană numaĭ eparchiĭ bulgare. Trebue însĕ şi aicĭ să ne înarmămŭ de critica istorieĭ, şi cu modul acesta noĭ ne vomŭ convinge, că în Bulgaria aŭ fostŭ Eparchiĭ eclesiastice, unde elementul românescŭ, décă nu avemŭ încă probe din istorie categorice că a fostŭ dominătorŭ, apoĭ putemŭ să o afirmămŭ în modŭ positivŭ, că el era masa populalaţiuneĭ maĭ ales a celeĭ creştine.

Leon Alaţiu ni păstréză unŭ documentŭ fórte important în cât privesce începutul Eparchiilor eclesiartice, cunoscute sub numele de ale Bulgarieĭ, şi el, fundându-se pre unŭ autorŭ contimpuranŭ al faptelor, Nil Docsapatri, ni spune : « Ο μοίως τῇ Κύπρῳ ἐστὶν αὐτοκέφαλος, μὴ ὑποκειμένη τινὶ τῶν μεγίστων θρόνων, ἀλλ᾽αὐτεξουσίως ἀγομένη, καὶ ὑπὸ τῶν ἰδίων ἐπισκόπων χειροτονουμένη, καὶ ἡ Βουλγαρία μὴ οὖσα ἐξ ἀρχῆς Βουλγαρία· ὕστερον δὲ διὰ τὸ αὐτὴν ὑπὸ τῶν Βουλγάρων κυριευθῆναι λέγεται Βουλγαρία. Εμεινεν οὖν καὶ αὕτη αὐτοκέφαλος διὰ τὸ ὑπὸ βασιλικῆς ἐξουσίας, ἀποσπασθῆναι τῆς χειρὸς τῶν Βουλγάρων, ἤτοι τοῦ βασιλέως Κυροῦ Βασιλίου τοῦ Πορφιρογενήτου, καὶ μή ἀνατεθῆναι ποτὲ τῇ ἐκκλησίᾳ Κωνσταντινουπόλεως· διὸ καὶ ἕως τοῦ νυν ἡ Κύπρος καὶ ἡ Βουλγαρία ὑπὸ μὲν τοῦ βασιλέως λαμβάνουσιν ἐπισκόπους· χειροτονοῦνται δὲ οὗτοι ὑπὸ τῶν ἰδίων ἐπισκόπων, ὡς εἴρηται, καλοῦνται ἀρχιεπισκοπαὶ, ὡς αὐτοκέφαλοι· ἔχει δὲ καὶ ἡ Βουλγαρίαὲ πισκοπὰς πλείους τῶν τριάκοντα, ὧν ὑπερκάθηται ἡ πόλις Ἀχρὶς ἐν τούτοις, καὶ τὰ περὶ τούτων = De asemene Ciprului, este autocefală şi Bulgaria, carea **ne fiind de la începutŭ Bulgarie**, nu se supune la nicĭ unul din tronurile cele maĭ marĭ, ci se administréză independent, prin propriiĭ sĕĭ Episcopĭ. *Iar pre urmă, fiind că ea s'a cuceritŭ de cătrĕ Bulgarĭ*, **s'a numit Bulgaria**. A rĕmasŭ şi acésta autocefala, fiind că ea s'a smulsŭ din mâna Bulgarilor de cătrĕ puterea împĕrătéscă, adică a imperatorulĭ D. Vasilie Porfirogenitul, şi *nu s'a supusŭ nicĭ o dată Bisericeĭ de Constantinupolŭ*. Pentru care şi pĕnĕ acum Ciprul şi *Bulgaria îşĭ primescŭ pre episcopĭ de la imperatorul*. Se chirotonisescŭ însĕ acestia de cătrĕ Episcopiĭ propriĭ, precum s'a ḑisŭ, şi se numescŭ Archiepiscopĭ, ca nisce autocefalĭ.

Bulgaria are episcopĭ maĭ mult de treĭ-ḑecĭ, preste care predomină oraşul Achrida; şi aceste despre cele ḑise (pĕnĕ aicĭ) (1). Reflectând asupra acestuĭ loc din Docsapatri, nu vedemŭ noĭ óre în scurtŭ istoria Archiepiscopieĭ de Bulgaria? Nu se ḑice aicĭ, că Episcopiile, ce compunéŭ prin secului al IX-le X, XI XII-le, Archiepiscopia de Bulgaria, s'aŭ numitŭ ale Bulgarilor numaĭ pentru cuvêntul, că aceste locurĭ aŭ fostŭ cucerite de cătrĕ Bulgarĭ? Maĭ mult de cât atâta. Din acestŭ fragmentŭ noĭ maĭ vedemŭ, că Episcopiile din Bulgaria, precum şi tóte Metropoliile eĭ n'aŭ fostŭ nicĭ o dată sub tronul de Constantinupolŭ; şi continuând afi sub Achrida, Archiepiscopia înfiinţată de Iustinian I, precum şi în posiţiune escepţională, de afi cucerite de cătrĕ imperatorĭ prin puterea armelor, Eparchiile Bulgarieĭ aŭ avutŭ tóte drepturile, de a forma o Archiepiscopie autocefală şi independentă, carea maĭ pre urmă a predatŭ autocefalia sa tuturor Bisericilor şi Episcopiilor, ce aŭ compus'o. In fine, tot în acestŭ citatŭ al luĭ Docsapatri maĭ avemŭ şi numĕrul totalŭ al Eparchiilor, ce compuneaŭ pre atuncĭ Archiepiscopia, numită a Bulgarieĭ şi de unde se vede, că treceaŭ preste numĕrul de treĭ-ḑecĭ. Pentru noĭ noĭ însĕ aicĭ este importantŭ, ca să scimŭ, déca nu cum-va aŭ fostŭ şi Eparchiĭ, unde elementul creştinŭ era de origină românéscă.

Istoria pĕnĕ acum kĭar posede treĭ chrisóve, respectiv de Archiepiscopia de Bulgaria şi aceste chrisóve ni sûntŭ venite dela imperatorul Vasilie Bulgaro-ctonul (1019). Ele s'aŭ descoperitŭ de cătrĕ prea învĕţatul şi mult activul prelatŭ al Bisericeĭ ruse Prea Sânţitul Porfirie, Vicarul Metropolieĭ de Kievŭ şi s'aŭ găsitŭ în bibliotecele monastirelor din muntele Sinaĭ. In aceste documente, streine istorieĭ pĕnĕ la 1871, se descrie cu de amĕruntul în treĭ chrisóve tóte Episcopiile, ce trebue să compună Archiepiscopia de Bulgaria de pre timpul luĭ Vasilie Bulgaro-ctonul, adică din secului al XI-le, precum şi acelor precedenţi acestuĭa. Căcĭ prin

(1) Leonis Allatii de perpetua consensione lib. I, cap. XXV. § 4. — Atragemŭ atenţiunea lectorilor noştri în modŭ specialŭ asupra acestuĭ locŭ. Aicĭ sûntŭ pre scurt espuse tóte argumentele autocefaleĭ, şi ale Bisericeĭ nóstre, şi tot o dată principiul din Biserica ortodocsă, ca puterea civilă să aĭbă o autoritate óre-care şi asupra Bisericeĭ. Acésta anume a şi făcutŭ pre Biserica Rusieĭ maĭ în urmă, ca capul Statuluĭ să devină şi capul Bisericeĭ. Iar Germania de Nord luptă astă-ḑi tot pentru acestŭ principiŭ, care este cu totul opusŭ principiilor şi usantelor Bisericeĭ papale.

chrisovul al II-le, vorbind imperatorul despre Eparchiile, ce din uĭtare nu s'aŭ enumeratŭ prin cel dintăiŭ, se esprimă . . . . « ἀλλὰ πάσας τὰς βουλγαρικὰς ἐπισκοπὰς, ἅς ὑπὸ Πετρου τοῦ Βασιλέως καὶ τοῦ Σαμουὴλ ἐδεσπόζοντο καὶ κατείχοντο καὶ παρὰ τῶν τότε ἀρχιεπισκόπων, καὶ τὰ λοιπὰ ἅπαντα κάστρα, τὰ αὐτὰ θεσπίζομεν ἔχειν καὶ διακρατεῖν τὸν νυνὶ ἁγιώτατον ἀρχιεπίσκοπον = Ci tote Eparchiile bulgarice, care se stăpânĭaŭ şi se aflaŭ sub potestatea luĭ Petru imperatorul şi a luĭ Samuel (1) şi a Archiepiscopilor de atuncĭ, decrătămŭ, ca tóte aceste, precum şi restul de castele, să fie şi să se ţinĕ de cătrĕ Prea Sântul Archiepiscopŭ (2) ». Şi maĭ jos, specificând imperatorul una câte una Eparchiile ce compunŭ Archiepiscopia de Bulgaria, şi determinând cu precisiune prerogativele, acordate fie-caria Eparchiĭ, şi pentru ca nu cum-va Bisericile, compuse din creştinĭ de naţionalitatea nebulgară să se crédă nesupuşĭ Archiepiscopieĭ de Bulgaria, séŭ de Achrida, se esprimă : « Οὐ μόνον δὲ τὰς ἐξ ὀνόματος τεθεῖσας ἐπισκοπὰς ἔχειν θεσπίζομεν τὸν ἁγιώτατον ἀρχιεπίσκοπον Βουλγαρίας, ἀλλ' εἰ καὶ λοιπαὶ ὑπελείφθησαν διὰ λίθην μὴ ἐμφανισθεῖσαι καὶ τῶν Βουλγαρικῶν ὅρων ἐντὸς εἰσὶ, καὶ τούτας διακατέχειν, καὶ δεσπόζειν παρακελεύομεθα, καὶ ὅσα ἕτερα ὑπελείφθησαν κάστρα ἐκτὸς τῶν σιγιλλίων τῆς βασιλείας μοῦ ταῦτα πάντα κατέχειν τὸν αὐτὸν ἁγιώτατον ἀρχιεπίσκοπον, καὶ λαμβάνειν τὸ κανονικὸν αὐτῶν πάντων, καὶ τῶν ἀνὰ πάσαν Βουλγαρίαν Βλάχων . . . . . ὅσοι ἐντὸς Βουλγαρικῶν ὅρων εἰσὶ τιμᾶν δὲ αὐτὸν καὶ σέβεσθαι μεγάλως καὶ ἀκούειν τοῦ λόγου αὐτοῦ καὶ τῆς παραινέσεως = Decretămŭ, ca Prea Sântul Archiepiscopŭ al Bulgarieĭ să aĭbă nu numaĭ Episcopiile, înşirate pre nume, dar şi acele, care, nenumindu-se, s'aŭ lăsatŭ din uĭtare şi care sûntŭ în interiorul chotarelor bulgarice şi ordonăm, ca şi aceste să se ţinĕ şi să se stăpânĭascĕ, şi câte alte castele s'aŭ lăsatŭ din sigiliile nóstre (3), pre tóte aceste

(1) Petru este fiiul luĭ Simeon, şi nepotŭ de fiiŭ al luĭ Boris. Dupŏ Boris regatul Bulgaro-românŭ a trecutŭ la fiiul sĕŭ în 907 — Simeon, şi acesta a întinsŭ hotarele Regatuluĭ în respectul civilŭ şi a fundatŭ, séŭ maĭ drept a confirmatŭ, maĭ multe eparchiĭ eclesiastice. Fiiul luĭ Simeon, Petru, urmândŭ părinteluĭ sĕŭ în Regatŭ la 896, el n'a încetatŭ de a ţinea Regatul în aceaşĭ splendóre.

(2) Golubinski Краткій очеркъ ист. церквеи. pag. 258 — 263.

(3) Aicĭ este dişŭ sigiliu în locŭ chrisovŭ ; s'a esprimatŭ cu semnul pentru obiectul însemnatŭ.

să le ţină acestŭ Prea Sântŭ Archiepiscopŭ, şi să ĭea dela dînşiĭ aceĭa, ce este canonicŭ, şi de la **Vlachiĭ** de prin tótă Bulgaria... câţĭ sûntŭ în interiorul chotarelor bulgarice, (toţĭ) să-lŭ onoreze şi să-lŭ respecteze fórte şi să asculte de cuvintele şi sfătuirile luĭ » (1). Din tóte aceste se vede, că Eparchiile Archiepiscopieĭ de Bulgaria, séŭ maĭ precis, ale Achrideĭ, nu eraŭ compuse numaĭ din creştinĭ de origine bulgară; ele se compunĭaŭ şi din Vlachĭ, cariĭ, cum am vĕdutŭ în decursul studiuluĭ nostru, eraŭ creştinĭ încă dela venirea lor pre la Dunărea. — Dar maĭ special.

Cu tótă lipsa de indicaţiunĭ istorice încât se atingea de Eparchiile eclesiastice, locuite de cătrĕ Românĭ, noĭ ajutaţĭ de critică vomŭ descoperi şi aicĭ maĭ multe Eparchiĭ, unde elementul românescŭ era predominătorŭ.

1. Eparchia Oiţelor, pre carea greciĭ aŭ numit'o Προβάτου séŭ Προβάτων, ĭar slaviĭ Овче поле. Din acéstă Eparchie la sinodul din Constantinupolŭ, ţinutŭ pre tinmpul luĭ Boris 879, aŭ luatŭ parte doĭ Episcopĭ-Leon al Προβάτ-elor séŭ Oiţelor şi Manuel al Προβάτ-uluĭ, séŭ al Oiţeĭ (2). Că în adevĕr a esistatŭ o asemine Eparchie eclesiastică, acésta se maĭ vede şi din catalogul Eparchiilor, cunossutŭ sub numele imperatoruluĭ Leon cel înţeleptŭ şi unde Eparchia Προβάτ-uluĭ este pusă sub Archiepiscopia Adrianupoluluĭ, séŭ cum se maĭ numesce el în acel catalogŭ, a Emimontuluĭ (3). Acum în Eparchia oiţelor, care de toţĭ istoriciĭ se pune între Varna şi Şumla nóstră de astă-ḑĭ (4), putéŭ pre timpul luĭ Boris să fie atâţa creştinĭ din Bulgarĭ, cariĭ să póţĕ avea unul séŭ doĭ Episcopĭ, ce ar fi pututŭ lua parte la sinodul din Constantinupolŭ, ţinutŭ la 879 pentru ca să anatematizeze pre papalĭ în totŭ aceĭa, ce făcéŭ eĭ prin Bulgaria? Noĭ ḑicemŭ, că nu; fiind că la acésta ne împinge Niceta Choniat, care, vorbind despre rescóla Românilor de sub imperatorul Isaac Angel din anul 1185, se esprimă în respectul Românilor din timpurile, ce ne ocupă, « că Barbariĭ dela muntele Emŭ, se nu-

(1) Golubinski locul citatŭ maĭ sus.

(2) Dosith. Τόμος Χάρας pag. 35.

(3) Σύνταγμα τῶν θείων καὶ ἱερῶν κανόνων Ράλλη şi Ποτλη vol. V. pag. 483. Atragemŭ atenţiunea lectorilor nostri asupra numireĭ Adrianupoluluĭ de Αἱμιμόντου, adică a *munteluĭ*-Emŭ. Şi acésta probéză influenţa romanismuluĭ şi kĭar în respectul numirilor de localităţĭ.

(4) Golub. краткій очеркъ ист. церквей. pag. 53—56.

mĭaŭ Myşĭ, ĭar acum se kĭamă Vlachĭ» (1). Cu modul acesta, noĭ acum putemŭ să afirmămŭ kĭar, că *Eparchia Oiţelor era compusă din creştinĭ de naţionalitate românéscă*, şi acésta o ḑicemŭ fundându-ne pre relatările luĭ Choniat, şi pre numirea Eparchieĭ, carea îşĭ are originea în ocupaţiunea de predicţiune şi putemŭ să o numimŭ şi esclusivă de pre atuncĭ a Românilor, adică pascerea oilor.

2. Eparchia Delvetuluĭ séŭ Δελβετοῦ. Aicĭ dupre mărturia luĭ Lecvien (2) se aflaŭ creştinĭ cu Episcopul lor încă mult 'naintea luĭ Boris. S. Teofan ḑice, că pre timpul luĭ Crum, Episcopul loculuĭ a fostŭ strămutatŭ de cătrĕ acesta la Dunărea (3), ĭar Lecvien în locul citatŭ adauge, că în Delvetŭ scaunŭ episcopalŭ datéză din cea maĭ adûncă anticitate. Dositeŭ ni maĭ spune, că Episcopul Delvetuluĭ — Simeon la 879 aŭ luatŭ parte la sinodul din Constantinupolŭ, care era ţinutŭ cu scopul, de a confirma ortodocsia cea tresaltată de cătrĕ papalĭ (4). Că acéstă Episcopie nu este o Episcopie Bulgară, despre acésta nu maĭ rĕmâne nicĭ o îndoială. Şi noĭ sûntemŭ în totŭ dreptul a presupune şi kĭar a afirma, că, fiind Delvetul în apropierea Eparchieĭ Oiţelor, la pólele munteluĭ Em, *cel puţin creştinii din acéstă Eparchie trebue să fi fostŭ românĭ de origine.*

3. Archiepiscopia de Achrida. Localităţile, ce compunéŭ acéstă archiepiscopie pre timpul luĭ Basiliu Bulgaro-ctonul 1019, eraŭ: Achrida, Prespa, Mocrul şi Kicévul, care tóte se află în jurul laculuĭ, cunoscutŭ în anticitate cu numirea de Lichnida, séŭ Achrida. Pre lôngă aceste Cedrin ni maĭ spune, că David, fratele regeluĭ Samuel al Bulgaro-Românilor, a fostŭ ucisŭ de Vlachiĭ, ce locuĭaŭ Prespa, Castoria şi împrejurimele lor (5); ĭar Niceta Chroniatŭ populéză cu Vlachĭ maĭ tótă Tracia (6). Déca maĭ luămŭ încă în consideraţiune, că în Achrida aŭ esistatŭ creştinĭ cu mult maĭ 'naintea luĭ Justinian I, şi acésta a ridicatŭ pre Episcopul Achrideĭ la rangul de Archiepiscopŭ; că pre timpul luĭ Boris la sinodul din 879 a luatŭ parte Episcopul Achrideĭ Gavriil, care, se înţelege, că încă

(1) Nicetae Choniatae de Isaacio Angelo lib. I cap. IV. fine.
(2) Lequien. Oriens Christ. I, 1183.
(3) Theoph. Chronographia (ediţ. Bonn. 1839) I pag. 772.
(4) Dosith. Τόμος Χαρᾶς pag. 35.
(5) Georgii Cedrini Hist. Compend. (ediţ Bonn). 1839 pag. 435.
(6) Nic. Choiatae. Urbs capta. (ediţ. Bonn 1835) pag. 808—817.

nu putea să fie Bulgarŭ de origine; ḑicŭ, dupŏ tóte aceste atestaţiunĭ, noĭ nu putemŭ, să maĭ admitemŭ, că Archiepiscopia, pre care Basiliu Bulgaro-ctonul o numesce a Bulgarieĭ, era o archiepiscopie, destinată numaĭ pentru poporul bulgarŭ, pre care ilŭ subjugase' pĕnĕ alŭ nimici. Din contra, *noĭ în Archiepiscopia de Archrida vedemŭ maĭ mult unŭ centru eclesiasticŭ, comunŭ tuturor popórelor acum creştine din ambele Daciĭ.* Şi cu acésta numaĭ noĭ ne şi putemŭ esplica modul, cum Româniĭ şi kĭar de pre timpul luĭ Stefan cel mare ţinŭ aşa de mult la Achrida, ca la centrul lor eclesiasticŭ (1).

4. Eparchia Castoria. Dupre chrisóvele luĭ Basiliu Bulgaro-ctonul în acéstă Eparchie eclesiastică întraŭ oraşele Castoria, Curest, Colonia, Deavoli, Vooza şi Mora. Tóte aceste oraşe, ce compunéŭ Eparchia Castoria, se aflaŭ situate în apropierea Achrideĭ (2), şi ele pentru noĭ aicĭ aŭ importanţă, căcĭ, dupre atestările luĭ Cedren şi Choniat, creştiniĭ acesteĭ Eparchiĭ eraŭ de origine Românĭ (3).

5. Eparchia Bitolieĭ. Aicĭ dupre chrisóvele luĭ Basiliu Bulgaro-ctonul întraŭ oraşele Pelagonia, Prilep, Devretŭ şi Veles. Acéstă Eparchie se află în rôndŭ cu a Achrideĭ (4), şi noĭ credemŭ, că décă astă-ḑĭ kĭar Bitolia se póte considera, ca o Eparchie românéscă, unde elementul românescŭ este predominătorŭ, apoĭ acésta cu atâta maĭ mult trebue să fi fostŭ atuncĭ, când Bitolia nu încercase atâtea nenorocirĭ istorice, care aŭ venitŭ asupra eĭ dupŏ timpurilie luĭ Basiliu Bulgaro-ctonul.

6. Eparchia Belgraduluĭ. Trebue să scimŭ, că oraşe cu asemine numire se găsescŭ în Dacia luĭ Aurelian doĕ. Unul este Belgradul din Albania, care se maĭ numesce Gradiţa, Glaventin şi Biserica albă, şi al doile este Belgradul Serbieĭ de astă ḑĭ, care se presupune a fi vekĭul Singidon. Noĭ întorcênd privirile nóstre asupra Belgraduluĭ din Serbia de astă-ḑĭ, atragemŭ privirile lectorilor noştri asupra opiniuneĭ D-luĭ Golubinski, care crede, că pĕnĕ la 1019 în Belgrad, n'a esistatŭ o Episcopie eclesiastică; şi acéstă opiniune

(1) Veḑĭ Documentul, la care aĭcĭ facemŭ alusiune, în Magasinul istoricŭ al D. A. T. Laurian T. I, pag. 277.

(2) Golub. краткій Очеркъ ист. церквей pag. 58—59.

(3) Ibidem.

(4) Golub. opera citată pag. 61.

D-luĭ o fundéză pre aceĭa, că despre Eparchia Belgraduluĭ nu se face menciune în chrisóvele luĭ Basiliu Bulgaro-ctonul (1). Dar noĭ nu trebue să scăpămŭ din vedere, că Basiliu Bulgaro-ctonul prin chrisóvele séle reguléză Eparchiile, ce întraŭ în Bulgaria, acum cucerită de dînsul; în óre-ce Belgradul din Albania n'a fostŭ nicĭ o dată sub potestatea regilor Bulgaro-Românĭ. Cât însĕ se atinge de Belgradul de pre rîul Sava, adică vekĭul Singidon, apoĭ despre acésta noĭ acum scimŭ, că el a fostŭ încă din cea maĭ adâncă anticitate şi pĕnĕ prin secolul al XI-le el s'a aflatŭ sub potestatea unor ducĭ românescĭ, carĭĭ n'avéŭ aface cu regiĭ Bulgaro-Românĭ. In fine, că pre la aniĭ dela Christos 1000 Belgradul se afla în puterea luĭ Optum (2), ĭar la 1078 el cade sub dominaţiunea Ungurilor (3). Şi aceste sûntŭ cuvintele pentru care Belgradul nu se găsesce în chrisóvele luĭ Basiliu Bulgaro-ctonul, şi nu că în Belgrad n'a asistatŭ Episcopie.

Noĭ pĕnĕ acum am vĕḑutŭ, că încă din ceĭ ântăĭ anĭ aĭ creştinătăţeĭ în Singidon a esistatŭ o Episcopie, şi în decursul studiuluĭ nostru amŭ arătatŭ cum Singidonul a fostŭ unŭ centru maĭ ne'ntreruptŭ de viéţă românéscă, atât în sensul religiosŭ, cât kĭar şi politicŭ. Lecvien (4) şi Dositeŭ (5) nĭ-aŭ spusŭ, că la sinodul din Constantinupolŭ 879 a luatŭ parte Agaton Metropolutul Moravelor, şi că prin urmare, Românĭĭ de prin secolul al IX-le din Serbia de astă-ḑĭ avéŭ o Archiepscopie cu mult 'naintea luĭ Basiliu Bulgaro-ctonul 1019. De altă parte imperatorul Româno-Bulgarilor Calian din al doile regatŭ Româno-Bulgarŭ printr'o epistolă a sa cătrĕ papa Inocenţiu III din 1204 ni spune, că în Serbia de astă-ḑĭ şi parte din Panonia vekĭe aŭ esistatŭ pre timpurile anterióre luĭ cincĭ Eparchiĭ eclesiastice (6). Tóte aceste ni demunstră, că Eparchia Belgraduluĭ, esistândă pre timpul luĭ Basiliu Bulgaro-ctonul, n'a întratŭ în Archiepiscopia de Bulgaria, ca ceĭa ce nu se putea

(1) Golub. краткій очеркъ ист. церней. pag. 69.

(2) Acta s. Gerhardi Episcopi Chanadienses. opera Ignatii C. de Battyan Eppi. Tranniae A. Carolinae 1790.

(3) Fessler Geschichte von Ungarn ed. II. T. I, pag. 157, 232, şi 233.

(4) Lequien Oriens Christianus II, pag. 289. Asseman Callendaria III. 138.

(5) Dosith. Τόμος Χαρᾶς. pag. 34.

(6) Teiner. Monumenta slavorum Mesidionalium T. I. pag. 90 Migne Patrolog. T. CCXV. pag. 291.

estinde preste limitele fostuluĭ regatŭ Bulgaro-Românŭ, şi de altă parte, şi pentru cuvêntul, că în Moravele era unŭ Metropolitŭ séŭ Archiepiscopŭ, în a căruĭa juridicţiune nu putea să între Archiepiscopulŭ de Bulgaria, ce era cu reşedinţa în Achrida.

De şi noĭ aicĭ amŭ putea, ca să maĭ adaogimŭ esemple, în cât privesce originea creştinilor din Eparchiile Bulgarieĭ, ajungŭ însĕ aceste fapte istorice, pentru ca să ne convingemŭ, că Eparchiile eclesiastice ale Bulgarieĭ în numĕrŭ de preste treĭ-ḑecĭ nu aŭ fostu tóte compuse din creştinĭ, cariĭ eraŭ de origine Bulgară. Elementul românescŭ în respectul vieţeĭ eclesiastice s'a aflatŭ cu Bulgariĭ în acelęşĭ raporturĭ, în care eĭ eraŭ şi în privinţa vieţeĭ politico-sociale. Formând unŭ regatŭ comunŭ, eĭ aŭ trebuitŭ să aĭbă şi o Archiepiscopie Bulgaro-Românéscă, unde prelaţiĭ eĭ din necesă trebuéŭ să fie maĭ ales Românĭ, ca naţiunea cea maĭ cultă şi maĭ esperimentată în ale creştinismuluĭ. Dar acésta se va proba în viitorŭ de cătrĕ istorie, şi noĭ aicĭ trecemŭ la alte fapte istorice, din care vomŭ putea vede ĭarăşĭ, că elementul românescŭ de la Dunărea şi kĭar în respectul Ungurilor n'a avutŭ numaĭ unŭ rolŭ pasivŭ, cum voĭescŭ să-lŭ presinte uniĭ din autoriĭ streinĭ.

Precum Roma păgână şi Atena veke îşĭ formulase teoriile lor de Statŭ, şi ḑicéŭ Atenieniĭ, că totŭ celŭ, ce nu este elenŭ, este barbarŭ, şi Romaniĭ totŭ celŭ, ce nu este cetăţénŭ romanŭ, este sclavŭ, tot astŭ-felŭ se întâmplară cu Roma nouă, precum şi cu cea veke prin secelul al X-le al creştinismuluĭ. La Roma şi Constantinupolŭ în acestŭ timpŭ era concentrată tótă viéţa politică prin escelenţă, şi aceste doĕ capitale cu patriarchiĭ lor eraŭ singurele în dreptŭ a distribui titlurile de nobleţă, şi maĭ ales pre cele de regĭ şi imperatorĭ. Credinţa acum era rĕspanditĕ şi printre barbarĭ, că corona regală se póte primi numaĭ dela Roma şi Constantinupolŭ, ĭar condiţiunea indispensabilă pentru acésta era religiunea creştină. Bulgaro-Româniĭ la începutul jumătăţeĭ a doa a secululuĭ al IX-le avéŭ creştinismul, lor însĕ li maĭ lipsĭa patriarchia, şi pentru acésta şi vedemŭ pre Boris adresându-se când la Constantinupolŭ şi alte-orĭ la Roma nu pentru titlul de rege, pre care acum el în persóna sa cel puţin îlŭ avea, dar maĭ mult pentru patriarchie, adică pentru acea autoritate eclesiastică, carea ar fi pututŭ şi în viitorŭ să-ĭ mijlocéscĕ dela D-ḑeŭ titlul doritŭ, séŭ dupre espresiunea D-luĭ Fili-

pid «împĕrăţia înkipuită». Boris cere Patriarchŭ dela Roma nouă, şi sinodul din Constantinupolŭ, adunatŭ la 861, îĭ respunde, dupre cum am vĕdutŭ maĭ sus, că provinciile Bulgarieĭ sûntŭ provinciĭ ale coroneĭ imperiale şi că Episcopiĭ lor trebue să fie numiţĭ de cătrĕ Imperatorul. Pre la 868 Boris cu aceĭaşĭ cerere se adreséză la Papa Nicolaŭ, şi acesta îĭ respunde, promiţêndu-ĭ, că-ĭ va da, déca nu Patriarchŭ, apoĭ numaĭ de cât Archiepiscopŭ séŭ Metropolitŭ (1). O atitudine, décă nu identică, apoĭ cel puţin analogă, ţinŭ şi cialalţĭ conductorĭ aĭ tuturor popórelor dela Dunărea, şi kĭar Românii, cum vomŭ vedea în ultima epochă de studiu, ce ni prestă, prin principiĭ lor Petru şi Asan s'aŭ adresatŭ tot pentru titlul de Imperatorŭ séŭ Rege la Papa Inócenţiu III. Dar pĕnĕ atuncĭ să întórcemŭ atenţiunea nóstră asupra Sêrbilor, Horvaţilor şi maĭ ales a Ungurilor, cariĭ ne importéză într'unŭ modŭ maĭ specialŭ în studiul nostru de acum.

Sêrbiĭ şi Horvaţiĭ, stabilindu-se pre locurile dela Dunărea, se decidŭ a primi creştinismul, şi eĭ nu se mulţumescŭ cu doctrinele creştinismuluĭ, rĕspândite acum la popórele, cu care colocuĭaŭ, şi nicĭ nu se supunŭ bucuroşĭ autorităţilor eclesiastice, acum stabilite. Eĭ pentru acestŭ scopŭ se adreséză la Constantinupolŭ, şi principiĭ lor între altele capătă şi titlul de patriciĭ (2). De altă parte, Geula, principele Ungurilor, la 948 supune coróneĭ ungarice, séŭ maĭ drept, potestatea Ungurilor, pre toţĭ duciĭ românescĭ din vekea Panonie şi îşĭ întinde dominaţiunea sa preste întregŭ ducatul luĭ Optum, care ajungea pĕnĕ la Vidinul de astă-ḑĭ. El pre lôngă aceste maĭ avea sub potestatea sa şi tóte elementele, necesare pentru a se face creştinŭ, şi cu tóte acestea Geula se adreséză pentru creştinarea la Constantinupolŭ. Cedrin şi cu Zonara ni spunŭ, că Geula, mergênd la Constantinupolŭ pentru a se boteza, şi avênd de naşŭ pre imperatorul Constantin, *el a dusŭ cu sine pre unŭ monachŭ anume Ieroteĭ, renumitŭ pentru eusevia luĭ* (3). Şi pentru ca să confirmămŭ şi maĭ mult cele ḑise de noĭ aicĭ, să estragemŭ şi din Dositeĭ locul, privitorŭ pre acestŭ evenimentŭ. «εἶτα καὶ Γύλας, ἄλλος ἀρχιγός

(1) Responsa ad consulta Bulgarorum No. LXXII.
(2) Georgii Cedreni, Compend Hist. ad an. 35 Constantini VIII.
(3) Cedren, locul citatŭ. Ioannes Zonaras în analibus lib. XVI, No. 21.

Οὔγγρων ἔρχεται, καὶ βαπτίζεται καὶ αὐτὸς, τῶν ἴσων ἀξιωθεὶς καὶ δορεῶν καὶ τιμῶν. Καὶ Ιερόθεον, ἄνδρα τίμιον ὁ Θεοφύλακτος Οὐγγρίας, ἐπίσκοπον χειροτονεῖ, καὶ πέμπει, ὅς ἐκεῖ πολλοὺς εἰς τὴν εὐσέβειαν ὡδήγησε . . . = Apoĭ vine şi Ghila, altă căpetenie a Ungurilor, şi se boteză şi el, *învrednicinduse de acelésĭ darurĭ şi onorurĭ.* Şi pre Ieroteĭ, bărbatŭ de onóre, Teofilact îlŭ chirotonisesce Episcopŭ al Ungarieĭ şi îlŭ trămite, care a condusŭ acolo pre mulţĭ la eusevie (1). Acestŭ faptŭ istoricŭ, şi în special ducerea luĭ Geula la Constantinupolŭ cu monachul Ieroteĭ nu ne póte pre noĭ óre autoriza, ca să tragemŭ conclusiunea, că şi Ungurii cu creştinarea lor se află în acelésĭ raporturĭ cu Românii, în care noĭ amŭ vĕḑutŭ, că aŭ fostŭ şi Bulgariĭ? Monachul Ieroteĭ, dusŭ de Geula la Constatinupolŭ, ca să fie chirotonisitŭ Episcopŭ, déca nu era din monastirea, aflată în oraşul Mureşiu, apoĭ el trebue să fi fostŭ din clerul Bisericilor românescĭ, care pre acele timpurĭ eraŭ singure organizate cu tóte elementele lor constitutive. Cu alte vorbe, **Românii din Panonia aŭ unŭ rolŭ activŭ în respectulŭ Ungurilor**, *şi primele seminţe ale creştinismuluĭ în Ungaria aŭ fostŭ rĕspândite prin creştiniĭ dintre Românĭ.*

Să reîntórcemŭ acum privirile nóstre asupra a totŭ, ce noĭ pĕnĕ acum am ḑisŭ în epocha de studiŭ, ce amŭ trecutŭ. In respectul întindereĭ lor, noĭ amŭ vĕḑutŭ, că în óre-ce în epocha precedentă Românii se întindéŭ de la Sirmiul vekiŭ, ca dintr'unŭ centru, şi ca nisce raḑe, spre Méḑă-ḑi şi maĭ mult pre laturea stângă a Dunăreĭ spre Rĕsăritŭ, acum ḑicŭ, **în acéstă epochă de studiŭ** noĭ ĭ-amŭ vĕḑutŭ, **spre Méḑă-nópte întinḑêndu-se în formă de staturĭ, legate unul de altul, şi întinse pĕnĕ preste Transilvania, ĭar spre Méḑă-ḑi şi Rĕsăritŭ fiind preseraţĭ prin Myşiĭ, Thracia şi Macedonia, eĭ ajungéŭ**

(1) Dosith, cart. VII, cap. XIX, §. 3. Atragemŭ atenţiunea lectorilor noştri asupra faptuluĭ, că Teofilactŭ, care a chirotonisitŭ pre Ieroteĭ, este Patriarchul de Constantinupolŭ De altă parte, Dositeĭ nu redă cu fidelitate faptul, dupre cum ni-lŭ conservă Cedrin şi Zonara. Dositeĭ, ca să pótĕ ajunge la conclusiunea, că şi Biserica Ungarieĭ, datorindu-şĭ înfiinţarea eĭ Bisericeĭ de Constantinupolŭ, lasă acea parte din evenimentŭ, unde se spune. că Ieroteĭ a fostŭ dusŭ de cătrĕ Geula la Consaantinupolŭ, pentru că, cu modul acesta se pótĕ deduce, că Biserica Ungarieĭ trebue să deprinḑĕ de cea de Constantinupolŭ, pentru cuvêntul, că ea datoresce acestia înfiinţarea celeĭ întâĭ Episcopiĭ.

pănĕ la Marea négră și trecéŭ preste Thesalonic. Și în óre-ce viéța lor politică de maĭ nainte era limitată maĭ mult în cea socialo-religiósă, aicĭ, noĭ ĭ-amŭ vĕḑutŭ, că Românii avênd și o viéță politică, propriŭ ḑisă, întrunĭaŭ tóte condițiunileĭ vieţeĭ politice, posibile lor pre acele timpurĭ. **Eĭ avéŭ duciĭ lor românescĭ în ducatele din stânga Dunăreĭ, și luptaŭ cu Ungurii pentru viața politică, ĭar îndrépta fluviuluĭ îșĭ împăr, țiaŭ viéța politică cu Bulgarii, regulându-se cu acestia în cât se atingea de persónele regilor și admițênd regĭ dintre Bulgarĭ și alte-orĭ dintre Românĭ.** Viéța însĕ religiósă la Românĭ, ca și la tóte popórele Evuluĭ meḑiu, a avutŭ în acéstă epochă rolul cel maĭ mare. Vĕḑênd, că viéța și independența politică este greŭ de susținutŭ în fața Ungurilor și a Bizantinilor cotropitorĭ, eĭ se gândescŭ la miḑlócele, prin care ar putea avea independența religiósă. **Tinḑênd ne'ncetat la a vea o Biserică neatârnată de tronurile de la Roma și Constantinupolŭ, eĭ se supunŭ bucuroșĭ Archiepiscopieĭ de Achrida, cerênd când de la Roma și alte-orĭ de la Constantinupolŭ Patriarchŭ, séŭ cel puțin Archiepiscopŭ.** *Cedându-se Româno-Bulgarilor, noĭ amŭ vĕḑutŭ, independența eclesiastică nu sub forma de Patriarchie, dar numaĭ de Archiepiscopie, și ficsându-se reședința acesteĭ Archiepiscopiĭ nu în centrul vieţeĭ lor politice, dar la estremitatea Statuluĭ lor, în Archrida, Românii și Bulgarii tot pentru neatârnarea lor aŭ trebuitŭ să cedeze unuĭ elementŭ de cultură cu totul eterogenŭ naționalităţeĭ lor,* **și inventând literele cirilice, eĭ aŭ acceptatŭ limba slavonă, ca mijlocŭ pentru o cultură separată și neconfundabilă atât cu cultura bizantină, cât kĭar și cu cea papală, ce devenisă acum schismatică.** Aceste sûntŭ privirile generale, resultate din faptele, espuse în epocha de la 668 pănĕ la 1185. Viéța Romanilor din timpiĭ următorĭ pănĕ la Radul Negru, și specialminte acea religiósă, se va desfășura în epocha următóre și ultimă a studiuluĭ nostru.

In fine cu studiul nostru am ajunsŭ pĕnĕ în faça epoceĭ ultime a istorieĭ religióse a Românilor, ce nĭ-amŭ propusŭ să urmărimŭ. Regatulŭ Româno-Bulgarŭ, înfiinţatŭ de fraţiĭ Petru şi Asan la anul mântuireĭ 1185, va fi punctul nostru de plecare în acéstă epochă, iar începutul secululuĭ al XV-le ni va servi, ca terminŭ ultimarŭ în studiul nostru. Noĭ sûntemŭ decişĭ, ca să ne oprimŭ aicĭ, fiind că viéţa politico-religiósă a Românilor de la acestŭ terminŭ devine cunoscută, şi chronicariĭ nostri presintă datele istorice destul de lămuritŭ. Tot-o-dată anticipămŭ a spune lectorilor nostri, că în acéstă epochă, vorbind despre regatul de preste Dunăre, înfiinţatŭ de Petru şi Asan, îlŭ vomŭ numi Româno-Bulgarŭ; şi acésta pentru preponderanţa elementuluĭ românŭ din viéţa politico-religiósă a Românilor şi Bulgarilor din al doile regatŭ al lor.

Nu maĭ puţin sûntemŭ datorĭ, ca să prestabilimŭ şi planul de studiu al acesteĭ epoce, şi să o spunemŭ, că lectoriĭ noştri vorŭ găsi acelaşĭ modŭ de espunere al materiilor. Vomŭ începe maĭ ântâiŭ cu o delimitaţiune geografică a elementului românŭ de pre ambele laturĭ ale Dunăreĭ, arătând pre unde anume se întindea viéţa politico-religiósă a Românilor din secului al XII pĕnĕ la al XV-le; dupŏ acésta, vomŭ căuta, ca să skiţămŭ şi viéţa politico-socială a elementuluĭ românescŭ din ambele Daciĭ; pentru că numaĭ astŭ-felŭ póte deveni înţelésă viéta lor religiósă, scopul studiuluĭ, ce urmărimŭ.

Munteluĭ Emŭ, ca şi Carpaţilor, Româniĭ li datorescŭ conservaţiunea, precum şi viéţa lor. Preste Dunăre, şi anume în muntele Emŭ, Româniĭ la anul 1185 şi ceĭ următorĭ fundéză unŭ regatŭ, care maĭ pre urmă a ajunsŭ, ca să impunĕ respectŭ Imperiuluĭ bizantinŭ, să fie recunoscutŭ de cătrĕ statele europiene, esistânde prin secului al XII şi pĕnĕ la al XV-le, şi să se estindă prin tótă Mysia, să ajungĕ din marea Neagră pĕnĕ la Adriaţica şi cu posesiunile luĭ din Tracia să amerinţe klar capitala Imperiuluĭ bizantinŭ. Regatul Româno-Bulgarŭ din secului al XII-le, care se maĭ numesce şi al doile, s'a fundatŭ, de cătrĕ treĭ fraţĭ de origine românĭ, numiţĭ Asan, Petru şi Ioan, şi în scurtŭ timpŭ a devenitŭ, ca să ocupe totŭ terenul, cunoscutŭ astă-dĭ cu numirea de Bulgaria cea veke. Şi fiind-că caracterul acestuĭ regatŭ maĭ mult românescŭ se

dispută şi se contestă de cătrĕ uniĭ din istoricĭ, de aceĭa noĭ aicĭ, maĭ 'nainte de a determina chotarele luĭ, să facemŭ, ca autoriĭ bizantinĭ, precum şi alţĭ contimpuranĭ să vorbéscĕ eĭ despre înfiinţarea acestuĭ regatŭ cu caracterŭ curatŭ-românescŭ, şi să ni arate şi originea fraţilor Asan, Petru şi Ioan.

Maĭ întâiŭ Niceta Choniat, vorbind despre nunta imperatoruluĭ Isaac Angel cu fiĭca regeluĭ Ungarieĭ — Bela III. spune: «Καὶ ἔλαθε διὰ σμικροπρέπειαν καὶ ἄλλας μὲν πόλεις καλαμησάμενος, αἳ κατ᾽ Αγχίαλον συνῳκίζοντο, ἑαυτῷ δὲ μάλιστα καὶ Ρωμαίοις ἐκπολεμώσας, τοὺς κατὰ τὸν Αἶμον τὸ ὄρος βαρβάρους, οἵ Μυσοὶ πρότερον ὠνομάζοντο, νυνὶ δὲ Βλάχοι κεκλήσονται. οὗτοι γὰρ ταῖς δυσχωρίαις πεποιθότες, καὶ τοῖς φρουρίοις θρασυνόμενοι ἅ πλεῖστά τέ εἰσι καὶ ὀρθὰ κατ᾽ ἀποτόμους κείμενα πέτρας, καὶ ἄλλοτε μὲν κατὰ Ρ΄ωμαίων ἐμεγαλαύχησαν, τότε δὲ πρόφασιν εὑρήσκοντες, ὅ δὴ λέγεται, Πάτροκλον τήν τῶν οἱ κείων θρεμμάτων ἀπαγωγὴν καὶ κάκωσιν ἑαυτῶν, ἐς ἀποστασίαν λαμπρὰν ἀνεσκίρτησαν. ἦσαν δὲ οἱ τοῦ κακοῦ πρωτουργοὶ καὶ τὸ ἔθνος ὅλον ἀνασείσαντες Πέτρος τις καὶ Ασαν, ὁμονογενεῖς καὶ ταυτόσποροι, οἵ καὶ μὴ δρῶντες τὴν νεωτέρισιν ἀπροφάσιστον προσίασι βασιλεῖ σκηνουμένῳ ἐν τοῖς Κυψέλλοις, αἰτούμενοι συστρατολογηθῆναι Ρωμαίοις καὶ διὰ βασιλείου γράμματός σφισιν βραβευθῆναι χωρίον τι βραχυπρόσοδον κατὰ τὸν Αἶμον κείμενον. Αλλ᾽ ἀπέτυχον τοῦ αἰτήματος· ἦν γὰρ ἡ θεία ἐπικρατεστέρα κίνησις. ὑπετονθόρυσαν οὖν ὡς παροφθέντες, εἰκαίως δὲ καὶ τὴν αἴτησιν ἐπανατεινάμενοι παρέπτυσάν τι καί ῥῆμα θερμότερον, τὴν ἀποστασίαν ὑπεμφαῖνον καὶ ὅσα, ἐπανιόντες οἴκαδε δράσουσι, καὶ τούτων μάλιστα ὁ Ἀσὰν ὁ καὶ θρασύτερος καὶ ὠμότερος, ὅς καὶ τύπτεται κατὰ τῶν προσώπων ἐπιταγῇ τοῦ σεβαστοκράτορος Ιωάννου, ἐπιπληχθεὶς εἰς ἀναίδειαν. Καὶ οἱ μὲν ἄπρακτοι οὕτως ἐπανῆλθον καὶ περιύβριστοι· ὅσα δὲ κατὰ Ρ΄ωμαίων οἱ ἀνοσιουργοὶ οὗτοι καὶ μιαροὶ διεπράξαντο, τίς ἂν ἐφίκοιτο λόγος, ἢ ποία διήγησις τοσαύτας κακῶν Ιλιάδας συμπεριλήψεται;= Şi (Isaac Angel) a făcutŭ pentru degradarea sa, ca să se tortureze (1)

(1) In privinţa tortunelor, despre care Choniat face numaĭ menţiune, George Acropolitul (Anniles cap 11) este şi maĭ esplicitŭ, când ţice: «Impĕrăţind în Constantinupol Isaakie şi murindu-ĭ femeea luĭ, a luatŭ pre cea menţionată de noĭ maĭ sus, de origine din Ungaria, fiind fiĭcă a capitenieĭ Ungurilor. Fiind-că era săse

şi alte oraşe, ce se află spre Anchial (1), şi să se rescóle contra luĭ şi maĭ ales a Romanilor (Bisantinilor) barbariĭ, ceĭ de pre la muntele Emŭ, pre cariĭ maĭ 'nainte îĭ numĭaŭ Myşĭ, ĭar acum se kĭamă Vlachĭ. Acestia, încredendu-se în dificultăţile terenuluĭ, şi basându-se pre fortereţe, de care sûntŭ (aicĭ) fórte multe, aşedate pre petre drepte şi rîpóse, s'aŭ lăudatŭ şi alte dăţĭ în contra Romanilor (Bizantinilor), ĭar atuncĭ găsind pretecstŭ, şi dicênd, că i s'a râpitŭ moşia părintéscă, cea pentru chrana familieĭ şi i s'a făcutŭ luĭ nedreptate, a săritŭ la o rescólă mare. Instigatoriĭ rĕuluĭ şi resculătoriĭ întreguluĭ némŭ eraŭ unŭ Petru óre-care şi Asan (2), de aceĭaşĭ seminţie şi născuţĭ din aceĭaşĭ părinţĭ, cariĭ, spre a nu face rescóla fŏrĕ de pretecstŭ, aŭ venitŭ la imperatorul, ce se afla în Kipsela şi aŭ cerutŭ, ca să intre în armata romană (bizantină) şi cu gramată împărătéscă să fie recompensaţĭ cu unŭ oraşŭ micŭ, ce se află Emŭ. Dar nu li s'a realisatŭ cererea; fiind-că era unŭ motivŭ fórte tare şi maĭ înaltŭ (3). Decĭ murmurând, ca respinşĭ, şi pre nedrept susţinênd cererea, aŭ eruptŭ ceva şi o vorbă maĭ îndrăznéţă, manifestând rescóla, şi câte aŭ să facă, ducêndu-se acasă; şi de acestea (dicea) maĭ ales Asan, ca cel maĭ îndrăzneţŭ şi maĭ necĭoplitŭ, şi care a fostŭ lovitŭ preste

---

facĕ nuntă şi tot-o-dată împĕrătéscă, trebuia cu acésta săse facĕ keltuelĭ maĭ pentru care din tótă téra Romanilor (Bizantinilor) se aduna oĭ, porcĭ şi boĭ. Dar fiind-că maĭ multe de aceste nutresce Bulgaria, de aceĭa de la dînsa s'aŭ cerutŭ şi maĭ multe etc.»

(1) Anchialul era unŭ oraşŭ de pre malul vesticŭ al măreĭ Negre, în Tracia (vedĭ Μελετίου Γεωγραφία pag. 438).

(2) Choniat aicĭ nu face menţiune, de cât de ceĭ doĭ fraţĭ, cariĭ, dupre cum se vede, aŭ făcutŭ rĕscóla şi aŭ întemeĭatŭ şi regatul Româno-Bulgarŭ. Dar, că aceştĭ fraţĭ aŭ fost treĭ la numĕrŭ, adecă Asan, Petru şi Ión, séŭ maĭ drept, Ioniţă, acésta se vede din maĭ multe documente şi sprecialmiute şi din altŭ locŭ la Niceta Choniat, (De Alexio Isaacii Angeli fr. Lib I, cap. VI.) unde se dice: «Iar domnia Vlachilor căută spre Ioan, al treile din fraţĭ». Se înţelege, că Choniat spune acésta după ce istorisesce mórtea luĭ Asan

(3) Nu voĭesce Choniat să spunĕ motivul pentru care Isaac Angel n'a voitŭ să cedeze la imunităţile, cerute de Asan pentru oraşul seŭ, şi dice, că aceste motive sûntŭ fórte tarĭ şi kĭar divine (θεία). Dar cu tóte aceste, motivul celŭ sântŭ şi tare pentru Bizantinĭ, de a nuse aranja cu popórele, ce locuĭaŭ Imperiul şi care în realitate făceaŭ forţa luĭ, este cuprinsŭ în despreçul Grecilor câtrĕ alte popóre, pre care, dupre deprinderea veke, îĭ numiaŭ varvarĭ, precum şi în istoria bizantină-de unde se vede, că Grecĭĭ din Bizanţiu, păstrând numele numaĭ de Romanĭ, aŭ luptatŭ pre tóte căile contra acestuĭ elementŭ.

faţă din ordinul sevastocratoruluĭ Ión şi înculpatŭ în neruşinare. Şi cu modul acesta eĭ s'aŭ reîntorsŭ fŏrĕ de nicĭ unŭ resultatŭ şi cu totul insultaţĭ. Câte însĕ aceştĭ reĭ şi spurcaţĭ, în contra Romanilor (Bizantinilor) aŭ făcutŭ, ce voce ar putea să le spunĕ, séŭ ce espunere ar putea să îmbrăţişeze atâta amar de reutăţĭ?» (1) In urmarea celor dise de cătrĕ Choniat, omul celŭ maĭ influinte şi maĭ cunoscĕtorŭ de faptele timpuluĭ seŭ, (2) noĭ sûntemŭ datorĭ, să constatămŭ: ântăiŭ, *că elementul, ce a provocatŭ rescóla în Imperiul bizantinŭ din 1185, a fostŭ celŭ românescŭ, şi tot-acestŭ elementŭ, a fostŭ în capul regatuluĭ al doile al Românilor şi Bulgarilor*; (3) *de altă* parte, *că motivul acesteĭ rĕscóle, ce în resultatŭ a adusŭ înfinţarea regatuluĭ al doile Româno-Bulgarŭ, a fostŭ dorinţa, ce Asan a esprimatŭ cătrĕ Isaac Angel, de a obţinea independenţa unuĭ oraşŭ din muntele Emŭ, pre care Petru şi Asan îlŭ aveaŭ, ca moşie părintéscă.*

Nu era de ajunsŭ, ca săse umple sufletul luĭ Asan numaĭ de spi-

(1) N. Choniatae. De Isaacio Angelo lib. I cap. IV.

(2) Că în adevĕr. Choniat a fostŭ omul celŭ maĭ competentŭ în măteria, ce a scrisŭ, acésta se vede ântăiŭ din modul tractăreĭ materiilor şi apoĭ kĭar el singur despre sine mărturisesce acésta.

(3) Românismul şi nobleţa de sânge acestor treĭ fraţĭ, carĭĭ aŭ restabilitŭ regatul din cestiune, se probéză: ântăiŭ, prin scrisórea Papeĭ Inocenţiu al III cătrĕ Ioniţă, Imperatorul Românilor şi al Bulgarilor, unde dice: « Nos autem audito, quod de nobili urbis Romae prosapia progenitores tui originem traxerunt et tu ab eis et sanguinis generositatem contraxeris et sincerae devotionis affectum, quem ad sedem apostolicam geris quasi haereditario jure, jampridem te proposuimus et litteris et nuntiis visitare = Iarnoĭ auţind, că străbuniĭ tĕĭ îşĭ trăgeaŭ originea din nobila viţă a cetăţeĭ Roma şi tu de la eĭ aĭ moscenitŭ nobleţa sângeluĭ şi afecţiunea sincereĭ devoţiunĭ, pre carea o porţĭ cătrĕ scaunul apostolicŭ, ca unŭ dreptŭ, de ereditate, pentru acésta decĭ nĭ am propusŭ, ca să te visitămŭ cu scrisorĭ şi nunţiĭ». Insuşĭ Choniat, vorbind despre rescóla din cestiune a Românilor, distinge-fórte bine elementul românŭ de celŭ bulgarŭ, când se esprimă: «Carĭĭ maĭ 'nainte se numiaŭ Myşĭ, ĭar acum se kĭamă Vlachĭ» (N. Choniatae. De Isaacio Angelo lib. I, cap IV). Şi la acelaşĭ locŭ (cap. VI) Choniat ni maĭ spune, că Leon monăsteriotul, vorbind de rĕscóla Românilor, a disŭ: «Aşĭ dorĭ acuma de sufletul luĭ Basi iu Bulgaroctonul, care ar face cu Valachiĭ aceĭa, ce a făcutŭ şi cu Bulgariĭ». Şi tot acolo Choniat, spunĕnd de armata, cu carea Asan s'a servitŭ în resbelele séle cu Isaac Angel, adauge, că luptătoriĭ luĭ Asan eraŭ Sciţĭ, adecă Românĭ, cum vomŭ vedea din Valachia de astăţĭ. Infine Choniat, arătând şi tendinţele luĭ Asan respectiv de cucerile luĭ, se esprimă: «Şi nu doriaŭ, să-şĭ recapete numaĭ locurile lor şi să aĭbă administraţiunea numaĭ a Mysieĭ, dar şi locurile Romanilor (Bizantinilor) leaŭ vătămatŭ fórte mult, şi nu s'aŭ repausatŭ de locŭ, pĕnĕ ce s'aŭ unitŭ la unŭ locŭ, puterea Myşilor şi a Bulgarilor.

ritul resbunăreĭ şi al revoluţiuneĭ contra elementuluĭ dominătorŭ al Bizanţiuluĭ şi care asupria pre popóre prin totŭ felul de nedreptăţĭ. Luĭ Asan, pentru ca săşĭ realizeze murmurele din Kipsela, îĭ trebuia poporul, şi acestŭ poporŭ, cu care Asan a întreprisŭ fundarea regatuluĭ II Romăno-Bulgarŭ, eraŭ Romăniĭ. Choniat ni spúne şi mijlocul, cum populaţiunea română depreste Dunăre s'aŭ sculatŭ la apelul luĭ Asan, când dice: « Οἱ βλάχοι ὤκνουν τὰ πρῶτα καὶ ἀπεπήδων πρὸς τὴν ἀπόστασιν εἰς ἣν ἐνήγοντο πρὸς τοῦ Πέτρου καὶ τοῦ Ἀσάν, τὸ τοῦ πράγματος μέγεθος ὑφορώμενοι. Τῆς δὲ δειλίας ταύτης τοὺς ὁμογενεῖς ἀπάγοντες οἱ ταυτόαιμοι εὐκτήριον ἐδείμαντο οἶκον ἐπ' ὀνόματι Δημητρίου τοῦ καλλιμάρτυρος, εἰς ὃν πολλοὺς τῶν δαιμονολήπτων συνηθροικότες ἐξ ἑκατέρου γένους, αἱμωποὺς καὶ διαστρόφους τὰς κόρας, λυσιχαίτας, καὶ τἆλλα ἀκριβῶς διασώζοντας, ὁπόσα οἱ τοῖς δαίμοσι κάτοχοι διαπράτονται, τοιάδε τούτοις ἐνθουσιῶσιν ὑπετίθους φθέγγεσθαι ὡς ὁ θεὸς τοῦ τῶν Βουλγάρων καὶ τῶν Βλάχων γένους ἐλευθερίαν ηὐδόκησε καί τοῦ χρονίου ζυγοῦ ἐπένευσεν ἀπαυχένευσιν, οὗ χάριν καί τὸν χριστομάρτυρα Δημήτριον ἀπολιπεῖν μὲν τὴν θεσσαλονικέων μητρόπολιν καὶ νεὼν τὸν ἐκεῖ καὶ τὰς παρὰ Ῥωμαίοις διατριβὰς, ἐς δ' αὐτοὺς ἀφικέσθαι ὡς ἐπαρήξοντα καὶ συλλήπτορα τοῦ ἔργου ἐσόμενον. Ἀνακωχευόμενοι δὲ πρὸς βραχὺ οἱ παράφοροι οὗτοι, καὶ αἴφνης τὸ πνεῦμα πλεῖον συλλέγοντες, ἐπιληπτευόμενοι αὖθις διεσοβοῦντο καὶ ἐβόων ἐνθεαστικὸν καὶ διάτορον μὴ εἶναι τὸ ἀπὸ τοῦδε ἕδρας ἀκμήν, ἀλλ' ὅπλα μετὰ χείρας λαβεῖν καὶ Ῥωμαίοις ὀμόσε χωρεῖν, τοὺς δε γε συλλαμβανομένους κατὰ πόλεμον μὴ ζωγρεῖν, ἀλλ' ἀποσφάττειν καὶ κατακαίνειν ἀνηλεῶς, μηδ' ἐπὶ λύτροις ἀφιέναι, μηδ' ἐπικάμπτεσθαι μηδὲ γονυκλησίαις θηλύνεσθαι, ἀλλ' ὥσπερ τινὰς ἀδάμαντας πρὸς πάσαν ἀνενδότους εἶναι παρά κλησιν καὶ φθείρειν ἁπαξάπαντας τοὺς συλληφθέντας. ὑπὸ θεοπρόπων οὖν τοιούτων ὅλον τὸ γένος ἐξομιληθέντες τῶν ὅπλων ἅπαντες γίνονται. Καὶ ὡς αὐτίκα εὐημερήθη τούτοις τὰ τῆς ἀποστασίας, ἔτι μαλλον ἔθεντο τῇ ἐλευθερίᾳ σφῶν ἐπευδοκεῖν τὸν θεὸν.=Vlachiĭ la începutŭ se leneviaŭ şi fugiaŭ de rĕscóla, la carea îĭ îndemnaŭ Petru şi Asan, considerând greutatea lucruluĭ. Şi pentru ca să scape de acéstă frică pre conationaliĭ lor, fraţiĭ aŭ construitŭ pre numele s-luĭ Demetriu mareluĭ martirŭ unŭ templŭ măreţŭ, în care adunând mulţĭ îndemo-

nizaţĭ de ambele secsurĭ, cu okiĭ roşiĭ, cu luminile okilor împrăştiate, sbărliţĭ, şi dispunênd în totul şi de ţóte câte facŭ ceĭ ţinuţĭ de demonĭ, aŭ impusu acestora, ca să ḑicĕ astŭ-felŭ, că D-ḑeul naţiuneĭ Bulgarilor şi al Vlachilor a bine-voitŭ eliberarea lor şi a bine-cuvêntatŭ lepădarea jugululĭ secularŭ, pentru care şi martirul luĭ Christos Demetriu a părăsitŭ metropolia Thesalonicenilor şi templul de acolo, precum şi rĕmânerea la Romanĭ (Bizantinĭ), ca celŭ, ce are să fie sprijinitorŭ şi ajutătorŭ al lucruluĭ (acestuia). Maĭ reţinêndu-se puţin nebuniĭ aceştia, şi de o dată iritându-se maĭ mult cu spiritul, şi îndrăcindu-se din noŭ, se escitaŭ şi strigaŭ la arătare şi cu voce mare, de acum să nu sufere stăpânirea, dar să ĭea armele în mânĭ şi să mérgĕ contra Romanilor (Bizantinilor), şi pre ceĭ prinşĭ în resbelŭ să nu-ĭ cruţe, dar să-ĭ tae şi să-ĭ omóre fŏrĕ de milă, nicĭ pentru banĭ să nu-ĭ libereze, nicĭ săse înduplice la rugăcĭunĭ, nicĭ să se supunĕ la îngenunkerĭ, ci ca nisce petre tarĭ, (adamanţĭ) să fie ne 'nduplicaţĭ la orĭ-ce rugăcĭune şi să nimicĭască pre fie-care din ceĭ prinşĭ. Decĭ înduplicată fiind naţiunea întrégă cu astŭ-felŭ de devinaţiunĭ, aŭ alergatŭ la arme. Şi de 'n dată ce aŭ vĕḑutŭ, că li merge bine cu rescóla, încă şi maĭ mult s'aŭ întăritŭ în libertate, (ḑicênd) că acésta o bine-voĭesce D-ḑeul lor. (1)

Cu modul acesta Românii sûnt puşĭ pre picĭorŭ de revoluţiune contra opresorilor lor, Bizantiniĭ, şi resculându-se totŭ poporul, în maĭ puţin de 15 anĭ şi în urmarea a patru resbele cu Imperatoriĭ bizantinĭ, eĭ se vĕdŭ stăpânĭ maĭ preste totŭ teritorul dintre Marea Négră şi cea Adriatică. Punctul înse de revoluţiune şi basa operaţiunilor lor era muntele Emŭ, fiind-că în privinţa acésta éca cum se esprimă Choniat: « Καὶ μικρὸν ἡγησάμενοι τὸ καθ' ἑαυτοὺς ἄνετον καὶ ἀπόλυτον, καὶ κατὰ τῶν ἄποθεν τοῦ Αἵμου κομοπόλεων καὶ συγκτήσεων ἐμπλατύνονται. Ἄτερος δὲ τῶν ὁμαιμόνων ὁ Πέτρος καὶ στεφανίσκῳ χρυσέῳ διαδεῖται τὴν κεφαλὴν καὶ τοῖς ποσὶν ὑπορράπτει καὶ περιτίθησι κοκκοβαφὲς πέδιλον. Τῇ δὲ Πρισθλάβᾳ προσβαλόντες (πόλις δ'αὕτη ὠγυγία, ἐκ πλίνθου πᾶσα ὀπτῆς, καὶ πλείστην ὅσην περὶ τὸν Αἷμον τὴν περίμετρον ἔχουσα) ὡς οὐκ ἀκίνδυνον ἑώρων τὴν πολιόρκησιν, αὐτὴν μὲν ἀντιπαρέρχονται, τὸν δ'Αἷμον ὑποκατέρχονται, Ῥωμαῖ-

(1) Niceta. Choniat. De Isaacio Angelo lib. I. cap. V.

καῖς δ'ἑτέραις ἐπικαταῤῥαγέντες ἀπροσδόκητοι κωμοπόλεσι πολλὰ μὲν σώματα Ρωμαίων ἐλεύθερα. πολλοὺς δὲ βόας καὶ ὑποζύγια καὶ τῶν ἄλλων βοσκημάτων χρῆμά τι οὐκ ἐλάχιστον διαρπάσουσι.=Şi bucurându-se puţin de liberatatea şi desfrêul lor, s'aŭ întinsŭ asupra oraşelor şi cetăţilor celor depărtate de muntele Emŭ. Al doile frate-Petru a pusŭ pre capul luĭ coronă de aurŭ, s'a încălţatŭ şi şi-a învĕlitŭ picĭórele cu colţunĭ văpsiţĭ. Prislava, ce este oraşul vekiŭ Ogigia, (1) tot din cărămidă arsă, şi care cuprinde cea maĭ mare parte din întinderea de prin jurul Emuluĭ, a fostŭ atăcată, dar vĕḑênd că luarea eĭ presinţă dificultăţĭ, eĭ aŭ trecutŭ din colo de cetate şi aŭ coborêtŭ Emul la vale, şi aruncându-se fŏrĕ de veste asupra altor oraşe romane (bizantine), pradă multe corpurĭ libere de Romanĭ (Bizantinĭ), boĭ mulţĭ, care, şi câtăţime nu mică de alte animale» (2).

Incepênd Românii de la muntele Emŭ cu eliberarea oraşelor şi a cetăţilor lor, pre care Bizantiniĭ le stăpânĭaŭ numaĭ în puterea uneĭ egemoniĭ, şi a dreptuluĭ de conkistă antică, adecă cu cucerirea maĭ ântăiŭ a Mysieĭ, éca cum espune şi Acropolitul întinderea şi lăţirea Regatuluĭ al doile Romăno-Bulgarŭ: «Καὶ ἀνίσταταί τις Ἀσὰν τοὔνομα, καὶ βασιλεύει τῆς Χώρας, ἅπαντα τὰ ἐντὸς τοῦ Αἵμου μέχρι καὶ τοῦ Ἴστρου ὑφ ἑαυτὸν ποιησάμενος.=Şi se scólă unŭ-ore-care cu numele Asan, şi împărăţesce preste ţéră, supunênd sie-şĭ tóte (localităţile) dintre muntele Emŭ şi pĕnĕ în Istru». (3) Şi aĭurea: «Ὁ γὰρ δηλωθεὶς Ἀσὰν δύο ἔσχεν ἀδελφούς, ὧν ὁ μὲν Πέτρος ἐκαλεῖτο, ὁ δὲ Ιωάννης. Καὶ τὸν μὲν Ιωάννην εἶχε μεθ ἑαυτοῦ, τὸν δὲ Πέτρον τιμῆμά τι κόψας τῆς αὐτοῦ ἐπαρχίας ἄρχειν ἐκείνου διεκελεύσατο, ἥ τε μεγάλη Περισθλάβα καὶ ἡ Προβάτους καὶ τὰ περὶ αὐτὰ τῷ Πέτρῳ παρὰ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ Ἀσὰν ὡς οἰκεῖος κλῆρος δεδώρητο, ὅρεν καὶ μέ-

(1) Prislava séŭ Presilava era unŭ oraşŭ fórte vekiŭ, pentru care Choniat îlŭ şi asémănă cu vekea şi mitologica politie Ogigia. Décă însĕ consultămŭ pre Meletie în Geografiile séle (pag. 316), el ni spune, că Preslava era o cetate în Dobrogea de astă-ḑi, între Şumla şi Rusciuc, séŭ póte kĭar Rusciucul, în ceĭa-ce privesce partea luĭ cea veke.

(2) NicetaChoniat de Isaacio Angelo lib. I, cap. V.

(3) Georgii Acropolitae Annales cap. 11. Cu alte vorbe, dupre supusele luĭ Acropolitul, Asan la prima încercare de rescólă şĭa supusŭ sieşĭ Dobrogea şi Bulgaria de astă-ḑi.

χρι τοῦ νῦν τὰ τοιαῦτα τοῦ Πέτρου ὀνομάζεται χώρα.=Iar Asan, făcându-se cunoscutŭ, avea doĭ fraţĭ, din carĭ unul se kĭema Petru, iar cela-lalt Ioan (1) Şi pre Ioan îlŭ avea cu sine, ĭar luĭ Petru, despărţindu-ĭ o parte din eparchia sa, ĭ-a ordonatŭ să o stăpânĭascĕ el, adecă Pereslava cea mare şi Provatele (2) şi locurile cele de prin jurul lor s'aŭ chărăzitŭ luĭ Petru de către fratele seŭ Asan, ca o parte proprie a luĭ, pentru care aceste locurĭ şi pănĕ acum se numescŭ ţéra luĭ Petru (3) ».

Iar dupŏ mórtea luĭ Asan, carea s'a întâmplatŭ la noĕ anĭ de la începutul rescóleĭ, adecă la 1195, regatul Româno-Bulgarŭ, condusŭ acum de Ioniţă, fratele luĭ Asan numera între provinciile séle şi următórele localităţĭ: «Ἀπάρας γοῦν ἐκεῖθεν ὁ βασιλεὺς τῶν Βουλγάρων, μὴ ἔχων τὸ ἐμποδὼν ὡς τῶν Ἰταλῶν αὐτοῦ καταπορθηθέντων τὸ ἔσχατον, ἑτέρου δὲ μὴ ὄντος τοῦ ἀνθισταμένου, πᾶσαν κατατρέχει Μακεδονίαν. Λείαν οὖν παμπόλλην ἐποιήσατο, αὐτάνδρους τὰς πόλεις ἀνδραποδισάμενος καὶ τέλειον κατασκάψας αὐτὰς. Τὸ δὲ οἱ διανόημα ἦν, ὡς μήποτε Ῥωμαίους ἀνάκλησιν σχεῖν, τῶν σφετέρων ἐπιδράξαιθαι πόλεων. Κατέσκαψαν γοῦν ἐκ βάθρων αὐτῶν τὴν Φιλιππούπολιν, θαυμάστὴν ἄγαν οὖσαν, ἥτις παρὰ τῷ Ἕβρῳ κεῖται, εἶτα τὰς ἄλλας πάσας πόλεις, τὴν Ἡράκλειαν, τὸ Πάνιον, τὴν Ῥαιδεστὸν, Χαριούπολιν, Τραϊανούπολιν, Μάκρην, Κλαυδιούπολιν, Μοσυνούπολιν, Περιθεώριον, καὶ ἄλλας πολλὰς, ἃς ἀριθμεῖν οὐ χρεὼν,=Decĭ sculându-se de aicĭ Imperatorul Bulgarilor (4), ne avênd cine să-lŭ împedice, ca celŭ ce sfărămase cu totul şi nu de mult pre Italienĭ, ĭar altul ne maĭ fiind ca să-ĭ stea în contra, străbate tótă Macedonia. Decĭ făcênd pradă fórte mare, pre tóte oraşele le-a pustiatŭ de băr-

(1) Numele acestuĭ frate a luĭ Asan era Ioniţă românescŭ, pre care Bizantiniĭ ne putênd să-lŭ pronunţă, îĭ ḑicéŭ simplu Ioan. Noĭ însĕ ne ţinemŭ aicĭ de versiunea latină, carea numesce pre acestŭ frate a luĭ Asan Ioannitius = Ioniţă.

(2) Aceste eraŭ oraşe de pre malul Dunăreĭ şi prin urmare din Mysia veke şi Dobrogea de astă-ḑĭ.

(3) G. Acropolitae Annales cap. XII.

(4) Aicĭ e vorba despre Ioniţă imperatorul Româno-Bulgar, care a bătutŭ la Adrianupolŭ pre Italieniĭ, ce ocupaŭ Constantinopolul şi în bătaĭă de la Adrianupolŭ a fostŭ prinsŭ şi Balduin, ducele lor de către armata luĭ Ioniţă. Şi prin urmare Ioniţă s'a sculatŭ şi a plecatŭ de la Adrianupolŭ (G. Acropolita Annales, cap. XIII.

baţĭ şi cu desevêrşire le-a dărâmatŭ pre dînsele. Iar acésta eĭ o făceaŭ cu scopŭ, ca nu vre-o-dată Romaniĭ, (Bizantiniĭ) avênd reînforţărĭ, să-şĭ recapete oraşele lor. A ruinatŭ din temeliele séle Filipupolul, fiind fórte minunatŭ şi situatŭ lôngă riul Ebru, apoĭ pre tóte cele-la-lte oraşe, Iraclia, Paniul, Redestul, Chariupolul, Traianupolul, Macra, Claudiupolul, Mosinupolul, Periteoriul şi altele multe, pre care nu este necesariŭ să le enumerămŭ (1) Cu alte vorbe, Imperatorul Româno-Bulgarilor, Ioan, pre la anul 1198 a ajunsŭ, ca să-şĭ întindă dominaţiunea sa preste ambele Mysiĭ, căcĭ tóte aceste cetăţĭ şi oraşe, de care face menţiune aicĭ Acropolitul, se află pre ambele laturĭ ale rîuluĭ Ebru, séŭ Mariţa de astădĭ.

In fine Acropolitul, continuând cu înşirarea oraşelor şi localităţilor, întrate în Regatul Româno-Bulgar, adauge: « ἐπὶ καὶ γὰρ κατ' αὐτῶν κατόπιν ἐχώρει, πάντα ἀναιμωτί τούτῳ ὑπέπιπτον, καὶ γίνεται μὲν ὑπ' αὐτὸν ἡ Αδριανοῦ, ἐκ τοῦ σχεδὸν δὲ καὶ τὸ Διδυμότοιχον, εἶτα Βολερὸν ἅπαν, Σέρραι, Πελαγονία, καὶ Πρίλαπος καὶ τὰ πέρεξ τούτων. Κετέδραμε δὲ καὶ τῆς μεγάλης βλαχίας, ἀλλὰ καὶ τοῦ Ἐλβάνου κατακυριεύει καὶ μέχρι τοῦ Ιλλυρικοῦ τὰς λείας ποιεῖ=Şi decĭ mergea în urma lor (2), şi tóte ise supuneaŭ fără vĕrsare de sânge; şi a întratŭ sub stăpânirea luĭ (politia) luĭ Adrian, din care maĭ şi Didimotichul, apoĭ Volerul întregŭ, Sera, Pelagonia, Prilapul şi împrejurimele lor. A venit sub dînsul Valachia mare (3) şi a cuceritŭ Elbanul şi îşĭ întinde devastările séle pĕnĕ la Iliric (4) ». Din tóte aceste ĭarăşĭ resultă, că la începutul revoluţiuneĭ Asan şi a îndreptatŭ privirile séle maĭântăiŭ asupra elementuluĭ românŭ, din imperiul bizantinŭ. Acésta se dovedesce din modul, cum el îşĭ

(1) Georgi Acropolitae, Annales cap. XIII.

(2) Aicĭ e vorba despre locuitoriĭ oraşelor Imperiuluĭ bizantinŭ, pe cariĭ Asan facêndu-ĭ captivĭ în resbóe, îĭ elibera, ca să se reîntórcĕ la locurile lor, şi să spunĕ locuitorilor, că el, scăpându-ĭ de jugul Bizantinŭ, are a se purta cu dînşiĭ omenesce

(3) Despre Valachia cea mare éca cum se esprima Choniatul: « Ἐπὶ δὲ τούτοις καὶ ἄλλος τις τὰ θετταλίας κατέχων μετέωρα, ἃ νῦν μεγάλη Βλαχία κικλήσκεται, τοπάρχης ἦν τῶν ἐκεῖ = Pre lôngă aceste, altŭ (poporŭ) domnind preste chotarele Thesalieĭ care acum se numescŭ Valachia cea mare., îşĭ avea guvernatorul seŭ preste locurile de acolo » (N. Choniate. Urbs capta cap. XV.) Aicĭ Choniatŭ are în vederea, de a ne vorbi despre Româniĭ din muntele Pindŭ, cariĭ pre timpul luĭ Ioniţă încercase şi eĭ de a funda unŭ regatŭ românŭ sub guvernămêntul unuĭ Crişu. Despre acésta maĭ jos.

(4) Georgii Acropolitae, Annales cap. XXV.

*

întinde cuceririle séle, făcênd ca să ise supune maĭ âintăiŭ orașele din Mysiĭ, întindêndu-șĭ cuceririle séle spre Macedonia și Thesalia în modŭ treptatŭ, unde a apucatŭ să supune Didimotichul, éră restulŭ celoralalte cuceririĭ din Thracia, precum și Valachia mare de la muntele Pind, le-a efectuatŭ fratele și succesorul seŭ la tronŭ, Ioniță, precum klar și fiiul seŭ Ioan II Asan.

Décă in fine acum am voi, ca să determinămŭ chotarele regatuluĭ Romăno-Bulgarŭ, noĭ trebue să recunóscemŭ în virtutea citatelor de maĭ sus, că acestŭ regatŭ pre timpul Imperatoruluĭ Romănŭ Ioniță, adecă pre la începutul secululuĭ al XIII-le, **el se limita la Nordŭ cu Dunărea, la Ostŭ cu marea Négră, la Sudŭ cu Iliricul și locurile cele maĭ depărtate ale Thracieĭ** (1). Limitele însĕ despre Vestŭ erau disputate de către Ungurĭ, și Ioniță, dupre cum se vede, el își ținea imperiul pênĕ în Serbia de astă-ḑĭ; căcĭ écă ce ḑice el într'o epistolă cătrĕ Papa Inocentiu III-le: «Și despre chotarele Ungarieĭ, Bulgarieĭ, și a le Vlachieĭ, lasŭ să judece sânția ta, și să îndrepteze lucrul acela, cum va fi maĭ drept, ca să nu aĭbă pĕcatŭ sufletul Sânțieĭ tale, și așa să aĭbă împĕrăția mea credința Bulgarieĭ și a Vlachieĭ, precum are craĭul ungurescŭ credința Ungarieĭ, și să inceteze uciderile între împĕrăția mea și între Ungurĭ. Și să scie Sânția ta, că cincĭ Episcopiĭ ale Bulgarieĭ se ținŭ de împĕrăția mea, care le aŭ cuprinsŭ craĭul Ungarieĭ, cu credințele Bisericilor și episcopiile acelea s'aŭ făcutŭ nimicŭ. Și de s'a făcutŭ acésta cu dreptulŭ, fie așa» (2). Din care plângere a luĭ

(1) Ḑicemŭ pĕnĕ în locurile cele maĭ depărtate ale Thracieĭ; căcĭ despre chotarele acesteĭ părțĭ n'avemŭ nimicŭ determinatŭ. Dar, că în adevĕr Regatul Romăno-Bulgarŭ de pre timpul luĭ Ioniță s'a întinsŭ pĕnĕ în interiorul Thracicŭ, și anume preste tótă laturea locuită de Românĭ și de Bulgarĭ, acésta ni-o atestă și G. Pachimeru, când ḑice: «Iar (elementul) Vlachicŭ, care *se întinde maĭ pĕnĕ la suburbiile cetățeĭ* (Constantinupolŭ) *spre Vizia și maĭ departe, se socóte în mulțime* fórte mare la numĕrŭ și este unŭ poporŭ, ce se află pre unŭ terenŭ dificilŭ și se ocupă cu pașunarea. (Georgii Pachimaris De Andronica Palaeologo lib. I, cap. XXXVII).

(2) Gesta Innocentii III No. 72 (Chron Românilor Șincaĭ T. I, pag. 239). Șincaĭ, fundându-se la locul citatŭ pre maĭ mulțĭ istoricĭ, pretinde, că Episcopiile disputate eraŭ în Serbia. Acéstă crediță a luĭ Șincaĭ se sprijinesce și prin faptulŭ, că la Vidin pre timpul luĭ Ioniță era o episcopie română. De altă parte Ludovic craĭul Ungarieĭ, voind la 1371 a bate pre Românii din Muntenia, și trecênd Dunărea el vine pe la Turnu-Severinuluĭ în țérĕ, adecă prin Serbia, séŭ Episcopiile, pretinse de Ioniță, ca prin provinciile séle; dar este învinsŭ cu desevêrșire. (Mag. istoricŭ T. V, pag 245).

Ioniță către Inocentiu III Papa Romei resultă, că *Imperiul seŭ la Vestŭ avea de limită o parte din Serbia de astă-ḑi*, séŭ maĭ corectŭ, **că Bulgaria, cea dependintă de imperiul luĭ Ioniță, avea la Vestŭ de chotarŭ marginea despre ostŭ a Serbieĭ de asta-ḑĭ și în pretențiune cincĭ Episcopiĭ din Serbia**.

Unŭ al doile Statŭ curat românescŭ și kĭar contimpuranŭ cu regatul Româno-Bulgarŭ din drepta Dunăreĭ, se afla situatŭ pre malul stângŭ al Dunăreĭ, între Siretŭ și munțiĭ Carpațĭ, pănă la Amlaș și Făgăraș. El cuprindea tóte țerile, ce încă nu se aflaŭ spre ostŭ sub dominațiunea *Tatarilor*, ĭar spre *Vestŭ sub cea a Ungurilor*. Cu alte vorbe, că pre la 1215 dupre cum ni spune inscripțiunea monastireĭ din Câmpul-lungŭ (1) și chronicarul anonimŭ românescŭ: «Radul vodă Negru era vodă în Ardél și Chațeg pre Amlaș și Făgăraș, și aŭ coborîtŭ în țéră românéscă pre apa Dâmboviț-ĭ la Câmpul-lungŭ, unde și-aŭ făcutŭ curțĭ și mănăstire la acestŭ anŭ. Venit'aŭ și Basarabŭ Banul Craĭoveĭ și s'aŭ supusŭ luĭ. Ș aŭ stăpânitŭ numitul domnŭ tótă téra românéscă cu cincĭ județe ale Craĭoveĭ pănă în Dunărea și pănă în apa Siretuluĭ, și în Ardélŭ Amlașul și Făgărașul, cum și ceĭ maĭ din urma luĭ Domnĭ multă vreme aŭ stăpânitŭ aceste, dupre cum se dovedesce din titulul chrisóvelor. Iar dupŏ acésta aŭ mutatŭ Radul vodă Negru scaunul la curtea de Argeș, și făcêndu-șĭ curțĭ, aŭ făcutŭ și Biserică, în care dupŏ mórtea luĭ s'aŭ îngropatŭ și i s'aŭ făcutŭ și statuă de pétră, adecă kipul luĭ, care este în acea Biserică» (2), De unde resultă, că pre la începutul secululuĭ al XIII-le, Românii, ocupând muntele Emu cu țerile, învecinate luĭ, **eĭ țineaŭ pentru sine în regatŭ separatŭ și munțiĭ Carpațĭ dintre Siret și Făgărașŭ**.

Ce se atinge însă de Transilvania, și Tumișéna, unde cum noĭ am vĕḑutŭ în epocha precedentă, esistaŭ maĭ multe staturĭ românescĭ,

(1) Veḑĭ articulul: «Metropolitul Ungro-Vlachieĭ Neofit I în jurnalul» «Biserica Ort. Română» anul III No V, pag. 179 și 181, unde se ḑice: «Care monastire o aŭ ziditŭ rĕposatul Radul vodă Negrul, când aŭ fostŭ velétŭ de la Adam 6723» Ch. 1215). Și aĭurea, vorbindu-se despre imunitățile orașuluĭ Câmpul-lungŭ, acordate de Radul Negru, se ḑice: «când aŭ fostŭ létŭ 6723 (Chr. 1215)».

(2) Anonymus Valachius cap. XLIV (Chron. Rom. Șincaĭ T. I pag. 249).

nu rĕmâne nicĭ cea maĭ mică îndoĭală, că aseminea state aŭ continuatŭ a esista şi în epocha, ce ne ocupă, adecă de la secului al XII-le înainte; dar numaĭ ele se distingeaŭ prin caracterul lor politicŭ. Unguriĭ, fiind de religiunea catolică, şi prin urmare favorisaţĭ de Papĭ şi regiĭ Occidentuluĭ; Româniĭ, ţinênd de altă parte la Biserica ortodocsă, ca la patrimoniul lor celŭ maĭ scumpŭ, aŭ trebuitŭ să-şĭ pérdĕ viéţa lor politică, fŏrĕ ca vre o dată să renunţă şi la locurile, ce le-aŭ ocupatŭ o dată, adecă la munţiĭ Carpaţĭ, cariĭ lĭ-aŭ servitŭ, noĭ am vĕdutŭ, de adăpostŭ în faţa învădătorilor barbarĭ, şi cariĭ tot-o-dată aŭ contribuitŭ, ca o cetate întinsă şi bine fortificată, la conservarea şi klar desvoltarea elementuluĭ romănescŭ. Ḑicemŭ, şi în munţiĭ Carpaţĭ Românismul s'a conservatŭ in permanenţă, şi tot-o-dată, ca elementŭ compactŭ şi distinctŭ de elementul unguescŭ, care acum prin influenţa politică îlŭ cotropise. Şi ca dovadă la cele ḑise de noĭ, să citămŭ maĭ ântăiŭ pre Andreĭ al II, regele Ungarieĭ, care într'o diplomă, dată călărilor ierosolimitanĭ, şi prin care li acordă maĭ multe imunităţĭ, se esprimă: « că nicĭ eĭ nicĭ ómeniĭ lor să nu plătéscĕ nicĭ unŭ tributŭ, când vorŭ trece prin ţéra Siculilorŭ séŭ *prin ţĕra Blachilor* » (1) Tot acelaşĭ Andreĭ II, regele Ungarieĭ, printr'o altă diplomă, dată saşilor din Transilvania, se esprimă: « Praeter vero supra dicta, silvam Blacorum et Bissenorum cum aquis, usus communes exercendo cum praedictis scilicet Blacis et Bissenis eisdem contulimus, ut praefata gaudentes liberate nulli inde servire teneantur=Şi pre lôngă cele enumerate maĭ sus, le-am acordatŭ lor *pădurea Vlachilor* şi a Bisenilor cu ape cu tot, profitând în comun de usul lor cu menţionaţiĭ adecă maĭ sus Vlachĭ şi Bisenĭ, şi bucurêndu-se de libertatea prestabilită, să n'aĭbă a servi nicĭ decum pentru acésta» (2). Româniĭ din Trasilvania şi Timişéna însoţescŭ pre Bela, regele Ungarieĭ, în resbelul, ce acesta a avutŭ cu Otocar, regele Bochemieĭ, despre care însuşĭ Otocar mărturisesce într'o scrisóre cătrĕ Papa Alecsandru, şi prin care tot-o-dată se atestă, că în Transilvania şi Timişéna esistaŭ Românĭ cu staturĭ, vasale Ungurilor, (3). In fine pre la anul

(1) Mag. istoricŭ A. Tr. Laurian T. III. pag. 111. (per teram Siculorum, aut per terram Blacorum).

(2) Ibidem. pag. 117.

(3) Balbinus. Miscell. Hist. Bohem. Dec. I, lib. VI. (Mag. ist. Tom. V, pag. 241).

1371, Ludovic, regele Ungarieĭ, avea sub vasalitatea sa şi pre Nicola (Nicólă) voevodul Transilvanieĭ, căruia îĭ poruncesce, ca să intre cu armata în ţéra românéscă, ce se afla situată între Siretŭ şi munnţiĭ Carpaţĭ, unde fu bătutŭ de Radu al II-le (1). Resumând numaĭ cele espuse pĕnĕ aicĭ, trebue să recunóscemŭ, că *în Transilvania şi Timişéna* în epocha, ce ne ocupă, esistaŭ Românĭ, şi că aceştĭ Românĭ se **aflaŭ organisaţĭ în State, dependinte de Regiĭ Ungarieĭ, numaĭ în ceĭa, ce privĭa viéţa lor politică.**

Nu putemŭ să părăsimŭ partea géografică a studiuluĭ nostru, fŏrĕ ca să ne ocupămŭ şi de laturile, ce se aflaŭ preste Siretŭ, adecă în Moldova, Basarabia şi Bucovina de astădĭ. George Acropolitul, vorbind despre Ioniţă, imperatorul Româno-Bulgarilor, şi spunênd, că el se numĭa pre sine « Ρωμαιοκτόνος = ucigătorŭ de Romanĭ séŭ Bizantinĭ » şi că Bizantiniĭ toţĭ îlŭ porecliaŭ cu numirea de « σκυλοΐωάννης = cânele de Ioan, vorbesce şi despre Românii din locurile, ce ne ocupă, ḑicênd : « τὸ γὰρ τῶν Σκυθικῶν γένος ἰδιοποιησάμενος καὶ κοινωνήσας αὐτοῖς συγγενείας καὶ τρόπου μετασχὼν ἐκ φύσεως θηριωδεστέρου, φόνοις ἐνετρύφα Ρ'ωμαίων. ὡς γοῦν οὗτοσὶ ἐτεθνήκει, ὁ τῆς ἀδελφῆς αὐτοῦ παῖς Βορίλας τοὔνομα, τὴν Σκυθίδα θείαν γαμετὴν εἰληφώς, τῆς ἀρχῆς τῶν βουλγάρων γέγονεν ἐγκρατής. Τὸν δὲ τοῦ Ἀσὰν παῖδα ἀφήλικα ὄντα ἔτι κρύφα τις λαβὼν, ὡς εἰρήκαμεν, ἐπὶ τοὺς Σκύθας κεχώρηκεν.=Şi némul Sciţilor, fiindu-ĭ la disposiţiune (2), şi fiind cu dînşiĭ *în relaţiunĭ de rudire*, şi avênd de la natură unŭ caracterŭ fórte sîlbaticŭ, se desfăta cu morţile Romanilor (Bizantinilor). Şi cum acesta a muritŭ, fiĭul surorei luĭ, cu numele Borilă, luând de femee *pre o frumósă scită*, s'a facutŭ stăpânŭ preste domnia Bulgarilor. Iar copilul luĭ Asan, Ioan, fiind încă nevârstnicŭ, a fostŭ luatŭ pre ascuns de cine-va, şi dusŭ, dupre cum am ḑisŭ, *la Sciţĭ.* » (3) In ge-

(1) Mag. ist. A. T. Laurian, Tom. V, pag. 245.

(2) Noĭ traducemŭ vorba ἰδιοποιησάμενος nu cu sensul eĭ propriu, ci transformatŭ. Şi acésta pentru cuvêntul că Imperatorul Ioniţă nu şĭ-a întinsŭ domina ţiunea preste laturea stângă a Dunăreĭ nicĭ-o-dată, ci a fost numaĭ în legăturĭ de amiciţie cu Romaniĭ de aicĭ.

(3) G. Acropolitae Annales cap. XIII.

nere vorbind, Acropolitul ni spune destul de lămuritŭ, că între R mâniĭ de preste Dunărea şi ceĭ de dincóce, séŭ Bulgariĭ şi Sciţiĭ, cum îĭ numesce el, esista o afinitate şi o rudire, că regiĭ Româno-Bulgarĭ îşĭ procuraŭ în stânga Dunăreĭ armatele lor, necesare în luptele cu Bizantiniĭ, că eĭ tot la Românii din stânga Dunăreĭ şi special la ceĭ din Moldova îşĭ găsĭaŭ femeile lor şi la casŭ de trebuinţă îşĭ adăpostiaŭ şi copiiĭ, cariĭ maĭ pre urmă trebuiaŭ să ocupe tronul Româno-Bulgarŭ din drépta Dunăreĭ.

Décă însĕ întórcemŭ privirile nóstre asupra istorieĭ Ungarieĭ, descoperimŭ, că în adever în părţile Moldoveĭ eraŭ de asemine respândiţĭ Românii şi elementul lor se întindea maĭ preste tótă Moldova veke. Eca ce dice în acéstă privinţă Papa Gregoriu IXle către Bela, regele Ungarieĭ la anul 1234: «In cumanorum Episcopatu, sicut accepimus, quidam populi, qui Valachi vocantur existunt, qui et si censeantur nomine christiano, sub una tamen fide varios ritus habentes, et mores illos committunt, quae huic sunt nomini inimica.=In Episcopatul Cumanilor, dupre cum am înţelesŭ, esistŭ óre-care popóre, ce se-kĭamă Valachĭ, cariĭ, de şi se distingŭ cu numele de creştinĭ, totuşĭ sub o credinţă aŭ diferite riturĭ şi facŭ astŭ-felŭ de fapte, că se opunŭ cu totul numeluĭ lor (1). In fine Ludovic, regele Ungarieĭ, la anul 1352 bate pre Tatarĭ la Marea Neagră, adecă în Bugégul de astă-dĭ, şi îşĭ cere permisiunea de la Papa Clementŭ, ca să-şĭ improprieze sieşĭ tóte locurile cucerite. La care Papa respunde în modul următorŭ dicênd: «Nos igitur huiusmodi tuum laudandum in hac parte propositum multipliciter in Domino commendantes, illudque favoribus, et rependiis apostolicis prosequentes, omnia et singula, provincias, civitates, castra, villas, fortalitia, et quaelibet alia loca, quae praestante Deo de manibus schismaticorum et infidelium eorumdem potentia et manibus eripere et potestati tuae subjicere=Decĭ noĭ astŭfelŭ aprobămu în totŭ modul şi în Domnul propunerea ta cea mult

(1) Raynaldus ad annum 1234. (Mag. istoricŭ A T. Laurean T. III, pag. 119).— Aicĭ nu este vorba despre alţĭ Valachĭ séŭ Românĭ, de cât despre aceĭ aflătorĭ în Cumania, séŭ Scitia autorilor Bizantinĭ, pre carea noĭ am determinato cu maĭ multă precisiune în epocha precedentă, şi care se întindea preste Moldova veke cu Basarabia şi Bucovina.

lăudată în acéstă parte (1) şi te investimŭ pre tine şi ereḑiĭ teĭ cu favórea şi aprobarea apostolică, ca pre tóte şi *înparte provinciile, cetăţile, castrele, vilele, fortăreţile şi orĭ-care altŭ locŭ*, ce ajutându-ţĭ D-ḑeŭ, veĭ apuca *din mânele* **schismaticilor** şi kĭar din stăpânirea şi mânele necredincioşilor, să le supuĭ potestăţeĭ tăle » (2). Din tóte aceste acum urméză, **că Românii şi numaĭ eĭ, putênd să fie aicĭ schismaticĭ, ocupaŭ şi téra cumanilor şi eĭ se întindeaŭ şi preste Moldova veke, cu Basarabia şi Bucovina, adecă preste o parte din Cumania.**

Resumând în fine totŭ, ce s'a ḑisŭ pănă aicĭ în respectul întinderei teritoriale, pre care Românii o ocupaŭ între secolul XII şi XIV-le, trebue să recunóscemŭ, că eĭ **aveaŭ doĕ centrurĭ de viéţă munţiĭ Emŭ, şi Carpaţiĭ, disputându-şĭ la Emŭ dominaţiunea cu Bulgariĭ şi Bizantiniĭ, ĭar la Carpaţĭ despre Vestŭ aveaŭ a lupta cu Ungurii, şi la Ostul Carpaţilor cu Tatariĭ.** De altă parte trebue să maĭ admitemŭ, **că în drépta Dunăreĭ Românii se aflaŭ răspândiţĭ prin Mysia, Tracia, Thesalia, Macedonia, pănă în Serbia, ĭar în stânga Dunăreĭ Românii locuĭaŭ munţiĭ Carpaţĭ şi se întindeaŭ pănă la marea Négră, şi parte a Chersonuluĭ de astă-ḑĭ, râdicându se în sus pre malul Bugului şi ajungând pănă la obârşia acestuĭa şi a rîurilor Nistru şi Prutŭ.**

Trecênd la viéţa politică a Românilor din epocha, ce ne ocupă, vomŭ insista maĭ mult pentru importanţa eĭ cea mare şi vomŭ căuta, ca să determinămŭ cât se va putea de apriatŭ acestŭ rolŭ al Românilor din secolul al XII, fiind că de la acésta atârnă kĭar viéţa politică posterióră a Românilor, adecă înfiintarea principatelor Moldoveĭ şi al Munteniei, precum kĭar şi viéţa lor religiósă. Să

(1) Aicĭ e vorba despre partea, ce o ocupase Tătariĭ, adecă despre Vekĭa Cumanie, séŭ Moldova, de unde eĭ faceaŭ incursiunĭ în Ungaria.

(2) Raynaldus ad annum 1352. Necredincĭoşiĭ, despre care Climent face aicĭ menţiune, suntŭ Tătariĭ, ĭar schismaticiĭ sûntŭ Românii din Moldova; căcĭ alt-mintrelea nu se póte esplica cum aicĭ puteaŭ să esiste schismaticĭ, séŭ creştinĭ de ritul Orientalŭ.

începemŭ decĭ cu fraţiĭ Asan şi Petru, pentru ca să vedemŭ ce aŭ făcutŭ eĭ şi succesoriĭ lor în respectul politicŭ în drépta Dunăreĭ.

Chronicarul românŭ Şincaĭ pretinde, că înfiinţătoriĭ Regatuluĭ al doile Româno-Bulgarŭ — Petru şi Asan, aŭ fostŭ din familia comitopolilor, derivându-şĭ originea prin Samuel, regele Bulgaro-Românŭ (1). Că în adever, Petru şi Asan sûntŭ decoboritorŭ din Samuel, unul din ceĭ patru comitopolĭ, acésta se probéză şi prin o scrisóre a luĭ Papa Inocentiŭ III, numindŭ pre Petru şi Samuel *strébuniĭ luĭ Ioniţă,* fratele Petru şi Asan (2). Dar pre noĭ aicĭ dupŏ ce am arătatŭ maĭ sus motivul, ce aŭ provocatŭ pre Petru şi Asan la rĕscólă contra Bizantinilor, şi după ce am desfăşuratŭ şi modul, cum aceştĭ doĭ fraţĭ aŭ resculatŭ pre poporul românescŭ, ne intereséză maĭ ales viéţa lor politică şi organisaţiunea, ce eĭ aŭ sciutŭ să dea Regatuluĭ al II-le Româno-Bulgarŭ, pre care aŭ pututŭ maĭ târdiŭ să-lŭ lovĭascĕ numaĭ Imperiul Osmanilor.

Incunjuraţĭ Petru şi Asan de o naţiune, cum o numesce Pachimer (3), compusă « din bărbaţĭ deprinşĭ cu luptele », eĭ se concentréză în oraşul Tûrnova şi de acolo ascéptă pre Imperatorul Isaac Angel, ca prin dînsul să probeze Bizantinilor, că decoboritoriĭ luĭ Traĭan şi Aurelian nu sûntŭ barbarĭ, şi că eĭ sciŭ ase lupta şi a organiza mult maĭ bine, decât Imperiul, acum putreditŭ de corupţiune. Şi pentru ca să nu ni se împute părtinirea, să lăsămŭ pre Acropolitul, ca să vorbéscĕ: « τῷ τοι καὶ ὁ Βασιλεὺς ἀγανακτήσας Ἰσαάκιος, τὸ τῶν Ῥωμαίων ἅπαν συναγαγὼν εἰς ἓν στράτευμα, κατ' αὐτῶν ἐχώρει. Τὴν γοῦν παράλιον παριὼν καὶ διὰ τῆς Μεσημβρίας πόλεως τὴν δίοδον ποιησάμενος ἔσω τοῦ Αἵμου γίνεται. Ὁ δὲ Ἀσὰν μετὰ τοῦ ὑπ αὐτὸν στρατεύματος ἐντὸς τοῦ πολιχνίου οὗ δὴ τὸ ὄνομα Στρίναβος εἰσέρχεται, ἔνθα καὶ τὰς σκηνὰς ποιησάμενος ὁ Βασιλεὺς Ισαάκιος τοὺς Βουλγάρους ἐπολιόρκει,

(1) Chronica Romanilor Şincaĭ Tom. I, pag. 220. Vedĭ şi acestŭ studiu maĭ sus pag. 92—94.

(2) Gesta Innocentii III. No. La o scrisóre a luĭ Ioniţă Papa Inocentiu respunde: « Petisti vero humiliter, ut coronam tibi Ecclesia Romana concederet, sicut illustris memoriae Petro et Samueli et aliis progenitoribus tuis in libris tuis legitur concessisse. Aĭ cerutŭ decĭ cu umilinţă, ca Biserica Romană să-ţĭ acorde ţie coronă, pre cum se citesce în cărţile téle, că li s'a concedatŭ celor de bună memorie, ilustrilor Petru şi Samuel, strĕbunilor tĕĭ (vedĭ şi Mag. ist. I. I pag. 56).

(3) G. Pachymeris. De Androin ca Paleologo lib. I. cap. XXXVII.

καταστρατιγεῖται δὲ παρ᾽ αὐτῶν.=De aceste (cuceririle luĭ Asan) supărându-se Imperatorul Isaac, şi adunând la unŭ locŭ tótă armata Romanilor (Bizantinilor), a mersŭ în contra lor. Decĭ trecênd pre lôngă malul măreĭ, şi făcêndu-şĭ trecerea prin oraşul Mesimvria, a ajunsŭ în interiorul munteluĭ Emŭ. Iar Asan cu óstea de sub dînsul întră în orăşelul, ce se kĭamă Strinav (1), aicĭ tăbărîse, de a bate pre Bulgarĭ şi Imperatorul Isaac; se învinge însĕ de acestia » (2).

Şi scăpând prea puţinĭ de aĭ Imperatoruluĭ din lupta de la Strinav şi acestia golĭ şi fŏrĕ de odórele imperiale, care aŭ fostŭ multe la numĕrŭ şi de unŭ preçŭ mare, Bizantiniĭ aŭ trebuitŭ să pérdĕ Mysia întrégă şi să lase tóte locurile la disposiţiunea luĭ Asan. Dar să ascultămŭ pre Acropolitul, care continuă, dicênd: Ἐντεῦθεν οὐκ ὀλίγα πράγματα Ῥωμαίοις ἐκ Βουλγάρων ὑπῆρχεν. Αλλὰ καὶ τοῦ βασιλέως Ισαακίου ὑπὸ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ Ἀλεξίου τυφλωθέντος, καὶ αὐτοῦ δὲ τῶν Ῥωμαίων σκήπτρων ἐπειλημμένου, πόλεμοι πάμπολλοι τοῖς Ῥωμαίοις παρὰ τῶν Βουλγάρων ἐγένοντο περὶ τὰ μέρη τῆς Φιλιππουπόλεως καὶ Βερόης, ἐνθα καὶ ὁ πρωτοστράτωρ Καμύτζης ὑπὸ τῶν Βουλγάρων ἑάλω μαχόμενος . . . =De aicĭ nu puţine rĕutăţĭ s'aŭ făcutŭ Romanilor (Bizantinilor) din partea Bulgarilor. Şi orbitŭ fiind Imperatorul Isaac de cătrĕ fratele seŭ Alecsie şi tot el (Isaac) perdênd sceptrele Romanilor (Bizantinilor), o mulţime de resbóie aŭ suferitŭ Romaniĭ (Bizantiniĭ) de la Bulgarĭ în părţile Filipupoluluĭ şi a Beroeĭ, unde şi campoducele Camiţa a fostŭ prinsŭ de cătrĕ Bulgarĭ în luptă » (3).

Nu-maĭ puţin atestă şi Choniat cuceririle luĭ Asan, făcute în favórea întindereĭ deviitoruluĭ seŭ statŭ, când el se esprimă: « Ὅθεν οὐδ᾽ ἠγάπων εἰ τὰ ἑαυτῶν ἔχουσι σώζειν καὶ τὴν τῆς Μυσίας μόνην περιβαλοῦνται τοπάρχησιν, ἀλλ᾽ εἰ μὴ καὶ τὰ Ῥωμαίων μέγιστα βλάψουσι καὶ τὴν τῶν Μυσῶν καὶ τῶν Βουλγά-

(1) Strinav, Trinav, Turnav, şi Ternav este oraşul Tûrnova de astădĭ. Acesta era oraşul celŭ maĭ forte din Mysia, întăritŭ cu fortificaţiunĭ atât artificiale, cât şi de la natură. El se maĭ numĭa şi Turnavul, pentru turnurile şi forturile, ce-lŭ încunjuraŭ. (Μελετίου Γεωγραφία 415).

(2) Georgii Acropolitae. Annales, cap. XI.

(3) G. Acropolitae. Annales, cap. XII.

ρων δυναστείαν εἰς ἓν συνάψουσιν ὡς πάλαι ποτέ ἦν οὐδαμῶς ἠνείχοντο.=Și nu li plăcea numaĭ, ca să pótĕ a-șĭ conserva locurile lor, și să câștige numaĭ administrațiunea Mysieĭ, dar vătămaŭ fórte mult și locurile Romanilor (Bizantinilor) și nu se îndoĭaŭ cât de puțin, că vorŭ uni la unŭ locŭ puterea Mysilor și a Bulgarilor, precum a fostŭ încă o dată » (1) Și maĭ jos tot Choniat adauge: Οἱ μέντοι Βλάχοι τῷ ἀεὶ νικᾶν Ῥωμαίους ὀφρυαζόμενοι, καὶ πλοῦτον ἁβρὸν καὶ παντοῖον ὁπλισμὸν ἐκ τῶν Ῥωμαίων λαφύρων περιβαλλόμενοι, ἀκατάσχετοι τοῦ λοιπουταῖς ὁρμαῖς ἐγεγόνεισαν, καὶ οὐκέτι κώμας καὶ ἀγροὺς ἐλῃΐζοντο ἐπιόντες, ἀλλὰ καὶ κατὰ τῶν εὐπύργων ἐφοπλίζοντο πόλεων. Τὴν τε οὖν Ἀγχίαλον ἐξεπόρθησαν καὶ τὴν Βάρναν παρεστήσαντο καὶ κατά τὴν Τριάδιτσαν ἀφικόμενοι, ἥ ἐστιν ἡ πάλαι λεγομένη Σαρδική, τὸ πλεῖον αὐτῆς μέρος ἠφάνισαν, καὶ αὐτὸ δὲ τὸ Στούμπιον τῶν ἐνοικούντων ἐκένωσαν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸν Νῖσον ἀφικόμενοι λείαν κἀκεῖθεν οὐκ ὀλίγην ἀνθρώπων τε καὶ ζώων ἐπεσπάσαντο.=Decĭ Vlachiĭ, mândrindu-se, că învingŭ tot-de-una pre Romanĭ (Bizantinĭ), și umplêndu-se de avuțiĭ lucsóse și de totŭ felul de arme din prăḑile Romanilor (Bizantinilor), aŭ devenitŭ de acum ne'nvinșĭ în incursiunĭ, și năvălind, apucaŭ nu numaĭ sate și ogóre, dar se luptaŭ și în contra orașelor bine fortificate. Anchialul l'-aŭ distrusŭ, Varna aŭ încunjurat'o, și ajungênd pênĕ la Triadița, adecă ḑisa o dată Sardica, aŭ distrusŭ cea maĭ mare parte a eĭ, și Stumbiul însușĭ l'-aŭ golitŭ de locuitorĭ, dar ajungênd și pênĕ la Niș, aŭ apucatŭ și de acolo pradă de ómenĭ și animale nu mică (2). De unde vedemŭ, *că fraţiĭ Petru și Asan nu s'a mulțemitŭ nu maĭ cu Mysia*, carea, dupre cum nĭ spunŭ autoriĭ bizantinĭ, *era de dreptŭ a lor, adecă locuită de Românĭ, ci eĭ, unind locurile Românilor cu ale Bulgarilor, șĭ aŭ întinsŭ dominațiunea preste ambele laturĭ ale munteluĭ Emŭ, și aŭ fundatŭ unŭ Regatŭ în Mysiile vekĭ, pre care succesoriĭ lor, cum vomŭ vedea, l'a întinsŭ de la Marea Négră pĕnĕ la Adriatica și de la Varna și Anchialŭ pĕnĕ la Triadița, séŭ Sardica veke.*

---

(1) N. Choniatae De Isaacio Angelo, lib. I, cap. VI.
(2) N. Choniatae De Isaacio Angelo, lib. III, cap. IV.

Să citămŭ aicĭ şi unŭ documentŭ kĭar al luĭ Asan, care are tótă importanţa atât din punctul de privire al întinderei Regatuluĭ seŭ, cât şi kĭar pentru viéţa politică a Românilor din aceste timpurĭ. Din documentul acesta se vĕdŭ drepturile de comerçŭ, ce Asan acordă Dubrovcĭanilor prin tótă întinderea Regatuluĭ seŭ, cât kĭar şi locurile, pênĕ unde se întindea stăpânirea luĭ Asan. Eca cuprinderea documentuluĭ: *anul* 1186 — 1196.

† Дава царьство ми оризьмо си хорѣ всей Дябровиншстѣи,[1] любовным (в)севѣрнымъ го(стемъ) царьства ми, да іаду ходять по всей хорѣ царьства ми скупля каквя (ли)бо, или нося или женя, или купня каквя либо носятъ, и до коіа либо землѣ или хоры доидя, или до Бъдынѣ или Браничьва и Бѣлграда доидятъ, или до Трънова и повсему Загорну (и)л(и) до (П)ряслав(а) или карвунскыѣ хоры придятъ, или кръистѣй хорѣ или борунс(тѣ)н или во Дринъ и в Димотъ или в скопьскяя хоря или приьѣ(п)скяя или в Дѣволскяя хоря или в земя арбанаскяя или в Соланъ идятъ, по всяду да си куповая и продаваятъ свободно бесъ всѣкоя пакости, да не имая(т)ъ по всѣхъ хорахъ Царьства ми и г(ра)довѣхъ и клисурахъ запрѣтеина, и(я) да си ходятъ и купуятъ и продававтъ бес печѣли ѣ(к)о и всевѣрнии ліобовнии госте царьства ми кто ли имъ спакости о том либо или на клисурѣ или нафоросѣхъ или гд(ѣ) л(и)бо прѣзъ законъ о кумерки, то да е вѣстъ, тои е противникъ царьству ми, и милости не щетъ (п)мѣти (и) я велик(я) . . . . ме оргия патитъ . . . ми †.

† Асѣн(ъ)... Б(лъгар)о(мъ) и Грькомі †.

« † A datŭ împĕrăţia mea acéstă chotărîre (1) întregeĭ ţerĭ a Dubrovcĭanilor, ĭubiţilor şi credincĭoşilor ospeţĭ aĭ împĕrăţieĭ mele, ca unde vorŭ umbla prin tóte ţerele împĕrăţieĭ mele cu orĭ-ce negoçŭ, séŭ ducênd, séŭ . . . . (2) séŭ orĭ-ce cumpărăturĭ aducêndŭ, şi pĕnĕ la orĭ-ce pămêntŭ, séŭ ţără ar ajunge, séŭ pĕnĕ la Vidin, séŭ Branicev şi de ar ajunge şi pĕnĕ la Belgrad, séŭ pĕnĕ la Tûr-

(1) In originalŭ aicĭ se vede unŭ terminŭ din administraţiunea bizantină ; şi acésta probéză, că Statulnĭ, din noŭ înfiinţatŭ, ĭĭ lipsĭaŭ terminiĭ. Ὁρισμὸς=chotărîre este vorbă grecéscă.

(2) Aicĭ este vorba женя, pre carea, décă o vomŭ traduce cu femee, nu are nicĭ unŭ sensŭ. De aceia noĭ o lăsamŭ netradusă.

nova şi preste tótă (ţéra) transmunténă . . . . (1) séŭ decă vorŭ merge pĕnĕ la Preslava, séŭ la locurile de cărbunĭ (2) seŭ pĕnĕ la ţéra craĭuluĭ, séŭ a Borustenuluĭ (3), seŭ în Drina séŭ în Dimot, séŭ în ţera Scopieĭ, séŭ Priep, séŭ în ţéra Devol, séŭ în pămêntul Albanezilor, séŭ vorŭ merge în Solan, pretutindenea să cumpere şi să vêndĕ liberĭ, fŏrĕ de tótă supărarea, şi să nu fie opriţĭ prin tóte ţerile împĕrăţieĭ mele şi prin tóte oraşele şi satele, eĭ să umble, să cumpere şi să vêndĕ fŏrĕ de supărare, ca nisce credincioşĭ şi ĭubiţi óspeţĭ aĭ împĕrăţieĭ mele. Şi cine li va face lor nemulţemire în ceva, séŭ prin sate, séŭ prin oraşe (4), séŭ orĭ-unde aĭurea, în contra legeĭ de comerçŭ (5), unul ca acela să scie, că el este contrariu împĕrăţieĭ mele, şi îndurarea să nu caute, dar resbunare mare pentru acésta .... va păţi urgie .... din partea mea (6).

(Sĕmnătura luĭ Asan în originalŭ stă) :

Asan Bo şi al grecilor (7).

Acestŭ documentŭ autenticŭ al luĭ Asan ni arată, că Regele Româno-Bulgarilor se ocupa şi de partea administrativă a ţereĭ séle, de şi totŭ timpul îĭ era absorbitŭ cu diversele resbele pentru laţirea şi recunóscerea Regatuluĭ seŭ. El, stăruind în luptele cu Bizantiniĭ, de a lărgi chotarele imperiuluĭ sĕŭ, séŭ dupre espresiunea luĭ Choniat, de a cuceri nu numaĭ Mysia, dar şi Bulgaria, se

---

(1) Décă luămŭ, ca locŭ de emitere a acesteĭ chotărârĭ, Tûrnova, adecă capitala Regatuluĭ, atuncĭ prin ţéra transmunténă, trebue să înţelegemŭ locurile de preste Em. De unde urméză, că încă Asan îşĭ trecuse chotarele imperiuluĭ seŭ preste munţiĭ Em.

(2) Aicĭ Asan trebue să înţelégĕ locurile cu mine de cărbunĭ din Baĭcanĭ.

(3) Ore este cu putinţă, ca aicĭ să înţelegemŭ ţéra de lôngă Boristen, séŭ Dniprul de astădĭ?

(4) Aicĭ originalul se servesce de unŭ terminŭ ungurescŭ форосъ séŭ varoş-oraşŭ, cetate.

(5) Vorba кумерки este latină, séŭ póte românéscă, — comerçŭ.

(6) Aceste espresiunĭ sûntŭ, dupre părerea nóstră, curat românescĭ.

(7) Monumenta Historica slavorum meridionalium. Codex diplomaticus regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae. Ivan Cuk. Sakcinski cart. III, pag. 181 (1876). Editorul acestuĭ Documentŭ, D. Sakcinski, îndeplinesce vorba scurtată din documentŭ B(lăgar(o(m), adecă al Bulgarilor; dar Bo póte să fie suplinitŭ şi prin B(lach) o (m), adecă al Blachilor, şi noĭ presupunemŭ acesta cu atâta maĭ mult, căcĭ prin documentŭ nu se face nicĭ o menţiune despre Bulgarĭ, ĭar Asan, noĭ am vĕdutŭ, că el era Domnul Vlachilor, şi rescóla s'a făcutŭ de către Vlachĭ.

ocupa şi de partea administrativă, dând drepturĭ Dubrovcenilor, de a duce comerçul în Statul Româno-Bulgarŭ şi a se bucura de tóte libertăţile atât în cumpărare, cât şi în vindere preste tótă întinderea Regatuluĭ Româno-Bulgarŭ. Cu o vorbă, Asan pentru istoria Românilor din drépta Dunăreĭ este o persónă nu numaĭ cu calităţĭ de bunŭ militarŭ, dar şi de administratorŭ.

Nu mult însĕ s'a bucuratŭ Asan de ostenelele séle, şi a administratŭ ţéra, cucerită de dînsul, împreună cu fratele seŭ Petru. Administrând el în partea despre vestŭ a Regatuluĭ cu capitala în Tûrnova, ĭar Petru în cea despre Ostŭ, cu reşedinţa în Pereslava şi Provatele, móre la anul 1195 din mânele infame ale unuĭ vĕrŭ al seŭ, numitŭ Ivanc séŭ Iancu. Acest Ivanc, dupre cum ni spunŭ chronicariĭ bizantinĭ, era unŭ omŭ de multe calităţĭ militare, care a luatŭ parte cu Ioniţă, fratele luĭ Asan, la multe din luptele luĭ Asan cu Bizantiniĭ. Dar întrând în relaţiunĭ de adulteriŭ cu sora femeeĭ luĭ Asan, ajungŭ lucrurile pĕnĕ acolo, că Ivanc, trebuind să fie pedepsitŭ de către Asan pentru o asemine faptă necreştinéscă, împunge pre Asan cu sabia, cea adusă întradins, şi dupŏ o luptă cu Bizantiniĭ de noĕ anĭ, Asan móre, lăsându-şĭ Regatul neregulat. (1)

Celŭ, care avea maĭ multe drepturĭ asupra Regatuluĭ luĭ Asan, era fratele sĕŭ Petru, care guvernase împreună cu Asan, şi care luase parte la tóte ostenelele înfiinţăreĭ şi ale organisăreĭ Regatuluĭ. Şi în adevĕr, că Petru ţine peptŭ luĭ Ivanc în tóte încercările luĭ, de a pune mâna pre frânele guvernuluĭ; el se luptă contra Bizantinilor, cariĭ, instigaţĭ de Ivanc, nimicescŭ tractatele şi caută a sfărâma şi Regatulŭ al doile Româno-Bulgarŭ; (2) şi tot acestŭ Petru a trebuitŭ să caute a feri Regatul Româno-Bulgarŭ şi de pretenţiunile unuĭ al doile aspirantŭ la tronul luĭ Asan, cu numele Chros séŭ Crişu, de naţiune tot Românŭ (3). In genere vorbind, *Petru fratele luĭ Asan, a administratŭ singurŭ regatul Româno-Bulgarŭ în timpŭ de patru anĭ, adecă de la 1195 pênă la 1199, fŏrĕ a modifica nimicŭ din organisaţiunea luĭ.*

---

(1) N. Choniatae De Alexio Isaacii Angeli fr. lib. I, cap. V şi VI. G. Acropolitae, Annales cap. XII.

(2) Nicetae Choniatae De Alexio Angeli. lib. II, cap. VI.

(3) Nicetae Choniatae De Alexio Angelolib III, cap. I, II şi IV. Choniat îlŭ nu-

La anul 1199, séŭ dupre Şincaĭ la 1200 (1), se sue pre tronul Regatuluĭ Româno-Bulgarŭ Ioniţă, al treile frate al luĭ Asan, când acum încetase din viéţa şi Petru, din mâna altuĭ trădătorŭ, pre care Chonicariĭ bizantinĭ nu-lŭ numescŭ (2). Ioniţă, ca celŭ ce a fostŭ tot dé-una împreună cu Asan, şi care, nu e curios, a luatŭ parte şi la organisaţiunea Statuluĭ Româno-Bulgarŭ, se distinge de fratele'sĕŭ celŭ maĭ mare, Asan, prin caracterul sĕŭ, dar în respectul vieţeĭ politice continuă a desvolta numaĭ opera luĭ Asan. Remânênd acum de la Asan şi Petru unŭ Statŭ propriu, în care întraŭ ambele Mysiĭ cu o parte din Tracia şi Macedonia, luĭ Ioniţă îĭ presta, ca pre calea cuceririlor să-şĭ asigure bine Statul şi să rotunjéscĕ chotarele luĭ. De aicĭ apoĭ Ioniţă fu nevoitŭ, ca să ţinĕ maĭ multe resbele cu veciniĭ, spre rotunjirea Regatuluĭ seŭ şi rădicarea luĭ la rangul de Imperiu. De altă parte, Ioniţă a trebuitŭ să se ocupe şi de laturea administrativă a Imperiuluĭ şi cu modul acesta să caute a'şĭ asigura şi regula Imperiul şi pre acéstă cale. Dar maĭ special:

Maĭ ântăiŭ, în respectul caracteruluĭ Ioniţă diferĕ de fratele seŭ Asan. Noĭ am vĕdutŭ maĭ sus, că Choniat presintă pre Asan, ca pre unŭ omŭ de unŭ caracterŭ durŭ şi îndrăsneţŭ. Pentru Acropolitul însĕ Ioniţă se presintă, ca unŭ omŭ barbarŭ şi fórte rĕŭ. El dice: « Ἀντάμυναν οὖν, ὡς ἔφασκεν, ἐποιεῖτο τῶν ὧν εἰργάσαντο πρὸς Βουλγάρους κακῶν ὁ βασιλεὺς Βασίλειος, καὶ καλεῖσθαι μὲν ἔλεγεν ἐκεῖνον Βουλγαροκτόνον, Ῥωμαιοκτόνον δὲ ὠνόμαζεν αὐτόν. = Si dicea, că el îşĭ rĕsbună pentru relele, ce Imperatorul Vasilie a făcutŭ Bulgarilor, şi adaugea, că pre cum acela s'a numitŭ Bulgaroctonŭ (séŭ uciderĕtorŭ de Bulgarĭ) aşa şi el se numesce pre sine Romeoctonŭ (séŭ uciderĕtorŭ de Bizantinĭ). (3)

---

mesce Chris; ĭar noĭ credemŭ, că trebue să se fi k-matŭ Ch. (K) rişu. (N. Choniate De Alexio Angeli cf. lib. II, cap. III.)

(1) Chronica Românilor Tom. I, pag. 234.

(2) N. Choniatae De Alexio Isacii Angeli fr. lib. I capit. VI. Aici se vorbesce despre mórtea luĭ Petru, precum şi administraţiunea luĭ.

(3) G. Acropolitae Annales cap. XIII, Mare în adever, trebne să fi fostŭ indignaţiunea luĭ Ioniţă contra Bizantinilor, când el sciea dispreţul lor pentru streinĭ şi perfidia, cu care s'aŭ purtatŭ în relaţiunile lor cu Asan. De altă parte în Constantinupolŭ, precum şi în totŭ Imperiul Bizantinŭ, mórtea Bulgarilor şi a Vlachilor era decretată încă de la 1019 de către Imperatorul, Vasilie Bulgaroctonul,

Si maĭ jos: « ἦν γὰρ καὶ ἀληθῶς ὡς οὐδέποτε τῇ Ῥωμαίων τοσαῦτα παρὰ του ξυνέβη κακά, ὡς καὶ ὄνομα τεθῆναι τούτῳ ἐκ κυνὸς τὴν ἐπίκλησιν ἔχον. Σκυλοϊωάννης καὶ γαρ ἐπεκλήθη τοῖς πᾶσι. Τὸ γὰρ τῶν Σκυθῶν γένος ἰδιοποιησάμενος καὶ κοινωνήσας αὐτοῖς συγγενείας καὶ τρόπου μετασχὼν ἐκ φύσεως θηριωδεστέρου, φόνοις ἐνετρίφα Ῥωμαίων.=Şi în adevĕr, că nicĭ-o-dată şi nicăirĭ Romanilor (Bizantinilor) nu li s'a întâmplatŭ din partea cuĭ-va atâtea rele, aşa că el avea o supra-numire şi numele i se combinase luĭ din câne; căcĭ se numia de toţĭ Skiloian, séŭ cânele de Ioan » (1). Perfidia Bizantină, dispreçul şi kĭar ura lor contra Vlachilor a făcutŭ din Ioniţă, *ca el să urmăréscĕ interesele Statuluĭ seŭ fŏrĕ de şuvăire.* Poporul însĕ românescŭ nu avea ast-felŭ de privirĭ asupra luĭ Ioniţă; căcĭ el ĭ-a datŭ supranumirea de calo-ĭanĭ, séŭ Ioan cel bunŭ şi — acéstă numire i se recunósce luĭ Ioniţă şi kĭar prin actele diplomatice.

Insuşĭ actul suireĭ luĭ Ioniţă pre tronul Regatuluĭ Româno-Bulgarŭ merită din partea nóstră tótă atenţiunea şi kĭar ni presintă şi unŭ mare interesŭ în ceĭa, ce privesce alegerea luĭ. Choniatŭ, vorbind despre mórtea luĭ Asan, ḑice pentru Ioniţă: « Ἡ δὲ ἡγεμονία βλέπει πρὸς Ἰωάννην τὸν τρίτον τῶν ἀδελφῶν. Τότε δ'οὖν ὁ Πέτρος συλλήπτορα τῶν πόνων καὶ μερίτην τῆς δυναστείας Ἰωάννην προσελόμενος τὸν ὁμαίμονα, ὃς ἐφ' ἱκανὸν ὠμήρησεν ἐν Ῥωμαίοις ἡνίκα εἶχε βασιλεὺς Ἰσαάκιος διεσεύσας κατὰ Μυσῶν, ἀποδρὰς δὲ, ὡς πρὸς τὰ οἴκοι πάλιν ἀφίκετο, οὐκ ἐξ ἀντιθέτου τῷ τεθνεῶτι Ἀσὰν τὰ Ῥωμαίων ἔκειρε προνομεύων. Η γὰρ φύσις καὶ τούτῳ οὐδὲν τι πρὸς τὰ ἡμέτερα διεβράβευσε μέτριον.=Iar *domnia caută spre Ioan*, al treile frate. Atuncĭ Petrŭ a luatŭ pre fratele seŭ Ioan, ajutătorŭ în ostenele şi împărţitorŭ al împărăţieĭ, care în de ajunsŭ s'a învoitŭ cu Romaniĭ (Bizantiniĭ), cât a avutŭ Imperatorul Isaac a lupta contra Myşilor (2), dar fu-

---

care în templul Sosteniilor a atârnatŭ unŭ decretŭ imperialŭ, unde se ḑicea: « Şi-câte a dispusŭ acela (Basiliŭ Bulgaroctonul) în monastirea Sosteniilor, dupre aceste să se pedepsìască şi Vlachiĭ, adecă să se nimicĭascĕ (N. Choniatae De Isaacio Angelo lib. I, cap. VI.)

(1). Idem. ibidem.

(2) Aicĭ Choniatul face alusiune la şederea luĭ Ioniţă în Constantinupolŭ, unde se vede, că el luase óre-care angajamente façă cu Bizantiniĭ.

gind, s'a dusŭ ĭarăşĭ la ale séle, şi nu în contra mortuluĭ Asan, prădând, strica (provinciile) Romanilor (Bizantinilor). Pentru că natura şi acestuĭa nu ĭ-a acordatŭ nimicŭ mĕsuratŭ în raportŭ către ale nóstre ». (1) Din acestŭ citatŭ al luĭ Choniat se vede, că Petru a avutŭ de ajutătorŭ pre fratele seŭ Ioniţă îndată după mórtea luĭ Asan, aşa precumŭ şi Asan l'a avutŭ pre dînsul; şi că numai la 1199, după mórtea luĭ Petru, Ioniţă a rĕmasŭ singurŭ Domnitorŭ preste Regatul Româno-Bulgarŭ. De altă parte, se maĭ învederéză, că în faça tuturor pretendenţilor la domnie, poporul şi boeriĭ ţereĭ aŭ datŭ preferinţă luĭ Ioniţă, ca celŭ ce era maĭ apropiétŭ de Asan şi tot-o-dată şi celŭ maĭ capabilŭ pentru realisarea planurilor luĭ în respectul Regatuluĭ Româno-Bulgarŭ.

Nu credemŭ de prisosŭ, a face aicĭ menţiune, că regele Emeric al Ungurilor contestéză către Papa Inocenţiu al III-le luĭ Ioniţă dreptul de Rege al Româno-Bulgarilor şi într'o scrisóre cătrĕ numitul Papă, Emeric, la anul 1204 ḑice, că Ioniţă nu are nicĭ o ţéră preste carea să domnéscĕ. La acéstă contestaţiune Inocenţiu III-le îĭ respunde: « Măcar că aĭ scrisŭ, că numitul Ioniţă nu este Domnŭ al vre uneĭ ţĕrĭ, de aŭ şi cuprinsŭ o parte din ţéra ta, altă parte din ţéra altuĭa, şi numaĭ pĕnĕ la o vreme le ţine cuprinse, de unde te mirĭ, că pre unŭ apriatŭ inamicŭ al teŭ, ne'ntrebându-te, aşa în grabă voimŭ să-lŭ încoronămŭ craiŭ; totuşĭ (ci értă) almintrelea stă lucrul, despre o parte, fiind că nu ştiĭ deplin adevĕrul; căcĭ în veciĭ trecuţĭ mulţĭ craĭ s'aŭ încoronatŭ în Bulgaria de scaunul apostolicescŭ, precum Petru, Samuel şi alţiĭ după ḑînşiĭ.....Dară cu vreme împuternicindu-se Grecĭ, Bulgariĭ şĭ-aŭ perdutŭ împĕrăţia, ba ce e maĭ mult, aŭ fostŭ siliţĭ sub greŭ jugŭ a sluji Imperatoruluĭ din Ţarigrad pĕnĕ atuncĭ, pĕnĕ când maĭ pre urmă doĭ fraţĭ, adécă Petru şi Ioniţă, născuţĭ din viţa crailor măĭ din 'nainte, ţéra părinţilor seĭ nu atâta o aŭ cuprinsŭ, cât o aŭ câscigatŭ în dĕret, aşa cât într'o ḑi aŭ bătutŭ marĭ prinţĭ şi nenumĕrate popóre; însĕ totuşĭ nu ḑicemŭ, că dóră vre o parte de ţéră nu o aŭ cuprinsŭ cu puterea, ci statornicesce întărimŭ, că partea cea maĭ multă a ţereĭ o aŭ câscigatŭ din cădinţa părintéscă » (2) Trebue şi aicĭ să obser-

(1) N. Choniatae De Alexio Isaacii Angeli fr. lib. I. cap, VI.

(2) Gesta Inocentii III, No. 80 şi 81. Noĭ, ne avênd originalul am reprodusŭ acestŭ citatŭ dupre chronicele Românilor de Şincaĭ (Tom. I, pag, 243).

vămŭ, că Unguriĭ nu aŭ perdutŭ în istorie o singură ocasiune, de a nu-şĭ arăta ura lor contra elementuluĭ românescŭ, şi că în cele maĭ multe timpurĭ pretenţiunile lor aŭ fostŭ ascultate de Papĭ, precum şi de casele domnitóre ale Europeĭ, ca ceĭ ce se ţineaŭ de Biserica papală, ĭar Româniĭ, căutându-şĭ interesele lor politice pre calea dreptuluĭ şi a modestieĭ, aŭ rĕmasŭ tot-de-una în sufletul lor credincĭoşĭ Bisericeĭ strĕbunilor lor. De altă parte Ţéra, asupra căria Emeric avea pretenţiunile séle, era o parte a Serbieĭ, pre carea Ioniţă o supuse cu sabia de la Imperatoriĭ Bizantinĭ şi despre carea avemŭ să vorbimŭ maĭ jos.

Luĭ Ioniţă nu-ĭ prestă maĭ mult a lupta contra Bizantinilor, ca luĭ Asan. La mórtea sa Asan lasă în stăpânirea Regatuluĭ Romăno-Bulgarŭ tótă Mysia cu o parte din Tracia şi Macedonia, adecă tótă întinderea de pămêntŭ dintre Marea Négră pĕnĕ în Adriatica. Şi pentru ca să vedemŭ posiţiunea Bizantinilor faţă cu Regatul Romăno-Bulgarŭ, să lăsămŭ pre Choniatŭ ca să vorbeascĕ el: «ὑπήντα δὲ τῷ Πέτρῳ ἐξ ἡμῶν οὐδείς, οὐδ᾽ ἠδύνατο, ἀλλὰ τοσούτων καὶ τηλικούτων τοῖς ἐναντίοις κατωρθωμένων ἐπὶ πλείστοις ἐνιαυτοῖς, καὶ τοῦ κακοῦ τοῦ δὲ τῶν Ῥωμαίων ἐσαεὶ διακυμαίνοντος πράγμασιν, οὐδέ ποτε βραχεῖα νίκη Ῥωμαίοις διαγεγελάκει, οὐδέ τι παρυφέστη τροπαιουχήματος ἔνδαλμα.= A sta luĭ Petru în contra nicĭ unul din noĭ nu putea (1), fiind că eĭ (Petru şi Ioniţă) isbutise, ca să facĕ în timpŭ de maĭ mulţĭ anĭ atâtea şi astŭ-felŭ de rele inimicilor lor (adecă Bizantinilor). Şi acestŭ reŭ învăluind interesele Romanilor (Bizantinilor) tot-de-una, nicĭ-o-dată măcar o învingere mică nu li-a surîsŭ Romanilor (Bizantinilor) şi nicĭ li s'a presentatŭ vre unŭ semnŭ de trofeŭ (2). Se póte decĭ afirmă, că despre Bizantinĭ Ioniţă ar fi pututŭ fórte lesne, să-şĭ strămute capitala Imperiuluĭ seŭ din Tûrnova la Constantinupolŭ; dar el la Sudul Regatuluĭ seŭ trebuĭa să lupte cu Latiniĭ, ce inundase Imperiul şi ocupase şi Constantinupolul, ĭar la Nord-Vestŭ cu Unguriĭ, cariĭ îĭ disputaŭ o parte din Serbia de astă-dĭ.

---

(1) Aicĭ se are în vedere timpul, când Ioniţă a administratŭ împreună cu Petru.

(2) N. Choniatae De Alexio Isaacii Angeli fr. lib I, cap. VI cfr. G. Acropolitaee Annales cap. XIII.

Maĭ ântăĭŭ în respectul resbeluluĭ luĭ Ioniţă cu Latiniĭ, éca ce ḑice Acropolitul: «Μὴ βουληθέντων δὲ τῶν Ἀδριανουπολιτῶν ὑπὸ χεῖρα γενέσθαι τῶν Ἰταλῶν, ἐκστρατεύουσιν οἱ Ἰταλοὶ κατ' αὐτῶν, αὐτοῦ τε τοῦ βασιλέως Βαλδουΐνου συνόντος αὐτοῖς καὶ τοῦ τὸν τόπον τοῦ δουκὸς ἐπέχοντος Βενετίας ἐν τῇ Κωνσταντινουπόλει· Εἰς στενοχωρίαν γοῦν οὐ μικρὰν ἐλθόντες οἱ τοῦ Ἀδριανοῦ οἰκήτωρες ἀποστέλλουσι πρὸς τὸν βασιλέα τῶν Βουλγάρων Ἰωάννην, ἵνα συνάρηται τούτοις καὶ τοῦ ἐπηρμένου κινδύνου ῥύσηται. Ὁ δὲ ασμένως δέχεται τοῦτο, καὶ Σκύθας μεθ ἑαυτοῦ προσλαβόμενος, ἐπεὶ φανερῶς οὐκ εἶχε τοῖς Λατίνοις μαχέσασθαι, περιγενέσθαι βεβούλευται μηχαναῖς. Καὶ ὁ μὲν ἔκειτο μακράν που τῆς Ἀδριανουπόλεως, ἐκπέμπει δὲ κατὰ τῶν Ἰταλῶν τοὺς Σκύθας, τῇ Σκυθικῇ στρατείᾳ χρήσασθαι κατ' αὐτῶν. Ἰταλοῖς μὲν οὖν ἔθος ἐφ ἵπποις ὑψαύχεσιν ἐποχεῖσθαι καταφράκτοις τε δὶ ὅλου εἶναι τοῖς ὅπλοις τοῦ σώματος, κἀντεύθεν δυσκενήτως κατὰ τῶν ἐναντίων ὁρμῶσι· Σκύθαι δὲ κουφότερον ὡπλισμένοι ἐλευθερότερον ἐπιπηδῶσι τοῖς ἐναντίοις. Οὐ μὴ ξυνιέντες οἱ Ἰταλοὶ παρὰ τῶν Σκυθῶν καταστρατηγοῦνται, ὥστε καὶ αὐτὸν τὸν βασιλέα Βαλδουΐνον ὑπ αὐτῶν ἁλῶναι καὶ δέσμιον ἀπαχθῆναι πρὸς τὸν βασιλέα Βουλγάρων Ἰωάννην=Ne voind Adrianupoliţiĭ, ca să se supună Italienilor, se înarméză contra lor Italieniĭ, unindu-se cu dînşiĭ Imperatorul Balduin, şi loco-ţiitorul din Constantinupol al duceluĭ de Veneţia. Decĭ venind în srtâmtorare, nu mică, locuitoriĭ Adrianupoluluĭ, trămitŭ dupŏ Imperatorul Bulgarilor-Ioan, ca să li ajute lor şi să-ĭ scape de periculul, ce li prestă. Iar el primesce voĭos acésta, şi luând cu sine Sciţĭ, nu voĭa să se lupte cu Latiniĭ la arătare, dar aŭ căutatŭ să facă usŭ de arta strategică. Şi el s'a aşeḑatŭ ceva maĭ departe de Adrianupolŭ, şi a trămisŭ în contra Italienilor Sciţĭ, ca să întrebuinţeze tactica scitică. Şi Italieniĭ aveaŭ datina, ca încălicând cu mândrie pre caĭ, să fie înzălaţĭ preste totŭ corpul cu arme, şi astŭ-fel cu greutate se mişcaŭ în contra inimicilor. Iar Sciţiĭ, fiind maĭ sprinten armaţĭ, se asvêrlĭaŭ cu maĭ multă uşiurinţă asupra inimicilor. Italieniĭ, ne fiind deprinşĭ astŭ-felŭ, se învingŭ de Sciţĭ, aşa că kĭar Imperatorul Balduin se prinde de aceştia, şi se duce legatŭ la Imperatorul Bulgarilor-Ioan» (1) Şi maĭ jos: Ἀπάρας γοῦν ἐκεῖθεν ὁ

(1) G. Acropolitae Annales cap. XIII.

βασιλεὺς τῶν Βουλγάρων, μὴ ἔχων τὸ ἐμποδὼν ὡς τῶν Ἰταλῶν αὐτοῦ καταπορθηθέντων τὸ ἔσχατον, ἑτέρου δὲ μὴ ὄντος τοῦ ἀνθισταμένου, πᾶσαν κατατρέχει Μακεδονίαν.= Decĭ sculându-se de aicĭ Imperatorul Bulgarilor, ne-avênd cine să-lŭ împedice, ca celŭ ce sfărămase cu totul şi nu de mult pre Italienĭ, ĭar altul ne maĭ fiind, ca să-ĭ stea în contră, străbate tótă Macedonia». (1) Şi bine dice Acropolitul, că în urmarea învingereĭ Italienilor, Imperatorul Româno-Bulgarilor, Ioniţă devine stăpânŭ preste întregŭ teritoriul Imperiuluĭ Bizantinŭ, şi el putea să devinĕ Imperatorŭ al Bizanţiuluĭ, numaĭ décă nu ar fi fostŭ reţinutŭ în calea sa de modestia elementuluĭ românescŭ, din care făcea parte.

A doa luptă, ce Imperatorul Ioniţă a trebuitŭ să ţinĕ tot pentru limitele Imperiuluĭ seŭ, era cérta pentru o parte din Serbia actuală, născută între dînsul şi Emeric, regele Ungarieĭ. Imperatorul Ioniţă, în puterea armelor luase dela Imperatoriĭ Bizantinĭ cinci provinciĭ din Serbia, şi Emeric avea asupra lor pretenţiunĭ de ereditate. La arme Emeric nu se decide, şi voĭesce a şĭ căta drepturile séle pre căĭ pedişe, séŭ maĭ dreptŭ, pre calea diplomatică a timpuluĭ. Maĭ întâiŭ el voĭesce să profite de trecerea prin Ungaria a cardinaluĭ Papeĭ Inocentiu al III, ce-ĭ ducea învestitura luĭ Ioniţă de Rege al Românilor şi Bulgarilor, şi îlŭ nevoĭesce pre acesta, ca să kĭeme pre Ioniţă la o insulă a Dunăreĭ şi să resolveze acestŭ diferendŭ dintre dînşiĭ (2). Dar ne isbutind, Emeric recurge la autoritatea Papeĭ Inocenţiu al III-le, şi acesta, ca celŭ ce avea în mânele séle firele diplomaţieĭ de atuncĭ, é că cum se esprimă într'o scrisóre cătrĕ Emeric: «La a doa, ce aĭ scrisŭ, că numitul Ioniţă aŭ cuprinsŭ ţéra, carea o aŭ datŭ zestre tatăl teŭ suroreĭ tale Impĕrăteseĭ Grecilor, şi că ţéra Serbieĭ, care este supusă corónei téle, luând cu sine (Ioniţă) o mulţime de păgânĭ, o aŭ jefuitŭ fŏrĕ de milă întru atâta, cât afară de ceĭ, ce s'aŭ omorîtŭ prin tirania luĭ, mulţĭ creştinĭ s'aŭ dusŭ în robia păgânilor, să sciĭ de bună sémă, că noĭ nu ni place orĭ-ce s'aŭ făcutŭ spre vătămarea şi paguba ta, şi ca să-ţi se facĕ destul (satisfacţiune), cu dinadinsul ne vomŭ sirgui» (3).

(1) G. Acropolitae, ibidem.

(2) Chronicele Românilor, Şincaĭ T. I, pag. 242.

(3) Chronicile Rom. Şincaĭ T. I pag. 243. Ne avênd originalul, am reprodusŭ citatul dupre Şincaĭ.

Ce a făcutŭ maĭ pre urmă Inocenţiu III pentu regiĭ Ungarieĭ în privinţa acesteĭ părţĭ de pămêntŭ nu se scie, dar acésta se póte afirma cu siguranţă, că *Imperatorul Ioniţă la mórtea sa*, carea s'a întâmplatŭ dupŏ treĭ anĭ dela data acesteĭ certe, *a lăsatŭ Imperiul seŭ şi cu posesiunea a cincĭ Eparchiĭ în Serbia de astă-ḑi.*

In privinţa administraţiuneĭ sociale, propriu ḑisă, ne avênd nicĭ unŭ felŭ de date, noĭ sûntemŭ necesitaţĭ să admitemŭ, că Imperatorul Ioniţă a continuatŭ cu administraţiunea, dată Imperiuluĭ de cătrĕ Asan. Aceĭa, ce ocupa acum pre Ioniţă, era posiţiunea internaţională, séŭ politică a Bisericeĭ şi a Statuluĭ seŭ. Lăsând, ca să vorbimŭ despre posiţiunea Bisericeĭ Regatuluĭ Româno-Bulgarŭ la locul propriu, noĭ aicĭ să arătămŭ modul, cum Imperatorul Ioniţă primesce titul de Rege al Rmânilor şi Bulgarilor şi tot-o-dată se bucură şi de dreptul de a'şĭ bate monedă cu efigia sa, ficsând prin acésta rangul politicŭ al Statuluĭ seŭ faţă cu celelalte Staturĭ ale Europeĭ de atuncĭ.

La anul 1200, dupŏ ce Ioniţă a rĕmasŭ singurŭ stăpânitorŭ al Regatuluĭ Româno-Bulgarŭ, Papa Inocentiu III-le adreséză luĭ Ioniţă o scrisóre printr'unŭ nunţiu, séŭ trămisŭ al seŭ, Archipresbiterul Grecilor de Brundisiu, şi îlŭ cercetéză, ca pre unŭ fiiŭ spiritualŭ, adăugênd şi aceste cuvinte: « Cum enim plene nobis per ipsum de sinceritate tui propositi ac devotionis affectu constiterit ad te proposuimus maiores nuntios, vel legatos potius destinare, qui tam te, quam tuos in apostolicae sedis devotione confirment et de benevolentia nostra efficiant certiorem» = Căcĭ îndată ce vomŭ constata pre deplin prin dînsul sinceritatea propunereĭ tale şi afecţiunea devotamentuluĭ teŭ, ne-am propusŭ, ca să trămitemŭ la tine nunţiĭ maĭ marĭ, séŭ, delegaţĭ cu maĭ multă putere, cariĭ atât pre tine, cât şi pre aĭ teĭ să-ĭ confirme in evlavia scaunuluĭ Apostolicŭ şi să te asigure despre buna voinţă a nóstră » (1). Pĕnĕ aicĭ se vede numaĭ atâta, că Papa Inocentiu, aflând dela misionariĭ seĭ despre nisce dorinţĭ ale luĭ Ioniţă, îĭ dă curajul, ca el să-şi le arate Papeĭ.

Şi în adevĕr, că la anul 1201, Ioniţă respunde la scrisórea luĭ

(1) Gesta Innoccentii III No. 66.

Inocenţiu, şi în respunsul séŭ, écă cum îşĭ înşiră el dorinţele séle: ... « Sanctissime Pater! significastis nobis per sacras litteras vestras quod nos significaremus vobis, quid ad ecclesia romana petamus. = Prea Sânte Părinte! Nĭ-aţĭ notatŭ noĭ prin sacra vóstră scrisóre, ca noĭ să vĭ arătămŭ voĭ aceĭa, ce ceremŭ dela Biserica romană » Şi maĭ la vale: «Imprimis petimus ab Ecclesia Romana matre nostra coronam et honorem, tanquam dilectus filius, secundum quod Imperatores nostri veteres habuerunt. Unus fuit Petrus, alius Samuel, et alii, qui eos in imperio praeceserunt, sicut in libris nostris invenimus esse scriptum. Nunc autem, si placitum est auctoritati vestrae nobis istud implere quicquid imperio nostro duxeritis injungendum ad honorem Dei et Eclesiae Romanae complebitur. = Maĭ ales ceremŭ de la Biserica romană, mama nóstră, coronă şi onóre, atât ca unŭ fiiŭ ĭubitŭ şi apoĭ fiind-că Imperatoriĭ, noştri ceĭ vekĭ aŭ purtat'o. Unul a fostŭ Petru, altul Samuel şi alţiĭ, ce aŭ preesistatŭ în Imperiu, precum aflămŭ scrisŭ în cărţile nóstre. Iar acum, décă place autorităţeĭ vóstre a ne împlini acésta, orĭ-ce veţĭ impune Imperiuluĭ nostru, spre lauda luĭ D-ḑeŭ şi a Bisericeĭ romane, se va împlini » (2).

Indată dupŏ primirea acesteĭ scrisorĭ, şi kĭar în acelaşŭ anŭ, Papa Inocentiu îĭ trămite luĭ Ioniţă a doa scrisóre cu Ioan Capelanul seŭ, prin carea efectuă unirea Bisericeĭ Româno-Bulgare cu cea papală, ĭar asupra titlurilor imperiale, cerute de Ioniţă, éca cum se esprimă Papa: «Petisti vero humiliter, ut coronam tibi Ecclesia Romana concederet, sicut illustris memoriae Petro, Samueli et aliis progenitoribus tuis, in libris tuis legitur concessisse. Nos igitur ut super hoc majorem certitudinem haberemus, regestra nostra perlegi fecimus diligenter; ex quibus evidenter apparet, quod in terra tibi subjecta, multi Reges fuerant coronati.=Dar aĭ cerutŭ cu umilinţă, ca Biserica romană să ţĭ cedeze ţie coronă, precum se citesce în cărţile tale, că ea aŭ cedatŭ celor de amintire ilustră Petru, Samuel şi altor strĕbunĭ aĭ teĭ. Noĭ însĕ, ca să putemŭ avea maĭ multă certitudine asupra acestuĭ lucru, am făcutŭ (regulatŭ), ca să-se citéscĕ cu îngrijire registrele nóstre; din care apare cu evidenţă, că în

(2) Gesta Inocentii III No. 66.

pământul, supusŭ ţie, mulţĭ regĭ aŭ fostŭ încoronaţĭ». Şi vorbind maĭ încolo Inocenţiu despre privilegiile Bisericeĭ Româno-Bulgare, spune luĭ Ioniţă că a ordonatŭ delegatuluĭ seŭ: «Mandamus quoque ipsi, ut de corona progenitoribus tuis ab Ecclesia Romana collata tam per libros veteres, quam per alia documenta inquirat diligentius veritatem, et de omnibus tecum tractet, quae fuerint pertractanda; et cum per ipsum et nuntios tuos de omnibus redditi fuerimus certiores, consultius et maturius, prouti fuerit procedendum, procedamus. = Şi ordonămŭ acelulĭaşĭ (Capelanŭ), ca despre corona, cea acordată de Biserica romană străbunilor teĭ, să urmărĭască cu maĭ multă diligenţă adevĕrul, atât prin cărţile vekĭ, cât şi prin alte documente, şi să tracteze cu tine despre cele, ce vorŭ fi de tractatŭ; şi cum ne vomŭ încredinţa despre tóte prin dînsul şi nunţiiĭ teĭ, să procedămŭ cŭ maĭ multă maturitate şi judecată, despre aceĭa, ce trebue să facemŭ» (1).

Cercetându-se de către Ioniţă cu Ioan Capelanul cărţile şi monumentele cele vekĭ, Ioniţă la 1202 scrie iarăşĭ luĭ Inocenţiŭ, în care scrisóre éca ce dice despre demnitatea imperială: «Cum placuit Domino nostro Iesu Christo me Dominum et imperatorem totius Bulgariae et Blaciae facere, inquisivi antiquorum nostrorum scripturas et libros, et beatae memoriae Imperatorum nostrorum praedecessorum leges, unde ipsi sumpserunt regnum Bulgarorum et firmamentum imperiale, coronam super caput eorum et patriarchalem benedictionem: et diligenter perscruntantes, in eorum invenimus scripturis, quod beatae memoriae illi Imperatores Bulgarorum et Blacorum Simeon, Petrus ét Samuel et nostri praedecessores coronam imperii eorum et patriarchalem benedectionem acceperunt a sanctissima Dei Romana Ecclesia et ab apostolica sede, principe Apostolorum Petro. Sed imperium meum voluit benedictionem et imperiale firmamentum coronae capitis imperii sui suscipere et patriarchalem benedictionem ab Ecclesia Romana, ab apostolicae sedis principe Apostolorum Petro et a sanctissimo patre nostro universali Papa tertio Inocentio; = Plăcênd D-luĭ nostru Iisus Christos, a mĕ face pre mine Domnŭ şi Imperatorŭ a tóteĭ Bulgariĭ şi Valachiĭ, am cercetatŭ scriptele şi cărţile nóstre cele vekĭ şi legile celor de fericită memorie predece-

(1) Gesta Inocentii III, No. 68.

sorĭ şi imperatorĭ aĭ nostri, de unde eĭ şĭ-aŭ luatŭ stăpânirea asupra Bulgarilor şi confirmarea imperială, corona pre capul lor şi bine-cuvêntarea patriarchală; şi scrutând cu diligenţă, am aflatŭ în scripturile lor, că aceĭ de fericită memorie Imperatorĭ aĭ Bulgarilor şi Vlachilor, Simeon, Petru, Samuel şi aĭ nostri predecesorĭ aŭ priimitŭ corona Imperiuluĭ lor şi bine-cuvêntarea patriarchală de la prea Sânta luĭ D-ḑeŭ Biserică romană şi de la tronul apostolicŭ, de la căpitenia Apostolilor Petru. Iar imperiul meŭ voĭesce să primĭascĕ bine-cuvêntarea şi confirmarea imperială a coroneĭ capuluĭ imperiuluĭ seŭ şi benedictiunea patriarchală de la Biserica romană, de la tronul apostolicŭ, de la căpitenia Apostolilor Petru şi de la prea sântul părintele nostru, Papa universalŭ, Inocentiu III-le» (1).

In fine la anul 1204 Inocenţiu confirmă pre Ioniţă nu de Imperatorŭ, dar de rege al Româno-Bulgarilor şi îĭ trămite insigniile regale (2). «Calojohanni illustri Bulgarorum et Blacorum Regi, eiusque posteris ei tam in regno quam in devotione sedis apostolicae successuris în perpetuum.....sceptrum regni et regium tibi mittimus diadema, eius quasi nostris tibi manibus imponendum, recipiendo a te juratoriam cautionem, quod nobis et succesoribus nostris et Ecclesiae Romanae devotus et obediens permanebis et cunctas terras et gentes tuo subjectas imperio in obedientia et devotione sedis apostolicae conservabis. Ad petitionem insuper venerabilis fratris nostri Blasii Brandizuberensis Episcopi, quem ad sedem apostolicam destinasti, publicam in regno tuo cudendi monetam tuo charactere insignitam, liberam tibi concedimus facultatem. = Luĭ Caloĭan, Regeluĭ illustru al Bulgarilor şi al Vlachilor şi următoruluĭ luĭ atât în regatŭ, cât şi în evlavia scaunuluĭ apostolicŭ în perpetuitate. . . . trămitemŭ sceptrul Regatuluĭ şi diadema regală (3), pre carea să ţĭ o punë (pre capul teŭ) ca şi cu mânele nóstre, primind de la tine jurămêntŭ, ca cautiune, că veĭ rĕmânea devotatŭ şi

(1) Gesta Innocentii III, No. 70.

(2) Nu înţelegemŭ, cum chronicarul românŭ Şincaĭ pune scrisórea, din care voim să facemŭ citaţiunile, ce ne privescŭ, la anul 1203, şĭar actul încoronăreĭ luĭ Ioniţă la 15 Noemvrie 1204. Noĭ amŭ admisŭ data din urmă.

(3) Nu credemŭ de prisos a arăta aicĭ însemnătatea vorbelor de sceptru şi diademă. In limba elenică vorba σκῆπτρον, însĕmnéză autoritatea, séŭ toĭagul imperialĕ, care se da la tóte persónele, când primĭaŭ învestitura. In Eliada luĭ Omer, acestĕ sĕmnŭ imperialŭ se da de către fiĭul luĭ Cronus. .

supusŭ noĭ si succesorilor nostri și Bisericeĭ Romane, și veĭ conserva în supunere și devoțiune cătră scaunul apostolicŭ pămênturile, cucerite, și nați̯unile, supuse din imperiul teŭ. Pre lôngă acestea, la cererea venerabiluluĭ nostru frate, Blasiu, (1) Episcopul de Brandezuberŭ, pre care l'aĭ trămisŭ la tronul apostolicŭ, îțĭ cedămŭ ție voĭe liberă, de abate monită publică în regatul teŭ, însĕmnată cu stampa ta » (2).

Acum resumând cele ḑise despre Ioniță, noĭ trebue să recunóscemŭ, că *acestŭ frate și succesorŭ al luĭ Petru și Asan a rădicatŭ opera fraților seĭ pênĕ la gradul celŭ maĭ înaltŭ posibilŭ; el a făcutŭ, din locurile, cucerite de dînșiĭ de la Bizantinĭ, unŭ regatŭ în tóte condițiunile evuluĭ meḑiu, cu dreptul kĭar de a bate monedă cu efigia luĭ personală.* Acésta anume a și făcutŭ pre Emeric, mândrul rege al Ungarieĭ, să protesteze la Papa Inocentiŭ III-le.

Cu finele anuluĭ 1207 Ioniță móre de plevritidă, fŏrĕ de a lăsa vre unŭ succesorŭ la tronul seŭ. Din toțĭ frațiĭ Românĭ, dupre cum se vede, numaĭ singurŭ Asan a avutŭ copiĭ, atât de seccsul masculinŭ cât și femininŭ; și anume pre Ioan, care la mórtea luĭ Ioniță era minorŭ. (3)

Pre la finele anuluĭ 1207 se sui pre tronul Regatuluĭ Româno-Bulgarŭ Borila și stă aisî pĕnĕ la anul 1221. Pre acestŭ Borilă, nepotŭ al fraților românĭ, și născutŭ din o rudă a lor, D. Gobubinski îlŭ numesce de la sine Boris III (4). Sub Borilă Regatul Româno-Bulgarŭ a începutŭ să scaḑĕ și a perdutŭ o parte din ținuturile Macedonieĭ. Iar de la anul 1214 el a întratŭ în luptă civilă cu

---

Diadema, fiind ĭarăș̯ĭ o vorbă elenică, διάδημα, însĕmnéză cununŭ, séŭ legătóre în jurul capuluĭ. La popórele orientale acéstă diademă, séŭ legătóre de capŭ este compusă dintr'o țesetură, carea a ajunsŭ a se întrebuința, ca unŭ obĭectŭ de necesitate, pênĕ și de celŭ maĭ de pre urmă. In Grecia veke aceste diademe séŭ cununĭ la începutŭ se făcéŭ din ramurĭ de arborĭ și se daŭ celor, ce învingéŭ în concursurile, care se numĭaŭ ἀγῶν, și care avéŭ caracterul espositiunilor nóstre de astă-ḑĭ. Maĭ pre urmă a începutŭ a se acorda, ca unŭ semnŭ de distincțiune și Regilor

(1) Pre acestŭ Blasiu Șincaĭ îlŭ numesce Vasilie. Ore nu putemŭ să admitemŭ, că acestŭ nume este românescul Vlasi? Și acésta o ḑicemŭ cu atâta maĭ mult, căcĭ unŭ Vlasi séŭ Vasilie s'a trămisŭ la Roma, ca să se chirotoniséscă Episcopŭ pentru Tûrnova. Despre acésta maĭ jos.

(2) Gesta Innocentii III No. 73.

(3) Despre mórtea luĭ Ioniță și minoritatea fiiuluĭ lui Asan — Ioan, vedĭ G. Acropolitae Annales cap. XIII. și XY.

(4) Краткій очеркъ исторіи православныхъ церквей pag. 11.

vĕrul seŭ Ioan, fiiul luĭ Asan, şi s'a ţinutŭ în Regatul unkilor seĭ pĕnĕ la 1221, când a trebuitŭ să cedeze tronul luĭ Ioan. Dar se ascultămŭ şi aicĭ pre Acropolitul, care ḑice: «Ὁ πρῶτος βασιλεὺς τῶν Βουλγάρων Ἀσὰν δύο ἔσχεν υἱούς, τὸν Ἰωάννην, καὶ τὸν Αλέξανδρον. Τοῦ γοῦν εἰρημένου Βορίλα βασιλικῶς τῶν Βουλγάρων κατάρχοντος, ὁ τοῦ Ἀσὰν υἱὸς Ιωάννης φυγαδείᾳ χρησάμενος ἐπὶ τῶν Ῥώσων χωρεῖ, ἐκεῖσέ τε χρόνον ἐφ'ἱκανὸν διαμείνας, καί τινας τῶν συγκλὺδων Ῥώσων σὺν ἑαυτῷ περιαγαγὼν, τὴν πατρικὴν ἀνακαλεῖται κληρονομίαν καὶ πολεμεῖ τῷ Βορίλᾳ καὶ νικᾷ τοῦτον καὶ χώρας οὐκ ὀλίγης ἐγκρατὴς γίνεται. ὁ δὲ Βορίλας ἔνδον εἰσέρχεται τοῦ Τρινόβου καὶ ἐπὶ ἑπτὰ ἔτεσι τειχήρης πολιορκεῖται. Ἐπεὶ δὲ ἀπέκαμον οἱ συνόντες αὐτῷ, τῷ Ἀσὰν Ἰωάννῃ προσέρχονται. φεύγων δὲ ἀλίσκεται ὁ Βορίλας καὶ παρὰ τοῦ Ιωάννου τυφλοῦται. Καὶ οὕτως ἐγκρατὴς τῆς τῶν Βουλγάρων ἁπάσης ὁ Ἰώαννης γεγένηται.= Celŭântăiu imperatorŭ al Bulgarilor Asan a avutŭ doĭ fiĭ, pre Ioan şi Alecsandru (1). Decĭ preḑisul Borilă fiind imperatorŭ al Bulgarilor, vine fiĭul luĭ Asan, Ioan, dupŏ o şedere în retragere la Ruşĭ (2) şi rĕmâne acolo timpŭ îndelungatŭ, şi aducênd cu sine şi pre uniĭ din boeriĭ Ruşilor, reclamă ereditatea părintéscă, se luptă contra luĭ Borilă, îlŭ învinge pre dînsul şi se face stapânŭ preste o mare parte din ţéră. Iar Borilă intră în interiorul Tûrnoveĭ şi se luptă din zidurele eĭ şépte anĭ. Fiind însĕ că companioniĭ luĭ l-aŭ părăsitŭ, eĭ se unescŭ cu Ioan Asan. Fugind Borilă, se prinde, şi se orbesce de Ioan, şi cu modul acesta Ioan se face stăpânŭ preste tótă Bulgaria» (3).

Ioan, pre care istoriciĭ îlŭ numescŭ al II-le, spre distincţiune de Ioniţă, fiiul luĭ Asan, a fostŭ Rege al Româno-Bulgarilor de la 1221 pênĕ la 1241; ĭar D. Golubinski crede, că el a statŭ în regatul Româno-Bulgarŭ pênê la 1245 (4). Acestŭ rege mare în tóte privinţele, şi tot-o-dată putemŭ ḑice, superiorŭ şi kĭar luĭ Ioniţă, a

(1) In altŭ locŭ Acropolitul în locul luĭ Alecsandru pune de fiiŭ al luĭ Asan, pre un Michael. (Cap. XXXIX).

(2) La capitul XIII, Acropolitul ḑice că Ioan a fostŭ la Sciţĭ, adecă la Românii din stânga Dunăreĭ, de la cariĭ atât tatăl seŭ, cât şi unkiĭ seĭ primiaŭ ajutóre în resbele.

(3) G. Acropolitae Annales cap. XX.

(4) E. Golubinski. Оч. ист. Прав. церквей. pag. 11. Atât Sciţii, cât şi Ruşiĭ din acestŭ locŭ suntŭ Româniĭ din stânga Dunăreĭ.

adusŭ Regatul Româno-Bulgarŭ atât în privinţa întinderei, cât şi a relaţiunelor politice la gradul cel maĭ înaltŭ. Fiind singurŭ unŭ bărbatŭ prea bunŭ şi tot-o-dată şi fórte capabilŭ, el a întrecutŭ pre Ioniţă în tóte privinţele; ĭar în respectul politico-socialŭ se póte considera ca celŭ maĭ de frunte.

Maĭ ântăiŭ în privinţa caracteruluĭ şi a capacităţĭ séle însuşĭ chronicariĭ bizantinĭ, cariĭ de altrăminte se vedéŭ ostilĭ Românilor, se esprimă într'unŭ modŭ fórte avantajosŭ pentru Ioan II. Acropolitul pentru esemplu, vorbind de caracterul personalŭ alŭ luĭ Ioan, ḑice: «Μετὰ βραχὺ δὲ καὶ ὁ Βουλγάρων ἄρχων Ἀσὰν ἐξ ἀνθρώπων ἐγένετο, ἀνὴρ ἐν βαρβάροις ἄριστος ἀναφανεὶς οὐκ ἐν τοῖς οἰκείοις μόνον, ἀλλὰ γε δὴ καὶ τοῖς ἀλλοτρίοις· ἐχρήσατο καὶ φιλανθρωπότερον τοῖς προσερχομένοις αὐτῷ ἐπήλυσι, καὶ μαλιστα τοῖς Ῥωμαίοις, καὶ φιλοτίμως αὐτοῖς παρεῖχε τὰ σιτηρέσια. = In curênd s'a retrasŭ dintre ceĭ viĭ şi căpitenia Bulgarilor (Ioan II) Asan, fiind între barbarĭ *celŭ maĭ bunŭ omŭ*, şi nu numaĭ cu aĭ sĕĭ, dar kĭar şi cu streiniĭ, ceĭ veniţĭ la dînsul se purta fórte omenesce, dar maĭ ales cu Romaniĭ (Bizantiniĭ), plătindu-le lor fórte onest salariele» (1). Şi pentru ca să vedemŭ şi maĭ bine capacităţile luĭ Ioan II Asan, să lăsămŭ tot pre Acropolitul să ni spunĕ aceĭa, ce maĭ scie el despre dînsul. El aĭurea maĭ ḑice: Ἔδοξε γοῦν τοῖς πᾶσι τότε καὶ θαυμαστὸς καὶ μακάριος. Οὐ γὰρ ἐχρᾶτο μαχαίραις ἐν τοῖς οἰκείοις, οὐ δ'ἐχραίνετο φόνους Ῥωμαίοις, ὡς οἱ πρὸ αὐτοῦ τῶν Βουλγάρων. ἔνθεν τοι καὶ οὐ μόνον παρὰ Βουλγάρων, ἀλλὰ καὶ παρὰ Ῥωμαίων ἐφιλεῖτο καὶ ἑτέρων ἐθνῶν. = Pentru aceste decĭ se părea atuncĭ tuturor, că el este *minunatŭ şi bunŭ*. Căcĭ nu întrebuinţa sabie cu aĭ seĭ, nicĭ se bucura de omorurile Romanilor (Bizantinilor), ca alţiĭ maĭ 'nainte de dînsul dintre Bulgarĭ (2). Pentru care nu numaĭ de cătrĕ Bulgarĭ, dar şi de cătrĕ Romanĭ (Bizantinĭ) şi de alte némurĭ era ĭubitŭ» (3) In genere vorbind, *Ioan II Asan, kĭar dupre mărturia Bizantinilor era unŭ omŭ de multe calităţĭ bune*; şi *a fostŭ*, se póte ḑice, *celŭ maĭ capabilŭ din Regiĭ Româno-Bulgarĭ*.

Décă óre-care părţĭ ale Imperiuluĭ Bizantinŭ de pre timpul luĭ

(1) G. Acropolitae. Annales cap. XXXIX.
(2) Aicĭ Acropolitul are în vedere purtarea luĭ Ioniţă cu Bizantiniĭ; adecă Ioan II, Asan nu era Romeoctonŭ.
(3) G. Acropolitae. Annales, cap. XXV.

Ioniţă rĕmăsese nesupuse Regatululuĭ Româno-Bulgarŭ; şi décă Ioniţă pentru legăturile séle cu Papa Romeĭ nu a pututŭ să-şi le supunĕ cu desĕvêrşire; apoĭ Ioan II Asan, eliberându-se, cum vomŭ vedea, de tutela Papeĭ, el îşĭ stabilesce chotarele Imperiuluĭ seŭ despre Nord-Vestŭ pênĕ la Belgradul Serbieĭ de astă-ḑĭ, îşĭ ĭea în stăpânire tóte oraşele şi cetăţile din Thesalia, Epir şi Albania, dominând şi avênd sub stăpânirea sa şi Macedonia cu Thesalonicul şi Muntele Atonuluĭ, ĭar spre Ostŭ ajunge prin Thracia pênĕ la Marea Négră şi sub zidurele Constantinupoluluĭ. Insuşĭ Constantinupolul, cu oraşele de prin prejur, în care se aflaŭ încă Latiniĭ, era la discreţiunea luĭ Ioan II Asan, căcĭ despre locuitoriĭ acestor oraşe éca, ce ḑice kĭar Ioan II, într'unŭ manuscriptŭ, descoperitŭ în Tûrnova, capitala Imperiuluĭ seŭ: И тѣ подъ руку царства моего повиноваxуся, понеже иного царя не имѣяху, развѣ мене, и мною ради дни своя испровожаіоще бяху. Богу тако повелѣвшу.= Şi acia, (locuitoriĭ Constantinupoluluĭ) sûntŭ supuşĭ sub mâna Imperiuluĭ meŭ, întru cât nu aŭ altŭ Imperatorŭ (1), afară de mine, şi mulţemiţĭ cu mine, vorŭ rĕmânea a-şĭ face ḑilele lor cu mine. Aşa a bine-voitŭ D ḑeŭ. (2).

Spiritul genialŭ al luĭ Ioan II Asan nu se putea limita în cucerirĭ numaĭ; el voĭa, ca să dea regatuluĭ, séŭ de acum Imperiuluĭ seŭ, o organizaţiune socială şi să stabilĭascĕ şi nisce relaţiunĭ politice cu diversele State, ce-lŭ încunjuraŭ. El a observatŭ, că starea politică, dată Imperiuluĭ de cătrĕ Unkĭul seŭ Ioniţă, nu era pusă tocmaĭ pre adevĕratele eĭ base, şi Papiĭ Romeĭ avéŭ diferite pretenţiunĭ de la Regiĭ Româno-Bulgarĭ. De aceĭa, Ioan II Asan dă o organizaţiune socială Statuluĭ seŭ, intră în legăturĭ de rudire cu Regiĭ Ungarieĭ, şi cu familiile Imperiale ale Bizanţiuluĭ, şi rupe legăturile dintre Imperiu şi Papiĭ Romeĭ, stabilite de unkĭul seŭ Ioniţă.

Şi în adevĕr, Ioan II Asan, dupre cum ni spune Acropolitul, complectéză opera predecesorilor seĭ, dând o organizaţiune socială şi militară Statuluĭ seŭ. El pentru ca să pótĕ înlătura causele, ce ruinéză Imperiile, şi specialminte pre al Bizanţiuluĭ, face dupre cum ni spune Acropolitul: «Επεὶ δὲ τὸ πολὺ τοῦ βουλεύματο κατειργάσατο, καὶ ὡς ἠγάπα τὰ κατ' αὐτὸν διέθετο, εἰς τοὺς οἰκείους ἐπανέ-

(1) Alusiune la mórtea luĭ Balduin.

(2) Чтенія общ. Ист. и древн. 1859. cart. II, pag. 19. articul luĭ Dascalov despre descoperirile din Tûrnova.

ζευξεν τόπους, τινὰ μὲν τῶν φρουρίων καταλελοιπὼς ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων δεσπόζεσθαι, τὰ πλείω δὲ ὑφ' ἑαυτὸν ποιησάμενος, στρατιώτας ἐν τούτοις τάξας καὶ στρατηγοὺς καὶ τοὺς εἰσπραττομένους τὰ δημόσια φορολογήματα.=Fiind că cea maĭ mare parte din dorinţa sa îşĭ realizase, şi dupre plăcere şĭ-a organisatŭ afacerile séle, a distribuitŭ la aĭ seĭ locurĭ, şi unele din cetăţĭ le-a lăsatŭ, ca să se stăpânĭascĕ de Romanĭ (Bizantinĭ), ĭar pre cele maĭ multe le-a ţinutŭ pentru sine, aşeḑênd în cele maĭ multe ostaşĭ şi comendanţĭ, precum şi adunătorĭ dê contribuţiunĭ publice » (1) Cu modul acesta noĭ vedemŭ, că Ioan II Asan diferă de predecesoriĭ seĭ; *el se gândesce şi la modul, cum póte să fie administratŭ Imperiul seŭ, celŭ acum atât de întinsŭ.*

Unŭ lucru póte să devinĕ ne'nţelesŭ în faţa circumstărilor istorice. Acropolitul ni spune maĭ sus, că Ioan II Asan a cedatŭ Bizantinilor maĭ multe cetăţĭ, şi acéstă cesiune s'a făcutŭ de bună voĭe din partea luĭ Ioan. Dar acum se întrébă, cum era cu putinţă, ca Regiĭ Româno-Bulgarŭ, să facĕ nisce aseminea sacrificiĭ Bizantinilor, când eĭ încă de pre timpul luĭ Ioniţă eraŭ singurĭ stăpânĭ pre întregŭ Imperiul Bizantinŭ, ĭar Latiniĭ eraŭ cu totul învinşĭ şi nu aveaŭ în stăpânirea lor, de cât Constantinupolul, cu imprejurimele luĭ? Ioan II Asan, noĭ am notatŭ maĭ sus, avea prevederile séle în respectul politicŭ. El a calculatŭ, că mórtea luĭ Balduin în carcerele luĭ Ioniţă trebuĭa să fie rĕsbunată, şi Papiĭ Romeĭ nu putéŭ să fie indiferenţĭ la fermitatea poporuluĭ românescŭ în ceĭa, ce privesce ortodocsia luĭ. Pentru aceste cuvinte, Ioan II Asan, şi maĭ 'nainte de venirea pericululuĭ din partea Occidentuluĭ asupra Imperiuluĭ seŭ căută, séŭ maĭ drept, acceptă re'noirea bunelor relaţiunĭ cu Imperatoriĭ Bizantinĭ, şi kĭar face, ca relaţiunile lor politice să se cimenteze şi prin legăturĭ de sânge; adecă măritarea fiĭceĭ luĭ Ioan II Asan, dupŏ fiiul Imperatoruluĭ Ioan Duca Batazi, şi maĭ apoĭ şi kĭar căsătoria luĭ Ioan II Asan cu Irina, fiĭca Imperatoruluĭ Angelŭ Teodor.

Acropolitul ni descrie maĭ de aprópe pre fie-care din actele aceste şi ni arată modul, cum Ioan II Asan a intratŭ în rudire cu

(1) G. Acropolitae, Annales, cap. XXV.

Imperatorii Bizantinĭ, indicând tot-o-dată şi la ruperea relaţiunilor religióse cu Papiĭ.

Şi maĭ ântăiŭ dice: « Ὁ μὲν οὖν βασιλεὺς Ἰωάννης, οἷα ἐκεῖνος δεινὸς ἐφευρεῖν μεθόδους ἐν περιστάσεσι σῶσαί τε τὸ οἰκεῖον, ὑπὲρ οὗ καὶ πλείονος ἐδεῖτο λόγου, ἀναχαιτίσαι τε καὶ τὸ ὑπεναντίον, ὡς ἂν δὶ ἀμφοῖν τὰ οἰκεῖα κρατύνοιτο, εὑρίσκει τρόπον ἀποπληρωτικὸν τοῖν δυοῖν. Ἐγεννήθη γὰρ αὐτῷ υἱὸς ἐκ τῆς βασιλίδος Εἰρήνης, ᾧ καὶ κλῆσις τοῦ πάππου καὶ βασιλέως Θεοδώρου τοῦ Λασκάριος ἐπετέθειτο· ἑνδέκατον δὲ οἱ ἔτος τότε ἠνύετο. Καὶ ὁ Ἀσὰν δὲ θυγάτριον ἔσχεν, Ἑλένη αὐτῇ τοὔνομα παρὰ τῆς ἐξ οὔγγρων γαμηθείσης αὐτῷ· ἔννατον καὶ ταύτῃ ἔτος ἦν. Πρεσβείαν γοῦν στέλλει ὁ βασιλεὺς πρὸς τὸν Βουλγάρων ἄρχοντα Ἀσὰν, καὶ μνηστείας τῶν παίδων μνημονεύει καὶ τῆς ἀμφοῖν ἀγχιστείας καὶ τοῦ δι' ἀλλήλους συναπισμοῦ τε καὶ συγκροτήσεως. Καὶ δέχεται ὁ Ἀσὰν τὴν πρεσβείαν καὶ πληρούνται αἱ συμφωνίαι. Καὶ ἐπὶ τούτοις καὶ ὅρκοι προύβησαν.= Iar Imperatorul Ioan (1), fiind prea abilŭ, în a afla mijlóce dupre circumstărĭ, spre a-şĭ conserva interesele séle, pentru care s'a vorbitŭ maĭ mult, precum şi spre a înlătura periculul, află unŭ mijlocŭ folositorŭ pentru amândoĭ, adecă, ca să-şĭ apere amândoĭ interesele lor. Decĭ i s'a născutŭ luĭ unŭ fiiŭ din împĕrătésa Irina, în care se găsiaŭ înclinaţiunĭ de ale strămoşuluĭ seŭ — Imperatoruluĭ Teodor Lascar; numĕrând atuncĭ al unspredecilea anŭ. Şi Asan avea o fiică, cu numele Elena, din femeea luĭ cea din Ungurĭ; şi acésta avea noĕ anĭ. Decĭ Imperatorul trămite o solie cătrĕ căpitenia Bulgarilor Asan, şi propune logodirea copiilor, înrudirea lor a amândurora, precum alianţa şi apărarea reciprocă, Asan aceptă solia şi se facŭ învoĭelile. Şi pentru aceste s'aŭ făcutŭ şi jurăminte (2) ».

Şi maĭ jos tot Acropolitul adauge: « Ὁ δὲ βασιλεὺς Ἰωάννης τὴν αὐτοῦ σύζυγον σὺν τῇ θυγατρὶ Ἑλένῃ λαβὼν διαπεραιοῦται εἰς Λάμψακον, ἐνθα ἦν ἡ βασιλὶς Εἰρήνη, καὶ πληροῦσι τὴν

(1) Aicĭ e vorba despre Ioan Duca imperatorul Bizanţuluĭ, căruia 'ĭ maĭ ḑicŭ şi Batazi şi care a împărăţitŭ de la 1222. pênĕ la 1255. (Dosit. Περὶ τῶν ἐν Ἱεροσολίμοις πατριαρχευσάντων cart. VIII. cap. XVIII. § 1.

(2) G. Acropolitae. Annales. cap. XXXI.

τῶν παίδων συνάφειαν, τοῦ πατριάρχου Γερμανοῦ τὰ τῆς ἱερολογίας τελέσαντος.=Iar Imperatorul Ioan, luând pre soçia sa cu fiică-sa Elene, merge în Lampsac (şi tot aicĭ era şi împĕrătésa Irina) şi facŭ unirea copiilor, efectuând Patriarchul German bine cuvêntarea » (1).

In fine Acropolitul, vorbind despre reîntórcerea împĕrăteselor pre la locurile lor şi ducerea copileĭ luĭ Asan cu logodnicul eĭ la părinţiĭ băétuluĭ, arată şi modul, cum aliaţiĭ nostri s'aŭ învoitŭ în respectul posesiunilor, precum şi luptele, ce aŭ făcut contra Latinilor din Constantinupolŭ, ce îşĭ întisese dominaţiunea maĭ preste tótă ţéra cuscruluĭ de acum a luĭ Asan. Adecă: « Οἱ δὲ βασιλεὺς Ἰωάννης καὶ ὁ Ἀσὰν, τὰς οἰκείας δυνάμεις προσειληφότες καὶ ἄμφω τὴν δυτικὴν καθέδραμον χώραν, ὁπόση ἦν τοῖς Λατίνοις δολεύουσα. Καὶ λείαν μὲν πολλὴν ἐποιήσαντο καὶ Σκυθῶν ἐρημίαν τὴν ἅπασαν ἀπειργάσαντο, σφίσι δὲ αὐτοῖς κατὰ τοὺς ὅρκους τὰ ἄστη καὶ τὴν χώραν διεμερίσαντο. Καὶ Καλλιούπολις μὲν, ἐπεὶ καὶ πρὸ τῆς συνελεύσεως τοῦ Ἀσὰν παρὰ τοῦ βασιλέως ἑάλω, ὑπὸ τὸν βασιλέα ἐγένετο, ὁμοίος καὶ Μάδυτα καὶ πᾶσα ἡ ὀνομαζομένη χερρόνησος. Εἶχε δὲ ὁ βασιλεὺς καὶ τὸ τοῦ Κισσοῦ φρούριον, καὶ μέχρι ποταμοῦ ὃν Μαρίτζαν ὁ πολὺς μετονομάζει λαὸς τὰ σύνορα ἔθετο. Ἐκράτησε δὲ καὶ τοῦ ὄρους τοῦ Γάνου, καὶ ἐν αὐτῷ ἐδείματο καὶ πολίχνιον . . . . Οἱ δὲ Ἀσὰν τὰ ὑπεράνω τῶν εἰρημένων χώρων καὶ πρὸς Βορρᾶν νεύοντα ὑφ' ἑαυτὸν ἔσχεν. Μέχρι μὲν οὖν καὶ αὐτῶν τῶν τειχῶν τῆς Κωνσταντίνου καὶ ἀμφότεροι κατηντήκεσαν, τοῦ ῥηγὸς Ἰωάννου ἐπ' αὐτῶν καθεζομένου καὶ καθορῶντος, καὶ πτοίαν πολλὴν τοῖς Λατίνοις ἐνέβαλον, καὶ ἐν στενῷ κομιδῇ τὰ κατ' αὐτοὺς ἔθεντο.=Iar Imperatorul Ioan şi Asan, unindu-şĭ amândoĭ puterile lor, aŭ cutrieratu tótă partea vestică a ţereĭ, ce era supusă Latinilorŭ. Aŭ făcutŭ pradă mare, şi aŭ aplicatŭ în totul pustierea Sciţiţilor, ĭar între dînşiĭ, conform jurămintelor şĭ-aŭ împărţitŭ cetăţile şi ţéra. Calipolul, fiind că şi maĭ 'nainte de întrunirea cu Asan se guverna de Imperatorul, a rĕmasŭ sub acesta, de asemine şi Madita şi tótă partea, ce se kĭamă Cheronis. Avea Imperatorul şi cetatea Kisu şi s'a pusŭ chotarŭ pênĕ la rîul, pre care mulţimea poporuluĭ

(1) Idem ibidem. cap. XXXIII.

ilŭ numesce Mariţa. A ţinutŭ pentru sine şi muntele Ganul, în care a construitŭ unŭ orăşelŭ. . . . Iar Asan a avutŭ sub sine locurile maĭ din sus de cele menţionate şi care înclină spre Nordŭ. Şi s'aŭ învoitŭ amândoĭ şi kĭar pênĕ la zidĭurile Constantinupoluluĭ (adecă) regele (1) Ioan (Asan) să domniascĕ preste aceste şi să le inspecteze, pentru care aŭ băgatŭ frică mare în Latinĭ. Şi în scurt cu precisiune aŭ regulatŭ interesele lor (2).

Acestŭ tractatŭ al luĭ Ioan II Asan cu Imperatorul Ioan Duca a fostŭ ruinatŭ nu dupŏ multŭ timpŭ. Ioan II Asan, vĕdênd că Imperatorul Bizantinŭ cu tótă înrudirea lor nu încetéză, de a lucra contra luĭ, şĭ kĭar a se întinde în Imperiul seŭ, se chotărĕsce, de aşĭ relua fata înapoĭ şi dupŏ acésta, a declara resbelŭ luĭ Duca. Şi în adevĕr, Acropolitul ni spune: «Ὁ δὲ γε Ἀσὰν μετάμελος ἐπὶ ταῖς τοῦ βασιλέως Ἰωάννου συνθήκαις, ὡς ἐφάνη, γενόμενος τρόπον ἐζήτει ὅπως ἂν τὴν θυγατέρα ἀποσπάσῃ τοῦ συζύγου βασιλέως τοῦ Θεωδόρου καὶ ἑτέρῳ ταύτην κηδεύσῃ· τῶν γὰρ Ῥωμαίων ἐδεδίει πάνυ τὴν ἐς τὰ βελτίω προκοπὴν, ἔθνους ἄρχων ὑποτεταγμένου πάλαι Ῥωμαίοις. Σκήπτεται γοῦν αἰτίαν, ὡς ἐδόκει μεν, εὔλογον, κ'ἂν οὐκ ἐλάνθανε τοὺς ἐπισταμένους τὰ πράγματα, καὶ 'αποστέλλει πρέσβεις πρὸς τὸν βασιλέα καὶ τὴν βασιλίδα, ὡς ἐπεὶ πλησιάσειε τῇ Ἀδριανοῦ βούλεται αὐτόςτε καὶ ἡ σύζυγος τὸ θυγάτριον ἰδεῖν καὶ πατρικῶς περιπτύξασθαι καὶ τὰ εἰκότα πληρῶσαι καὶ αὖθις ἀποπέμψαι πρὸς τὸν πενθερὸν καὶ σύζυγον. ὁ μὲν οὖν βασιλεὺς Ἰωάννης καὶ ἡ βασιλὶς Εἰρήνη, καὶ τοί γε ἀκριβῶς εἰδότες τὸ δρᾶμα καὶ καθαρῶς ἐπιγνόντες τὴν σκευωρίαν, ὅμως πέμπουσι πρὸς τὸν Ἀσὰν τὴν θυγατέρα, ταῦτ' εἰρηκότες ὡς εἰ τὴν θυγατέρα κατάσχοι καὶ τοῦ νομίμως συζευχθέντος ἀποστερήσειεν, ἔστι θεὸς ὁ τὰ πάντα ἐφορῶν, καὶ τιμωρίαν ἐπάγων τοῖς τοὺς ὅρκους παραβαίνουσι καὶ τὰς συνθήκας, ἃς ἐπὶ θεῷ μάρτυρι συνεστήσαντο, διαλύουσιν. ὁ μὲν οὖν Βούλγαρος τὴν θυγατέρα λαβὼν ᾤχετο τοὺς ἑπομένους αὐτῇ πάντας ὀπισθορμήτους ποιήσας, καὶ τὸν Αἶμον διαβὰς ἐχώρει επὶ τὸν Τρίνοβον,.... = Iar Asan, despreçuind, cum se vede, trac-

(1) Pentru prima şi tot-o dată şi ultima dată întâlnimŭ titlul de Rege, acordatŭ de Bizantinĭ Regilor Româno-Bulgarĭ.

(2) G. Acropolitae, Annales cap. XXXIII.

tatul cu Imperatorulŭ Ioan, căuta mijlocul, cum ar fi pututŭ să-şĭ smulgĕ fata de la Imperatorul Teodor şi să-ĭ caute éĭ altul. Şi acésta pentru cuvêntul, că lui îĭ era frică de progresul Romanilor (Bizantinilor) spre maĭ bine, fiind Românii (Bizantiniĭ) acum stăpânĭ preste unŭ némŭ, ce şi maĭ 'nainte li era lor supusŭ. Se află decĭ mijlocul, dupre cum se părea, raţionabilŭ, de şi nu era neînţelesŭ de aceĭ, ce se interesaŭ de acésta, şi trămite solĭ cătrĕ Imperatorul şi Impĕrătésa, căcĭ fiind că are a se apropia de Adrianupolŭ el şi împĕrătésa, şi voĭescŭ a vedea fata, a o îmbrăţişa şi a-şĭ împlini o datorie, (să o trămitĕ) şi ĭarăşĭ o va reîntórce la ginere şi soçul eĭ. Iar Imperatorul Ioan şi Impĕrătésa Irina, de şi aŭ înţelesŭ fórte bine lucrul, şi aŭ cunoscutŭ cu precisiune cursa, aŭ trămisŭ însĕ la Asan pre fiĭcă-sa, ḑicênd aceste, că décă va reţinea fata şi o va lipsi de consortul eĭ celŭ legitimŭ, este unŭ D-ḑeŭ, care privesce tóte, şi trămite pedépsă tuturor călcătorilor de jurămînte şi tractate şi cele făcute în presenţa luĭ D-ḑeŭ, ca marturŭ, se vorŭ nimici. Iar Bulgarul, luându-şĭ fata, s'a dusŭ, reînturnând înderĕt pre ceĭ veniţĭ cu dînsa, şi trecênd Emul, aŭ mersŭ la Tûrnova (1)...

Şi în adevĕr, Ioan II Asan a voitŭ să rupĕ alianţa dintre Imperatorul Bizantinŭ şi Regatul seŭ. La anul 1237 Latiniĭ, propunêndu-ĭ o altă alianţă contra Imperatoruluĭ Bataze, fostuluĭ sĕŭ cuscru, Ioan II Asan o primesce cu mulţimire şi ese kĭar la resbelŭ împreună cu Latiniĭ contra Imperatoruluĭ. Aflându-se însĕ în campania acésta şi luând cu asaltŭ cetatea Zarul, de o dată îĭ vine luĭ Ioan scirea, că la Tûrnova ĭ-a muritŭ fecĭorul, femea cea din familia luĭ Bela, a Regeluĭ Ungarieĭ şi Episcopul, séŭ maĭ drept Patriarchul Vlasie al Tûrnoveĭ. Aceste scirĭ întristătóre aŭ sguduitŭ sufletul luĭ Ioan II pênĕ întru atât, că el, părăsind pre dată campania, s'a reîntorsŭ la Tûrnova şi de acolo a trămisŭ cătrĕ Ioan Duca Batazi solĭ specialĭ, prin carĭ mărturisind mânia divină asupra luĭ pentru călcarea jurămintelor, rógă pentru reînoirea tractatelor şi reprimirea fiiceĭ séle, în calitate de consórtă a Imperatoruluĭ Teodor. Imperatorul, dupre cum ni spunĕ Acropolitul, a primitŭ cu « dragoste pre solĭ şi pre soçia luĭ Teodor şi a reînoitŭ tractatele (2).

(1) G. Acropolitae Annales cap. XXXIV.
(2). G. Acropolitae Annales cap. XXXVI.

Şi pentru ca Ioan al II Asan să întărĭascĕ şi maĭ bine legăturile dintre sine şi imperatorul Bizantinŭ, se însóră cu fata luĭ Teodor Angel — Irina. Dar să lăsămŭ şi aicĭ ca sĕ ni spunĕ lucrul Acropolitul: «Ὁ μὲν οὖν Ἀσὰν Ἰωάννης τῆς συζύγου στερηθεὶς, ἣν ἐξ Οὐγγρίας εἶναι ὁ λόγος φθάσας ἱστόρησεν, ἠγάγετο εἰς γυναῖκα τὴν θυγατέρα τοῦ Ἀγγέλου Θεοδώρου τὴν Εἰρήνην, καλὴν τὸ εἶδος καὶ εὐ μεγέθη . . . , μεθ' ἧς ὁ Ἀσὰν παῖδας γεγέννηκε τρεῖς. τὸν Μιχαὴλ, τὴν Θεοδώραν καὶ τὴν Μαρίαν. Ἀπελύθη γοῦν τῶν δεσμῶν διά τοι τοῦτο ὁ Ἄγγελος Θεόδωρος, καὶ συναινέσει τοῦ γαμβροῦ αὐτοῦ τοῦ Ἀσὰν ἐγκρατὴς γενέσθαι τῆς Θεσσαλονίκης καὶ πάσης ἧς πρότερον ἦρχε χώρας ἠθέλησε. = Decĭ Ioan Asan fiind lipsitŭ de consórtă, ce, dupre cum am istorisitŭ, o avea din Ungaria, ĭea de femee pre fata luĭ Angelŭ Teodor, Irina, frumósă la kipŭ şi măréţă. . . . cu dînsa Asan a făcutŭ treĭ copiĭ, pre Michail, Teodora şi pre Maria. S'a ţinutŭ decĭ de legăturĭ kĭar pentru acésta Angel Teodor şi cu consimţimêntul ginereluĭ seŭ, Asan a voitŭ să se facĕ stăpânŭ preste Thesalonic şi tótă ţéra, preste carea domnĭa maĭ 'nainte» (1).

Astŭ-felŭ fiind lucrurile, Ioan II Asan reguléză afacerile politice ale regatuluĭ seŭ, şi prin tractate de alianţă şi în rudire cu familiile domnitóre ale Bizanţiului el îşĭ asigura cel puţin pentru unŭ timpŭ, liniscea despre partea Sud-Ostică a Imperiuluĭ seŭ. Dar întórcerea luĭ la Biserica ortodocsă şi rădicarea, cum vomŭ vedea, a Metropolituluĭ de Tûrnova la rangul de Patriarchŭ a înfuriatŭ în gradul celŭ maĭ înaltŭ pre Papa Romeĭ, Gregoriu al IX-le, şi într'o epistolă asa cătrĕ Bela al IV-le, Regele Ungarieĭ, provócă kĭar o cruciadă întrégă în contra luĭ Ioan II Asan. Dar se reproducemŭ şi aicĭ faptele, dupre cum le vedea atuncĭ Grigoriu şi Bela, şi să estragemŭ din chronicele Românilor de Şincaĭ următórele bucăţĭ: «Dintru al cărora numĕrŭ este şi Asan celŭ fŏrĕ de lege, carele lăsându-se de unirea Bisericeĭ, şi nevrênd a fi dintre oile luĭ Christos, nicĭ îngăduind să se pascĕ cu cuvêntul învĕţătureĭ, cu pilda lucrăreĭ şi cu împărtăşirea trupuluĭ luĭ Christos, primesce în ţéra sa ereticĭ, şi-ĭ apără, de cariĭ tótă ţéra luĭ se ḑice a fi plină. (2)

(1) G. Acropolitae Annales cap. XXXVIII.

(2) Aicĭ Papa face alusiune la Bizantiniĭ, ce cu Angel Teodor aŭ cuprinsŭ locurile, cedate de Ioan la Thesalonicŭ.

« Aşa dar fiind lucru vrednicŭ, ca sângele lor să vinĕ preste dînşiĭ, ca şi al Amoreilor, am poruncitŭ fraţilor nostri, cinstiţilor Archiepiscopĭ din Strigon şi de la Colacea, Episcopuluĭ din Perusia, soluluĭ scaunuluĭ apostolicescŭ. şi tuturor Episcopilor prin Ungaria, *ca în protiva ḑisuluĭ Asan şi a ţĕreĭ lui să vestéscĕ cuvêntul cruceĭ*, dând tóte indulgenţiile, care se daŭ tuturor, cariĭ trecŭ la Palestina, precum şi celor ce vorŭ merge contra luĭ Asan, séŭ în persónă, séŭ cu ajutorŭ ». O scrisóre cam de o asemine cuprindere a scrisŭ Papa Gregoriu al IX şi luĭ Balduin I, care era Imperatorul Latinilor din Constantinupolŭ. (1).

Dar acéstă furie a Papeĭ Gregorie IX a peritŭ, ca fumul; fiind că Latiniĭ din Constantinupolŭ nu îndrăsnĭaŭ în urmarea celor suferite la Adrianupolŭ a se maĭ scula contra Românilor; ĭar Bela din causa rudireĭ luĭ cu Ioan II, adreséză Papeĭ următórea epistolă: « Porniţĭ fiind din îndemnurile Sânţieĭ tale pre Bataze, Impĕratul Grecilor al îndemna, ca de scaunul apostolicescŭ să fie ascultătorŭ, în totŭ timpul ne-am sirguitŭ şi când cu maĭ mare nedejde lucramŭ, ĭată amŭ trântitŭ adoa óră cartea de pămêntŭ, ci prea cinstitul Episcopul din Perusiu, solul scaunuluĭ apostolicescŭ, carele dupre modul solieĭ séle cu osîrdie şi cu înţelepcĭune, ne lăsând ce-va din cele viitóre, aŭ lucratŭ la noĭ, ca ţerile luĭ Asan, ca a le unuĭ schismaticŭ, să ne milostivimŭ a le cuprinde cu puterea scaunuluĭ apostolicescŭ întru ertarea pĕcatelor nóstre. Ci fiind că pre noĭ ne-aŭ împreunatŭ legăturile prieteşugurilor şi a le cumnăţieĭ; pentru că din răposată fĭica nóstră are fiiŭ şi moscénŭ, şi de poruncile nóstre aşa ascultă, că se vede a nu fi numaĭ prietenŭ, ci supusŭ noĭ, pentru a căruĭa vătămare se vorŭ supăra toţĭ prieteniĭ şi cununaţiĭ, câţĭ am avutŭ pênĕ acum în părţile Romanieĭ (Imperiuluĭ Bizantinŭ); pentru că Bataze pre nepóta nóstră o aŭ măritatŭ dupŏ fiiul seŭ (2), şi fiind frate cu prea ĭubita femeea nóstră, crăĭasa Ungarieĭ, cu atâta dragoste este cătrĕ noĭ, că e gata să se dea pre sine şi a le séle pentru noĭ, carele va ţinea, că pre asa, vătămarea luĭ Asan, pentru carele totuşĭ cu umilinţă ne rugămŭ milieĭ Sânţieĭ Vóstre, ca sĕ vĕ milostiviţĭ a-l priimi cu obicĭnuita bunătate, de

(1) Chron. Rom. Şincaĭ T. I. pag. 263 şi 264.

(2) Alusiune la măritişul Eleneĭ, fĭiceĭ luĭ Ioan II cu Theodor, fiiul luĭ Ioan Duca Bataze.

se va înturna după dojenirea nóstră la unirea s-teĭ nóstre Biericĭ, carea nu numaĭ de şépte-orĭ, ci de şépte-decĭ şi şépte de orĭ este datóre a erta. (1).

In fine resumând şi în respectul luĭ Ioan II Asan cele lucrate de dînsul pentru Regatul Româno-Bulgarŭ, noĭ trebue să constatămŭ, că acestŭ omŭ, fiind dotatŭ de la natură cu cele maĭ bune calităţĭ, **el a organizatŭ în interiorul seŭ Statul Româno-Bulgarŭ, a restabilitŭ Biserica sa pre vekile eĭ precepte religióse, şi cu puterea armelor şi a prevederilor séle el a pusŭ pre Regatul Româno-Bulgarŭ şi în nisce relaţiunĭ politice determinate.**

La 1241. Ioan II Asan móre, nu multŭ după mórtea femeeĭ séle a doa — Irina, şi lasă Regatul fiiuluĭ seŭ Ioan séŭ Caliman, celŭ din femeea ântâea, sóra Regeluĭ Ungarieĭ Bela IV. Şi Acropolitul éca cum presintă partea acésta a istorieĭ, ce ne ocupă : « Ἐπεὶ οὖν αὐτὸς ἐτεθνήσκει, ὁ υἱὸς αὐτοῦ, ὃν Καλλιμάνον ὠνόμαζον, ἐκ τῆς ἐξ Οὔγγρων τούτῳ γεγενημένος τὴν ἀρχὴν ἀνεδέξατο. . . . Ὁ μὲν οὖν Καλλιμάνος τὴν πατρικὴν ἀρχὴν ἀναζωσάμενος καὶ τὰς μετὰ τοῦ βασιλέως Ιωάννου σπονδὰς ἀνενεώσατο, καὶ εἶχον εἰρήνην ἐν τοῖς τοιούτοις τὰ πραγματα.= Decĭ fiind că el (Ioan II) a muritŭ, fiiul luĭ, pe care îlŭ numĭaŭ Caliman, şi care i-se născuse luĭ din femeea cea din Ungaria, a primitŭ stăpânia . . . . Caliman, câscigând stăpânia părintéscă, a reînoitŭ tractatele cu Imperatorul Ioan, şi astŭ-felŭ lucrurile aŭ fostŭ în pace (2).

La anul 1246 móre şi Caliman în vêrstă numaĭ de 18 anĭ şi în locul luĭ se pune fratele seŭ Michael, celŭ din Irina, femeea a doa a luĭ Ioan II. Aicĭ trebue să observămŭ , că Caliman nu s'a distinsŭ prin nicĭ unŭ actŭ particularŭ; şi totŭ, ce putemŭ nota în cursul acestor şése anĭ de guvernare aĭ minoruluĭ Caliman, este înclinaţiunea luĭ, de a reînoi legăturile de amiciţie cu Papa Inocentiu IV-le, pre care le rupsese Tatălŭ seŭ în timpul luĭ Gregorie al IX-le.

In intervalul dintre mórtea luĭ Caliman şi suirea pre tronul Regatuluĭ Româno-Bulgarŭ a luĭ Michael, legăturile cu Imperiul Bi-

(1) Pray Annalium Part. I, pag. 218. Şinc. Chrom. Rom. Tom. I, pag. 263, 264.
(2) G. Acropolitae Annales cap. XXXIX.

zantinŭ se rupŭ, şi Imperatorul Ioan Bataze cuceresce o parte din teritoriul Regatuluĭ. Dar maĭ bine şi aicĭ să ascultămŭ pre Acropolitul, care dice: « Ὁ μὲν οὖν βασιλεὺς ταῦτα μαθὼν τοῦ πρόσω εἴχετο, καὶ τέλος φθάνει τὴν Φιλίππου, παραμείψας τὴν χριστούπολιν, κἀκεῖσε σκέψιν ἐποιεῖτο μετὰ τῶν μετ' αὐτοῦ λογάδων εἰ δεῖ προσβαλεῖν τοῖς τῶν Βουλγάρων καὶ χειρώσασθαί τινα τῶν παρ' αὐτοῖς κρατουμένων, καὶ εἰ εὐχερές ἐστὶ ἁλῶναι τὸ τῶν Σερρῶν ἄστυ. = Decĭ Imperatorul, auḑind aceste, (1) a mersŭ maĭ de parte, şi trecênd alăturea cu Christupolul, ajunge în fine la Filipupolŭ şi aicĭ face consiliu cu consilieriĭ de pre lôngă dînsul, décă trebue să atace pre Bulgarĭ, să pune mâna pre unele locurĭ, ocupate de dînşiĭ şi décă este timpul propriŭ, ca să cucerĭascĕ cetatea Serilor » (2) Şi maĭ jos: « Καὶ εἰ μὲν κρατήσομεν τούτου, κέρδος ἐσχήκαμεν οὐ μικρόν, καὶ μᾶλλον τὰ τῶν Βουλγάρων ταπεινωθήσονται, καὶ τὴν τῆς ἀγάπης πρεσβείαν εὐχερέστερον δέξαιντο, ἐπεὶ καὶ ἐμποδὼν αὐτῶν ὁ δεσπότης, μέλλει δὲ καὶ ἄλλο βρέφος, ἄρξαι τῶν Βουλγάρων ὁ ἐκ τῆς Εἰρήνης τῆς τοῦ Ἀγγέλου θεοδώρου γεννηθεὶς Μιχαὴλ, εἰ δὲ μὴ περιγενέσθαι ἡμᾶς συμβαίη τοῦ ἄστεως, τί τὸ ζημίαν ἐπάγον τῇ τῶν Ῥωμαίων ἀρχῇ; λαβόντες γὰρ διάπειραν ἠρεμήσομεν, καὶ πάλιν διαπρεσβεύσομεν πρὸς Βουλγάρους, κἀκεῖνοι ἀσμένως τὴν πρεσβείαν δέξαντο ὑπὸ βρέφους ἀρχόμενοι, ὃ τὰ πρὸς μάχην οὐκ οἶδεν. = Şi décă vomŭ cuceri acésta (Cetatea Serilor), vomŭ avea unŭ câscigŭ nu micŭ, şi maĭ ales s'ar umili Bulgariĭ, şi ar primi cu maĭ multă uşurinţă solia de amiciţie, fiind că şi stăpânul lor a muritŭ, ĭar acum are să împĕrăţiascĕ preste Bulgarĭ unŭ altŭ copilŭ, Michail, celŭ născutŭ luĭ Asan din Irina, fĭica luĭ Angel Teodor, Şi décă s'ar întâmpla, ca să nu căpătămŭ noĭ cetatea, ce pagubă póte să se întâmple stăpânieĭ Romanilor (Bizantinilor)? Căcĭ făcênd cercarea, ne vomŭ linisci, şi ĭarăşĭ vomŭ trămite deputaţiune la Bulgarĭ, şi eĭ vorŭ primi cu plăcere deputaţiunea, avênd în capul lor unŭ copilŭ, ce nu cunósce cele ale resbeluluĭ » (3) Şi ĭarăşĭ: « Ἐπεὶ αἱ Σέραι πάλαι μὲν ὑπῆρχε πόλις μεγίστη, ὁ δὲ Βούλγαρος Ἰωάννης μετὰ τῶν

(1) Aicĭ se face alusiune la mórtea luĭ Caliman.
(2) G. Acropolitae Annales cap. XLIII.
(3) Ibidem.

λοιπῶν Μακεδονικῶν πόλεων καὶ ταύτην πολιορκήσας κατήρειψεν, ὡς κώμη τότε ἐτύγχανε, τῆς ἀκροπόλεως μόνης περιτετειχισμένης καὶ ηὐτρεπισμένης δέξασθαι πόλεμον, ἧς φύλαξ ἦν ἀνὴρ Βούλγαρος Δραγωτὰς τὴν κλῆσιν, ἐς Μελενίκου τὰς οἰκήσεις ποιούμενος. = Fiind însă, că Sera o dată a fostŭ oraşŭ fórte mare, ĭar Ioan Bulgarul (adecă Ioniţă), încunjurând'o şi pre acésta, a ruinat'o împreună cu cele lalte oraşe ale Macedoniei, atunci era numaĭ, ca unŭ orăşelŭ, şi cetatea singură era încunjurată cu zidĭurĭ şĭ capabilă, de a ţinea resbelul, păzitorŭ alŭ acesteĭ cetăţĭ era unŭ bulgarŭ cu numele Dragota, avêndu-şĭ locuinţa în Melenic ». In fine, ca să se vadă şi maĭ bine mijlócele, de care s'aŭ servitŭ Bizantiniĭ şi în acéstă circumstare istorică, dămŭ şi acéstă parte totŭ din Acropolitul: « Ἐπεὶ δὲ ὁ κρατῶν τοῦ ἄστεος Δραγωτὰς τὴν κάτω χώραν εἶδεν ἁλοῦσαν, ἀνὴρ Βούλγαρος καὶ ἥκιστα πεπαιδευμένος ἄστη χρονίως διαφυλάττειν, μαθὼν δὲ καὶ τὸν τοῦ δεσπότου αὐτοῦ θάνατον, τύχῃ ἀγαθῇ οὐ διὰ μακροῦ καρτερήσας διαπρεσβέβευεται πρὸς τὸν βασιλέα. Καὶ τὸ μὲν ἄστυ εὐθὺς τὸν βασιλέα ἐφήμιζεν· ἁλουργὸν οὖν χλαῖναν ὁ Δραγωτὰς χρυσίῳ συνυφασμένην ἐνεδέδυτο, καὶ στατήρων πλῆθος χρυσῶν ἐδέδεκτο. ὑποσχέσεις γοῦν ὑπὲρ τοῦ Μελενίκου μάλα λαμπρὰς πρὸς τὸν βασιλέα ἐπεποίητο, ὑπεράγαν ἀληθεῖς. = Fiind că păzitorul cetăţeĭ, Dragota a vĕdutŭ, că oraşulŭ de jos este cuceritŭ, şi cu tóte că acestŭ bărbatŭ Bulgarŭ era fórte bine deprinsŭ în a păzi cetăţile, auĝind însă de mórtea stăpânuluĭ seŭ, şi din norocire, ne putând a se ţinea multŭ timpŭ, trămite o solie la imperatorul. Şi cetatea pre dată a recunoscutŭ pre Imperatorŭl. Decĭ Dragota s'a îmbrăcatŭ cu chaĭnă de stofă purpurie şi lucrată cu aurŭ şi a primitŭ o mulţime de statirĭ de aurŭ (1). Şi a făcutŭ Impeluĭ promisiunĭ fórte marĭ şi în totul adevĕrate şi pentru Melenicŭ » (2).

Dupŏ ce Bizantiniĭ aŭ răpitŭ una câte una numaĭ prin mijlocul trădăreĭ maĭ tóte cetăţile de pre laturea dréptă a rîuluĭ Mariţa,

(1) Statirul este numirea uneĭ monede vekĭ, şi ea a esistatŭ la Perşĭ, şi Greciĭ din diferitele provinciĭ. Statirul Bizantinĭ, precum şi la ceĭ vekĭ, era de argintŭ şi de aurŭ, şi valórea era diferită. In vekime el valora de la 4 pĕnĕ la 28 drachme, séŭ leĭ noĭ de aĭ noştri.

(2) G. Acropolitae Annales cap. XLIII.

şi « chotarŭ, dupre cum ḑice Acropolitul, era între dînsul (Imperatorul) şi Bulgarĭ, rîul Ebru» (1) atuncĭ vine Michael la tronul Regatuluĭ Româno-Bulgarŭ în etate numaĭ de 8 anĭ. El de la anul 1246, când s'a suitŭ pre tronŭ şi pănă la anul 1257 a suferitŭ ruşinea, adusă regatuluĭ părintescŭ de către Imperatorul Teodor. Iu acestŭ anŭ însă atingênd etatea de 19 anĭ, şĭ-a propusŭ, ca să-şĭ resbune şi să pună încă o dată în jocŭ curajul némuluĭ seŭ. Şi choniat ḑice: « Ἐπεὶ γὰρ ὁ τῶν Βουλγαρων ἄρχων μακρότερον διάγειν τὸν βασιλέα ἐγίνωσκεν, Σκυθικὸν στράτευμα εἰς σφετέραν συμμαχίαν προσκαλεσάμενος κατὰ τῶν τῆς Μακεδονίας χώρων ἐκπέπομφε κέρδους τε χάριν καὶ τῆς πρὸς Ῥωμαίους τινὸς ἐκφοβήσεως· ἠρίθμηντο δὲ περί που τὰς τέσσαρας χιλιάδας, ὡς οἱ εἰδότες ἔφασκον Σκύθαι. Τινὲς μὲν οὖν καὶ πλείους, οἱ δὲ καὶ ἐλάτους ἔλεγον. Οἱ μὲν οὖν Σκύθαι τὴν Ἀδριανοῦ παραμείψαντες τὰ περὶ τὸν ποταμὸν οὗ Ῥηγίνα τοὔνομα λείαν ἐποιοῦντο, καὶ τὰ πέριξ τοῦ Διδυμοτοίχου χωρία ἐσκύλευον. Οἱ δὲ προλελεγμένοι στρατάρχαι τοῦ εἰς τὸ Δυδυμότοιχον καταλελειμένου στατεύματος, τῶν βασιλικῶν ἐπιλελησμένοι προστάξεων, καθοπλισθέντες κατὰ τῶν Σκυθῶν ἐφώρμησαν. Οἱ μὲν οὖν Ῥωμαίοι, οἷα ἔθος αὐτοῖς, δυσαχθέσιν ὅπλοις κατάφρακτοι ἦσαν, οἱ δὲ Σκύθαι κοῦφοι ὁπλῖται καὶ τόξοις χρώμενοι Μάκρόθεν οὖν οὗτοι τοῖς βέλεσι τοὺς Ῥωμαίους ἔβαλλον καὶ τοὺς ἵππους ἐτίτρωσκον καὶ πεζοὺς τοὺς ἱππότας ῥᾳδίως ἐποίουν, καὶ τέλος τρέπουσιν. = Decĭ fiind că Domnul Bulgarilor sciĭa, că Imperatorul este maĭ departe, kĭemând óste scitică pentru ajutorul seŭ, s'a îndreptatŭ în contra locurilor din Macedonia pentru câscigŭ şi pentru înfricoşarea Romanilor (Bizantinilor). Sciţiĭ eraŭ la numĕrŭ aprópe patru miĭ, dupre cum ḑiceaŭ ceĭ, ce cunoscŭ. Uniĭ ḑiceaŭ şi maĭ mulţĭ, ĭar alţiĭ maĭ puţinĭ. Decĭ Sciţiĭ, trecênd alăturea cu Adrianupolul aŭ făcutŭ prădăciunĭ pre lôngă rîul, ce'lŭ numescŭ Rigina, şi aŭ sfăşiatŭ satele din jurul Didimotichuluĭ. Iar comendanţiĭ menţionaţĭ aĭ ósteĭ lăsate la Didimotichŭ, uĭtând ordinele imperiale, înarmându-se, s'aŭ repeḑitŭ contra Sciţilor. Şi Romaniĭ (Bizantiniĭ) dupre datina lor, avênd arme grele, eraŭ nemişcaţĭ, ĭar Sciţiĭ eraŭ armaţĭ uşor şi întrebuinţaŭ arcurĭ. De departe acestia lovĭaŭ cu săgeţile pre

(1) G. Acropolitae Annales cap. XLIV.

Romanĭ (Bizantinĭ) şi pre caĭ îĭ răniaŭ şi pre călăreţĭ îĭ făceaŭ pedestri, şi în fine fugĭaŭ » (1).

Anul 1258 a pusŭ capătŭ regilor din familia masculină a luĭ Asan. Cu mórtea luĭ Michael se sue pre tronul Regatuluĭ Româno-Bulgarŭ vĕrul primarŭ al acestuĭa, Calimanŭ II, dar avênd o domnie efimeră, şi fiind fŏrĕ de succesorŭ, Regatul trece în mânĭ streine. Din ceĭ un-spre-ḑece regĭ, ce aŭ maĭ urmatŭ pre tronul Regatuluĭ Româno-Bulgarŭ, toţĭ aŭ fotŭ streinĭ de linia directă a familieĭ luĭ Asan, şi eĭ maĭ toţĭ aŭ întratŭ în rudire cu familia luĭ Asan, dar numaĭ în linie nedréptă prin femeĭ. Fiind că aceştĭ regĭ acum eraŭ aleşĭ de cătrĕ poporŭ din familiile boĭerescĭ; şi fiind că în privinţa genealogieĭ lor ni lipsescŭ datele necesare; de aceĭa noĭ spunemŭ în terminĭ generalĭ, că aceştĭ regĭ în numĕrŭ de un-spre-ḑecĭ aŭ ocupatŭ tronul Regatuluĭ pênĕ la 1394, când Regatul Româno-Bulgarŭ cade sub dominaţiunea definitivă a Turcilor, făcêndu-se stăpânŭ preste Tûrnova şi cele-lalte localităţĭ ale Regatuluĭ sultanul Amurat I. Tot-o-dată trebue să recunóscemŭ, că Regatul Româno-Bulgarŭ cu despărerea familieĭ luĭ Asan *a fostŭ ne'ntrerupt sfăşiétŭ, când de Bizantinĭ, alte orĭ de diferiţiĭ pretendenţĭ la tronŭ, maĭ pre urmă de Serbĭ şi în fine sdrobitŭ cu desevêrşire de cătré Turcĭ.*

Făcênd acum şi o privire generală asupra întregeĭ vieţeĭ politice a Românilor din Regatul Româno-Bulgarŭ, noĭ suntemŭ obligaţĭ de evenimente, **ca să recunóscemŭ, că acestŭ Regatŭ a avutŭ o esistenţă de 209 anĭ, din aceştia 73 anĭ el a fostŭ administratŭ de Asan şi de membriĭ din familia luĭ, ĭar restul de 136 a continuatŭ a esista sub regĭ, aleşĭ din familiile boerescĭ.** Pre lôngă aceste, *trebue să maĭ adaugimŭ,* **că Regatul Româno-Bulgarŭ sub membriĭ familieĭ luĭ Asan a mersŭ crescênd în respectul militarŭ, administrativŭ, religiosŭ şi politicŭ, sub cialalţĭ însĕ**

(1) G. Acropolitae Annales cap. LXI. Cine nu recunósce şi aicĭ pre Românĭ de pre armele şi modul lor de bătae? Arcaşiĭ românĭ eraŭ vestiţĭ şi în timpurile posterióre, adecă prin secului al XV-le kĭar, ĭar strategica, descrisă aicĭ se vede şi în lupta luĭ Ioniţă cu Latiniĭ, lôngă Adrianupolŭ.

regĭ, a perdutŭ pre fie-care ḑi din splendórea sa, şi disputatŭ în părţĭ de către Imperatoriĭ Bizantiuluĭ şi principiĭ Serbieĭ, el cade la 1394 sub jugul celŭ de ferŭ al Musulmanilor. Acésta a fostŭ ultima şi cea maĭ fatală dată, când Românii din drépta Dunăreĭ cu Bulgariĭ nu aŭ maĭ cunoscutŭ pênĕ în presentŭ viéţă politică. . . . . .

In muntele Emŭ Românii, noĭ am vĕḑutŭ, avênd în cóstele, séŭ maĭ drept, în jurul lor pre Imperiul Bizantinŭ, eĭ nu şĭ-aŭ manifestatŭ viéţa lor politică, de cât numaĭ când împrejurările le-aŭ permisŭ, adecă, când Imperiul Bizantinŭ începuse a se disolva. In munţiĭ Carpaţĭ ĭară şĭ păstrându-se elementul românescŭ, a trebuitŭ să ascepte şi nisce circumstanţe tot favorabile, pentru ca să pótĕ a-şĭ manifesta viéţa lor politică; dar numaĭ în nisce condiţiunĭ, propriĭ circumstărilor de aicĭ, şi conforme cu elementele istorice, ce-ĭ încunjuraŭ. — Şi specialminte.

Pre cóstele ostice ale munţilor Carpaţĭ şi anume pe la anul 1215, când în Regatul Româno-Bulgarŭ domnĭa Borilă şi Ioan II Asan, se fundéză unŭ statŭ cu totul românescŭ, Principatul luĭ Radul Negru. In stânga Dunăreĭ, şi specialminte între Siret şi Carpaţĭ era posibilŭ, ca viéţa politică a Românilor să fie curat românéscă; căcĭ în aceste locurĭ, Ungariĭ singurĭ puteaŭ să împedice desvoltarea eĭ; dar, noĭ am vĕḑutŭ, că Ungariĭ din aceste locurĭ s'aŭ alungatŭ încă de la începutulŭ secoluluĭ al X le de către Pacinaţĭ. Pacinaţiĭ dupŏ acésta, stând pre locurile, locuite de Românĭ în Valachia şi Moldova veke, aŭ fostŭ şi eĭ alungaţĭ preste Dunărea de către Cumanĭ, pre la anul 1065. Perind Pacinaţiĭ cu desĕvêrşire din stânga Dunăreĭ, la 1122, eĭ aŭ fostŭ înlocuiţĭ cu Cumaniĭ, dar s'aŭ întinsŭ numaĭ pênĕ la Siret, lăsând pre séma Românilor munţiĭ Carpaţĭ şi locurile din drépta Siretuluĭ. De aicĭ apoĭ posibilitatea, ca Românii să-şĭ pótĕ funda unŭ Regatŭ şi să albă o viéţă politică independentă, supăraţĭ fiind maĭ mult de către Ungurĭ, de cât de Cumanĭ. Din contra, Cumaniĭ la 1152 trecŭ şi eĭ preste Dunărea, şi cu modul acesta Românii rĕmânŭ singurĭ stăpânĭ şi preste locurile din stânga rîulnĭ Siret pênĕ în Bugég.

Da, încă de la 1215 unŭ Românŭ cu numele Radu Negru, avênd în faça despre Ostŭ locurĭ góle de popórele barbare; şi de altă parte, ne putênd suferi relaţiunile séle cu Ungariĭ; îşĭ părăsesce locul seŭ

natalŭ — Transilvania, şi vine la Câmpul-lungŭ, unde infiinţază unŭ noŭ Regatŭ românescŭ. Aicĭ el, veniud, a găsitŭ unŭ elementŭ românescŭ destul de mare; căcĭ noĭ am vĕḑutŭ, că, desfăşurând viéţa politică a Românilor din drépta Dunăreĭ, Regiĭ Regatuluĭ Româno-Bulgarŭ se adăpostĭaŭ la Românii din stânga Dunăreĭ, îşĭ procurau armatele, necesare pentru luptele lor contra diferiţilor inimicĭ aĭ Regatuluĭ, şi aceste armate, de şi numite de chronicariĭ Bizantinĭ Sciţĭ, eĭ se recunoscŭ a fi Românĭ maĭ ântâiŭ dupre atestaţiunea luĭ Inocentiu III Papa Romeĭ, şi apoĭ dupre armătura lor de bunĭ săgetarĭ, cum nĭ-a descrisŭ maĭ sus Choniat. Dar să lăsămŭ pre anonimul chronicarŭ românescŭ a ni vorbi el despre începutul Regatuluĭ românescŭ de la Câmpu-lungŭ şi Argeşŭ: « Radul vodă Negru era vodă în Ardél şi cherţogŭ pre Almaş şi Făgăraş, şi aŭ coborîtŭ la ţéra românéscă pre apa Dâmboviţeĭ, la Câmpul — lungŭ, unde şĭ-aŭ făcutŭ curţĭ şi mônăstire la acestŭ anŭ. Venit'aŭ şi Basarab, Banul Craĭoveĭ, şi s'aŭ supusŭ luĭ. Şi aŭ stăpânitŭ numitul Domnŭ tótă ţéra românéscă cu cincĭ judeţe ale Craĭoveĭ pênĕ în Dunărea şi pênĕ în apa Siretuluĭ şi în Ardél, Almaşul şi Făgăraşul, cum şi ceĭ maĭ din urma luĭ Domnĭ multă vreme aŭ stăpânitŭ aceste, dupre cum se dovedesce din tituliĭ Chrisóvelor. Iar dupŏ acésta aŭ mutatŭ Radul vodă Negrul scaunul la Curtea de Argeş, şi făcêndŭ şi curţĭ, aŭ făcutŭ şi Biserică, în carea dupŏ mórtea luĭ s'aŭ îngropatŭ şi i s'aŭ făcutŭ şi statuă de pétră, adecă kipul luĭ, care este în aceea Biserică » (1).

Maĭ tot aceste fapte, relative la fundarea Regatuluĭ românescŭ de pre cóstele ostice ale Carpaţilor, se cuprindŭ şi în documentele ce nĭ-aŭ rĕmasŭ scrise în pétră la monastirea luĭ Radu-Negru din Câmpul-lungŭ. Şi fiindŭ că uniĭ se îndoĭescŭ despre fundarea Regatuluĭ românescŭ dintre Siret şi Carpaţĭ la 1215, noĭ reproducemŭ şi aceste documente, care sună: « In ḑilele ducelui creştinŭ, şi de Dḑeŭ iubitŭ creştinŭ, Mateĭ Basarab voevodŭ şi Dómna luĭ Elena, cu vrerea luĭ Dḑeŭ, pusŭ a fi Domnŭ în ţéra românésca şi întru moşia luĭ, care ĭaste dintru Ungurĭ descălicată, adecă început'amŭ a scrie de acéstă s-tă şi D-ḑeéscă mônastire, ce ĭaste chramul Adormireĭ Prea Sânteĭ Stăpâneĭ Nóstre Născĕtóreĭ de Dḑeŭ şi pururea Fecĭóreĭ Maria, care s'aŭ începutŭ şi s'aŭ zidit

(1) Anonymus Valachiae cap XLIXV. (Şincaĭ chronicile Rom. Tom I, pag. 249.)

şi s'aŭ sĕvĕrşit de bătrînul şi prea milostivul crestinŭ Radul Negrul voevodŭ, care aŭ fostŭ de începutŭ descălicătorŭ ţereĭ românescĭ şi de 'nceputŭ aŭ fostŭ ziditŭ acéstă sântă şi Dḑeéscă Biserică, când aŭ fostŭ cursul anilor 6723 (ch. 1215) » (1).

Dupŏ ce amŭ vĕḑutŭ atestaţiunea luĭ Mateĭ Basarab, Domnul ţereĭ românescĭ, despre fundarea regatuluĭ şi a monastireĭ luĭ Radu dela 1215, acum să ascultămŭ şi o altă inscripţiune, ce o datéză tot dela Mateĭ Basarab 1636, şi carea dupre mărturia acestuĭ Domnŭ, este estrasă din cărţile bătrînescĭ. In acestŭ monumentŭ istoricŭ neperitorŭ se cuprindŭ nisce imunităţĭ acordate Câmpulungenilor de către Radu Negru şi aprobate şi de către Mateĭ Basarab. Iéca şi cuprinderea documentuluĭ, care dupŏ ce se introduce maĭ în acelaşĭ modŭ, adauge: « .... care o aŭ ziditŭ rĕposatul Radu vodă Negru, când aŭ fostŭ velétŭ dela Adam 6723 (1215).... « şi maĭ jos : «Dupŏ aceĭa, şi acésta, ce se ḑice dolgopolŭ (Câmpul-lungŭ) să fie ertatŭ de vamă de pâne, să nu dea vamă domnéscă, aşijderea şi orăşeniĭ să nu dea vamă de cele, ce vor vinde, dupŏ cum ertaţĭ aŭ fost de rĕposatul Radu Negru voevodŭ şi cum scrie şi în cărţile bătrîne » (2).

In fine Câmpul-lungŭ ni maĭ presintă şi un al treilea documentŭ, relativŭ la data fundăreĭ Regatuluĭ românescŭ dintre Siret şi munţiĭ Carpaţĭ, şi acestŭ documentŭ datéză dela Duca vodă 1645. El este scrisŭ pre o cruce de pétră, carea stipuléză pre cât imunităţile oraşenilor din capitala Regatuluĭ luĭ Radu Negru, tot pre atâta şi modul organisaţiuneĭ sociale a Regatuluĭ. Séŭ maĭ special : « In numele Tatăluĭ şi al Fiiuluĭ şi Sfântuluĭ Duchŭ amin. Rădicatus'aŭ acéstă cinstită şi sfântă cruce întru slava şi cinstea Născătóreĭ Domnuluĭ nostru Iisus Christos şi întru pomana Domnieĭ mele Io. Duca voevodŭ şi a Dómneĭ Domnieĭ mele Anastasia şi a fiiuluĭ Domnieĭ mele Io Constantin voevodŭ. Vĕḑênd Domnia mea mila oraşuluĭ Câmpul-lungŭ, cum să fie ertatŭ de vamă de pâne, să nu dea vamă domnéscă, aşijderea şi orăşéniĭ să nu dea vamă orĭ din ce vorŭ vinde, care vamă aŭ fostŭ er-

(1) Inscripţiunea de désupra uşeĭ de la Biserica cea veche din Câmpul-lungŭ vedĭ Jurnalul „Biserica ortodoxă română" Anul III. fasc. V, pag. 177.

(2) Ibidem pag. 179.

tată şi de rĕposatul Io Radul Negrul voevodŭ, când aŭ fostŭ létŭ 6723 (1215) şi de Alexandru vodă Iliaş la létŭ 7136 (1628) şi de alţĭ bătrînĭ reposaţĭ Domnĭ, precum scrie în cărţile cele bătrîne şi în pisania s-teĭ monastirĭ, carea ĭaste pusă de-asupra uşeĭ Bisericeĭ, întărite de rĕposatul Mateĭ voevodŭ cu mare blestemŭ. Iară când aŭ fostŭ în ḑilele Domnieĭ mele venit'aŭ judeţul cu orăşéniĭ cu jalba la Domnia mea, spuind cum că călugĕriĭ le strică mila oraşuluĭ, ce aŭ avutŭ de la alţĭ Domnĭ bătrînĭ. Intru aceĭa vĕḑênd Domnia mea cărţile cele bătrîne şi ce scrie în pisania monastireĭ, Domnia mea încă am întăritŭ mila cu acéstă cinsistă cruce, ca să fie ertaţĭ şi de Domnia mea de aceste de tóte, câte scrie maĭ sus. Iar cine nu va întări mila acésta să fie proclétŭ şi anatema ....Aşijderea şi pentru judecata oraşuluĭ pre orăsénĭ să-ĭ judece judeţul cu 12 pârgarĭ şi cu bătrâniĭ oraşuluĭ . . . . Ci tot legile şi judecaţile lor să fie stăpânitóre, şi căcĭ judeţul să n'aĭbă voe a lua vamă de la orăşénĭ din cele, ce vorŭ vinde eĭ ». (1)

Fundarea nouluĭ Regatŭ pre malul stângŭ al Dunăreĭ, şi anume între Siret şi Carpaţĭ s'a efectuatŭ la 1215, adecă, când în Regatul Româno-Bulgarŭ din drépta Dunăreĭ se afla Rege Borilă şi era amerinţatŭ de Ioan II Asan, care îşĭ petrecuse copilăria, dupre cum nĭ-a spusŭ Acropolitul, la Româniĭ din stânga Dunăreĭ. Şi era fórte naturalŭ, ca lucrurile să se petrécĕ anume astŭ-felŭ. Româniĭ din stânga Dunăreĭ sub numirea de Sciţĭ, aŭ ajutatŭ la fundarea Regatuluĭ Româno-Bulgarŭ. Eĭ în tóte resbelele Regilor Româno-Bulgarĭ cu Bizantiniĭ şi cu Italieniĭ s'aŭ confirmatŭ din ce în ce în vitalitatea lor. De altă parte Radul Negru, fiind ne'ncetatŭ supăratŭ de Regiĭ Ungarieĭ, şi împedicatŭ de aceştia în desvoltarea vieţeĭ politice a naţiuneĭ séle, nu avea, de cât să se depărteze puţin de acestŭ némŭ, şi întinḑênd mâna conaţionalilor seĭ, să continue împreună cu aceştia viéţa politică românéscă şi în stânga Dunăreĭ. Acésta se putea efectua cu atâta maĭ uşor; căcĭ la Dunărea şi anume în părţile Românieĭ micĭ, cum se numesce ea astă-ḑĭ, pre la 1215 se afla unŭ altŭ ducatŭ românescŭ, sub conducerea Banuluĭ Basarab al Craĭoveĭ.

De altă parte, Radul Negru, noĭ amŭ vĕḑutŭ, ca să pótĕ atrage

(1) Locul citatŭ pag. 180 şi 181.

maĭ mulțĭ locuitorĭ românĭ în capitala Regatuluĭ seŭ, el acordă câmpulungenilor maĭ multe imunitațĭ și scutirĭ, privitóre pre obiectele lor de consumațiune și pre negoțul lor. Este demnŭ de tótă atențiunea și kiar impresionătorŭ modul organisațiuneĭ judecătorescĭ și administrative a Câmpu-lunguluĭ. Numaĭ la Românĭ prin secului al XII-le se póte vedea o administrațiune colectivă, și ceĭ 12 pârgarĭ cu judele și cu bătrînii orașuluĭ dispunĭaŭ de tótă viéța socială a locuitorilor; și acésta pentru cuvêntul, că eĭ încă din timpurile cele maĭ antice nu puteaŭ să se împace cu administrațiunea personală.

In genere vorbind, fundarea unuĭ al doile Regatŭ pre cóstele ostice ale Carpaților și cu basele în Dunărea și Siret s'a realisatŭ de către Radul Negru la 1215, și a continuatŭ cu viéța politică și religiósă pênĕ în presentŭ. Dar Ungurii sub conducerea Regilor lor nu lăsaŭ în pace pre acestŭ Regatŭ, de a se desvolta; iar Tatariĭ, cariĭ s'aŭ ivitŭ la Dunărea pre la 1233, aŭ adusŭ atâta devastare și atâta ruină locuitorilor din munțiĭ Carpațĭ, în cât istoriciĭ ni spunŭ, că nu s'aŭ maĭ vĕdutŭ în istorie astŭ-felŭ de acte barbare (1). Prin tóte aceste circumstărĭ istorice, noĭ trebue să recunóscemŭ, că pre malul stângŭ al Dunăreĭ, și anume **din Carpațĭ și pênĕ la rîul Siret s'a fundatŭ în epocha, ce ne ocupă, unŭ Regatŭ curatŭ românescŭ, care încă depre timpul fundatoruluĭ seŭ și-a primitŭ o ogarnisațiune socială, proprie datinelor și usanțelor vekĭ, și care a rĕmasŭ a se administra de cătrĕ pârgariĭ și bătrâniĭ orașelor.**

Dar observêndu-se, că acestŭ statu românescŭ este invidiatŭ de Ungurĭ și devastatŭ de Tatariĭ, și considerându-se, că Turciĭ, cari la 1393 a supusŭ Regatul Româno-Bulgarŭ, începŭ a să arăta și în stânga Dunăreĭ, Mircea, Domnul Munteniei, înkĭee unŭ tractatŭ de alianța cu Pórta, și Românii și aicĭ, ca tot-da-una, îșĭ dicŭ, nu se póte, ca să avemŭ libertate politică complectă, apoĭ primimŭ condițiunile de vasalitate de la poporul, care nu ni póte amerinița viéța cel puțin socială și religiósă.

(1) Mag. ist. de Tr. Laurian Tom. V, pag. 239—243.

In partea de preste Siret şi pănă dincolo de oraşul Kiev, pre acéstă vale a Mărei Negre, pre unde aŭ venitŭ toţĭ barbariĭ, cariĭ aŭ inundatŭ locurile Românilor, în timpurile evuluĭ meḑiu esistaŭ maĭ multe popóre, şi maĭ ales Rutenii, cum îĭ numescŭ istoriciĭ occidentalĭ, cu capitala în Kiev, şi Româniĭ, amestecaţĭ cu Cumaniĭ, cariĭ se întindeaŭ pănă dincolo de rîul Bugŭ, adecă pănă unde se întinde şi astă-ḑĭ, dupre espresiunea sătenilor de la Bugŭ, *pămêntul negru* (1). Pre tóte aceste popóre, chronicariĭ bizantinĭ, le numescŭ cu numele genericŭ de Sciţĭ, séŭ Cumanĭ. Intre acestĭ Sciţĭ, séŭ Cumanĭ se afla o masă mare de Româniĭ, cariĭ sûnt recunoscuţĭ de Românĭ, séŭ vlachĭ încă de către Papa Inocentiu III-le. Pre aceştĭ Românĭ, séŭ Sciţĭ, cum îĭ numĭaŭ chronicariĭ Bizantinĭ, noĭ ĭ-am vĕḑutŭ încă dela începutul înfiinţăreĭ Regatuluĭ Româno-Bulgarŭ luând parte la tóte luptele Româno-Bulgarilor cu Bizantiniĭ şi Latiniĭ şi tot despre dînşiĭ éca ce maĭ scrie Acropolitul pre la anul 1236, când în Regatul Româno-Bulgarŭ împĕrăţĭa Ioan II Asan: « Κατ ἐκεῖνο καιροῦ καὶ τὸ τῶν Σκύθων γένος, τῶν Ταρτάρων καταδραμόντων αὐτῶν, ὁπόσοι τὸ ξίφος ἐκείνων ἐξέφυγον, ἀσκοῖς τὸν Ἴστρον διαπεράσαντες τέκνοις ἅμα καὶ γυναιξὶ, καὶ ἀκόντων Βουλγάρων (πολλαὶ γὰρ ὑπῆρχον χιλιοστύες) τοὺς τῆς Μακεδονίας χώρους κατέλαβον, οἱ μὲν περὶ τὸν Ἕβρον καὶ τὰ ἐκεῖσε πεδία τὰς νομὰς ποιούμενοι, οἱ δὲ περὶ τὰ κατωτέρω μέρη καὶ τὸν ποταμὸν, ὃν ἡ χύδην ῥέουσα γλωττα, καθάπερ ἔφημεν, Μαρίτζα ὀνομάζει. = In timpul acela şi némul Sciţilor, fugind de Tatarĭ, câţĭ aŭ scăpatŭ de sabia acestora, aŭ trecutŭ Istrul în luntri cu femeĭ şi copiĭ, şi fŏrĕ de voĭa Bulgarilor (fiind că eraŭ multe miĭ) aŭ cuprinsŭ locurile Macedonieĭ, şi uniĭ şi-aŭ făcutŭ proprietăţĭ pre Ebru şi pre câm-

(1). La 1863 aflăndu-ne într'unŭ satŭ depre malul stângŭ al rîuluĭ Bugŭ, amŭ auḑitŭ vorbindu-se limba românéscă de către maĭ mulţĭ sătenĭ, ce venise la puţul satuluĭ, mişcaţĭ, se vede, de curiositatea, de asci cine este celŭ sositŭ în satul lor. Dupŏ o conversaţiune de maĭ multŭ timpŭ, lĭ-am adresatŭ întrebarea: décă şi în acelŭ satŭ maĭ sûntŭ Românĭ, séŭ dupre cum ḑicŭ eĭ, Moldovenĭ? la care întrebare ni s'a respunsŭ de către unŭ săténŭ de o statură 'naltă şi de o fisiognomie brună; Eĭ Părinte! «Românĭ veĭ găsi dela Marea şi în sus, cât ţine pămêntul negru». Si în adevĕr, că ḑisele teranuluĭ românŭ de la Bugŭ s'aŭ verificatŭ şi de noĭ în aniĭ următorĭ; căcĭ, schimbându-ni în fie-care anŭ drumul de la Kiev spre Iaşĭ, am constatatŭ, că pre totŭ teritoriul de dincolo de Bugŭ, adecă *pămêntulŭ negru*, se află Românĭ, ce formézĕ populaţiunea cea mare, şi că numaĭ pre icĭ şi colea se găsesce câte unŭ satŭ de coloniĭ militare ruse şi putinĭ Moldorosienĭ.

piile de acolo, ĭar alţiĭ în părţile maĭ de jos şi rîul şĭ-aŭ improprietŭ, pre care limba vorbitóre vulgară îl numesce, cum am ḑisŭ, Mariţa. (1) Décă întórcemŭ privirile nóstre asupra moduluĭ, cum aceşti Sciţĭ s'aŭ purtatŭ în locurile, cuprinse de dînşiĭ preste Dunărea, descrisŭ tot de Acropolitul maĭ jos; décă observămŭ, că Sciţiĭ, trecênd în Regatul Româno-Bulgarŭ, lor li s'aŭ opusŭ, cum ḑice Acropolitul maĭ sus, Româno-Bulgariĭ; în fine, décă maĭ recunóscemŭ şi afecţiunea Românilor pentru locul lor natalŭ şi în specialŭ pentru munţiĭ Carpaţĭ; noĭ nu ne putemŭ învoi cu părerea D-luĭ Şincaĭ, că acestĭ Sciţĭ, ce aŭ trecutŭ Dunărea, aŭ fostŭ Români. Din contra eĭ trebue să fi fostŭ Cumaniĭ; şi Româniĭ în timpul Tatarilor, ca şi al Hunilor şi al Avarilor, s'aŭ retrasŭ la munţĭ şi şi-aŭ limitatŭ viéţa lor, ca şi atuncĭ, numaĭ în cea socială şi religiósă.

La anul 1239, mergênd vestea Tatarilor, cariĭ acum se stabilise pre platoul Mareĭ Negre, ca şi toţĭ predecesoriĭ lor barbarĭ, o altă colonie de Cumanĭ, în numĕrŭ de 40,000 familiĭ, părăsescŭ Moldova şi se stabilescŭ cu permisiunea Regeluĭ Bela IV-le în Ungaria. Cum că şi acéstă colonie a fostŭ nu de Românĭ, dar de Cumanĭ, ca şi cea de maĭ 'nainte, se probéză ântaiŭ din faptul, că la 1236 Româno-Bulgariĭ se opusese la trecerea colonieĭ precedente a Cumanilor şi că prin urmare acestia de acum nu avéŭ maĭ mult curajul, de a se îndrepta preste Dunărea; şi apoĭ lucrul, ni se atestă fórte bine de Imperatorul Frideric cătrĕ Regele Angliei. Imperatorul Frideric într'o epistolă cătrĕ Regele Angliei, presentând pe Regele Ungarieĭ negligentŭ, façă cu periculul din partea Tatarilor, écă cum se esprimă despre faptele istorice, petrecute în stânga Siretuluĭ: « Dupŏ ce aŭ venitŭ la cea impoporată colonie a Cumanilor numiţiĭ Tatarĭ, pre eĭ cu totul, împrăştiindu-ĭ, ĭ-aŭ învinsŭ, şi pre cariĭ nu ĭ-aŭ mântuitŭ fuga, ĭ-aŭ tăétŭ sabia cea încruntată, a cărora vecinătate pre Rutenii, ceĭ ce nu sûntŭ departe de eĭ, nu ĭ-aŭ înţelepţitŭ să-se pazlascĕ de némul celŭ necunoscutŭ, ci bătênd Tatariĭ Kieva, cetatea lor cea maĭ mare, crăimea acea vestită a lor încă s'a sodomitŭ, tăinduse locuitoriĭ ». (2). De unde se vede, că Tatariĭ de la Marea Négră s'aŭ dusŭ ântâiŭ preste Rutenĭ,

(1) G. Acropolitae Annales cap. XXXV.

(2) Pray in Annalibus pag. 263 (Sinc. Chron. Românilor Tom. I. pag. 266).

cariĭ avéŭ Regatul lor cu capitala în Kiev, apoĭ aŭ venitŭ de aŭ sfărămatŭ pre Cumanĭ, cariĭ se întindéŭ în « colonie populată » de la Regatul Rutenilor spre Carpaţĭ, ĭar Românii acum, ca şi maĭ 'nainte, aŭ rămasŭ ascunşêndu-se în munţiĭ Carpaţiĭ.

Incă o probă despre rămânerea Românilor în munţiĭ Carpaţĭ, precum şi pre cóstele ostice şi nordice a le lor, şi de strămutarea numaĭ a Cumanilor în Ungaria, ni-o dă Episcopul de Olomuţ într'unŭ raportŭ de la 1273 către Papa Gregoriu al X-le, unde se dice: «Iară primejdiile, care potŭ veni creştinătăţeĭ în Ungaria, sûntŭ acestea: *ântăiŭ în Crăimea aceĭa se ţinŭ Cumaniĭ*, cariĭ nu numaĭ streinilor, ci şi ţeranilor li sûntŭ grózniciĭ, pentru că nu se batŭ ca alţiĭ, ci neparţinind pruncilor, şi bătrînilor, pre tineri şi tinere, prinşêndu-ĭ, iĭ facŭ de legea lor cea rea întru atâta, cât aşa fórte şĭ-aŭ îmulţitŭ puterea sa; de unde Ungaria cu tóte ţerile vecine stă în primejdie. Tot în acea crăime se sufere aĭevea ereticĭ şi schimaticĭ, cariĭ fugŭ din alte ţerĭ. Iată însăşĭ crăésa Ungarieĭ este română, ale căria frăţiĭ sûntŭ şi aŭ fostŭ păgâne. (1) Aicĭ se face distincţiune fórte bine între elementul Cumanŭ de celŭ românescŭ; adecă pre Cumanĭ îĭ presintă cu tóte culorile de barbarĭ, contra locuitorilor Ungarieĭ, ĭar pre Românĭ, ca pre unŭ elementŭ eterodocsŭ, de unde Regele Ungarieĭ îşĭ ĭa femee. Iar ce se atinge de espresiunea raportoruluĭ, că crăésa cu frăţiile eĭ este păgână, apoĭ acésta se esplică fórte uşor, când noĭ ni aducemŭ aminte de ura papalilor contra ortodocşilor şi în special de faptul, că numaĭ 35 de anĭ aŭ trecut la mijlocŭ, de când Ioan II Asan înfuriase pre Papa Gregoriu IX-le pentru reîntórcerea sa la Biserica ortodocsă, şi de altă parte, când vomŭ maĭ lua în consideraţiune cercările nefructuóse ale Papilor Inocentiu III şi IV cu Valachiĭ din Cumania.

Resumându-ne, acum trebue în faţa lipseĭ de alte fapte istorice să admitemŭ, că **Românii din Moldova veke, care se numia de Occidentalĭ Cumania', ĭar de Bizantinĭ Scitia, fiind pănă la 1273 inundaţĭ de Cumanĭ, ĭar de aicĭ bântuiţĭ şi de Tătarĭ, n'aŭ pututŭ avea şi viéţă politică; dar, trăind pre aceste locurĭ şi la nevoĭ scăpând în munţiĭ Carpaţĭ, eĭ s'aŭ limitatŭ, ca şi în epocele**

(1) Steph. Catona Hist. crit, Tom VI, pag 637. (Şinc. Chronica Rom. Tom. I, pag. 281).

precedente, într'o viéţă numaĭ socială şi religiòsă, rĕmânênd ca pre cea politică să-şĭ-o manifesteze cu venirea luĭ Dragos, adecă la 1359.

In epocha precedentă a studiuluĭ nostru noĭ am vĕḑutŭ, că Românii din Transilvania îşĭ avéŭ viéţă lor politică independintă şi independinţa lor politică şi-o regulaŭ cu Regiĭ Ungarieĭ, singuriĭ, cu cariĭ Românii de atuncĭ aŭ avutŭ o luptă. Dar pre la anul 1000 Regele Stefan, pentru ca să pótĕ primi titlul de Rege, se uni cu Biserica papală, şi de aicĭ apoĭ tóte nenorocirile Românilor, a cărora consecinţe se vĕdŭ şi pĕnĕ astă-ḑĭ. Ungurii, vĕḑênd, că nu vorŭ putea ţinea peptŭ Românilor, cariĭ n'aŭ voitŭ a se uni cu dînşiĭ şi în respectul religiosŭ, şi fiind puţinĭ la numĕrŭ, kĭamă o colognie germană şi pre la 1143 Geisa II o aşeḑă în pămêntul regalŭ din Transilvania. La 1211 vinŭ alte coloniĭ preste Românii din Transilvania şi Regele Andreĭ II le aşaḑă în ţéra Bêrseĭ. In fine aceste coloniĭ, căpătând la 1222 nisce privilegiĭ de la acelaşĭ rege Ungurŭ, în diploma lor se face menţiune de «terra Blacorum», adecă téra Valachilor. Şi ca o noă dovadă despre esistenţa Românilor din Transilvania în ţerĭ separate, noĭ estragemŭ aicĭ o parte din diploma Regeluĭ Andreĭ al II-le, carele a dat'o Secuilor din Transilvania şi unde se ḑice apriatŭ: « Praeter vero supra dicta, silvam Blacorum et Bissenorum cum aquis, usus communes exercendo cum praedictis sclicet Blacis et Bissenis, eisdem contulimus, ut praefata gaudentes libertate nulli inde servire teneantur = Şi afară de cele maĭ sus ḑise, lĭ-am acordatŭ tot lor şi pădurea Vlachilor şi a Bisenilor cu apele, ca să profite de usul lor în comun cu preḑişiĭ, adecă Vlachĭ şi Bisenĭ, şi bucurându-se de prestabilita libertate, să nu fie ţinuţĭ a face pentru acésta vre unŭ serviciu óre-care » (1). De aicĭ acum urméză, *că şi în epocha, ce ne ocupă, Româniĭ în Transilvania se aflaŭ în mase compacte, ocupând ţerĭ, pădurĭ şi ape, şi că de acum pentru planurile Regilor Ungurĭ, începŭ a se amesteca cu diferite coloniĭ.*

Cu tótă preponderenţa cea mare a Regilor Ungurĭ, cu tot ajutorul, ce acestia primĭaŭ de la Biserica Romeĭ în sugrumarea elementuluĭ românescŭ maĭ ales din Transilvania, Româniĭ pentru

(1) Magasinul istoricŭ de A. Tr. Laurian vol II, pag. 116.

meritele lor politice şi militare maĭ n'aŭ încetatŭ, de a-şĭ avea Duciĭ lor propriĭ. Aşa la 1191 şi 1192 Haner ni spune, că Românii din Transilvania îşĭ avéŭ voevodul lor propriu, cu numele de Leostache (1). Maĭ pre urmă Turoţ în chronica Ungarieĭ adaugă, că la 1371 Nicólă, voevodul Transilvanieĭ, şi din ordinul luĭ Ludovic, Regeluĭ Ungarieĭ, cu o armată de Secuĭ se bătu cu Românii din Valachia, care fu învinsŭ în munţiĭ Valachieĭ micĭ (2). De asemine şi la 1387 Românii sub conducerea luĭ Nicólă Gara, ajutatŭ de Petru, fiiul luĭ Dan, Domnitorul Valachieĭ, bate pre unŭ Crovat, ce se aşedase în Timişiana şi îlŭ alungă de acolo (3). Şi pentru ca să înkĭeemŭ şimaĭ bine privirile nóstre asupra vieţeĭ politice a Românilor din Transilvania, să lăsămŭ ca să ni spună Turoţ ungurul aceĭa, ce eraŭ Românii din Transilvania kĭar prin secului XV-le, adecă la anul mântuireĭ 1443: « Erat tunc in regno miles magnanimus, nobili ac claro Transalpinae gentis de gremio natus, Iohannes de Hunyad, homo bellicosus, et ad flectendum arma, dirigendasque resbellicas natus; et sicut piscibus aqua, cervisque umbrosas lustrare silvas, sic illi, armorum bellique exspeditio, vita erat. = Era atuncĭ în Regatŭ unŭ militarŭ ingeniosŭ, născutŭ dintr'o familie nobilă şi ilustră *a naţiuneĭ de preste Transalpinĭ* (Valachia), Ioan Huniad, omŭ resboĭnicŭ şi născutŭ spre a purta arma şi a dirige operatiunile resbeluluĭ; şi precum pescilor apa şi cerbilor pădurea umbrósă le este spre mulţemire, aşa pentru dînsul era viéţă campania armelor şi a resboĭuluĭ » (4), Şi pentru ca să înceteze orĭ-ce banuélă despre naţionalitate luĭ Ioan Huniad se lăsămŭ, ca să vorbĭascĕ aicĭ şi Piu II, Papa Romeĭ, care ḑice: « Hic Ioannes natione Valachus fuit haud altis natalibus ortus, sed ingenio dextero et animo sublimi et virtutis amator, multa cum Turcis secunda proelia fecit, et hostium spoliis hungarica templa ditavit, primusque omnium apud Hungaros Turcorum acies et frangi, et vinci posse monstravit. . . . « Ioannes Hunniades, cuius no-

(1) G. Ieremias Hamer Period. VII. Reg. Hungariae § 129, nota h. (Şinc. Chron. Rom. I, pag. 226).

(2) Thurotz Chronica Hungariae Pars. II, cap 97 (Mag. istoricŭ A. Tr. Laurianŭ Tom. V, pag. 244).

(3) Pray Annales Reg. Hung. Part. II. lib. II, pag. III 177 (Mag. Ist. Vol. V pag. 246.

(4) Turotz Chron. Hung. Part. VI, cap 30 (Mag. ist. Laurian, Tom. I, pag. 70).

men caeteros (viros Hungaros in re millitari claros) obnubilat, non tam Hungaris, quam Valachis, e quibus natus erat, gloriam auxit» = Acestŭ Ioan a fostŭ de natiune Valachŭ, născutŭ din părinţĭ nu prea înalţĭ, dar cu unŭ geniŭ decsterŭ, de o inimă sublimă şi iubitorŭ de virtute, a ţinutŭ cu Turciĭ multe bătăĭ fericite, şi a înavuţitŭ templele Ungurilor cu spoliile de la inimicĭ; şi celŭ ântăiŭ la Ungurĭ a demunstratŭ, că armata Turcilor se póte şi înfrânge şi învinge..... Ioan Huniad, cu a căruia nume se întunecă cialalţĭ bărbaţĭ Ungurĭ, vestiţĭ în arta resbeluluĭ, a adausŭ glorie nu atâta Ungurilorŭ, pre câtu Valachilor, din care era născutŭ» (1). In genere putemŭ ḑice şi aicĭ, *că şi Românii din Transilvania n'aŭ încetatŭ a trăi şi o viéţă politică, dar, din causa modestieĭ lor, lăsându-se sub influenţa elementuluĭ ungurescŭ, eĭ n'aŭ căutatŭ nicĭ în momentele cele maĭ favorabile, de a se elibera de vasalitatea Regilor Unguri şi încetul cu încetul eĭ aŭ începutŭ să fie loviţĭ şi kiar în viéţa lor socială şi tentaţĭ în cea religióşă.*

Făcênd acum o privire generală asupra vieţeĭ politice a Românilor din întregŭ periodul, ce ne ocupă, noĭ trebue să stabilimŭ, **că viéţa politică a Românilor este în genere maĭ bine pronunţată, în acéstă epocha, de cât în cele precedente. Aicĭ Românii, usând de elementul Bulgarŭ, fundéză preste Dunărea unŭ Statŭ cu totul independentŭ, care se numesce de către Româno-Bulgarĭ Imperiu, ĭar în dreptul internationalŭ de atuncĭ se rădică la rangul de Regatŭ. Pre lângă aceste, Statul Româno-Bulgarŭ de preste Dunărea se fundéză şi prosperă sub familia română a Asanilor; ĭar cu rădicarea pre tronul Regatuluĭ Româno-Bulgarŭ a unor persóne obscure, el începe a decădea, pênĕ la ivirea luĭ Amurat I, care a pusŭ capĕtŭ vieţeĭ politice a Românilor din drépta Dunăreĭ.** Trebue însĕ notatŭ şi acésta, că **cu cât elementul românescŭ perde din forţa sa îndrépta Dunăreĭ, cu atâta viéţa politică a Românilor se desvoltă în stânga Dunăreĭ, şi anume la 1215 se fundéză Regatul Valachieĭ, ĭar la 1359 celŭ al Moldoveĭ, rĕ-**

(1) Aeneas Sylvius Historia de Europa. De Hungaria cap. I şi II. Mag. Ist. Laurian Vol. I. pag. 70).

mânênd, ca Românii din Transilvania, Timişiana şi Maramureş să ducĕ acea viéţă politică, carea şĭ-o puteaŭ smulge de la Regii-Ungarieĭ.

Noĭ putemŭ şi aicĭ să anticipămŭ a o spune, că şi viéţa religiósă a Românilor din acéstă epochă diferă în totul de viéţa lor religiósă din epocele precedente. Avênd Românii acum o viéţă politică independentă, şi cunoscênd, că organizaţiunea de independenţă a Statuluĭ se conditionéză şi cu independenţa Bisericeĭ; séŭ ce e şi maĭ mult, că pre independenţa Statuluĭ trebue să o precédă cea eclesitică; şi încă unŭ considerentŭ, că de multe-orĭ o naţiune, perdêndu-şĭ independenţa politică, ea nu se perde când are independenţa Bisericeĭ séle; avênd ḑicŭ Românii ceĭ marĭ ca Asan, Ioniţă şi Ioan II Asan, în vedere tote aceste considerente, eĭ aŭ făcutŭ totŭ posibilul, ca în epocha, ce ne ocupă, să-şĭ ficseze bine independenţa Bisericeĭ lor şi să o facĕ ne atârnată de orĭ-ce scaunŭ apostolicŭ. Dar maĭ special să urmărimŭ şi aicĭ fapte le în ordinea lor chronologică şi cu privirĭ speciale la Bisericile fie-căruĭ Statŭ românescu, şi să începemŭ ântăiŭ cu Biserica Româno-Bulgară din drépta Dunăreĭ.

Pre lôngă alte fapte relative la viéţa religiósă a Românilor din acéstă epochă, noĭ trebue maĭ ântăiŭ să notămŭ construirea templuluĭ, în onóra st-luĭ Demetriŭ de cătrĕ însuşĭ Asan. Vĕḑênd Asan, că pentru a scăpa de jugul bizantinŭ luĭ îĭ trebue poporul, ĭar pentru reînfiinţarea Statuluĭ Româno-Bulgarŭ el are necesitate să rĕscóle şi pre poporul Bulgarŭ, construĭesce unŭ templu în unul din oraşele Mysieĭ, şi dupre cum se credĕ, în Tûrnova, şi cu ajutorul s-luĭ Demetriu rĕscólă pre poporŭ contra Bizantinilor (1). Şi asupra acestuĭ faptŭ noĭ sûntemŭ datorĭ să notămŭ: maĭ ântăiŭ că Românii şi în acéstă epochă întreprindŭ actul eliberăreĭ lor şi resbelele contra Bi-

(1) N. Choniatae De Isacio Angelo lib. I, cap. V. veḑĭ acestŭ locŭ maĭ sus. Despre Biserica s-luĭ Demetriu din Tûrnova unde şi în viitorŭ s'a încoronatŭ Regiĭ Româno-Bulgarĭ veḑĭ E. Golubinski Крат. оч. ист. Церквей pag. 93 şi 94. Aicĭ, trebue să aducemŭ omagele nóstre ómenilor politicĭ de astă-ḑĭ. Fundând o Biserică pentru armata românéscă la Poradim, ómeniĭ noştriĭ politicĭ şĭ-aŭ adusŭ aminte, că s-tul Demetriu aŭ maĭ ajutatŭ Românilor şi la 1185 pentru rădicarea unuĭ statŭ românescŭ în drépta Dunăreĭ. La 1877 când ĭarăşĭ Românii s'aŭ rădicatŭ, acum împreună cu Ruşiĭ, ca să elibereze pre popórele din drépta Dunăreĭ, eĭ şi acum ca şi atuncĭ, aŭ începutŭ de la construirea uneĭ Bisericĭ în onórea s-luĭ Demetriu.

zantinilor prin construcţiunea unuĭ templu; şi apoĭ că construcţiunea acestuĭ templu se face în onórea s-luĭ Demetriu, ce-şĭ avea metropolia în Thesalonic, adecă în oraşul, unde pre timpul luĭ Justinian se strămutase prefectura şi archiepiscopia din Sirmiu. Cu alte vorbe, Asan prin acestŭ actŭ a voitŭ să readucĕ archiepiscopia românéscă din Thesalonic în unul din oraşele, cucerite de dînsul şi tot-o-dată să se încépĕ viéţa religiósă a Românilor şi a Bulgarilor uniţĭ tot din focarul vekiŭ, de unde şĭ-a începutŭ Românii viéţa religiósă şi pre timpul luĭ Justinian, adecă din Thesalonic. . . .

Atrăgêndu-şĭ Asan elementul românescŭ cu s-tul Demetriu din Thesalonic, şi de altă parte, înaintând cu cuceririle séle şi lărgirea Statuluĭ, el avea necesitate, ca Statul sĕŭ să între în concertul celoralalte State europiene, ca imperiul sĕŭ să fie recunoscutŭ şi politicesce; şi acestŭ scopŭ nu putea să fie realisatŭ, alăturea cu independenţa religiósă. Conform posiţiuneĭ politice a Statuluĭ Româno-Bulgarŭ, Biserica Românéscă din drépta Dunăreĭ după succesele luĭ Basiliu Bulgaro-ctonul se afla aservită Patriarchieĭ de Constantinupolŭ; şi de aicĭ apoĭ maĭ multe acte ale luĭ Asan şi ale contimpuranilor seĭ, ca să facĕ din Biserica Româno-Bulgară o Biserică independentă şi cu totul naţională; şi aceste sforţărĭ aŭ unŭ caracterŭ seminŭ cu tóte actele luĭ Asan de cuceritorŭ şi ele duréză de la 1185 pênĕ la 1199. De la acéstă dată însĕ, se începŭ nisce acte eclesiastice de o natură distinctă, şi ele, urmărind pre calea religiósă unirea Bisericeĭ Româno-Bulgare cu cea papală, tindeaŭ, la a face din Biserica Româno-Bulgară o instituţiune cu totul independentă şi egală tronurilor apostolice, carea ar fi avutŭ rangul de Patriarchie şi dreptul, de a-şĭ alege, sânţi, şi confirma pre prelaţiĭ eĭ ceĭ maĭ superiorĭ, precum şi dreptul de sânţire a s-luĭ Mirŭ; ĭar pre calea politică a face din Statul Româno-Bulgarŭ unŭ Imperiu, care ar fi pututŭ avea drepturile Imperiuluĭ germanŭ din Occidentŭ. Aceste acte s'aŭ petrecutŭ între aniĭ 1203 şi 1221, adaugând la aceştia şi pre ceĭ patru anĭ de la 1199, pre cariĭ noĭ îĭ considerămŭ, ca preparatoriĭ pentru unirea Bisericeĭ Româno-Bulgare cu Biserica papală. In fine vine a treĭa periódă de acte din Biserica Regatuluĭ II Româno-Bulgarŭ, care în sensul eclesiasticŭ se potŭ considera, ca o reacţiune a sforţărilor de maĭ 'nainte, şi unde Biserica Româno-Bulgară se reîntórce la ortodocsie, dar în sensul intereclesiasticŭ şi a inde-

pendenţeĭ Bisericeĭ, ea este o continuaţiune a tendinţelor din perióda precedentă, cu singura diferinţă, că de la 1221, adecă anul suireĭ pre tronul Regatuluĭ Româno-Bulgarŭ a luĭ Ióan II Asan, faptele se petrecŭ nu cu Roma, dar cu Constantinupolul şi în genere cu Imperiul Bizantinŭ. Resumându-ne, trebue să constatămŭ că în epocha religióşă, ce ni presintă, s'aŭ petrecutŭ doĕ seriĭ de fapte, ântâiŭ, *cele relative la emanciparea Bisericeĭ de sub Patriarchia de Constantinupolŭ*, şi al doile, *faptele, privitóre pre tendinţa Bisericeĭ Româno-Bulgare, de a se râdica la rangul de Patriarchie.*

Thesalonicul şi maĭ ales Achrida fiind încă sub stăpânirea Bizantinilor (1), Asan la fundarea Imperiuluĭ seŭ a trebuitŭ să se gândĭascĕ numaĭ de cât şi la posiţiunea Bisericeĭ. Celŭ ântâiŭ actŭ religiosŭ al luĭ Asan după construirea Bisericeĭ s-luĭ Demetriu din Tûrnova, este regularea canonică a Bisericeĭ séle şi posiţiunea eĭ façă cu Patriarchia de Constantinupolŭ. Dupŏ succesele luĭ Basiliu Bulgaroctonul (1019) tóte Bisericile, populate de cătrĕ Românĭ şi Bulgari aŭ fostŭ ocupate de cătrĕ ómeniĭ Bizanţiuluĭ, din cariĭ maĭ mulţĭ eraŭ kiar greciĭ de origine. Asan în primul anŭ kĭar al fundăreĭ Statuluĭ seŭ a trebuitŭ să se scape de Episcopul grecŭ şi să aşăḑă în Tûrnova, capitala Imperiuluĭ seŭ, Episcopŭ de aceĭaşĭ naţionalitate cu dînsul, şi tot-o-dată care împărtăşia aceleaşĭ privirĭ politice cu conaţionaliĭ seĭ. Acum, décă noĭ vomŭ lua în consideraţiune spusele luĭ Choniat despre mersul cuceririlor luĭ Asan, şi vomŭ ţinea comtŭ despre aceĭa, că el a râdicatŭ Imperiul seŭ cu Vlachiĭ, cucerind maĭ apoĭ şi Bulgaria, trebue să recunóscemŭ, că Asan pentru realisarea maĭ sigură a planuluĭ seŭ politicŭ, a trebuitŭ să punĕ de Episcopŭ al Tûrnoveĭ numaĭ de cât pre unŭ Vlachŭ, şi Vasilie, care în Epistola cătrĕ Papa Inocentiu III de la 1203 séŭ 1204 se numesce pre sine Archiepiscopŭ al Bulgarieĭ de 18 anĭ, trebue să fi fostŭ anume dintre persónele cele maĭ apropiéte şi maĭ de credinţă ale luĭ Asan (2).

Unŭ lucru însĕ trebue să observămŭ, şi acésta consistă în posiţiunea analogă a Bisericeĭ Româno-Bulgarilor cu Statul lor. Precum

(1) Dosith. Περὶ τῶν ἐν Ἱερ. Πατριαρχευσάντων cart VIII, §. 2.

(2) Că Vasilie este pusŭ Archiepiscopŭ încă din ceĭ ântâĭ anĭ aĭ Regatuluĭ Româno-Bulgarŭ acésta se vede din epistola luĭ Vasilie cătrĕ Inocentiu III, unde el la 1203 séŭ 1204 se numesce pre sine Archiepiscopŭ alŭ Româno-Bulgarilorŭ de 18 anĭ (Veḑĭ Patrolog. Migne Tom. CCXV, pag. 288). Adecă Vasilie s'a suitŭ pre Tronul Bisericeĭ Româno-Bulgare la 1185 séŭ 1186.

Asan s'a proclamatŭ pre Sine Rege şi maĭ pre urmă kiar Imperatorŭ al Vlachilor şi al Bulgarilor, aseminea şi Episcopul Vasilie se proclamă pre sine şi de cătrĕ Biserica sa Archiepiscopŭ al Biserice Româno-Bulgare, tindĕnd la a deveni kĭar Patriachŭ. Despre modul, cum Regiĭ Româno-Bulgarĭ aŭ voitŭ, ca să realizeze şi acéstă tendinţă religióşă a Statuluĭ lor, vomŭ vorbi înainte, aicĭ trebue să constatămŭ numaĭ că *Vasilie este Archepiscopŭ al Biserice Româno-Bulgare încă de la 1185 séŭ celŭ mult 1186.*

O a doua Eparchie eclesiastică, ce s'a reformatŭ de sigur tot pre timpul luĭ Petru şi Asan, este şi eparchia Preslaveĭ. Aicĭ în adoa capitală a regatuluĭ Româno-Bulgarŭ, unde îşĭ avea reşedinţa sa Petru, fratele luĭ Asan, noĭ găsimŭ pre la anul 1203 pre un Episcopŭ cu titul de Metropolitŭ, Sava (1). Intr'unŭ Sinodicŭ, descoperitŭ în Tûrnova şi numitŭ de Slavĭ cu numele de «Sinodicul imperatoruluĭ Boris» se vĕdŭ figurând în Biserica de Preslava de la 1186 înainte, 12 Motropoliţĭ, dintre cariĭ celŭ puţinŭ ceĭ din epocha, ce ne ocupă, pĕnĕ la 1203, trebue să fi fostŭ Românĭ, căcĭ Petru şi Asan aŭ cuceritŭ maĭ ântăiŭ Vlachia şi apoĭ Bulgaria şi Preslava este unul din oraşele cele ântăiŭ, care s'aŭ cuceritŭ de fraţiĭ Petru şi Asan. Metropoliţiĭ de Preslava se consideraŭ Metropoliţĭ «prototroniĭ» adecă ceĭ ântăĭ dupŏ Archiepiscopiĭ de Tûrnova (2).

In genere vorbind noĭ în epoca de la 1185 pĕnĕ la 1203 găsimŭ în Regatul II Romano-Bulgarŭ pĕnĕ la 12 Episcopiĭ, fie-care cu Episcopiĭ lor. Aşa Episcopia Velbujda séŭ Belesbudiensis are de Episcopŭ pre Anastasie, (3) Scopia pre Marin (4), cea de Preştin pre Avraam şi de Niş pre Kiriac (5), Episcopia de Branicev, séŭ cum se numĭa ea atuncĭ de Brandizuberensis séŭ Brandiburznensis avea de Episcopŭ pre Românul Vlasi, pre care Ioniţă, cum vomŭ vedea maĭ jos, l'a întrebuinţatŭ în misia, privitóre pre unirea Biserice Româno-Bulgare cu cea papală (6). Episcopia de Vidin, ce atuncĭ se numĭa Bydmensis, avea de episcopŭ pre Climent (7), şi al-

(1) Epistola Episcopilor din Regatul Romano-Bulgarŭ cătrĕ Papa Inocenţiu III. (Patrol. Mygne Tom. CCXV, pag. 289 Monumenta Slavorum meridionalium Theiner T. I, pag 29)

(2) Житіе Ѳеодосія терновскаго în Чтен. общ. ист. 1860 cart. I. cfr. E. Golubinski Оч. ист. церквей прав. pag. 94. (3) Mygne Patrol. T. CCXV. pag. 290. (4) Ib. pag. 289. (5) Ibidem. (6) Mygne Patrol. T. CCXIV, pag. 1113 şi T. CCXV, pag. 280. (7) Mygne Patrol. T. CCXV, pag. 289. Monumenta Slavorum Meridionalium T. I, pag. 29.

tele. Aşa că în epocha acésta, când Petru şi Asan avéŭ în stăpânirea lor Mysiile, unde populaţiunea era compusă maĭ ales din Vlachĭ, era preste putinţă, ca Episcopiile diferitelor Eparchiĭ să fie ocupate, dupre părerea D-luĭ Golubinski, numaĭ de persóne dintre Bulgarĭ (1). Noĭ, de şi avemŭ în profitul nostru pre Choniat, carele ni spune, că Petru şi Asan aŭ întrunitŭ în Regatul lor maĭ ântăiŭ pre Vlachĭ şi numaĭ pre urmă pre Bulgarĭ; deşi probele istotorice nĭ-aŭ doveditŭ pĕnĕ la evidenţă românismul acestor doĭ fraţĭ, precum şi în special românismul Episcopuluĭ de Branicev; cu tóte aceste noĭ şi aicĭ vomŭ face usŭ de modestia românéscă, şi nu vomŭ pretinde, ca D. Golubinski, că toţĭ Episcopiĭ din perióda dintre 1185 şi 1203 aŭ fost pĕnĕ la unul românĭ; dar, presupunĕnd kĭar contra datelor istorice, că Regatul II-le Româno-Bulgarŭ s'a fundatŭ de cătrĕ Petru şi Asan cu concursul Bulgarilor, *trebue să admitemŭ, că mulţĭ din aceştĭ Episcopĭ aŭ trebuitŭ să fie de origine română, şi maĭ ales ceĭ din Mysiĭ şi din aniĭ primĭ aĭ fundăreĭ Regatuluĭ II-le Româno-Bulgarŭ.*

O dată cu suirea luĭ Ioniţă, fratele luĭ Asan, pre tronul Regatuluĭ Româno-Bulgarŭ, (1199), şi Biserica Româno-Bulgară, ca şi Statul, a începutŭ să se ocupe de relaţiunile eĭ intereclesiastice cu alte Bisericĭ şi să tindĕ la a deveni Patriarchie şi Biserică în totul independentă şi egală tronurilor apostolice. Aseminea relaţiunĭ cu Biserica de Constantinupolŭ nu puteaŭ aşĭ avea locul, din causa posiţiuneĭ Statuluĭ Româno-Bulgarŭ faţă cu Imperiul Bizantinŭ; ele aŭ trebuitŭ din necesă să se încépĕ cu Biserica papală, şi la acésta aŭ contribuitŭ de o parte, dorinţa luĭ Ioniţă, de a se pune şi pre calea politică în rôndŭ cu cele-lalte State europiéne, ĭar de alta aŭ colucratŭ fórte mult şi kĭar agenţiĭ eclesiasticĭ aĭ Papeĭ, cariĭ încă din timpul Regatuluĭ I Bulgaro-Românŭ căutaŭ tóte mijlócele şi profitaŭ de tóte circumstările istorice, ca să restringĕ legăturile veki de unire între bisericile dela Dunărea şi cea papală. Dar să întrămŭ în amănuntele istorice şi să espunemŭ faptele, privitóre pre unirea Bisericeĭ Româno-Bulgare din regatul II-le cu Biserica papală; adecă evinimentele istorice dintré aniĭ 1199 şi 1221.

Maĭ ântăiŭ istoria pĕnĕ acum dispune de o epistolă a Papeĭ Ino-

(1) Краткій Оч. ист. Цертвей прав. pag. 89—106.

centiu al III-le, prin carea se pune în evidenţă Românismul luĭ Ioniţă, se lase ase întrevedea, că acéstă epistolă este scrisă ceva maĭ târdiu de suirea luĭ Ioniţă pre tronul Regatuluĭ II Romăno-Bulgarŭ, adecă cam pre la uniĭ 1200, şi tot-o-dată, că acéstă epistolă este motivată de unŭ propusŭ, séŭ dorinţă a luĭ Ioniţă, manifestată, se dice, cătrĕ agenţiĭ eclesiasticĭ aĭ Papeĭ. Eca bucăţile din acéstă epistolă, privitore pre fie-care din observaţiunile nóstre: «Iar noĭ am auditŭ, *că străbuniĭ teĭ îşĭ trăgeaŭ originea lor din viţa cea nobilă a cetăţeĭ Roma* şi tu aĭ moscenitŭ dela dînşiĭ atât nobleţa sângeluĭ, cât şi afecţiunea devotamentuluĭ sincerŭ, ce aĭ cătrĕ scaunul apostolicŭ, ca unŭ ereditarŭ de dreptŭ, (1). Şi maĭ jos: «Iampridem te proposuimus et litteris et nuntiis visitare, sed variis Ecclesiae solicitudinibus detenti, hactenus non potuimus nostrum propositum adimplere.=Nĭ-am propusŭ de mult să te visitămŭ, şi cu scrisorĭ şi cu nunţiĭ, dar reţinuţĭ de diferitele ocupaţiunĭ ale Bisericeĭ, *n'amŭ pututŭ pĕnĕ acum să ni realisămŭ scopul nostru* » (2). In fine tot Inocentiu şi în aceĭaşĭ epistolă cătrĕ Ioniţă arată şi motivul acesteĭ corespundenţe, dicênd: « . . . et per Legatos et litteras nostras te in laudabili foveamus proposito, et devotione sedis apostolicae solidemus. Cum enim plene nobis per ipsum de sinceritate tui propositi ac devotionis affectu constiterit, ad te proposuimus maiores nuntios, vel Legatos potuis destinare, qui tam te, quam tuos in apostolicae sedis devotione confirment, et de benevolentia nostra efficiant certiorem = Şi prin scrisorĭ şi nunţiĭ *să te ajutămŭ în propunerea ta lăudabilă* şi să te consolidămŭ în devotamentul teŭ cătrĕ scaunul apostolicŭ. Căcĭ cum ne vomŭ asigura pre deplin prin dînşiĭ *de sinceritatea propunereĭ* şi afectiunea devotamentuluĭ tĕŭ, nĭ-am propusŭ, ca să trămitemŭ la tine nunţiĭ maĭ marĭ, séŭ maĭ

(1) Mygne Patrol. T. CCXIV, pag. 825 (Mag. ist. A. Tr. Laurean, Tom. I pag. 51 şi 52), Aicĭ D. Golubinski prin opera citată (pag. 264 şi 265) vede cu totul altŭ-ceva de aceĭa, ce represintă locul şi citatele, aduse de noĭ mai sus din diferiţiĭ chroniţariĭ Bizantinĭ. Eca cum se esprimă: « afară de complimentul ordinarŭ, făcutŭ de cătrĕ Papĭ tuturor Imperatorilor ortodocşĭ, lui i s'a presentatŭ ocasiunea, de a face Imperatoruluĭ Bulgarŭ (?) încă şi altŭ felŭ de complimentŭ. Sub stăpânirea Bulgarilor, se aflaŭ atuncĭ Romăniĭ Valachienĭ (?), cariĭ îşĭ deducŭ originea, şi pĕnĕ la unŭ punctŭ este adevĕratŭ, că eĭ se tragŭ din Italienĭ, séŭ Romanĭ » !.,.. Aceste espresiunĭ în faţa celor dise de noĭ pĕnĕ aicĭ sûnt refutate cu desevĕrşire. Orĭ-ce refutatiune este de prisos.

(2) Ibidem.

drept, Legaţĭ, cariĭ atât pre tine, cât şi pre aĭ tĕĭ să-ĭ confirme în devotamentul cătră scaunul apostolicŭ şi să te încredinţăze despre bună-voinţa nóstră » (1). De unde încă o dată adăugămŭ, ḑicênd, că propunerea pentru unirea Bisericilor a venitŭ din ambele părţĭ, adecă a luĭ Inocenţiu şi Ioniţă, fie-care voind a trage din acestŭ actŭ beneficiile respective.

Imediat dupŏ acésta urméza respunsul luĭ Ioniţă cătră Papa Inocentiu III, şi tot cu acéstă ocasiune a scrisŭ Papeĭ şi Archiepiscopul de Tûrnova Vasilie, trămiţênd aceste scrisorĭ cu Episcopul Vlasi de Branicev, (Brandisuberensis), care avea de comunicatŭ Papeĭ « nisce vorbe secrete » din partea Imperatoruluĭ, (2). Dar Vlasi a fostŭ împedecatŭ în calătoria sa de cătră Grecĭ şi nevoitŭ să se reîntórcĕ din cale (3), şi epistolele dupŏ acésta aŭ fostŭ duse Papeĭ de cătră unŭ călugĕrŭ din ordinul dominicarilor, numitŭ Pretecstat. In aceste epistole atât Ioniţă cât Archiepiscopul Vasilie scrie Papeĭ: « Unde multas egimus gratias omnipotenti Deo, quia visitavi nos servos suos indignos secundum suam inaestimabilem bonitatem, et respexit humilitatem nostram, et reduxit nos in memoriam sanguinis et patriae nostrae, a qua descendimus. = Si am proadusŭ multe mulţămirĭ omnipotentuluĭ D-ḑeŭ, că dupre bunătatea sa cea nestimabilă în deajuns ne-a cercetatŭ pre noĭ serviĭ luĭ ceĭ nedemnĭ, a privitŭ asupra asupra umilităţeĭ nóstre şi nĭ-a adusŭ noî aminte *de natiunea şi patria nóstră, din care ne tragemŭ* » (4) Tot astu-felŭ respunde la acéstă parte a epistoleĭ luĭ Inocenţiu şi Archiepiscopul Vasilie, dar numaĭ devine maĭ esplicitŭ, când ḑice: « Fiind că el singur (Ioniţă) şi tótă Imparăţia luĭ are unŭ devotamentŭ particularŭ cătră Biserica Romană, *ca urmaşŭ şi coborîtorŭ din sângele Romanŭ* (5). Cerênd Ioniţă în epistola sa cătră Papa insigniile imperiale, şi repeţênd acésta prin epistola sa şi Archiepiscopul Vasilie, Ioniţă adauge respectiv de unirea Biserieeĭ Româno-Bulgare: « Hoc autem petit imperium nostrum ab apostolica sede, ut nos simus in Ecclesia Romana si-

(1) Locul citatŭ.
(2) Mygne Patrol. T. CCXIV, pag. 1113 şi 1116.
(3) Ibid. pag. 1114.
(4) Mygne Patrol. T. CCXIV, pag. 1112.
(5) Ibid. pag. 1115.

cut matris filialitate firmati. = Acésta cere imperiul nostru dela scaunul apostolicŭ, ca noĭ să fimŭ întăriţĭ în Biserica Romană, precum sûntŭ fiiĭ cu mama lor » (1).

Vĕḑênd Ioniţă, că respunsul Papeĭ la epistolele precedente întărḑiéză, scrie o altă epistolă luĭ Inocentiu, şi o trămite cu Archiepiscopul seŭ Vasilie, care, plecând la 1203 luna Iulie a fostŭ prinsŭ de către Bizantinĭ la Dirachiu în Albania, şi era să fie înecatŭ în marea Adriatică, décă nu intervenĭaŭ Latiniĭ, aflătorĭ acolo (2). Ioniţă prin acéstă adoa epistolă a sa este şi maĭ esplicitŭ, când ḑice: « Te rogŭ, ca să trămiţĭ cardinalĭ, cărora sânţia ta să ordone, ca să mĕ încoroneze pre mine Imperatorŭ, şi să aşeḑe în pămêntul meŭ Patriarchŭ, şi astŭ-felŭ voiŭ fi servitorul tĕŭ în tóte dilele vieţeĭ mele ». Şi pentru ca Ioniţă să pótĕ îndupleca pre Papa maĭ curênd la cererile séle, adauge: « Că Bizantiniĭ trămitŭ, la mine, propunêndu-mĭ, ca să mĕ încoroneze cu coronă de Imperatorŭ, şi pre Archiepiscopul meŭ să-lŭ facă Patriarchŭ.» (3).

Respunsul Papeĭ Inocenţiŭ III-le, asceptatŭ de Ioniţă, era espediatŭ din Roma cu capelanul papalŭ Ioan de Casemarino încă dela 3 Decemvrie 1202 (4), dar el avea însărcinarea, ca maĭ ântăiŭ săse ducĕ prin Bosnia şi Ungaria, spre a aşeḑa acolo cele ale Bisericeĭ (5), şi numaĭ dupŏ acésta să vinĕ şi la Ioniţă. Capelanul papalŭ Ioan, ajungênd în Regatul Româno-Bulgarŭ, la August 1203, (6) nu se prea grăbĭa cu încoronarea, ca Ioniţă; dar maĭ ântăiŭ a căutatŭ, ca să stabilĭascĕ în modŭ formalŭ unirea Bisericeĭ Româno-Bulgare cu cea papală. Ce se atinge de confirmarea imperială a luĭ Ioniţă, Papa amână lucrul pĕnĕ ce va cerceta registrele

(1) Ibid. pag. 1113. Atragemŭ atentiunea lectorilor nostri asupra titlurilor acestor doĕ epistole, ce Papa dă luĭ Ioniţă şi care şi-lŭ prescrie şi Ioniţă el singurŭ. Papa prin Epistola sa întituléză pre Ioniţă: « Ioannitius Dominus Blacorum et Bulgarorum, = Ioniţă Domnul Vlachilor şi al Bulgarilor »; ĭar Ioniţă pre sine se întituléză: « Ego Calojohannes Imperator Blacorum et Bulgarorum = Eŭ Caloioan Imperatorŭ al Vlachilor şi al Bulgarilor ».

(2) Mygne Patrol. T. CCXV, pag. 156 şi 288. Noĭ n edispunênd de originalŭ, reproducem acestŭ documentŭ istoricŭ dupre traducţiunea, făcută de D. E Golubinski la pag. 267 şi 268, opera, citată de noĭ aicĭ.

(3) Mygne Patrol. pag 155.

(4) Ibid. T. CCXIV, pag. 1115.

(5) Ibid. T. CCXV, pag. 253 şi 240.

(6) Ibidem. T. CCXV, pag. 288.

séle şi se va convinge prin capelanŭ, că în adevĕr este scrisŭ în documentele vechĭ a le luĭ Ioniţă, că predecesoriĭ luĭ aŭ primitŭ corona Imperială de la Papĭ. Dar în respectul eclesiasticŭ écă cum se esprimă Papa prin scrisórea sa către Ioniţă: « Cui etiam commisimus vices nostras, ut in tota terra tua quoad spiritualia corrigat, quae corrigenda cognoverit, et statuat, quae secundum Deum fuerint statuenda. Per ipsum quoque Archiepiscopo terrae tuae palleum, insigne videlicet plenitudinis pontificalis officii, juxta formam, quam sub bulla nostra dirigimus, conferendum. Eidem quoque Legato nostro dedimus in mandatis, ut siqui forsan in terra tua promovendi ad ordines fuerint, vel in Episcopos consecrandi, per vicinos catholicos duntaxat Episcopos, et ordinandos ordinet, et consecret consecrandos.= Pre lôngă aceste, noĭ îĭ acordămŭ puterea nóstră, ca în ţéra ta să îndrepteze ceĭa, ce va cunósce, că trebue îndreptatŭ în respectul spiritualŭ, şi să stabilĭascĕ cele, ce din porunca luĭ D-ḑeŭ vorŭ fi de stabilitŭ. Tot prin dînsul oferimŭ Archiepiscopuluĭ din ţéra ta paliu (1), adecă semnul puterei oficiuluĭ pontificalŭ, ce i se va da în tocmaĭ dupre forma, stabilită prin bula nóstră. Aceluĭaşĭ legat al nostru îĭ comandămŭ, că, décă întâmplător în ţéra ta ar fi cineva de ordinatŭ şi de sânţitŭ în Episcopŭ, pre ceĭ de ordinatŭ să-ĭ ordineze, şi pre ceĭ de sânţitŭ să-ĭ sănţiascĕ cu Episcopiĭ catolicĭ vecinĭ » (2). Iar Ştefan Balutiu în faptele luĭ Inocentiu al III-le, respectiv de acestŭ actŭ ḑice: « Acesta (Legatul Papeĭ) plecând, a datŭ lăudatuluĭ Archiepiscopŭ paliul, mitra şi inelul, şi a primitŭ dela dînsul jurămîntul credinţeĭ şi al ascultăreĭ către marele Pontifice şi cătrĕ Biserica romană pentru tot-dé-una. Şi fiindŭ primitŭ cu cinste şi cu evlavie de preḑisul Ioniţă, Domnul Vlachilor şi al Bulgarilor, a ordinatŭ dupŏ sfatul şi învoirea aceluĭa doĭ alţĭ Metropoliţĭ în acelŭ regatŭ, adecă pre celŭ din Belesbulna şi pre celŭ din Postlava, pre cariĭ ĭ-a supusŭ celuĭ din Zagora, drept

(1) Paliul a fostŭ pusŭ de Legatul Papeĭ asupra Archiepiscopuluĭ Vasilie în ḑioa de 8 Septemvrie 1204. Paliul este o bucată de stofă, preserată cu crucĭ, care se trămite de Papĭ în semnul jurisdicţiuneĭ eclesiastice Archiepiscopilor diferitelor Biericĭ. In França Paliul este de culóre albă şi crucile de culóre négră. Paliul se dă tot-de-una în urmarea unuĭ jurămentŭ şi cu o ceremonie religióşă special efectuată în urma s-teĭ liturgiĭ. Veḑĭ despre paliu precum şi ceremonialul, cu care el se oferă, în Mygne. Encyclopedie theologique T. L. pag. 1135.

(2) Patrol. Mygne T. CCXV, pag. 215 şi 289.

Primatŭ; şi la Tûrnova, cetatea cea maĭ nobilă a provincieĭ acelia a făcutŭ primătie. Isprăvindu-se aceste bine, Ioniţă s'a supusŭ el şi împărăţia sa dominaţiuneĭ Bisericeĭ Romane prin diploma, subsemnată cu bula de aurŭ (1).

Primind Archiepiscopul Vasilie insigniile Archiepiscopieĭ dela legatul Papeĭ în ḑioa de 8 Septemvrie 1204, (2) el a fostŭ proclamatŭ de Primatŭ al Bisericeĭ Romano-Bulgare, (3) în urmarea jurămêntuluĭ, depusŭ înaintea legatuluĭ papalŭ (4). In fine a urmatŭ şi declaraţiunea luĭ Ioniţă înscrisŭ, pre carea el a înmânat'o legatuluĭ papalŭ, şi pre carea noĭ o dămŭ aicĭ în întregul eĭ pentru Importanţa eĭ istorică. Eca cuprinderea acestuĭ actŭ, despre care ni vorbesce maĭ sus Balutiu: « In nomine Patris, et Filii et Spiritus Sancti. Amen. Cum placuit Domino nostro Iesu Christo me Dominum et Imperatorem totius Bulgariae et Blaciae facere, inquisivi antiqourum nostrorum scripturas et libros, et beatae memoriae Imperatorum nostrorum praedecesorum leges, unde ipsi sumpserunt regnum Bulgarorum et firmamentum imperiale, coronam super caput eorum et patriarchalem benedictionem: et diligenter perscrutantes, in eorum invenimus scripturis, quod beatae memoriae illi Imperatores Bulgarorum et Blacorum Simeon, Petrus et Samuel, et nostri predecessores coronam imperii eorum et patriarchalem benedictionem acceperunt a sanctissima Dei Romana Ecclesia, et ab apostolica sede, principe Apostolorum Petro. Sed imperium meum voluit benedictionem et imperiale firmamentum coronae capitis imperii sui suscipere et patriarchalem benedictionem ab Ecclesia Romana, ab apostolicae sedis principe Apostolorum Petro, et a sanctissimo patre nostro universali Papa tertiot Innocentio; et a quocunque patriarchalis benedictio et mandatum in civitate imperii mei Trinovi data et concessa fuit a Domino Papa faciendi et consecrandi Archiepiscopos, Metropolitas et Episcopos, et reliquas ecclessiasticos obsequutiones sacramentales, concedit imperum meum, ut plenissimam in omni tenimento et imperii

(1) Mag. ist. A. Tr. Laurian T. I, pag. 59 şi 60.
(2) Mygne Patrol. T. CCXV, pag. 289.
(3) Ibidem. pag. 290.
(4). Ibidem. pag. 289.

mei pertinentiis ipsi habeant potestatem. Ecce enim omnes totius imperii mei et tenimenti, et Patriarcha meus metropolitanus, Episcopi et Archiepiscopi et cuncti sacerdotes Romanae subsint Ecclesiae, et teneant legem, et consuetudinem et observationem, quae tenuerunt beatae memoriae Imperatores totius Bulgariae et Blaciae, prisci illi nostri praedecessores, et nos eodem modo vestigia erorum imitantes. Subsignat autem imperium meum ad securitatem chrysobulum suum, quod nunquam ab Ecclesia Romana et ab apostolica sede, principe Apostolorum Petro, ipsum videlicet imperium meum discedet, neque alii imperii mei Principes disgregabuntur se, ut vocatus dilectus filius sacrosanctae et apostolicae Romanae sedis, principis Apostolorum Petri ero. Et deinceps quascunque terras Christianorum seu paganorum meum acquisiverit imperium, sub potestate et mandato eiusdem sacrosanctae Romanae Ecclesiae et apostolicae sedis erunt. Et ut praesens Chrysobulum imperii mei ratum et firmum habeatur, dedi imperium meum in manibus reverendissimi viri Iohannis sacrosanctae Romanae sedis Legati et Domini Papae Capellani, in quo et nostrum pium et a Deo promotum signavit imperium anno sexmillesimo septingentesimo duodecimo, indictione septima. = In numele Tatăluĭ, şi al Fiĭuluĭ şi al s-luĭ Spiritŭ. Amin. Fiind că a plăcutŭ D-luĭ nostru Iisus Christos a mĕ face Domnŭ şi Imperatorŭ a tótă Bulgaria şi Vlachia, am cercetatŭ scripturile şi cărţile bătrînilor noştri şi legile cele de bună memorie ale Imperatorilor, predecesorilor noştri, *de unde aceştia şi-aŭ primitŭ dominaţiunea asupra Bulgarilor* şi confirmarea imperială, corona de pre capul lor şi bine-cuvêntarea patriarchală; şi căutând cu diligenţă, am aflatŭ în scrierile lor, că aceĭ de bună memorie imperatorĭ aĭ Bulgarilor şi Vlachilor, Simeon, Petru şi Samuel, precum predecesoriĭ noştri corona împĕrăţieĭ lor şi benedicţiunea patriarchală aŭ primit'o de la prea s-ta a luĭ D-ḑeŭ Biserica Romană, şi de la scaunul apostolicŭ, de la Ântâiul Apostolilor Petru. Şi împĕrăţia mea voĭesce bine-cuvêntarea şi confirmarea imperială a corónei capuluĭ împĕrăţieĭ sêle, şi bine-cuvêntarea patriarchală să o primĭascĕ de la Biserica Romană, de la scaunul apostolicŭ, de la Ântăiul Apostolilor Petru şi de la prea Sântul Părintele nostru Papa universalŭ, Inocentiu al III; şi orĭ-cuĭ se va da şi conceda de Domnul Papa bine-cuvêntarea patriarchală şi ordinul împĕrăţieĭ

mele Tri (Tûr) nova, de a face şi consacra Archiepiscopĭ, Metropolitĭ şi Episcopĭ şi celelalte serviciĭ eclesiastice sacramentale, le îngăduesce împĕrăţia mea, ca acele să aĭbă puterea cea maĭ întinsă în totŭ ţinutul şi părţile împĕrăţieĭ mele. Căcĭ éca toţĭ ceĭ aĭ întreguluĭ meŭ imperiu şi ţinutŭ, şi patriarchul metropolitanŭ, Episcopiĭ şi Archiepiscopiĭ şi toţĭ preuţiĭ să fie supuşĭ Bisericeĭ Romane, şi să ţinĕ legea, usanţele şi prescripţiunile, ce le-aŭ ţinutŭ ceĭ de bună memorie Imperatori aĭ Intregeĭ Bulgariĭ şi Blaciĭ, aceĭ vekĭ predecesorĭ aĭ noştri, imitândŭ şi noĭ faptele lor în acelaşĭ modŭ. Aşa dar împĕrăţia mea subsemnéză spre siguranţă chrisovul seŭ, că nicĭ-o-dată de la Biserica romană, de la scaunul apostolicŭ şi de laÂntâiul Apostolilor Petru nu va cădea, adecă, nicĭ însu-şĭ împĕrăţia mea, şi nicĭ se vorŭ despărţi alţĭ Principĭ aĭ împĕrăţieĭ mele, dar voiŭ fi, ca fiĭul celŭ kĭematŭ şi ĭubitŭ al scaunuluĭ prea sântŭ şi apostolicŭ Romanŭ, al Ântâiuluĭ Apostolilor Petru. Şi de aicĭ înainte orĭ-ce ţerĭ va câşciga împĕrăţia mea de la creştinĭ séŭ păgânĭ, vor fi sub puterea şi stăpânirea acelĭaşĭ prea sânte Bisericĭ Romane şi scaunŭ apostolicŭ. Şi pentru ca chrisovul acesta al împĕrăţieĭ mele să fie cu putere şi întărire, l'a datŭ împĕrăţia mea în mânele reverendulŭĭ bărbatŭ Ioan, Legatul prea sântuluĭ scaunŭ romanicŭ şi capelanŭ al Domnuluĭ Papă, în care s'a subsemnatŭ împĕrăţia nóstră cea evlaviósă şi de D-ḑeŭ întemeĭată în anul şése miĭ şépte sute doĭ-spre-ḑece, indictionul al VII-le finele anuluĭ (1203) (1).

Acestŭ actŭ fu înmânatŭ Capelanuluĭ papalŭ Ioan, spre a fi încredinţatŭ Papeĭ Inocenţiu III; ĭar cu capelanul Ioniţă espredià şi pre Episcopul Branicevuluĭ Vlasie, care a dusŭ Papeĭ treĭ epistole: una din partea luĭ Ioniţă, prin care Papa era maĭ ântâiŭ anunçatŭ despre rădicarea Archiepiscopuluĭ la rangul de Primatŭ, şi îmbrăcarea paliuluĭ, şi apoĭ era rugatŭ pentru demnitatea sa imperială şi pentru demnitatea de Patriarchŭ a Archiepiscopuluĭ; (2) a doa epistolă era a Archiepiscopuluĭ Vasilie, prin care şi acesta ruga pre Papa pentru aceléşĭ darurĭ în folosul Bisericeĭ şi al Statuluĭ Româno-Bulgarŭ, adăugând tot-o-dată să fie instruitŭ în a sânţi şi s-tul Mirŭ; (3)

(1) Mag. istoricŭ A. Tr. Laurian T. I. pag. 60—62. Mygne. Patrol. T. CCXV pag. 287.

(2) Mygne Patrol. T. CCXV, pag. 290.

(3) ib ib. » 288.

în fine o a treĭa epistolă din partea tuturor Episcopilor Bisericeĭ Româno-Bulgare, prin care aceştia rugaŭ pre Papa, ca să trămitĕ paliu la doĭ Episcopĭ, chirotonisiţĭ din noŭ, adecă luĭ Vlasie al Brenicevuluĭ şi altuĭ al doile. (1).

Noĭ aicĭ dămŭ ecstracte maĭ ântăiŭ din epistola luĭ Ioniţă cătrĕ Papa, de unde se póte vedea aceĭa, ce cere Ioniţă pentru Biserică şi aceĭa ce i se dă de cătrĕ Papa: «Rogŭ Sântenia ta, ca să împlinesci dorinţa împărăţieĭ mele, şi să trămiţĭ toĭagul păstoralŭ, spre păstorirerea oilor celor cnvĕntătóre, precum este în datina Patriarchilor, şi să facĭ din actualul Primatŭ al s-teĭ şi mareĭ Bisericĭ de Tûrnova, oraşuluĭ celuĭ ântăiŭ al împĕrăţieĭ mele, Patriarchŭ, pentru ca acéstă Biserică să aĭbă Patriarchie şi dupŏ mórtea acestuĭ Patriarchŭ tot-de-una, dupre orôndnirea sânţieĭ téle; fiind că din causa căĭeĭ celeĭ depărtate şi a resbelelor întâmplătóre ar fi cu nepuţinţă, ca la mórtea fie-căruia Patriarchŭ să alergămŭ la Biserica romană, pentru aceste cuvinte săse acorde Bisericeĭ de Tûrnova de cătrĕ Biserica romană dreptul, de aşĭ alege şi sânţi pre Patriarchul seŭ, ca nu în absenţa luĭ să rĕmânĕ Biserica acésta fŏrĕ de păstorŭ, şi cu modul acesta sânţirea Bisericeĭ să rĕmânĕ necomplectă, ĭar pĕcatul să cadĕ asupra Sânţieĭ téle; încă ne rugămŭ Sânţieĭ téle, ca în s-ta Biserică a oraşuluĭ Tûrnova, cu bine-cuvĕntarea Sânţieĭ téle, săse sânţiascĕ Mirŭ pentru botezul crestinilor; căcĭ o spunemŭ Sânţieĭ téle, în dată ce se va sci în Constantinupolŭ, că noĭ amŭ primitŭ bine-cuvĕntarea dela Sânţia ta, atuncĭ n'aŭ să ni maĭ dea noĭ Mirŭ» (2). Tot în acéstă epistolă sûntŭ cuprinse şi rugămintele pentru insigniile imperiale, despre care noĭ am vorbitŭ maĭ sus.

Archiepiscopul Vasilie trămite şi el prin epistola sa Papeĭ maĭ tot-aceléşĭ rugăminţĭ, ca şi Ioniţă, ĭar pentru Biserica Româno-Bulgară el cere, ca Papa să complecteze lucrul, începutŭ cu dînsul, adecă să-lŭ facĕ Patriarchŭ, şi despre s-tul Mirŭ eca cum se esprimă: « Nu avemŭ s-tu Mirŭ; noĭ l-amŭ primitŭ de la Grecĭ, dar eĭ ne urĕscŭ pre noĭ, ca şi pre voĭ; şi acum veḑĭ, Domnul meŭ, totul a rĕmasŭ asupra sânţieĭ téle, şi tu acum trebue să facĭ totul

(1) Mygne Patrol. T. CCXV, pag. 289.
(2) Veḑĭ locul citatŭ maĭ sus şi Golubinski opera citată pag. 270.

și să ne înveți pre noĭ a sânți s-lŭ Mirŭ, și a boteza pre poporŭ, ca nu poporul să rĕmânĕ fŏră de s-tul Mirŭ și tot-a-dată cu pĕcatŭ. » (1).

In urmarea acestor rugăminți ale Regeluĭ și ale Archiepiscopuluĭ Bisericeĭ Romăno-Bulgare, Papa Inocentiu III trămite pre marele Legatŭ, promisŭ în corespundența cu Ioniță, pre cardinalul dintre presviterĭ—Leŭ, carele, reținutŭ fiind în Ungaria de cătrĕ Rege, a pututŭ să ajungĕ în Tûrnova numaĭ pre la Octomvrie 1204. Acestŭ legatŭ mare al papeĭ a adusŭ luĭ Ioniță tóte insigniile și decretul de Rege al Romăno-Bulgarilor, precum și dreptul, de a bate monedă cu efigia sa, și l-a și proclamatŭ de Rege în ḑioa de 8 Noembrie 1204, (2) ĭar pre Archiepiscopul l-a confirmatŭ în rangul de Primatŭ și nu Patriarchŭ, ḑicênd, că: «Primas et Patriarcha pene penitus idem sonat.=Primatŭ și Patriarchŭ însémnéză maĭ tot acelașĭ lucru (3)» și l-a proclamatŭ Primatŭ în ḑioa de 7 Noemvrie (4). Și trămițêndu-ĭ tóte insigniile, acordate de Biserica papală prelaților supremĭ, ea ĭ-a permisŭ, ca să pórte și toégul archipăstoralŭ, ce nu este în usul Bisericeĭ papale, și dupre usul Patriarchilor Bisericeĭ ortodocse, Archiepiscopul Bisericeĭ Romăno-Bulgare putea să fie precedatŭ de s-ta cruce în momentele, când mergea (5). Papa de asemine acordă Archiepiscopuluĭ Bisericeĭ Romăno-Bulgare, de a mirui și încorona pre Regiĭ Romăno-Bulgarĭ și de a sânți s-lŭ Mirŭ; ĭar ce se atinge de alegerea din viitorŭ a Archiepiscopilor Bisericeĭ Romăno-Bulgare, Papa stabilesce, ca eĭ să fie aleși și sânțiți de Metropoliții și Episcopiĭ Regatuluĭ, ĭar paliul îlŭ vorŭ primi dela

(1) Mygne Patrol. T. CCXV, pag. 293. Despre sânțirea S-tuluĭ Mirŭ lectoriĭ noștri trebue să cunóscĕ, că scaunele patriarchale încă de mult aŭ reținutŭ acestŭ dreptŭ esclusivaminte pentru sine, ca unŭ semnŭ vĕḑutŭ al dependinței Bisericilor de tronurile patriarchale. In Biserica papală sânțirea s-luĭ Mirŭ s'a ținutŭ, ca unŭ dreptŭ esclusivŭ al Bisericeĭ din Roma; ĭar în cea ortodocsă dreptul, de a sânți s-tŭ Mirŭ, a trecutŭ cu timpul, cam fŏrĕ de permisiunea espresă a Patriarchilor, la Biserica ruséscă și cea a Eladeĭ. Vorbind canonicesce, fie-care Biserică autocefală are dreptul, de a sânți s-lu Mirŭ, ĭar avênd în vedere usul, și tendințele Bisericeĭ papale, Ioniță și cu Archiepiscopul Vasilie aŭ căpătatŭ dreptul, de a sânți sântul Mirŭ numaĭ pentru témă; de a nu se reîntórce la Biserica din Constantinupolŭ.

(2) Mygné Patrol. T. CCXV, pag. 280, și 554.

(3) Ibid. pag. 281.

(4) Ibid. pag. 554.

(5) Mygne Patrol. T. CCXV, pag. 282 și 286.

Roma, cu care ocasiune eĭ trebue să depune jurămêntul de credinţă cătră scaunul romanŭ (1).

Cu modul acesta noĭ vedemŭ, că din corespundenţa, petrecută între Ioniţă şi Papa Inocentiu III-le, unirea Bisericeĭ Româno-Bulgare cu cea papală s'a efectuatŭ la anul 1204. Tot-o-dată trebue să maĭ adăugimŭ, că datele istorice, menţionate maĭ sus, ni arată, că **unirea Bisericeĭ Româno-Bulgare cu cea papală s'a efectuatŭ numaĭ în modŭ administrativŭ**, *fŏrĕ ca să se ḑicĕ unŭ singurŭ cuvêntŭ şi despre unirea dogmatică şi cea ceremonială.*

Aicĭ însĕ trebue să adaugămŭ, maĭ nainte de a trece la o altă serie de fapte ale Bisericeĭ Româno-Bulgare, că unirea acésta a Bisericilor, deşi în modŭ formalŭ pare a se fi prelungitŭ pĕnĕ la 1234, ea a fostŭ lovită maĭ mult séŭ maĭ puţin în dată după constituirea eĭ. Omeniĭ de la cârma regatuluĭ, vĕḑêndŭ că Papa n'a acordatŭ Regeluĭ Româno-Bulgarŭ, titlul de Imperatorŭ, ĭar Archiepiscopuluĭ de Tûrnova pre celŭ de Patriarchŭ, eĭ şĭ-aŭ întorsŭ privirile lor despre Biserica Romană şi s'aŭ încreḑutŭ maĭ multŭ propriilor lor puterĭ, continuând a-şĭ căuta de confesiunea, ereditată de la străbuniĭ lor; şi acésta era cu atâta maĭ uşor de împlinitŭ, căcĭ unirea Bisericeĭ Româno-Bulgare, noĭ amŭ vĕḑutŭ, se efectuase numaĭ pre relaţiunĭ administrative. Şi în adevĕr, că însuşĭ Ioniţă,

(1) ibidem pag. 281. Aicĭ este loculŭ propriu, ca să atragemŭ atenţiunea lectorilor noştri asupra unor fapte istorice, petrecute cu acésta ocasiune între Papa Ioniţă şi Archiepiscopul Bisericeĭ Româno-Bulgare. Ioniţă cere de la Papa confirmarea titluluĭ de Imperatorŭ, Archiepiscopul se consideră pre sine de Patriarchŭ, ḑicênd într'o epistolă cătră Papa, că Legatul : «portavit universam plenitudinem patriarchalis dignitatis = a adus (luĭ) tótă plenitudinea demnităţeĭ patriarchale (Mygne Patrol. T. CCXV pag. 554), ĭar Papa cu tóte aceste pretenţiunĭ râdica pre Ioniţă la rangul de Rege, ĭar pre Archiepiscopŭ la celŭ de primatŭ. Şi cu tóte aceste noĭ trebue să scimŭ, că cu tótă buna-voinţă, ce ar fi pututŭ să aĭbă Papa Inocentiu III-le, el nu putea să împlinĭascĕ cererile Suveranuluĭ Româno-Bulgarilor. Dupre teoriile creştine de atuncĭ, desvoltate maĭ ales la Apusŭ, nu putea să esiste, de cât unŭ singurŭ Imperatorŭ creştinŭ şi unŭ singurŭ patriarchŭ. Pênĕ la disbinarea Bisericilor titlul legalŭ de Imperatorŭ îlŭ avea numaĭ Imperatoriĭ Bizantinĭ, ĭar după acésta a trecutŭ la Imperatoriĭ germanĭ, pre care îlŭ păstrézĕ şi pênĕ astă-ḑĭ în persóna Imperatoruluĭ Austrieĭ. Dupre teoria dreptuluĭ canonicŭ al Bisericeĭ papale titlul de patriarchŭ, fŏrĕ a fi pronunţatŭ, este conservatŭ de Papiĭ Romeĭ, şi neconcedatŭ nicĭ unuĭ Episcopŭ. Eca cuvintele pentru care noĭ observămŭ, că în acéstă corespundenţă Papa se ţine anume de unŭ şirŭ de titlurĭ, fŏrĕ a-le atinge cât de puţin pre cele cerute Româno-Bulgarĭ.

*

avênd sub stăpânirea sa şi locurile de preste rîul Mariţa, între care şi Archiepiscopia de Achrida, el nu obligă pre Archiepiscopul Achrideĭ, de a se supune şi el Bisericeĭ papale, de şi noĭ am vĕdutŭ maĭ sus, că Ioniţă prin actul de unire al Bisericeĭ Româno-Bulgare luase angajamentul, de a face acésta « cu tóte locurile, cucerite atât de la Principiĭ creştinĭ, cât şi păgânĭ». Şi ca dovadă, că Ioniţă n'a supusŭ pre Archiepiscopul de Achrida Bisericeĭ papale, se ascultămŭ pre Acropolitul, care, facênd istoricul luĭ Theodor Comnenul, şi arătând cum acesta a cuceritŭ Thesalonicul şi împrejurimile luĭ, cum el a fostŭ refusatŭ de a se încorona Imperatorŭ al Bizanţiuluĭ de către Constantin al Thesaloniculuĭ, se esprimă despre Archiepiscopul Achrideĭ, ḑicênd: «Ὁ δὲ Βουλγαριας ἀρχιεπίσκοπος Δημήτριος τὸ βασιλικὸν περιδιδοῦσκει τοῦτον διάδημα, ὡς ἔφασκεν, αὐτόνομος ὢν καὶ μηδενὶ εὐθύνας ὀφείλων δοῦναι, καὶ διὰ ταῦτα ἐξουσίαν ἔχειν βασιλέας χρίειν οὕς τε ἄν καὶ ὅπου καὶ ὅτε βούλοιτο. = Iar Archiepiscopul Bulgarieĭ Demetriu îl încoronéză pre el cu diadema imperială, ḑicênd, că el este autonomŭ şi nu datoresce niměnuĭ să dea socotélă, şi pentru acésta are puterea, de a unge pe imperatorĭ orĭ-pre cine şi orĭ-unde şi orĭ-când ar voi» (1).

Acésta s'a întâmplatŭ la anul 1222, când tronul Regatuluĭ Româno-Bulgarŭ era ocupatŭ de către Ioan II Asan, ce avea în stăpânirea sa Achrida cu Eparchiile dependinte de dînsa, ĭar pre tronul Archiepiscopieĭ de Achrida era Demetriu Chomaten, una din cele maĭ însemnate persóne ale timpuluĭ seŭ. Demetriu Chomaten, suindu-se pre tronul Achrideĭ cam pre la 1195 (2) şi folosindu-se de împrejurarea, că atât Imperatorul Bi-

(1) G. Acropolitae Annales cap. XXI.

(2) Demetriu Chomaten s'a suitŭ pre tronul Achrideĭ nu maĭ târḑiu de anul 1195, adecă când în Serbia veke era jupanŭ, séŭ Domnŭ Stefan Neman (Zhishman Das Eherecht der Orientalischen Kirche. Wien. 1864 pag. 249. E. Golubinski op. cit. pag. 291). El s'a râdicatŭ la trépta de Archiepiscopŭ din chartofilacsŭ, séŭ secretarŭ al Archiepiscopuluĭ de Achrida, predecesorul seŭ, Ioan Camaterŭ. Acéstă împrejurare, precum şi kĭar tendinţele séle, diferite de ale Bizantinilor, ne facŭ să bănuim, că Chomaten trebue să fi fostŭ din Românĭĭ de prin jurul Achrideĭ, şi nu Grecŭ din Constantinupolŭ. Chomaten atestă singurŭ acéstă calitate a sa prin inscripţiunea, pusă asupra uneia din operile séle, aflătóre în biblioteca din Mĭunchen. (Colecţiunea bibliĭoteceĭ Mĭunchen a luĭ Hardt T. I, No. LXII, pag. 339 veḑĭ şi E. Golubinski op. citată pag. 291).

zantinŭ, cât şi Patriarchul de Constantinupolŭ, se aflaŭ aşeḑaţĭ din causa Latinilor în Nicea, îşĭ propuse, ca şi el pre calea eclesiastică să realiseze tendinţele luĭ Ioan II Asan, adecă, cu alungarea Latinilor din Constantinupolŭ şi din Imperiul Bizantinŭ, să-şĭ improprieze cu încetul autoritatea patriarchală a Bisericeĭ de Constantinupolŭ. De aceĭa şi vedem pre Chomaten, că el în urma armatelor luĭ Ioan II Asan, care acum alungase pre Latinĭ din părţile Achrideĭ, întinde mână de ajutorŭ luĭ Teodor Comnenul şi din despotŭ al Epiruluĭ îlŭ unge de Imperatorŭ al Bizantiuluĭ, pentru ca cu timpul să-şĭ aducĕ aminte şi să scie kĭar, că autoritatea luĭ imperială este confirmată nu de Patriarchul de Constatinupolŭ, dar de Archiepiscopul Româno-Bulgarieĭ. . . . Acésta noĭ amŭ vĕḑutŭ, că în evul meḑiu avea o însĕmnătate politică fórte mare.

Dupŏ doĭ-spre-ḑece anĭ de la data acestuĭ faptŭ adecă la 1234, în timpul luĭ Ioan II Asan, când şi pre tronul Bisericeĭ de Tûrnova se afla Archiepiscopul, séŭ dupre titlul Bisericeĭ papale, Primatul Ioakim I, în Biserica Româno-Bulgară s'a petrecutŭ unŭ faptŭ care a skimbatŭ cu totul faça Bisericeĭ. Acesta a fostŭ transformarea Archiepiscopieĭ, séŭ a Primatieĭ Bisericeĭ Româno-Bulgarie în Patriarchie a Bisericeĭ ortodocse. Pentru acestŭ faptŭ noĭ avemŭ doĕ argumente, unul de origine Bizantină şi al-doile Româno-Bulgară.

Acropolitul, dupŏ ce espune modul, cum s'a efectuatŭ nunta fiiuluĭ luĭ Ioan (1222 — 1255) Duca Bataze cu fiĭca luĭ Ioan II Asan şi arată şi profitul, ce a trasŭ din acestŭ actŭ Imperatorul Bataze, apoĭ în respectul Bisericeĭ Româno Bulgare, adauge: « Τότε καὶ ὁ Τρινόβου ἀρχιερεὺς ὑπὸ τὸν τῆς Κωνσταντινουπόλεως τελῶν αὐτονομίᾳ τετίμηται καὶ πατριάρχης ἀναγορεύεσθαι κέκριται βασιλικῷ καὶ συνοδικῷ τῷ θεσπίσματι, χάριτας τῶν προυχόντων ἀποτινύντων τῷ Βουλγάρων ἄρχοντι Ἀσὰν τοῦ κήδους ἕνεκα καὶ τῆς φιλίας. = Atuncĭ şi Archiereul de Tûrnova, fiind sub Patriarchia de Constantinupolŭ (1), s'a onoratŭ cu autono-

(1) Aicĭ, în acestŭ citatŭ a luĭ Acropolitul, se observă în genere o reservă în aceĭa, ce privescŭ titlurile de funcţiune ale Regeluĭ şi ale Archiepiscopuluĭ. Pre lôngă aceste, Acropolitul, ne recunoscênd pentru Ioakim I titlul de Primatŭ, el nu-ĭ dă necĭ pre celŭ de Archiepiscopŭ, numindu-lŭ simplu Archiereŭ. — Aceste se înţelege nu fŏrĕ intentiune, dupre cum vomŭ vedea, că s'aŭ petrecutŭ lucrurile şi kĭar cu acéstă Patriarchie, aprobată sinodicesce.

mie, şi s'a judecatŭ a se proclama de Patriarchŭ cu decretŭ imperialŭ şi sinodicŭ, împlininduse cu acésta voĭa maĭ marilor ţereĭ pentru rudirea şi amiciţia cu Asan, căpitenieĭ Bulgarilor » (1).

Dupre sorgintea Româno-Bulgară, conservată pĕnĕ la noĭ de către Sinodicul, cunoscutŭ cu numele de aluĭ Boris, Patriarchia Bisericeĭ Româno-Bulgare nu se capătă cu atâta uşurinţă şi tot-odată acéstă sôrginte ni presintă şi maĭ multe amănunţimĭ. Maĭ întâiŭ Patriarchatul de Tûrnova se presintă aicĭ, ca o conditiune din partea luĭ Ioan II Asan pentru întrarea luĭ în legăturĭ de rudire cu Ioan Duca Bataze. Dupre aceĭaşĭ sorginte se dice, că Imperatorul a scrisŭ patriarchilor de Ierusalimŭ, Antiochia şi Alecsandria, rugându-ĭ, ca să manifesteze consimţimentul lor în scrisŭ pentru ase acorda Archiepiscopuluĭ de Tûrnova titlul de Patriarchŭ, egalŭ cu al lor. Că după priimirea consimţimêntuluĭ din partea Patriarchilor, s'a ţinutŭ unŭ sinodŭ mare, în Lampsac, compusŭ din Metropoliţiĭ, Archiepiscopiĭ, Episcopiĭ, Archimandriţiĭ, Egumeniĭ atât grecĭ, cât şi Româno-Bulgarĭ, şi că aŭ luatŭ parte şi toţĭ monachiĭ ceĭ din muntele Atonuluĭ, cariĭ se aflaŭ atuncĭ sub stăpânirea Imperatoruluĭ Română-Bulgarŭ. In fine, proclamându-se cu solemnitate Archiepiscopul de atuncĭ Ioakim în Patriarchŭ, Patriarchul de Constantinupolŭ German şi toţĭ Archiereiĭ grecĭ, presenţĭ la sinodŭ, aŭ făcutŭ unŭ actŭ, pre care: «своими сигилліями печатлевше, вдали царіо болгарскому и новопоставленному патріарху въ вѣчное поминаніе неотъемлемо. = pecetluindu-lŭ cu sigiliile lor, l-a datŭ Imperatoruluĭ Bulgarŭ (Româno-Bulgarŭ) şi Patriarchuluĭ pusŭ din noŭ, spre a rĕmânea pentru eternă memorie » (2).

Dupŏ treĭ anĭ de la data proclamăreĭ Patriarchieĭ de Tûrnova; adecă la 1237, Patriarchul Bisericeĭ Româno-Bulgare, Ioakim I móre, dupre cum ni spune Acropolitul o dată cu Maria, femeea luĭ Ioan II Asan şi în locul luĭ se urcă pre tronul Patriarchieĭ Vasilie II. Despre acestŭ Patriarchŭ al treile al Bisericeĭ Româno-Bulgare noĭ scimŭ numaĭ atâta, că pre timpul luĭ s'a transportatŭ în Tûrnova relicviile (móscele) s-teĭ Paraskeveĭ, carea maĭ pre urmă, pre

(1) G. Acropolitae Annales cap. XXXIII.

(2) Actulŭ originalŭ, despre care se face aicĭ menţiune, nu se conservă, dar faptul este espusŭ în sinodicul luĭ Boris, care se află tiparitŭ în: Временникѣ общ. ист. и Древн. cart. XXI, pag. 9. seqq. (E. Golubinski op citată pag 280—281).

timpul luĭ Vasilie Lupul, s'aŭ adusŭ şi s'aŭ aşedatŭ în Monastirea s-lor Treĭ-Ierarchĭ din Iaşĭ. Despre Vasilie II, ca Patriarchŭ al Bisericeĭ Româno-Bulgare, se face menţiune în sinodicul luĭ Boris (cart XXI) şi în biografia s-teĭ Paraskeve, scrisă de cătră Eutimie, celŭ din urmă Patriarchŭ al Bisericeĭ Româno-Bulgare (1).

La anul 1238 Papa Gregoriu al IX-le se încércă, de a râdica o cruciadă întrégă contra luĭ Ioan II Asan, pentru primirea de cătră acesta a titluluĭ de Patriarchŭ de la Biserica de Constantinupolŭ pentru Archiepiscopul Bisericeĭ Româno-Bulgare. Papa, spre a-şĭ ajunge scopul, scrie epistole cătră toţĭ Episcopiĭ papalĭ din partea loculuĭ, promitênd prin agenţiĭ seĭ eclesiasticĭ, de a da indulgenţiĭ tuturor acelora, cariĭ séŭ în persóná séŭ cu ajutorŭ « vorŭ merge în contra luĭ Asan » (2). De altă parte Papa scrie scrisorĭ pentru acelaşĭ scopŭ şi luĭ Bela IV-le, Regeluĭ Ungarieĭ şi luĭ Balduin I, Imperatoruluĭ Latinilor din Constantinupolŭ (3). Cătră Bela în particular éca cum se esprimă Papa : « Pre Ecselenţia ta o rugămŭ şi de la tine celŭ maĭ creştinŭ între prinţĭ ceremŭ, rugându-te pentru Tatăl, Fiĭul şi S. Spiritŭ, pentru vĕrsarea sângeluĭ Christosuluĭ teŭ, scólă-te, spre stricarea némuluĭ celuĭ reŭ şi întorsŭ, carele mult bârfeşte în contra némuluĭ creştinescŭ. Aprindĕ-te pre tine râvna credinţeĭ ceĭ pravoslavnice şi aşa te întrărméză în mână tare şi arcŭ întinsŭ, ca fugĕrind pre ceĭ clumaţĭ, ... să puĭ în locul lor pre unşiĭ Domnuluĭ. Pentru că noĭ din mila Atot-Putericuluĭ D-deŭ şi cu puterea s-lor Petru şi Pavel, apostolilor luĭ, ţie şi tuturor, cariĭ s'aŭ căitŭ adevĕrat şi s'aŭ mărturisitŭ, şi cu tine se vorŭ duce în persóna sa, séŭ te vorŭ ajuta, li dămŭ indulgenţiĭ depline, şi ţéra aceĭa, după soborul generalŭ, ţie şi altor catolicĭ o înkinămŭ, să o cuprindeţĭ » (4). Dar cu tóte indulgenţiile, acordate de cătră Papa celor, ce ar lua armele contra luĭ Ioan II Asan, Regele Româno-

(1) Martin (Annus eccles. pag. 247) urmând pre Bolandiştĭ (pag. 326), pune anul 1221, ca timpŭ de transportare a móscelor steĭ Paraskeve în Tûrnova; şi prin urmare ar resulta, că ele s'aŭ adusŭ aicĭ pre timpul luĭ Borilă. Dar atuncĭ trebue să fimŭ în opositiune cu datele biografieĭ s-teĭ, care spunŭ precis, că s-tele mósce s'aŭ transportatŭ pre timpul luĭ Ioan Asan, şi anume pre la finele împĕrăţieĭ luĭ, când el se afla în culmea puterei. (E. Golubinski opera citată pag. 281).

(2) Raynaldus ad annum 1238 §. 7. (Şincaĭ chr. Rom. T. I, pag. 263).

(3) Aloysius Guerra in Epitome constitutionum Pontif. pag. 272 No. 18 (Şinc. T. I, pag. 264).

(4) Reynaldus ad annum 1238 § 7. (Şinc. T. I, pag. 264).

Bulgarilor se akită uşor, căcĭ pre Balduin, învingêndu-lŭ la Adrianupolŭ, îlŭ închide şi maĭ pre urmă îlŭ şi omóră, ĭar Bela respunde Papeĭ, că ţinênd la rudirea luĭ cu Ioan II Asan, nu póte să ĭea armele contra luĭ, dar speră că se va reîntórce la Biserica română (1).

Vĕḑênd Papiĭ Romeĭ, că cu rĕul nu isbutescŭ a face nimicŭ, şi că Imperatorul Ioan II Asan este nu numaĭ chotărîtorŭ în decisinile sele, dar şi bravŭ în esecuţiunea lor, eĭ ascéptă mórtea luĭ Ioan II Asan, şi la 1245, adecă după patru anĭ de la suirea pre tronul Regatuluĭ Româno-Bulgarŭ a luĭ Caliman, Papa Inocentiu IV trămite o scrisóre luĭ Caliman, după ce se înţelege, că verbal s'aŭ făcutŭ tóte preparativele pentru unirea Bisericilor în timpul de la 1241 pĕnĕ la 1245. Prin scrisórea de la 1245 Papa învită pre Caliman, ca îndată să facĕ unirea Bisericeĭ Româno-Bulgare cu cea romană, şi că, décă el voĭesce, póte kĭar să adune sinodŭ ecumenicŭ pentru acéstă afacere (2). Şi noĭ putemŭ să afirmămŭ în modul cel maĭ positivŭ, că acéstă tentaţiune a Papeĭ Inocentiu IV n'a fostŭ încoronată cu succesŭ; căcĭ în acelaşĭ anŭ al încercăreĭ (1245) a muritŭ şi Caliman.

Aicĭ este locul, ca să arătămŭ şi privirile Bizantinilor asupra Patriarchieĭ de Tûrnova. Noĭ amu vĕḑutŭ, că dupre mărturia kĭar a chronicarilor Bizantinĭ, şi specialminte a luĭ Acropolitul, Patriarchia de Tûrnova s'a proclamatŭ şi confirmatŭ de cătrĕ unŭ sinodŭ, compus din prelaţiĭ Bisericilor Bizantine şi aĭ celor Româno-Bulgare şi că pentru acésta s'a cerutŭ şi adesiunea în scrisŭ a tuturor Patriarchilor. Acum să ascultămŭ şi acele părţĭ dintr'o epistolă a Patriarchuluĭ de Constantinupolŭ, Calist I, care la 1355 se esprimă în acéstă privinţă: «Pentru condescendenţă, ḑice Calist, i s'a acordatŭ Episcopuluĭ de Tûrnova dreptul de a se numi Patriarchŭ al Bulgarieĭ, dar nicĭ de cum nu i s'a datŭ luĭ dreptul, de a se enumera cu cialalţĭ Prea Sânţĭ Patriarchĭ» (3). Iar despre Patriarchul Constantinupoluluĭ German, celŭ ce a proclamatŭ pre Archiepiscopul de Tûrnova Patriarchŭ, ḑice Calist: «Insuşĭ Patriarchul (Ger-

(1) ibidem.

(2) Reynaldus Annales Eccles. ad an. 1245 No. 11.

(3) Acta. Patriarch. Constnatinop Micloşicĭ 1. 436. şi Извѣст. Акад. наукъ T. VII, pag. 156 Noĭ ne avênd originalul, dămŭ citatele dupre D. E. Golubinski o pera des citată pag. 283.

man) justificându-se în acéstă privinţă, se esprimă, că opera nóstră trebue să se esplice nu aşa, nu aşa; cugetând la folosul politilcŭ comunŭ, noĭ am onoratŭ pre archiereul poporuluĭ Bulgarŭ, dar nu ĭ-amŭ acordatŭ luĭ dreptul autocefalieĭ întregŭ; din contra, el este datorŭ *să plătĭască tributŭ şi să dea darurĭ Patriarchuluĭ*, ce l-a onoratŭ, şi tot-o-dată să pomenĭascĕ numele luĭ în Biserică; şi décă vre unul dintre dînşiĭ se va constata, că neglijaze aceste obligaţiunĭ, unul ca acesta va fi produsŭ înaintea nóstră pentru comtŭ, şi respundere, adecă va fi datŭ judecăţeĭ » (1).

La acestŭ tributŭ bănescŭ, precum kĭar şi la celelalte obligaţiunĭ, impuse de Patriarhul German în tăcere Bisericeĭ Româno-Bulgare, şi fŏrĕ de unŭ consimţimêntŭ mutualŭ, Patriarchiĭ de Tûrnova nu s'aŭ supusŭ nicĭ-o dată, pĕnĕ când Regatul Româno-Bulgarŭ a fostŭ în vigórea sa. Tot din epistola luĭ Calist noĭ aflăm că Patriarchiĭ de Tûrnova nu pomenĭaŭ la serviciile divine pre ceĭ de Constantinupolŭ, fiind că şi acestia nu pomenĭaŭ pre ceĭ de Tûrnova (2). Şi mergênd relaţiunile dintre Biserica Româno-Bulgarilor şi cea de Constantinupolŭ tot-spre maĭ reŭ, noĭ găsimŭ în acelaşĭ epistolă a Prea Sântuluĭ Calist, că Patriarchiĭ de Tûrnova cu toţĭ Metropolţiĭ, Archipiscopiĭ şi Episcopiĭ Bisericeĭ Româno-Bulgare recurgŭ într'o necesitate eclesiastică la unŭ mijlocŭ ne usitatŭ; adică, lipsindu-li s-tul Mirŭ, neavênd de la Bizantinĭ permisiunea, ca de la Papĭ, de a sânţĭ s-tul Mirŭ, şi de altă parte nevoind a se adresa şi la Patriarchiĭ de Constantintinupolŭ, eĭ întrebuinţéză la misteriul mirŭ-ungereĭ mirurĭ de la relicviile s-tuluĭ Demetriŭ de Thesalonicŭ şi ale s-teĭ Varvareĭ (3). In fine, dupŏ ce Regatul Româno-Bulgarŭ a căḑutŭ sub jugul Turcilor la 1391; şi dupŏ ce Regiĭ acestuĭ Regatŭ n'aŭ maĭ fostŭ în stare, ca să împunĕ respectŭ Imperatorilor şi Patriarchilor de Constantinupolŭ; Patriarchul Antonie la 1392, adecă numaĭ la unŭ anŭ dupŏ căderea Regatuluĭ, scrie o enciclică cătrĕ toţĭ Patriachiĭ şi Metropoliţiĭ Imperiuluĭ Bizantinŭ, unde se esprimă: « Episcopiĭ Bulgarĭ (Româno-Bulgarĭ), ne temêndu-se de legile luĭ D-ḑeŭ, şi neruşinându-se de cele umane şĭ-aŭ împropriétŭ multe din Bisericile nóstre, pentru

(1) ibidem.
(2) Acta Patriarch. Constp. Micloşicĭ I, 440, 441.
(3) ibidem.

care cu dreptŭ cuvêntŭ sûntŭ escluşĭ din comunicaţiunea cu noĭ, şi noĭ nu ni permitemŭ, de a fi în coliturgisire cu nisce prelaţĭ, carii comitŭ fŏrĕ de legĭ şi se facŭ călcătorĭ de dînsele » (1) ..... De aicĭ numele şi viéţa Românilor din drépta Dunăreĭ se limitéză cu totul în cea bulgară, şi Biserica Româno-Bulgara îşĭ perde unitatea sa, demicată fiind în Eparchiĭ eclasiastice, care maĭ pre urmă începŭ a avea prelaţĭ numaĭ dintre Bizantinĭ, şi specialminte de naţiunea grecéscă, conservată, séŭ maĭ drept, formată în Constantinupolŭ şi anume în suburbia Fanaruluĭ.

Nu vomŭ părăsi Regatul Româno-Bulgarŭ din drépta Dunăreĭ pĕnĕ ce nu vomŭ arăta aicĭ numĕrul, precum şi faptele maĭ însĕmnate ale Patriarchilor din Biserica de Tûrnova, espunênd tot-o-dată şi ultimele încercărĭ ale Papilor Romeĭ pentru unirea Bisericilor. Noĭ amŭ vĕdutŭ maĭ sus, că celŭ ântăiŭ Archiepiscopŭ al Bisericeĭ Româno-Bulgare a fostŭ Basiliu I, care s'a suitŭ pre tronul Tûrnoveĭ cam pre la 1185 séŭ 1186 şi a continuatŭ cu titlul de Primatŭ, primitŭ de la Inocenţiu III-le, pĕnĕ pre la 1234, când pre tronul Bisericeĭ Româno-Bulgare se vede a fi Ioakim I. La 1237 Ioakim I móre şi acestuĭa ĭ-a urmatŭ Vasilie II, care fiind façă la transportarea s-lor relicviĭ ale s-teĭ Paraskeve, el trebue să fi ocupatŭ tronul patriarchalŭ îndată dupŏ mórtea luĭ Ioakim I. Sinodicul luĭ Boris pune dupŏ Patriarchul Vasilie II pre Ioakim II, despre care istoria pĕnĕ acum nu scie nimicŭ însemnatŭ. Ignatie nu se scie când s'a suitŭ pre tronul Tûrnoveĭ, dar el se vede figurând, ca Patriarchŭ al Bisericeĭ Româno-Bulgare la 1273, conform inscripţiuneĭ de pre o Evangelie (2). Sinodicul luĭ Boris dupŏ Ignatie pune pre unŭ Macarie, numindu-l şi martirŭ.

Ioakim III. Despre acesta iarăşĭ nu se scie când s'a suitŭ pre tronul Bisericeĭ Româno-Bulgare. Chronicariĭ Bizantinĭ facŭ despre dînsul mençiune la 1283 şi pre timpul Regeluĭ George Terter I, care se ḑice a fi fostŭ din Cumania, (3) adecă dintre Românii din Moldova şi rudă cu Asan despre femee; Ioakim III primesce o epistolă de la Papa Nicolaŭ IV-le, privitóre pre unirea Bisericilor (4).

(1) Acta Patriarch Constp. Miclosicĭ II. 161.
(2) Путешествіе по востоку Григоровича pag. 183.
(3). Istoria pentru începutul Românilor în Dacia de P. Maĭor. pag. 231.
(4) Raynaldus ad an. 1291 §§ 37, 38, 40.

In acéstă scrisóre Papa aduce aminte luĭ Ioakim III de promisiunea acestuĭa, că fiind amândoĭ la sinodul din Constantinupolŭ, adunatŭ la 1277 pentru unirea Bisericilor, pre timpul luĭ Michael Paleologul şi a Patriarchuluĭ Ioan Bec, Ioakim III a declaratŭ împreună cu Patriarchul Bisericeĭ de Constantinupolŭ, că primesce unirea Bisericilor (1). Şi acéstă încercare a Papeĭ Nicolaŭ al IV-le a rĕmasŭ nefructiferă, căcĭ la 1294 Ioakim III a fostŭ ucisŭ de cătrĕ fiĭul luĭ Terter, Sfentislav Terter, bănuitŭ fiind cu trădarea Statuluĭ la Tatarĭ.

Sinodicul luĭ Boris nĭ-a maĭ păstratŭ numele a patru Patriarchĭ de Tûrnova, fŏrĕ ca să cunóscemŭ vre unŭ faptŭ din viéţa lor. Aceştia sunt: Dorotheĭ, Roman, Teodosiu I şi Ioanikie I.

Dupŏ Ioanikie I din sinodicŭ se vede, că a urmatŭ unŭ Simeon. Acesta la 1346 a încoronatŭ pre Regele Serbieĭ Ştefan Duşan (2).

Theodosiu II. In timpul acestuĭ Patriarchŭ, şi póte kĭar dupŏ insistinţa luĭ, s'a adunatŭ în Tûrnova Sinodŭ, cam pre la 1352 contra Iudeilor şi a Bogomililor, carĭĭ turburaŭ atuncĭ creştinătatea în Regatul Româno-Bulgarŭ (3). Acestŭ Theodosiu n'a şeḑutŭ pre scaunul Bisericeĭ Româno-Bulgare, de cât numaĭ pênĕ la 1356, când s'a retrasŭ, şi în locul căruĭa s'a rădicatŭ la tronul de Tûrnova Ioanikie II, despre care scimŭ nu maĭ atâta, că el a luatŭ parte la sinodul din Tûrnova în calitate de Archimandritŭ şi Egumenŭ al Lavreĭ din Tûrnova a celor 40 de martirĭ, unde sûntŭ îngropaţĭ toţĭ Regiĭ Româno-Bulgarĭ (4). Pre acestŭ Theodosiu, Calist

(1) Raynaldus ad an. 1277. § 34. şi Allaţii de perpetua consens. lib. II, cap. XV § 5.

(2) Исторія Сербскаго языка. Майкова 1857 pag. 240.

(3) Incepĕtorul eresieĭ Bogomililor este unŭ monachŭ, cu numele Vasilie, dupre cum ni spune Zonara (Chron. cart. XVIII, pag. 336). Numele eresieĭ vine de la vorbele slavone Богъ=D-ḑeŭ şi милый = plăcutŭ; în totul plăcuţiĭ luĭ D-ḑeŭ. Eresia Bogomililor este unŭ antropomorfismŭ completŭ şi Bogomiliĭ pretindeaŭ că D-ḑeŭ are formă umană, şi că lumea s'a creatŭ de spiritele cele rele. Dintre cărţile sânteĭ primĭaŭ numaĭ pre unele şi Evangeliile, dar le interpretaŭ în sensul lor propriu Nu primĭaŭ misterile Bisericeĭ ortodocse, numindu-le sacrificiĭ elenice, lepădaŭ icónele, creḑêndu-le, ca pre unŭ cultŭ idololatru. Eĭ se maĭ numĭaŭ pre dênşiĭ născĕtorĭ de D-ḑeŭ, şi ḑiceaŭ, că eĭ, cugetând, nascŭ pre cuvêntul. etc. In genere pre D-ḑeŭ Tatăl îlŭ presentaŭ, ca pre unŭ bătrînŭ cu barbă lungă, pre Fiiul cu maĭ puţină barbă, ĭar pre S. Spiritŭ eĭ îlŭ credeaŭ, că este unŭ tînĕrŭ, ce încă nu ĭ-a eşitŭ barba. Ἐκκλ. ἱστ. Μελετίου T. III, pag. 418.

(4) Чтен. общ. ист. и Древ. biogr. luĭ Theodosiu cart. I,

Patriarchul de Constantinupolŭ, printr'o epistolă de la 1356 îlŭ face: «простъ сый = prostŭ».

In fine Eutimie, ultimul Patriarchŭ al Biserieĭ Româno-Bulgare din drépta Dunăreĭ, este cunoscutŭ prin lucrările séle de sciinţă şi prin nenorocirea, de a vedea cu propriiĭ seĭ okĭ căderea Regatuluĭ Româno-Bulgarŭ sub jugul Musulmanŭ la 1393, pre timpul luĭ Susman, ultimuluĭ Rege. Eutimie, dupre cum ni spune Gregoriu Ţamblac, panigiristul luĭ, trebue să fi fostŭ dintre Româniĭ, ce locuĭaŭ în jurul Adrianupoluluĭ, şi aicĭ împreună, séŭ maĭ drept, sub conducerea luĭ Theodosiu, care maĭ pre urmă a devenitŭ Patriarchŭ de Tûrnova, a primitŭ tunderea în monachismŭ, şi s'a nevoitŭ în viéţa monachală. Strămutaţĭ călugĕriĭ din monastirea Paraoria, unde Euthimie şĭ-a începutŭ viéţa monachală, şi neputênd maĭ mult rĕmânea acolo din causa Musulmanilor, cariĭ pre la 1361—1362 luase Adrianupolul şi Filipupolul, Euthimie împreună cu părintele seŭ spiritualŭ Theodosie, s'a aşeḑatŭ într'o monastire de lôngă Tûrnova. Dupŏ o călătorie prin Constantinupolŭ, pentru a lua parte la unirea Bisericilor de pre timpul luĭ Ioan Paleologul; dupŏ ce a trăitŭ maĭ mulţĭ anĭ în Lavra s-luĭ Atanasie din muntele Athonuluĭ; Eutimie, rĕtrăgêndu-se în monastirea de lôngă Tûrnova, a fostŭ aicĭ alesŭ Egumenŭ, şi s'a ocupatŭ cu corigerea cărţilor de serviciu divinŭ ale Bisericeĭ Româno-Bulgare, colaţionându-le cu tecstul originalŭ. In fine pre la anul 1375 — şi 78 el fu alesŭ Patriarchŭ al Bisericeĭ Româno Bulgare din Tûrnova. Ocupând tronul patriarchalŭ timpŭ aprópe de 18 anĭ, Euthimie, dupŏ luarea Tûrnoveĭ de cătrĕ Musulmanĭ la 1393, a maĭ rĕmasŭ, ca Patriarchŭ numaĭ pĕnĕ la 1394, când a fostŭ trămisŭ în ecsiliu de cătrĕ sultanul Baĭazet I, în părţile Macedonieĭ, adecă, cam spre locurile natale ale Patriarchuluĭ (1).

Şi pentru ca să vedemŭ şi modul, cum Biserica Româno-Bulgară din drépta Dunăreĭ, şĭ-a perdutŭ independenţa sa, noĭ estragemŭ aicĭ privirile Dluĭ E. Golubinski, fundate pre acte şi autorĭ reputaţĭ: «Cu ecsiliul luĭ Eutimie, s'a terminatŭ esistenţa Patriarchatuluĭ Bulgarŭ (Româno-Bulgarŭ). Nu se scie cum, dar Greciĭ (Bizantiniĭ) aŭ isbutitŭ, ca să capete dela Turcĭ permisiu-

(1) Manuscriptele luĭ Tolstoĭ posedă unŭ esemplarŭ din panegiricul luĭ Euthimie. Biblioth. publică. Sec. II. No. 205 sul. 257 şi 282.

nea, de a ţukide scaunul patriarchalŭ, şi pre Episcopiile Regatuluĭ Bulgarŭ (Româno-Bulgarŭ) ale supune Patriarchieĭ de Constantinupolŭ. In acelŭ timpŭ Sultanul Baĭazet I asediase Constantinupolul, ĭar Greciĭ (Bizantiniĭ) cu preçul degradăreĭ căpătase o pace pentru maĭ mulţĭ anĭ (1). Dupŏ ecsiliul luĭ Euthimie, Eparchia de Tûrnova, degradată şi transformată în Metropolie, rĕmăsese fŏrĕ de Archiereŭ, şi la August 1394 a fostŭ trămisŭ din Constantinupolŭ grecul Ieremia, care ne fiind primitŭ de cătrĕ Moldo-Vlachĭ, a ocupatŭ tronul de Tûrnova, în calitate de Metropolitŭ» (2).

Resumând cele ḑise despre Biserica Romano-Bulgarilor din drépta Dunăreĭ, noĭ trebue să recunóscemŭ, că *de la 1185 pĕnĕ la 1204 ea a avutŭ rangul de Archiepiscopie, proclamată astŭ-felŭ de cătrĕ fundatorul Regatuluĭ Romano-Bulgarŭ. Asan, de la acéstă dată şi pĕnĕ la 1234 Biserica Romano-Bulgară a avutŭ titlul de Primatie, fiind tot-o-dată-şi în óre-care relaţiunĭ cu Biserica Romeĭ*; în fine, *de la 1234 şi pĕnĕ la 1394, adecă timpŭ de 160 anĭ, Biserica Româno-Bulgarilor a continuatŭ a fi o Patriarchie în tóte condiţiunile canonice, de şi în acestŭ intervalŭ,* noĭ am vĕḑutŭ, *a fostŭ tentată de maĭ multe-orĭ de cătrĕ Papiĭ Romeĭ, şi intrigată de cătrĕ Patriarchiĭ de Constantinupolŭ, cariĭ n'aŭ pututŭ face nimicŭ, pĕnĕ când pre tronul Regatuluĭ Româno-Bulgarŭ s'a aflatŭ unŭ Rege.*

Dar să întórcemŭ privirile nóstre retrospective şi asupra întregeĭ vieţĭ a Românilor din drépta Dunăreĭ. **Incepută viéţa politico-religiósă de către Românĭ, eĭ cu încetul şĭ-a supusŭ şi elementul Bulgarŭ, cu care maĭ apoĭ a pactizatŭ pentru a-şĭ crea o sórtă comună şi liberă de influenţele Imperiuluĭ Bizantinŭ şi ale Regatuluĭ** *Ungurŭ*, **făcênd imediatŭ din statul lor o împĕrăţie, ĭar din Biserică o archiepiscopie.** *Ne putêndu-se maĭ mult nega esistenţa Statuluĭ Româno-Bulgarŭ, şi căpătêndu-şĭ întinderea cea maĭ-mare posibilă,* **ómeniĭ de Statŭ aĭ Româno-Bulgarilor în persóna luĭ Ioaniţa îşĭ stabilescŭ posi-**

(1) Histoire de l'Empire Ottoman aluĭ Hammer tradusă în françuzeste de Docher Paris. 1840 T. I pag. 108.

(2) Acta Patriarch. Constp. Micloşic. Tom. II, pag 233 şi E. Golubinski ог. ист. церквей. pag. 84 — 89.

ținunea lor internațională, față cu celelalte Staturĭ și Biserici Europiene și éca că Imperiul și archiepiscopia, de sine proclamate ale luĭ Asan, se transformézā în regatŭ și primătie regulată a luĭ Ioniță, conform usurilor diplomatieĭ evuluĭ mediu. In fine, pre tronul Regatuluĭ Româno-Bulgarŭ se sue Ioan II Asan. Acestŭ românŭ, și fiiŭ al luĭ Asan, cu prevederĭ depărtate, face usŭ de ambele forme ale legătureĭ din viéța umano-creștinéscă. Intrând maĭ întăiŭ în rudire cu Regiĭ Ungarieĭ și dupŏ acésta și cu Imperatoriĭ Bizanțiuluĭ, el pre acéstă cale îșĭ asigură statul din partea celor doĭ vecinĭ puterici; și pre calea curat diplomatică realisază idealurile Statuluĭ seŭ; adecă face din Regatŭ o Impĕrăție, și din Primăție o Patriarchie. *La umbra magnificenței regeneratorilor vieței Româno-Bulgare din drépta Dunăreĭ, și în legăturĭ de rudire în linia femenină, Statul și Biserica lor continuă a esista încă 160 anĭ, când mâna cea păgână a luĭ Baĭazet I pune capĕtŭ vieţeĭ politice a Românilor din drépta Dunăreĭ, ĭar intrigele Patriarchieĭ de Constantinupolŭ li rădică și viéța independentă religiósă, reducênd Patriarchia Româno Bulgarilor la rangul de Metropolie a Túrnoveĭ.*

Fiind Regatul românescŭ din stânga Dunăreĭ, și anume celŭ dintre Carpaţĭ și Siret, înfiinţatŭ încă de la 1215, Biserica românéscă, din acéstă parte pare a fi privată de organisaţiunea eĭ eclesiastică. Sorgintele bizantine nu nĭ-aŭ conservatŭ nicĭ unŭ nume de Metropolitŭ séŭ Episcopŭ, care ar desemna modul organisaţiuneĭ eclesiastice din acestŭ Regatŭ. De la 1359 Actele Patriarchatuluĭ de Constantinupolŭ ni presintă atât nume, cât și fapte relative la Biserica Valachieĭ, pênĕ la acéstă dată însă Biserica Valachieĭ pare, că n'a esistatŭ pentru istorie. Óre este dreptŭ, ca pre acéstă tăcere a chronicarilor bizantinĭ să o înterpretămŭ în sensul, că Biserica Valachieĭ îșĭ are începutul seŭ numaĭ, de când datele istorice bizantine începŭ a face mencĭune despre dînsa? Séŭ, putemŭ noĭ să admitemŭ, impreună cu D. E. Golubinski, că Biserica Valachieĭ

pênĕ la 1359 a fostŭ supusă celeĭ de Tûrnova şi că ea a fostŭ administrată de cătrĕ protopopiĭ şi ecsarchiĭ acesteĭ Biericĭ? (1). Noĭ în virtutea datelor istorice, de care dispunemŭ, nu putemŭ să admitemŭ suposiţiunea ântâĭa, şi pre a doa o primimŭ, scrutând'o maĭ mult. Dar să desfăşurămŭ lucrul maĭ de aprópe şi să vedemŭ, care aŭ fostŭ fasele, prin care Biserica Valachieĭ a trecutŭ pênĕ la organisaţiunea eĭ definitivă.

Noĭ amŭ vĕdutŭ, vorbind despre viéţa politică a Româno-Bulgarilor din drépţa Dunăreĭ, că Ioniţă la anul 1203 îşĭ disputa cu Regele Ungarieĭ cincĭ Eparchiĭ din Serbia de astă-ḑĭ. De altă parte, la 1238 Regele Ungarieĭ Bela IV într'o epistolă cătrĕ Papa Gregoriu IX-le, arăttându-şĭ relaţiunile séle amicale şi de rudire cu Ioan II Asan, ḑice: «Afară de acésta, *fiind că de cătrĕ părţile Bulgarieĭ*, în *pământul ce se numesce Zemram*, carele maĭ de mult era deşertŭ, s'aŭ îmulţitŭ locuitoriĭ, cariĭ încă nu s'aŭ supusŭ vre uneĭ Episcopiĭ; ca pre acestia să-ĭ putemŭ da óre-căruĭ episcopŭ, dupre plăcerea nóstră, poftimŭ sloboḑenie de la Sânţia ta» (2). Pre lôngă aceste, décă noĭ maĭ consultămŭ şi sorginţele româno-slavone, privitóre pre administraţiunea eclesiastică a acestor locurĭ, descoperimŭ, că Eparchia Vidinuluĭ nu era supusă Patriarchieĭ de Tûrnova, şi că sinodicul acesteĭ Patriarchiĭ, cunoscutŭ astă-ḑĭ cu numirea de sinodicul luĭ Boris şi care se citea în Biserica Patriarchieĭ de Tûrnova în fie-care Duminică a ortodocsieĭ, nu cuprindea pre Metropoliţiĭ de Vidin (3). Tot în aceste sorginţĭ noĭ maĭ descoperimŭ, că la 1262 séŭ celŭ mult 1270 Metropolitul Moskveĭ Kiril al II capătă în limba slavonă nu de la Patriarchul de Tûrnova, dar de la Metropolitul de Vidin cartea întitulată: «Indreptarea legeĭ» (4). In fine când noĭ maĭ scimŭ, că Patriarchia de Tûrnova a continuatŭ a esista ne'ntrerupt pênĕ la 1393, şi ea în persóna Patriarhuluĭ seŭ, Theodosiu II, pre la 1356, a începutŭ a fi numaĭ atăcată de cătrĕ Patriarchul Calist I al Constantinupoluluĭ, ĭar Metropolia de Vidin cu tótă vigórea Patriarchieĭ

(1) Кр. оч. ист. Церквей. pag. 350.

(2) Reynaldus ad annum 1238 § 7. (Şinc. T. I, pag. 264). Pământul Zemram, dupre opiniunea luĭ Şincaĭ, este Severinul de astă-ḑĭ.

(3) Оч. ист. Церквей pag. 98. E. Golubinski.

(4) Востокъ Румянц. Муз. pag. 290 seqq.

de Tûrnova se vede dependintă de Constantinupolŭ între aniĭ 1282, şi 1327 (1). In faça, dicemŭ, a atâtor fapte istorice, nu putemŭ, să ne unimŭ, cu părerea D-luĭ Golubinski, că Biserica Valachieĭ a atârnatŭ de Patriarchia de Tûrnova, fiind administrată de protopopiĭ séŭ esarchiĭ acesteĭ Biericĭ.

Din contra, noĭ amŭ vĕdutŭ în epocele precedinte din studiul nostru modul, cum Archiepiscopia de Achrida s'a înfiinţatŭ de către Justinian din cea de Sirmiu, precum şi afecţiunile, ce Româniĭ klar pĕnĕ la Stefan celŭ mare nutriaŭ cătrĕ acéstă Archiepiscopie. Eĭ bine! în timpurile, ce ne ocupă, acéstă Archiepiscopie se afla sub administraţiunea Patriarchuluĭ de Constatinupolŭ şi tot-o-dată despărţită de Româniĭ din Stânga Dunăreĭ prin Patriarchia de Tûrnova. Acum în faça lipseĭ de date istorice positive, şi privitóre pre raporturile Bisericeĭ Valachieĭ cu alte Biericĭ, nu este maĭ naturalŭ, ca să interpretămŭ lipsa de Episcopŭ din pămêntul Zemramuluĭ cu administraţiunea eclesiastică a Metropolituluĭ de Vidin? Şi acésta noĭ o afirmămŭ cu atâta maĭ mult, căcĭ scimŭ, că în respectul politicŭ o parte din malul dreptŭ al Dunăreĭ se afla prin seculul al XIII-le sub stăpânirea unor regĭ debilĭ, cariĭ prin seculul a XIV-le aŭ cedatŭ posesiunile lor Basarabilor din stânga Dunăreĭ. Aceste ni daŭ decĭ dreptul, de a presupune, că precum în respectul polilicŭ, aşa şi în celŭ eclesiasticŭ malul dreptŭ al Dunăreĭ s'a legatŭ cu celŭ stângŭ, şi că Episcopiĭ din stânga Dunăreĭ recunosceaŭ suprematia Metropolituluĭ de Vidin. Maĭ departe cum se póte admite, că Radul Negru, fundând Regatul Valachieĭ cu unul din popórele cele maĭ religióse — Româniĭ, şi ocupându-se şi de imunităţile orăşénilor din Câmpul-lungŭ, să nu se ocupe şi de partea lor religiósă, şi să nu se gândĭască şi la organizaţiunea Bisericeĭ séle, părăsind'o cu totul, séŭ lăsând'o în îngrijirea Protopopilor şi a esarchilor Bisericeĭ de Tûrnova? Acésta este unŭ ce imposibilŭ, şĭ klar contrariu datelor istorice, de care dispunemŭ.

Maĭântăiŭ, noĭ amŭ vĕdutŭ, Radul Negru, îndată dupŏ descălicarea Valachieĭ, se ocupă de fundarea Bisericeĭ domnescĭ din Câmpul-lungŭ (1215); apoĭ, strămutându-şĭ reşedinţa în Argeşŭ, el şi aicĭ se gândesce iarăşĭ la construirea uneĭ Biericĭ. Despre acésta

(1) Acta Patriarchatus Conptani. Miclosicĭ. T. II No. 434 pag. 161.

éca ce ni spunŭ documentele nóstre Istorice: « Iar Radul Negrul voevodŭ celŭ menţionatŭ maĭ sus, este celŭ ântăiŭ domnitorŭ creştinŭ, ce a fostŭ în Valachia. De aseminea şi cea ântăĭa Bĭsericămă, ce s'a ziditŭ în Valachia, este acésta, unde se află relicviile s-teĭ martire Filothea » (1). Acum putemŭ noĭ să presupunemŭ, că în óre-ce Radul Negru avea în Regatul seŭ doĭ Bisericĭ, să nu albă nicĭ unŭ felŭ de organizaţiune eclesiastică? Dér în acéstă privinţă să asculţămŭ şi prea Prea Sânţitul Neofit I, Metropolitulŭ Ungoro-Valachieĭ, care, făcênd biografia s-teĭ Filotheeĭ dupre tradiţiunea populară, éca cum se esprimă: «Şi numindu-se Biserica, pre carea Radul Negru a făcut'o la curtea de Argeş, s'a lăsatŭ Sânta să fie rădicată, şi călătorĭaŭ ómenii cu s-tele eĭ relicviĭ srpe Dunărea. Decĭ, dându-se de veste luĭ Radul vodă Negru, îndată prea credincĭosul Domnŭ *a luatŭ pre Archiereul locului* şi pre totŭ clerul cu boeriĭ, (*fiind-că atuncĭ Metropolia era în curtea de Argeş*), s'a dusŭ la Dunărea spre întimpinarea Sânteĭ şi a adus'o în curtea de Ageş, depunênd'o în Biserica luĭ, unde se află şi astă-ḑĭ, ... (2) Incă unŭ faptŭ care este de o valóre istorică ne contestabilă, noĭ îlŭ găsimŭ într' unŭ chrisovŭ de la Vlad I, prĭn care se stabilesce fundarea monastireĭ Vodiţa (3) şi unde în modŭ precis se vorbesce despre esistenţa de Archiereŭ în Valachia maĭ 'nainte de anul 1459. Vlad la anul 1342 ḑice în actul, datŭ părinteluĭ Nicodim, egumenuluĭ acesteĭ monastirĭ: іако по смърти куръ Никодимовѣ, да нѣсть никы Господаръ воленъ да постави на мѣстѣ томъ старѣишиня, ни Архіерей, ни инь кто.= Şi dupŏ mórtea D-luĭ Nicodim, să nu fie liberŭ nicĭ unŭ Domnitorŭ, ca să punĕ în locul acela stareţŭ, nicĭ Archiereŭ, şi altul orĭ-care, (4). Aceste date istorice, ni atestă în destul,

(1) Jurnalul „Bis. ort. Română" No. X, an II. pag. 636. Aicĭ Prea Sânţitul Neofit I, Metropolitul Ungoro-Valachieĭ, pune pre Biserica S-luĭ Nicolaŭ din oraşuĭ Curtea de Argeş, cea ântăia Biserică. Dar Radul, descălecândŭ ântâiŭ la Câmpullungŭ, a construitŭ acolo Biserica domnéscă, despre care am vorbitŭ, maĭ sus; şi numaĭ cu strămutarea reşedinţeĭ la curtea de Argeşŭ s'a construitŭ şi acéstă Biserică.

(2) Jurnalul « Bis. ort. Română » an II. No. X pag. 635.

(3) Vodiţa, este locul, unde s-tul Nicodim a fundatŭ o monastire şi de unde apoĭ a trecutŭ la 1382 de a fundatŭ şi monastirea Tismana. Cultura slavică de pre acele timpurĭ, care era rĕspândită, cum am vĕḑutŭ maĭ sus, şi la Românĭ, a tradusŭ numirea veke a Mechadieĭ de Aquae cu водица séŭ maĭ usitatŭ водици= apele.

(4) Влахо Болгарскія Грамматы Венелина. pag. 6.

că Biserica Ungro-Valachieĭ îşĭ avea, décă nu Mitropolitul cu Metropolia sa în Curtea de Argeş, apoĭ celŭ puţin archiereul seŭ, séŭ póte şi maĭ mulţĭ archiereĭ.

Incă de la 1346 Serbia se afla sub conducerea jupânuluĭ Ştefan Duşan, care îşĭ întinsese posesiunile séle preste o parte din vestul Regatuluĭ Româno-Bulgarŭ, adecă şi preste Vidin. De altă parte, la 1327 Patriarchia de Constantinupolŭ pusese sub dependinţa sa pre Metropolia de Vidin (1) şi pre la 1356 ea tindea la a subordina sieşĭ şi kĭar pre Patriarchia de Tûrnova, pre timpul Patriarchuluĭ Calist I, care începuse a esplica înfiinţarea Patriarchieĭ de Tûrnova în sensul arătatŭ de noĭ maĭ sus (2). Cu alte vorbe, că pre la începutul jumătăţeĭ adoa a secoluluĭ al XIV-le malul dreptŭ al Dunăreĭ din faça Regatuluĭ luĭ Radul Negru era ocupatŭ politicesce de către Sêrbĭ, ĭar bisericesce de către Patriarchul din Constantinupolŭ; şi Româniĭ din stânga Dunăreĭ aŭ trebuitŭ să se ocupe de aicĭ în modŭ specialŭ şi de organisaţiunea Bisericeĭ lor, şi să caute, a-şĭ funda o Biserică cât se va putea maĭ naţională. Pentru acestŭ scopŭ Româniĭ din Valachia, avênd în vedere periculele despre Ungaria, ce căutaŭ a li se impune prin Biserica papală, şi tinênd şi la ortodocsia lor străbună, se vêdŭ necesitaţĭ, de a regula lucrul numaĭ cu Patriarchia de Constantinupolŭ.

Şi în adevĕr, că între aniĭ 1350 şi 1359, pre timpul Domnitoruluĭ Valachieĭ Alecsandru I Basarab (3), Româniĭ din Valachia se punŭ în relaţiunĭ cu Patriarchul de Constantinupolŭ, şi primescŭ de Metropolitŭ al Bisericeĭ Valachieĭ pre Ioakint Critopul, care maĭ 'nainte fusese Metropolitŭ al Vizineĭ (4). Cu acéstă ocasiune Patriarchia de Constantinupolŭ, în unire cu Sinodul patriarchalŭ, dupŏ ce, în urmarea cereреĭ Domnitoruluĭ Alecsandru, alege şi confirmă de

(1) Acta Patriarchatus Const. Micloşicĭ T. II, No 434 pag. 161.

(2). Act. P. Const. Micloşicĭ. T. I, pag. 436.

(3) Chronicariĭ românĭ punŭ pre Alecsandru I, Domnitorŭ al Valachieĭ numaĭ pênĕ la 1352; ĭar de aicĭ pênĕ la 1366 se vede domnind Nicolaŭ I, fiiul luĭ Alecsandru. Actul patriarchalŭ, pre care îlŭ avemŭ aicĭ în vedere, şi care relatéză celŭ mult fapte de la 1357, séŭ 1358, dice că pre acestŭ timpŭ era domnitorŭ Alexandru.

(4) Βιτρίνη se afla în Alania veke, dupre mărturia luĭ Lequien în Oriens christianus (I, 1349); adecă dé-supra rîuluĭ Cuban din Gubernia rusă de Caucasŭ. — Acéstă Metropolie într'unŭ altŭ actŭ al Patriarchieĭ de Constantinupolŭ dela 1370 se maĭ numesce Bizinia.

Metiopolitŭ al Valachieĭ pre Ioacint Critopolŭ, stabilesce, ca Metropolia de Ungro-Valachia să fi supusă Patriarchieĭ de Constantinupolŭ (1). Dupre cât putemŭ cunósce, Metropolitul Ioacint se afla pre tronul Metropolieĭ séie şi la 1370, dar ĭarăşĭ nu maĭ târdiu de 1380. In actul, care se ocupă de numirea Metropolituluĭ Ioacint, se presintă o particularitate, pre carea noĭ nu o putemŭ trece cu vederea. Aicĭ Mitropolitul Ioacint se numesce apropiétul luĭ Alecsandru (πλησιάζοντα αὐτῷ). Şi noĭ acéstă apropiere o esplicămŭ numaĭ în sensul de cunoscutŭ (1).

Dupŏ anulŭ 1370 şi între 1380 tronul Metropolieĭ Valachieĭ se ocupă de cătrĕ unŭ Chariton. Pre timpul Metropolituluĭ Chariton, Biserica Ungro-Valachieĭ, carea de la Ioacint se numĭa a Ungarieĭ şi a Planinelor, începe a se numi a Ungro-Valachieĭ, şi Meotropolitul eĭ purta titlul de: «Μητροπολίτης πάσης Οὐγγρο-Βλαχίας= Metropolitŭ al tóteĭ Ungro-Valachiĭ» şi «ὑπέρτιμος =prea onoratŭ». Aşa la anul 1380, în luna luĭ Iunie, Metropolitul Chariton, împreună cu al doilea Metropolitŭ al Ungro-Valachieĭ, Antim al Severinuluĭ, subsemnéză doĕ acte sinodale a Patriarchieĭ de Constantinupolŭ, prin care se rădică Episcopia de Cernica la rangul de Metropolie (3) şi se confirmă Mateĭ de Metropolitŭ al Adrianupoluluĭ (4). Iar la anuĭ 1381, luna Martie, Chariton, a maĭ subscrisŭ o decisiune sinodală, prin care Metropolia de Cernica este redusă ĭarăşi la rangul de Episcopie şi supusă Metropolituluĭ de Paleopatrasia (5). Şi Chariton a rĕmasŭ Metropolitŭ a tóteĭ Ungro-Valachiĭ numaĭ pênĕ la 1381 luna Maĭ; căci de la acéstă dată vedemŭ în actele patriarchatuluĭ de Constantinupolŭ pre Antim Critopul, fratele luĭ Ioacint (6).

In lunele de la Martie pênĕ la Maĭŭ anul 1381, se sue pre thronul Metropolieĭ a tótă Ungro-Valachia Antim Critopul. Ereditând de la predecesorul seŭ, Chariton, titlurile de Metropolitŭ al Ungro-

(1) Acta Patriarchatus Const. T. I, pag. 388 seqq şi 532 sqq.

(2) Acta patriarchatus Const. T. II, pag. 19.

(3) ibidem. T. II, pag. 9. Dupre catalogul Eparchiilor, cunoscutŭ cu numele de a Imperatoruluĭ Leon celuĭ înţeleptŭ, Episcopia de Cernica cade în Metopolia Dirachiluluĭ (Ῥάλλη T. V, pag. 484). Prin urmare Episcopia cu oraşul Cernica se afla în partea de Nordŭ a Albanieĭ de astă-dĭ.

(4) ibid. T. II, pag. 19.

(5) ibid. T. II, pag. 23.

(6) ibid, T. II, pag. 25—28.

Valachieĭ şi prea onoratŭ, el devine la 1382 şi: «τοποτηρητὴς τῆς Καποδοκίας=Locoţiitorŭ al Capadocieĭ (1) şi ἔξαρχος=Ecsarchŭ (2). Cu modul acesta, Metropolitul Ungro-Valachieĭ pre timpurile luĭ Antim, avea tóte titlurile, ce le aŭ Metropoliţiĭ acesteĭ Biericĭ şi pênĕ astă-ḑĭ; adecă « Metropolitŭ al Ungro-Valachieĭ, Locoţiitorŭ al Capadocieĭ, Ecsarchŭ şi prea onoratŭ ». Şi aceste titlurĭ diferĭaŭ de cele ale Metropolituluĭ de Severin, despre care avemŭ a vorbi maĭ jos.

Din timpul Prea sânţituluĭ Antim, pre care D. Lesviodacs îlŭ pune celŭ ântâiŭ Metropolitŭ al Ungro-Valachieĭ (3), ni sûntŭ cunoscute maĭ multe fapte istorice, care atestă, că Metropoliţiĭ Ungro-Valachieĭ, fie ca Locoţiitorĭ aĭ Capadacieĭ, séŭ şi ca Metropoliţĭ aĭ Bisericeĭ Valachieĭ, aŭ luatŭ parte la administraţiunea Patriarchieĭ de Constantinupolŭ, ca membri aĭ sinoduluĭ patriarchalŭ. In anul 1381, luna Maĭ, Metropolitul Antim a fostŭ presentŭ la sinodul din Constantinupolŭ, şi a subsemnatŭ gramata sinodală, prin care se confirmă pacea, inkeiată între Ioan Paleologul şi fiul seŭ Andronicŭ (4). Tot în acelaşĭ anŭ, dar numaĭ în luna luĭ Iunie, Antim a decisŭ împreună cu cialalţĭ membri aĭ sinoduluĭ, ca monachul Casian să devinĕ Metropolitŭ al Vidinuluĭ (5) şi depărtarea luĭ Dorotheŭ de la Metropolia de Periteoria (6). La 1382 în luna luĭ Septemvrie opinéză împreună cu cialalţĭ membri aĭ sinoduluĭ patriarchalŭ, ca Metropolitul de Cherson să întórcĕ Metropolituluĭ de Sugdiana Elisul şi alte locurĭ (7); iar în luna luĭ Noemvrie chotărescŭ împreună, ca Metropolitul de Cotia din Midia să se strămute la Filadelfia (8). La anul 1382 Ianuarie în 20, Metropolitul Ungro-Valachieĭ, D. Antim, şi locoţiitorŭ acum al Nicomidieĭ, a luatŭ decisiunea sinodală, ca să se degradeze unŭ preutŭ Machitar pentru o cununie nelegală (9);

(1) Acta patriarchatus Constp. Micloşiçĭ. T. II, pag. 42—44.

(2) ibidem T. I, pag. 494. cfr. Ῥάλλη şi Πότλη. şi Συνταγμα τῶν θείων καὶ ἱερῶν κανόνων T. V, pag. 501.

(3) Istoria bisericească. Bucurescĭ 1845. pag. 390. Dupre D. Lesviodacs Metropolia Ungro-Valachieĭ începe a avea Metropoliţiĭ sĕĭ numaĭ de la 1362.

(4) Acta patriarchatus Constp. T. II. pag. 25—28.

(5) Ibidem T. II pag. 28—29.

(6) Ib. T. II pag. 34—39.

(7) Acta patriarchatus Constp. Micloşicĭ T. II pag. 42—44.

(8) ib. T. II, pag. 45—47.

(9) ib. T. II, pag. 48—49.

şi tot în acelaşĭ anŭ, dar numaĭ la August 24, a subsemnatŭ actul de degradare a protopopuluĭ Constantin Cavasila (1). Decide a se degrada Metropolitul Pimen al Russieĭ la 1389 luna Fevruarie şi aprobă alegerea luĭ Ciprian (2); şi tot în aceĭaşĭ lună şi anŭ subscrie o altă decisiune, relativă la strămutarea Metropolieĭ din Adrianupolŭ în Agatonupul, din causă că Turciĭ ocupase Adrianupolul (3). In Luna luĭ Martie a opinatu pentru o epitimie, impusă unuĭ preutŭ Gregoriu (4); ĭar în luna luĭ Aprilie a subsemnatŭ decisiunea sinodală, prin carea se interdicea Metropolituluĭ de Chalcedona, de a nu maĭ avea Biserică şi clerŭ al seŭ în Constantinupolŭ, pentru ca astŭ felŭ să se pótĕ înlătura neorânduelele (5). In fiine tot în anul 1389 şi în luna luĭ Iulie, ambiĭ Metropoliţĭ aĭ Ungro-Valachieĭ, adecă Antim al întregeĭ Ungro-Valachiĭ şi Atanasie al părteĭ din Ungro-Valachia despre Severin aŭ subsemnatŭ actul sinodalŭ, relativ la Metropolitul Paleopatrasieĭ, pentru ca acesta să nu supere pre Nifon Mandilas, Episcopul Methonieĭ (6). In genere vorbind, *Metropolitul Antim Critopul s'a suit pre Tronul Metropolieĭ întregeĭ Ungro-Valachiĭ la 1381 şi a continuatŭ cu administraţiunea Eparchieĭ séle pênĕ pre la finele anuluĭ 1389, fiind tot odată şi membru al sinoduluĭ patriarchalŭ din Constantinupolŭ.*

Deşi finele secululuĭ al XIV le a fostŭ ultimul scopŭ al studiuluĭ nostru, spre a se vedea cum crestinismul s'aŭ desvoltatatŭ prin Dacĭĭ în modŭ regulatŭ şi ne'ntreruptŭ, noĭ însĕ vomŭ vorbi aicĭ şĭ despre succesorul Metropolituluĭ Antim, care pare a nu fi bine ficsatŭ de documentele istorice, séŭ maĭ drept, că actele patriarchatuluĭ de Constantinupolŭ nu facŭ menţiune despre dînsul.

Judecând în adevĕr depre actele patriarchatuluĭ de Constantinupolŭ s'ar părea, că dupŏ Antim a urmatŭ Macarie I. In acéstă eróre, a căḑutŭ şi D. Golubinski (7). Dar Meletie, Metropolitul de Atena, éca ce ḑice în acéstă privinţă la 1389 Fevruarie 15: « Ἀντώνιος Δ! ἐφ' οὗ ἐν ἔτει 1389 φεβρουαρίου 15, ὁ Οὐγγρο-

(1) ib. T, II, pag, 51—54.
(2) Acta patr. Conpt. T, II, pag, 116—129.
(3) ib, T. II, pag, 129—130.
(4) ib. T. II, pag, 115.
(5) Aeta patriarchatul Constp. T. II, pag. 131—133.
(6) ib. T II. pag. 135—137.
(7) Оч .ист. Церквей. pag. 355.

βλαχίας Τιμόθεος, φορέσας τὸ μέγα σχῆμα ἐν ἀσθενείᾳ, ὑγιαίνων τὸν νοῦν συνεχωρήθη νὰ ἔχῃ τὴν ἀρχιερωσύνην ὡς πρότερον.... = Autonie IV. Pre timpul acestuĭa la anul 1389 Fevruarie 15, Metropolitul Ungro-Valachieĭ Timotheĭ, în timpŭ de bólă, luând schima cea mare, şi fiind sănĭtosŭ la minte, a continuatŭ a avea archieria, ca maĭ nainte, (1). Acestŭ Timotheĭ a continuatŭ a fi Metropolitŭ pĕnĕ la 1442, dupre cum atestă D. Lesviodacs, pre basa documentelor istorice române (2). Totŭ ce putemŭ să scimŭ despre Metropolitulŭ Timotheĭ al tóteĭ Ungro-Valachiĭ din actele patriachatuluĭ de Constantinupolŭ consistă întru aceĭa, că Patriarchul Mateĭ I la 1401 în luna luĭ Maĭŭ, îĭ atrage atenţiunea asupra respunderei morale, façă cu datoriile séle de Archipăstorŭ (3), şi tot-o-dată, *că în sinodul patriarchalŭ din Constantinupolŭ el a fostŭ înlocuitŭ prin Metropolitul părteĭ Ungro-Valachieĭ ceĭ despre Severin*; — şi acésta noĭ o presupunemŭ, că s'a petrecutŭ din causa boleĭ, ce a suferitŭ încă la suirea sa pre tronul a tóteĭ Ungro-Valachieĭ.

Nu putemŭ să întrerupemŭ studiul vieţeĭ religióse a Românilor din Valachia pênĕ când nu vomŭ face cunoscutŭ lectorilor noştri o particularitate istorică, pre care noĭ o întâlnimŭ în istoria Bisericeĭ Valachieĭ. In Valachia trebue să scimŭ, a coesistatŭ de o dată doĭ Metropoliĭ, una cu reşedinţa în Argeş, şi a doa la Turnul-Severinuluĭ. Celŭ întâiŭ Metropolitŭ avea titlurile: Μητροπολίτης πάσης Οὐγγρίας καὶ Πλαγηνῶν = Metropolitŭ al tóteĭ Ungariĭ şi al Planinelor; apoĭ τοποτηρητὴς Καπαδοκίας = Locoţiitorŭ al Capadocieĭ şi ἔξαρχος καὶ ὑπέρτιμος = Ecsarchŭ şi prea onorabilŭ (4); ĭar al doilea se numĭa: «τοῦ μέρους Οὐγγρο-βλαχίας τῆς κατὰ τὸν Σεβερινὸν = Metropolitŭ al părţeĭ Ungro-Valachieĭ ceĭ despre Severin (5) şi avea şi titlul de: ὑπέρτιμος = prea onorabilŭ (6), precum şi pre celŭ de «τοποτηρητὴς τῆς Μελιτήνης = Locoţiitorŭ al Melitineĭ. D. Golubinski crede, că înfiinţarea a doĭ Metropoliĭ în Valachia trebue să fi esistatŭ pentru cuvêntul, ca patriarchiĭ de

(1) Εκκλησιαστικὴ ἱστορία Μελετίου. Τομ., III, pag. 239,

(2) Ist. Bisericéscă pag. 397.

(3) Acta patriarchatus Constp. T. II, pag. 494

(4) Acta patriarchatus Const. T. I. pag. 494. Σύνταγμα τῶν θείων καὶ ἱερῶν κανόνων Ράλλη. T. V, pag. 511.

(5) Acta id. T. III, pag. 519. 312.

(6) ib. T. I, pag. 535.

Constantinupolŭ, folosindu-se de ne'nţelegerea Metropoliţilor, să pótĕ ţinea maĭ bine acéstă Biserică în dependenţă. Noĭ la aceste maĭ a-adăugămŭ, că trebue să fi esistatŭ şi unŭ motivŭ politicŭ; adecă acela, că Regatul Valachieĭ pre aceste timpurĭ se compunea din doĕ domniĭ — din domnia luĭ Radul Negru şi a Banatuluĭ de Severin séŭ Craĭova. Dar noĭ să urmărimŭ maĭ de aprópe şi Metropolia Severinuluĭ din punctul de privire religiosŭ.

La anul 1370, adecă cel mult dupĕ 15 anĭ de la suirea pre tronul Metropolieĭ de Argeş a luĭ Ioacint Critopul, Metropolitul Ioacint, pentru ca să căpătuĭascĕ de sigur pre unŭ frate al seŭ Daniel, aflatorŭ în Constantinupolŭ, cere de la Patriarchul, împreună cu boeriĭ din Banatul Severinuluĭ, unŭ al doilea Metropolitŭ, care să aĭbă reşedinţa în Severin. Dar maĭ bine şi aicĭ să reproducemŭ actul în întregul luĭ, pentru ca lectoriĭ noştri să vadĕ şi condiţiunile, cum s'a formatŭ acéstă a doa Metropolie. «Anul 6878 (1370) Noemvrie indictionul IX-le. Cu puţinĭ anĭ maĭ 'nainte, Prea Sânţitul Metropolitŭ al Bitrineĭ (1) a fostŭ strămutatŭ cu votul Sinoduluĭ şi cu aprobarea Patriarchuluĭ la Metropolia Ungro-Valachieĭ, şi acésta dupŏ ce maĭ întâiŭ s'a cerutŭ de boeriĭ aceluĭ locŭ şi de creştiniĭ de acolo, ca să li se dea lor archiereŭ, pentru administraţiunea spirituală şi folosul sufletescŭ; astŭ-felŭ, ca să se păstorĭascĕ de acesta bine şi în modŭ plăcutŭ luĭ D-ţeŭ, şi să fie conduşĭ pre căile mântuireĭ. Iar dupŏ unŭ timpŭ óre-care, fiind că poporul aceluĭ locŭ este mare şi kĭar nemărginitŭ, unŭ singurŭ archiereŭ nu era de ajunsŭ la atâta poporŭ, ca să-ĭ pótă pre eĭ inspecta spiritualminte şi învĕţa cele necesare sufletuluĭ şi mântuireĭ, şi pentru acésta aŭ cerutŭ, ca să li se chirotonisĭascĕ şi altŭ archiereŭ al loculuĭ aceluĭa, cerênd şi acésta boeriĭ acia şi cedând la acésta Archiereul, ce era şi se află şi pênĕ acum acolo. S'a alesŭ la acéstă demnitate prea onorabilul dikeofilacs, D. Daniel, bărbatŭ fórte bunŭ şi pietosŭ, precum şi virtuosŭ, propriu pentru acéstă demnitate mare şi fiind cu consciinţă şi cu virtute. De acăruĭa virtute şi celelalte bunurĭ avênd cunoscinţă boeriĭ aceluĭ locŭ, împreună cu supuşiĭ, aŭ rugatŭ prin scrisorĭ anume pre modestia nóstră, precum şi pre divinul, sântul şi marele Sinodŭ, ca să bine-voimŭ şi să li-lŭ dăruimŭ lor Archiereŭ, care s'a şi chiro-

(1) Aicĭ Bitrina este disŭ în locŭ de Vitzina.

tonisitŭ cu votul Sinoduluĭ şi cu aprobarea modestieĭ nóstre,—*Mitropolitŭ al uneĭ părtĭ din Ungro-Valachia, adecă a uneĭ jumătăţĭ*, avênd (celalaltă jumătate) de Archiereŭ pre strămutatul maĭ 'nainte din Bitrina. Decĭ Prea Sânţitul Metropolitŭ, menţionatŭ al părţeĭ Ungro-Valachieĭ, prea onoratul şi în s. Spiritŭ ĭubitŭ frate şi coliturgisitorŭ al modestieĭ nóstre, celŭ supra-numitŭ în monachismŭ, D. Antim, datoresce să primĭascĕ şi să ţinĕ acéstă Biserică, şi se învete pre poporul celŭ creştinŭ al Domnuluĭ din dînsa, să stătuĭascĕ şi să esplice cele folositóre pentru sufletŭ şi mântuire, făcênd şi citĕţĭ etc. Pre lôngă aceste, el va maĭ ţinea şi locul Militineĭ şi de acum va avea locŭ în strane şi în tronurile, ce se află în s-tul şi marele Sinodŭ, precum şi pretutindinea. Decĭ pentru acestŭ scopŭ s'a eliberatŭ acestŭ actŭ sinodalŭ menţionatuluĭ Metropolitŭ al părţeĭ Ungro-Valachieĭ, prea onoratuluĭ şi locoţiitoruluĭ Melitineĭ, fratelui celuĭ în S. Spiritŭ prea ĭubitŭ şi coliturgisitoruluĭ modestieĭ nóstre (Domnuluĭ Antim) (1).

Trecênd Metropolitul Antim în anul 1381 la catedra Metropolieĭ de Argeşŭ, în locul acestuĭa la Severin se rădică de sigur Atanasie I. Despre acestŭ Metropolitŭ al Severinuluĭ noĭ nu avemŭ nicĭ o scire pĕnĕ la anul 1389 luna Iulie, când împreună cu Antim, a subsemnatŭ unŭ actŭ al Sinoduluĭ patriarchalŭ, relativŭ la Metropolitul Paleopatrasieĭ, Macsim (2). Suindu-se la anul 1389 Fevruarie în 15, pre tronul Metropolieĭ a tótă Ungro-Valachia Metropolitul Timotheĭ, şi suferind acesta de o bólă, la sinodul patriarchalŭ din Constanupolŭ a luatŭ parte în tóte decisiunile Athanasie I. Aşa la anul 1397 găsimŭ pre Metropolitul Severinuluĭ Athanasie luând parte la regularea Metropolieĭ de Corint (3). Pre timpul Patriarchuluĭ Matheĭ, şi anume la anul 1400, Metropolitul Severinuluĭ, de sigur că tot Atanasie I, ĭea parte la alegerea Metropolituluĭ de Laodicea, Macarie, la alegerea şi confirmarea celuĭ de Kizic, Theognot, precum şi la alegerea Metropolituluĭ de Eraclia Theofan (4). In fine la 1401 în luna luĭ Iulie, Metropolitul Atanasie I subscrie unŭ actŭ patriarhalŭ, relativŭ la nisce mustrărĭ, făcute

(1). Acta Patriarchatus Constp. T. I, pag. 532.
(2) Ib. T. II, pag. 135—137.
(3) Ib. T. II, pag. 287.
(4) Acta patriarchatus Constp. T. II 312.

Metropolitului de Thesalonicŭ (5). Alte date istorice noĭ nu maĭ avemŭ, relative la Metropolitul Atanasie I, şi tot-o-dată nu scimŭ, décă Metropolia Severinuluĭ a maĭ continuatŭ a esista. Totŭ, ce putemŭ presupune, este, că în anul 1401 Biserica Moldoveĭ respingênd, cum vomŭ vedea maĭ jos, pre Metropolitul grecŭ, Ieremia, o încurajatŭ póte şi pre Românii din Valachia, ca să nu maĭ tolereze aseminea neregularitate canonică în Biserica lor, şi tot-o-dată să concentreze tótă autoritatea supremă eclesiastică în Metropolitul a tóteĭ Ungro-Valachiĭ, care pre la acestŭ anŭ era séŭ Timotheĭ, séŭ Macarie I. Unŭ lucru însĕ trebue notatŭ aicĭ, *că cu anul 1401 Metropoliţii Ungro-Valahieĭ n'aŭ maĭ luatŭ parte la Sinodul patriarchalŭ din Constantinupolŭ*, şi acésta póte pentru cuvêntul, că de la acéstă dată Metropolia Ungro-Valachieĭ, ca şi cea a Moldoveĭ, trebue să fi începutŭ a avea Metropoliţĭ dintre Românĭ.

Resumând cele dise în respectul Bisericeĭ Ungro-Valachieĭ, noĭ trebue acum să stabilimŭ, **că de la 1215 pĕnĕ la 1350 şi ceva Biserica Ungro-Valachieĭ s'a administratŭ de către Archiereiĭ loculuĭ cu autoritatea Metropolituluĭ de Vidin. De la acéstă însĕ dată istorică Biserica Ungro-Valachieĭ devine Metropolie sub autoritatea Thronuluĭ patriarchalŭ şi cu dreptul de administraţiune în acea patriarchie. Iar de la anul 1370 se înfiinţază şi o adoa Metropolie, dependintă în modŭ directŭ tot de Patriarhie, care duréză pĕnĕ la 1401, când pentru Metropoliţiĭ Ungro-Valahieĭ încetéză şi dreptul de administraţiune în Sinodul patriarchalŭ de Constantinupolŭ.**

Viéţa religiósă a Românilor din Moldova, numaĭ pĕnĕ la începutul secoluluĭ al XV se va desfăşura de către noĭ aicĭ. Chronica Episcopieĭ de Romanŭ a Prea Sânţituluĭ Melchisedec, Episcopul Dunăreĭ de jos, (partea I, pag. 41—100), desfăşŭră în de ajuns şi cu tótă dreptatea epocha înfiinţăreĭ Metropolieĭ de Moldova, precum şi relaţiunile Românilor din acéstă parte cu Patriarchia de Constantinupolŭ, pentru organisaţiunea lor religiósă. Prin urmare noĭ ne

(5) Ibidem. T. II. pag. 519.

vomŭ limita pentru scopul, ce urmărimŭ, numaĭ în determinarea posiţiuneĭ religióse a Românilor din Moldova, începênd de la secolul al XII şi pănă la XV-le.

In intervalul de treĭ secule, ce ne ocupă aicĭ, nu putemŭ să nu admitemŭ, că pre aceste locurĭ, adecă în Moldova n'aŭ esistatŭ Românĭ şi kiar de ritul ortodoxŭ. Noĭ am vedutŭ maĭ sus, că cu transmutarea Cumanilor în Regatul Româno-Bulgarŭ şi în Ungaria, prin Moldova aŭ rĕmasŭ numaĭ Românii, cariĭ, se adăpostĭaŭ prin munţiĭ Carpaţiĭ, de câte-orĭ eraŭ supăraţĭ de incursiunile Tătarilor. Acum să probămŭ din noŭ că locuitoriĭ rĕmaşĭ în vekea Cumanie eraŭ nu numaĭ Românĭ, dar kiar şi ortodocşĭ de religiune. Papa Gregoriu al IX-le printr'o epistolă de la 1234 se esprimă în acéstă materie cătrĕ Bela, Regele Ungarieĭ: « In Cumanorum Episcopatu, sicut accipimus, quidam populi, qui Valachi vocantur, existunt, qui et si censeantur nomine christiano, sub unam tamen fide varios ritus habentes, et mores illa committunt, quae huic sunt nomini inimica. Nam Romanam Ecclesiam contemnentes, non a venerabili fratre nostro, Episcopo Cumanorum, qui loci Dioecesanus existit, sed a quibusdam pseudo-Episcopis Graecorum ritum tenentibus universa recipiunt ecclesiae sacramenta, et nonnulli de regno Ungariae, tam Ungari, quam Theutonici et alii orthodoxi morandi causa cum ipsis transeunt ad eosdem, et sic cum eis quasi populus unus factus, cum eisdem Valachis, eo contemto, praemissa recipiunt sacramenta in grave orthoxorum scandalum, et derogationem non modicam fidei christianae. = In Episcopatul Cumanilor, dupre cum am înţelesŭ, esistŭ óre-care popóre, *ce se numescŭ Valachĭ*, cariĭ, de şi se distingŭ cu numele de creştinĭ, aŭ maĭ multe riturĭ în una şi aceĭaşĭ credinţă, şi comitŭ fapte, care sûntŭ opuse acestuĭ nume. Căcĭ, despreçuind pre Biserica romană, *primescŭ pre tóte misterele Bisericeĭ* nu de la venerabilul nostru frate, Episcopul Cumanilor, care este Diecesanul loculuĭ, **dar se ţinŭ de ritul unor pseudo-Episcopĭ grecĭ** şi *nu puţinĭ din regatul Ungarieĭ, adică* **Ungarĭ** şi Teutonĭ şi *alţĭ ortodocşĭ* **trecŭ** *la dînşiĭ, pentru a trăi cu dînşiĭ*, şi *aşa cu aceştĭ Valachĭ facŭ unul şi acelaşĭ poporŭ, despreçuind pre Episcopŭ, şi primind preţisele mistere* (adică cele ortodocse) spre marele scandalŭ al ortodocşilor şi spre degrada-

rea nu mică a credinţeĭ creştine (1). Acum din tóte aceste scrise ale Papeĭ Gregorie IX-le resultă, *că la 1234 în Episcopatul Cumănieĭ, carea se vede, că era Moldova, adecă vekea ţéră a Cumanilor, eraŭ Românĭ, şi că aceştĭ Românĭ se ţineaŭ de ritul Bisericeĭ ortodocse, avênd şi Episcopiĭ lor ortodocşĭ.*

Dar trebue, ca maĭ 'nainte de ce vomŭ arăta tentatiunile Papilor şi respectiv de Romaniĭ din Moldova, séŭ Cumania, să precisămŭ maĭ de aprópe pre aceştĭ Episcopĭ ortodocşĭ, de cariĭ se face menţiune în acestă Epistolă a Papeĭ Gregorie IX-le. Toţĭ Românii dar maĭ ales Moldoveniĭ, s'aŭ distinsŭ în istorie prin tendinţa lor de a ţinea în modŭ independentŭ Biserica lor de Patriarchia de Constantinupolŭ. Acésta se probéză în modul celŭ maĭ impunĕtorŭ din faptele, că Moldoveniĭ nu primescŭ pre Metropolitul Ieremia (1395) (2) şi pre alţiĭ, cariĭ s'aŭ chirotonisitŭ şi trămisŭ aicĭ de cătră Patriarchia de Constantinupolŭ (3). De altă parte, noĭ trebue să maĭ constatămŭ şi aceĭa, că nicĭ într'unŭ locŭ al actelor Patriarchieĭ de Constantinupolŭ nu se vede, ca Metropoliţiĭ Moldoveĭ din acéstă epochă, să fi luatŭ parte, ca ceĭ din Valachia, la administraţiunea Patriarchieĭ din Constantinupolŭ. Aceste considerente ne facŭ, ca să căpătămŭ o conclusiune de caracterŭ negativŭ, că Episcopiĭ ortodocşĭ din Episcopatul Cumanieĭ nu puteaŭ să fie grecĭ, séŭ maĭ drept, Bizantiniĭ de origine. Din contra, avênd în vedere, că Biserica Moldoveĭ are pre Episcopul Iosif şi Meletie (4) chirotonisiţĭ de cătrĕ Metropolitul Galiţieĭ între aniĭ 1371 şi 1376; şi că în decursul întregului secul al XIV-le Biserica Moldoveĭ este în relaţiunĭ fórte apropiéte cu cea de Achrida; (5) noĭ trebue să recunóscemŭ, că Românii Moldoveni din acéstă epochă, fugind de ingerinţa Patriarchieĭ de Constantinupolŭ, nu se află nicĭ în relaţiunĭ intereclesiastice cu Metropoliţiĭ din Vidin, séŭ vekea Eparchie a Sirmiuluĭ, ca Românii din Valachia, ci eĭ, supunendu-se circumstărilor, îşĭ capătaŭ pre Episcopiĭ lor de la Bisericile ortodocse vecine, ţinênd la relaţiunile lor cu Archiepiscopia de Achrida, carea se formase tot-dintr'o Episcopie românéscă,

(1) Assemanus. cart. VIII, Ep. 319 (Mag. ist A. T. Laurian T. III. pag. 119).
(2) Acta patriarchatus Constp. Micloşieĭ T. II, pag. 223.
(3) Vedĭ Chronica Ep. de Roman locul citatŭ mai sus.
(4) Acta patriarchatus Constp. T. II, pag. 241 şi 529.
(5) Iibid. T. II. pag. 230.

adecă a veklului Sirmiu şi carea în aceste timpurĭ nu presenta nicĭ unŭ periculu pentru independenţa Bisericeĭ Moldoveĭ.

In faţa lipseĭ de o organisaţiune definitivă a Bisericeĭ Moldoveĭ, de unde lipsĭa încă o Metropolie regulată, Papiĭ îşĭ îndreptéză privirile lor aspra Bisericeĭ Moldoveĭ, dupre cum ele aŭ fostŭ îndreptate asupra Bisericeĭ Româno-Bulgare din 1203, precum şi asupra Bisericeĭ din Valachia. In anul 1234 Biserica papală a fostŭ cu deséverşire desrădicinată de cătrĕ Ioan II Asan din Regatul Rămâno-Bulgurŭ, şi Papa Gregoriu IX-le, vĕdĕnd că nu póte să rădice o cruciadă contra acestuĭ Rege al Româno-Bulgarilor, el îşĭ îndreptéză privirile séle asupra Bisericeĭ Moldoveĭ, şi cu Bela al IV-le, Regele Ungarieĭ, reguléză organisaţiunea uneĭ Bisericĭ papale în Episcopatul Cumanieĭ, séŭ în Moldova. Eca cum se esprimă acestŭ Papă şi în privinţa acèsta: «Ne igitur ex diversitate rituum pericula proveniant animarum, nos volentes huiusmodi periculis obviare, ne praefati Valachi materiam habeant pro defectu sacramentorum ad schismaticos Episcopos accidendi, eidem Episcopo nostris damus litteris in mandatis, ut catholicum eis Episcopum, illi nationi conformem, provida dileberationi constituat, sibi juxta generalis statuta concilii vicarium in praedictis, qui ei per omnia sit obediens, et subjectus. = Decĭ, ca nu din diversitatea riturilor săse nascĕ pericule pentru suflete, noĭ cu modul acesta voimŭ, ca să ilăturămŭ periculele, pentru ca nu predişiĭ Valachĭ, avĕnd de motivŭ lipsa de mistere, să-se adreseze la Episcopiĭ schismaticĭ, şi aceluĭ Episcopŭ prin scrisórea nóstră îĭ comandămŭ, ca în vedere cu prevĕzătórele deliberaţiunĭ *să aşeḑe lor Episcopŭ catolicŭ, kiar din acea naţiune*, ĭar luĭ să-fie vicarŭ între predişiĭ (Valachĭ) comform cu prescripţiunile conciliuluĭ generalŭ şi să-ĭ fie luĭ ascultătorŭ întru tóte şi supusŭ (1). De unde se vede, că Papa Gregoriu IX-le, observând dorinţa Românilor din Moldova, el li reguléză, ca eĭ, supunĕndu-se Bisericeĭ papale, *să aĭbă unŭ Episcopŭ de naţionalitatea lor*.

Dar nu maĭ departe, de cât la anul 1352, adecă când era Papă Climent VI, ĭar Rege al Ungarieĭ Ludovic, Biserica Moldoveĭ devine ĭarăşĭ obiectul îngrijirilor Bisericeĭ papale. Ludovic, bătĕnd pre Tătarĭ la gurele Dunăreĭ, cere de la Papa, ca să-ĭ dea bine-

(1) Assemanus cart. VIII, Ep. 319. (Mag. ist. T. III, pag. 120).

cuvêntarea, spre a întórce la catolicismŭ pre toţĭ locuitoriĭ ţerilor vecine Ungarieĭ, între cariĭ şi pre locuitoriĭ Cumanieĭ. Şi cu tótă bine-cuvêntarea, dată de Climent luĭ Ludovic (1), Moldoveniĭ continuă cu ortodocsia şi maĭ departe, avênd Episcopĭ, dupre cum am arătatŭ maĭ sus, chirotonisiţĭ de cătrĕ Metropoliţĭ, ce nŭ li presenta nicĭ unŭ periculŭ în privinţa independinţeĭ eclesiastice, şi fiind în relaţiunĭ intereclesiastice cu Achrida.

Timpŭ de 118 anĭ Biserica Moldoveĭ rĕmâne liniscită în privinţa religiósă, şi ea continuă cu esecutarea cultuluĭ ortodocsŭ pĕnĕ la 1370. In acestŭ anŭ Clara, muma vitrigă a Domnitoruluĭ Lascu din Moldova, şi mumă bună a femeilor Regeluĭ Româno-Bulgarŭ şi al jupanul Serbieĭ, înteţesce din noŭ cestiunea unireĭ Bisericeĭ Moldoveĭ cu cea papală. Urban V-le, Papa Romeĭ, întreprinde o nouă cercare pentru unirea acesteĭ Biericĭ, şi el, precum şi Gregoriu XI-le, scrie epistole luĭ Lascu, învitându-l de a primi unirea (2), Clareĭ, de a convinge pre fiiul sĕŭ celŭ vitrigŭ în privinţa unireĭ (3), şi o ordonanţă Archiepiscopuluĭ de Praga, prin carea îĭ determină modul, cŭm trebue să acţioneze. Noĭ reproducemŭ aicĭ Epistola luĭ Urban V-le către Archiepiscopul de Praga; fiind că acésta cuprinde tóte datele istorice, privitóre pre tendinţa Papilor în respectul unireĭ Bisericeĭ Moldoveĭ din timpul Domnitoruluĭ Lascu. Eca coprinderea eĭ şi în originalŭ : Urbanus etc. Archiepiscopo Pragensi et Wratislaviensi, Cracoviensique Episcopis.

Nobilis vir Latzko dux Moldaviensium partium seu nationis Valachiae, nobis per dilectus filios Nicolaum de Melsak, et Paulum Swidinitz ordinis fratrum minorum professores notificare curavit, quod ipse et suus populus ducatus seu terrae Modaviensis, licet christianitatis nomine gloriantur, tamen ipsi et eorum progenitores schismatici fuerunt hactenus et existunt, sed quorundam fratrum Minorum praedicationibus et doctrinis inducti abnegare volunt omne schisma, profiterique sanctam fidem, quam catholica et apostolica Ecclesia tenet, docet, et praedicat; ac nobis et successoribus nostris Romanis Pontificibus, et sanctae Romanae Ecclesiae humiliter obedire, ac intendere de caetero, prout alii catholici Principes et populi

(1) Maganiŭ istoricŭ A. T. Laurian T. III, pag. 124—128.
(2) Mag ist. T. III, pag. 130, şipag. 140,
(3) ibidem, T, III, pag. 133.

obediunt et intendunt: nobisque idem Dux humiliter supplicavit, quod opidum suum Ceretense Halecensis dioecesis spatio magno terrarum, diffusae (cui praeest Episcopus schismaticus, cuius Ecclesia Halecensis est in Russiae partibus schismaticorum videlicet constituta, utique insigne ac incolarum multitudine copiosum, et alias aptum decorari insignibus civitatis) in civitatem erigere, ac civitatis insignere vocabulo, et eidem episcopum praeficere catholicum, qui ipsos, ducem et populum instruat et conservet in dicta fide catholica et alia opportuna circa haec facere dignaremur.

Nos igitur ad salutem animarum praedictorum Ducis et populi, contra Crucis hostes asserentium jugiter se pugnare, quos ab erroribus et schismate praedicto revocare cupimus augmentumque praefatae fidei plenis effectibus aspirantes, sed de praemissis nobis expositis notitiam non habentes, fraternitati vestrae, de quorum fidelitate et circumspectione in his et aliis plenam in Domino fiduciam obtinemus, de fratrum nostrorum concilio per Apostolica scripta committimus et mandamus, quatenus vos vel duo aut unus vestrum, per vos vel alium seu alios viros fideles catholicos, et prudentes, si praefatos Latzkonem et populum repereritis velle firmiter, pure, simpliciter, humiliter et reverenter fidem catholicam suscipere praelibatam (quos si oporteat, ad hoc vestris doctrinis et praedicationibus, inducatis, et per alios viros catholicos in ipsa fide peritos procuretis induci) postquam ipsi, seu aliqua pars eorum, de qua vestrae discretioni videbitur expedire, abnegaverint omne schisma, et eandem fidem devote susceperint, et eam professi fuerint secundum formam, quam vobis sub bulla nostra transmittimus, dictum oppidum Ceretense ac totam praedictam terram seu Ducatum Moldaviensem ab omni potestate, dominio, superioritate et jurisdictione ordinaria, et dioecesana, et subjectione episcopali praefati Episcopi Halecensis seu gerentis se pro Episcopo Halecensi, ac Ecclesiae Halecensis, et cuiuslibet alterius personae ecclesiasticae, in ipsius oppido et terra, seu ducatu quamcunque spiritualem seu ecclesiasticam potestatem sive jurisdictionem praetendentis se habere, et eius ecclesiae seu dignitatis, totaliter in perpetuum eximatis, et etiam liberetis, constituentes et ordinantes, quod solum et immediate sanctae Apostolicae sedi et spiritualibus subsit: et deinde praefatum oppidum in civitatem erigatis, et civitatis vocabulo decoretis, ac totam dictam

terram seu ducatum Moldaviensem, in quantum ad praefatum Ducem pertinet, eidem civitati pro dioecesi assignetis et etiam deputetis, et ipsam dioecesim certis terminis limitetis, et si ecclesia ibidem sit ad hoc congrua, illam in cathedralem et episcopalem etiam erigatis = Ni s'a făcutŭ noĭ cunoscutŭ de către prea iubiţiĭ nostri, fiĭ Nicolaŭ de Malsac şi Paul de Suidiniţ, profesori din ordinea fraţilor minoriţĭ, că nobilul barbatŭ Lascu, Ducele părţilor Moldovene, séŭ a naţiuneĭ Valachieĭ, atât el, cât şi poporul ducatuluĭ séŭ, séŭ al tereĭ Moldova, deşi se grorifică cu numele crestinătateĭ, cu tóte aceste *eĭ şi părinţiĭ lor aŭ fostŭ de la începutŭ şi sûntŭ schimaticĭ.* Dar acum, conduşĭ de predicele şi învĕţăturile fraţilor minoriţĭ, voĭescŭ să se lepede de tótă schisma, şi să profeseze s-ta credinţă, pre carea o ţine, învăţă şi o predică Biserica catolică şi apostolică; şi voĭescŭ, ca să asculte cu umilinţă de Noĭ şi de succesoriĭ nostri, Pontificiĭ Romanĭ, precum şi de s-ta Biserică romană, şi să se supunĕ în tóte, precum şi cialalţĭ principĭ şi popóre catolice ascultă şi se supunŭ. Apoĭ acestŭ Duce a cerutŭ dela Noĭ cu umilinţă, *ca oraşul seŭ Siret, ce este supusŭ dieceseĭ de Galiţia,* întinsă preste unŭ spaţiu mare de pământŭ, în care diecesă se află unŭ Episcopŭ schismaticŭ, a căruĭa Biserică de Galiţia este aşeḑată în părţile adecă ale schismaticilor din Rusia, şi numitul oraşŭ (Siret) este mare dupre aparinţă şi plinŭ de locuitorĭ şi cuprinde totŭ, ce l-ar face aptŭ, pentru a fi decoratŭ cu insigniile de cetate, să fie râdicatŭ la rangul de cetate şi desemnatŭ cu numele de cetate *şi să numimŭ în dinsul unŭ Episcopŭ catolicŭ,* care ar învĕţa atât pre duce, cât şi pre poporŭ, şi să-ĭ întreţinĕ în ḑisa credinţă catolică şi să-ĭ învrednicimŭ în privinţa acésta şi de alte disposiţiunĭ cuviincióse.

Decĭ noĭ, pentru mântuirea sufletelor preḑisuluĭ poporŭ şi duce cariĭ mărturisescŭ, că se luptă în contra inimicilor Cruceĭ, dorimŭ, ca să-ĭ întórcemŭ de la erorĭ, şi de la preḑisa schismă, voind, ca întórcerea la preḑisa credinţă să fie plină de efecte bune; dar, ne avênd cunoscinţă (esactă) despre espunerile, făcute noĭ, cu scrisorĭ Apostolice şi din consiliul fraţilor noştri te trămitemŭ pre frăţia ta, în acăruĭa fidelitate şi circumspecţiune în aseminea cause, precum şi în altele, punemŭ în Domnul tótă increderea nóstră, şi tot-o-dată îţĭ ordonămŭ, ca voĭ, séŭ doĭ, séŭ unul dintre aĭ voştri să cercetaţĭ

prin voĭ, séŭ prin altul, séŭ prin alţĭ bărbaţĭ catolicĭ credincĭoşĭ şi prudenţĭ, décă preḑisul Lascu şi poporul luĭ voĭesce în modŭ fermŭ, purŭ, cu simplitate, umilinţă şi reverenţă să primĭascĕ dorita credinţă catolică (şi décă va fi trebuinţă, să-ĭ înduplecaţĭ în acésta cu învĕţăturile şi predica vóstră, şi să-ĭ confirmaţĭ în dînsa şi prin alţĭ bărbaţĭ catolicĭ, cercaţĭ în acéstă credinţă), după care toţĭ, séŭ o parte óre-care din dînşiĭ, cariĭ se vorŭ părea înţelepcĭuneĭ vóstre măĭ întreprinḑĕtorĭ, vorŭ nega schisma întrégă, şi vorŭ primi cu devotamentŭ acea credinţă şi va fi profesată ea dupre formula, carea vi se trămite voĭ sub bula nóstră; atuncĭ să scóteţĭ cu tótul şi pentru tot-de-una pre mençionatul oraşŭ Siret şi pre tótă ţéra preḑisă, séŭ ducatul Moldoveĭ, de sub tótă puterea, dominaţiunea, superioritatea şi jurisdicţiunea ordinară şi eclesiastică, *şi supunerea episcopală a preḑisuluĭ Episcopŭ de Galiţia, precum şi acelor, ce gerĕză în locul Episcopuluĭ de Galiţia, séŭ a Bisericeĭ Galiţiéne*, şi a orĭ-căreĭ alte persóne eclesiastice, ce ar pretinde, că are în acestŭ oraşŭ, ţéră, séŭ ducatŭ vre o putere séŭ iurisdicţiune spirituală şi eclesiastică, provenită din partea Bisericeĭ, séŭ a demnităţeĭ séle, şi tot-o dată să-lŭ liberaţĭ, stabilind şi dispunênd, *că acelŭ oraşŭ să fie supusŭ imediat s-luĭ scaunŭ Apostolicŭ*; şi maĭ pre urmă să rădicaţĭ pre oraşul mençionatŭ la rangŭlŭ de cetate, şi să-lŭ decoraţĭ cu numele de cetate, şi să supuneţĭ pre tótă ţéra mençionată, séŭ pre ducatul Moldavieĭ, cât apărţine preḑisuluĭ Duce, aceleĭ cetăţĭ, ca pre o diecesă, şi tot-o-dată să dispuneţĭ, ca să se delimiteze acea Eparchie cu confiniĭ certe, şi décă va fi acolo o Biserică proprie pentru acestŭ scopŭ, *să o faceţĭ Biserică catedrală séŭ episcopală. . . .* » (1).

Din acestŭ documentŭ istoricŭ de la 1371 resultă, că Biserica Moldoveĭ încă nŭ avea o organisaţiune eclesiastică definitivă, dar îşĭ primĭa pre Episcopiĭ seĭ maĭ ales de la Biserica de Galiţia, carea prin seculul al XIV nu presinta nicĭ unŭ periculŭ pentru independenţa Bisericeĭ şi a statuluĭ Moldovenescŭ. De altă parte,

(1) Raynaldus ad annum 1371. (Mag, ist. T. III pag. 139). — Biserica unde s'a aşeḑatŭ Episcopia papală, despre care se face aicĭ mençiune, este Biserica s-luĭ Ioan Botezătorul din oraşul Siret; ĭar Episcopul, ce s'a rânduitŭ de papa Urban V-le, se numĭa Andreĭ Vasito, care era şi confesorŭ al Clareĭ (Engel în antiquit. Hist, Moldaviae pag, 108 veḑĭ şi Şincaĭ Chron. Rom, T, I, pag. 340.):

noĭ amŭ arătatŭ maĭ sus, că încă de la 1356 Patriarchia de Constantinupolŭ, în persóna Patriarchuluĭ Calist I, supusese sieşĭ Archiepiscopia de Achrida, cŭ carea Biserica Moldoveĭ încă din vekime era în relaţiunĭ canocice, transformase pre Biserica Vidinuluĭ în Metropolie, dependintă de Patriarchie şi acum tenta, ca să nege şi autoritatea Patriarchieĭ de Tûrnova. In faça acestor circumstanţe eclesiastice se esplică fórte bine motivul, ce a făcutŭ pre Biserica Moldoveĭ, ca să recurgĕ la Metropolia de Galiţia, cerêndu-ĭ a fi chirotonisiţĭ de Episcopĭ Iosif şi Meletie (1) din cariĭ celŭ ântăiŭ la anul 1401 a devenitŭ şi Metropolitŭ cu reşedinţa în cetatea Albă (Ἀσπρόκαστρον) (2) Acéstă însĕ tendinţă curat-naţională a Bisericeĭ Moldoveĭ, a provocatŭ o reacţiune puterică maĭ ântăiŭ din partea Papilor, cariĭ aŭ regulatŭ, ca Biserica Moldoveĭ să fie neatârnată de orĭ-ce altă Biserică ortodocsă, dupre cum am vĕdutŭ din actul de maĭ sus al luĭ Urban al V-le, de la anul 1371, şi să se supunĕ scaunuluĭ romanŭ, ĭar de altă parte şi Patriarchia de Constantinupolŭ şĭ-a manifestatŭ pretenţiunile séle façă cŭ Biserica Moldoveĭ, şi pre timpul Patriarchuluĭ Antoniu ea cu totŭ poporul a fostŭ supusă anatemeĭ, şi eĭ i s'a impusŭ pre la 1395 de Metropolitŭ unŭ Ieremia, venitŭ a nume din Constantinupolŭ pentru acestŭ scopŭ, pre care Moldoveniĭ l'aŭ alungatŭ (3). Dupŏ aceste la 1397 Patriarchia de Constantinupolŭ trămite unŭ al doilea Metropolitŭ tot-de aceĭaşĭ origine cu Ieremia, dar şi acesta este refusatŭ de tenaciĭ Moldoveni (4). Dar tóte aceste lupte aŭ adusŭ cu sine şi partea bună şi positivă pentru Biserica Moldoveĭ; adecă, Româniĭ din Moldova cu Domnitorul lor Lascu aŭprovocatŭ indirect pre Patriarchia de Constantinu-

(1) Acta patriarchatus Constp. T. II, pag. 241 şi 529.

(2) ibid. T. II, pag. 529. D Golubinski pretinde, că oraşulŭ, cetatea Albă, era prin locul Bălţilor de astă-dĭ din Basarabia, pronunţând numele acestuĭ oraşŭ Belţĭ şi derivându-lŭ nu de la românescol Baltă, dar de la slavonul бѣлый = albŭ. (Очист. Церкв. pag. 382). Acéstă interpretare a numireĭ grecescĭ de ἀσπρόκαστρον nu este nicĭ istorică şi nicĭ filologică, de şi D-sa fundéză acéstă numire pre unŭ tecstŭ vekiŭ, care sună :« a Митрополитъ Бѣльскій тутъ же у церквй служитъ= ĭar Metropolitul de cetatea Albă servesce aicĭ în acéstă Biserică » Acéstă espresiune este usitată în locŭ de cetatea albă, prin care greciĭ aŭ voitŭ ca să esprime locul, ce s'a numitŭ maĭ în urmă Moncastro, séŭ pre turcesce Ac-ker man. (vedĭ Γεωγραφία Μελετίου pag. 226).

(3) Acta Patriarchatus Constp. T. II, pag. 223 şi 241.

(4) ibidem. T. II, 278.

polŭ, ca să nu rĕmânĕ indiferentă façă cu cele lucrate în Moldova de cătrĕ Papiĭ Urban V-le şi Gregoriu IX-le, şi pentru acésta Patriarchul Antonie trămite din Constantinupolŭ doĭ Episcopĭ, *cariĭ a-ducŭ Bisericeĭ Moldoveĭ titlul de Metropolie*, pre care nu-lŭ acordase nicĭ unul din Papiĭ menţionaţĭ. Prin acésta Biserica Moldoveĭ, dând luĭ Iosif, celuĭ chirotonisitŭ de cătrĕ Metropolitul Galiţieĭ, titlul de Metropolitŭ, s'a regulatŭ şi în privinţa eclesiastică, recunoscută fiind acum şi de cătrĕ Patriarchie cu titlul de «Μητρόπολις τῆς Μαυροβλαχίας, séŭ Ῥουσσο-Βλαχίας, séŭ în fine Μολδο-Βλαχίας= Metropolie a Valachieĭ celeĭ negre, séŭ Rusescĭ, saŭ a Moldo-Vlachieĭ (1); şi în urmarea uneĭ tenacităţĭ şi lupte de vr'o 30 anĭ, ea, pre timpul Patriarchuluĭ Matheĭ la 1401 séŭ 1402, *a isbutitŭ, ca să aĭbă şi Metropolitŭ independentŭ, recunoscutŭ de Patriarchia de Constantinupolŭ în persóna luĭ Iosif, celuĭ contestatŭ atâta timpŭ de către ceĭ din Bizanţiŭ.*

Caracteristica generală a Bisericeĭ Moldoveĭ din epocha, ce ne ocupă, adecă pĕnĕ la finele secululuĭ al XIV-le şi începutul celuĭ al XV-le, constă întru aceĭa, **ca ea se distinge prin spiritul de independenţă naţională, avênd şi Episcopiĭ seĭ de naţionalitate Moldovenĭ, pre cariĭ îĭ chirotonisia la Metropolia de Galiţia, séŭ la altă Biserică ortodoxă, ce nu putea să ameninţe libertatea şi naţionalitatea Bisericeĭ lor; pĕnĕ când infine însăşĭ Patriarchia de Constantinupolŭ a trebuitŭ la 1401 să recunóscĕ pre Biserica Moldoveĭ Metropolie autocefală cu Iosif Metropolitul dintre pămêntenĭ.** De altă parte, *în acestŭ timpŭ Biserica Moldoveĭ a fostŭ tentată în treĭ rânduri, pentru a se unui cu Biserica papală, adecă pre timpul Papeĭ Gregoriu IX-le (1234), Climent VI-le (1252) şi Urban V le (1370), şi în faţa tuturor acestor cercări, ea se presintă cu pretenţiunea, de a avea*

(1) In tóte aceste numirĭ ale Metropolieĭ de Moldova se observă, ca basă, titlul de Valachia, care era acum numirea, cu cariĭ Bizantiniĭ se deprinsese a numi pre toţĭ Românii, fie din stânga, séŭ drepta Dunăreĭ. In special Mavro-Vlachia vine dupre opiniunea nóstră, de la Vlachia şi Μάυρος=negru, luatŭ de la numirea Μαύρη θάλασσα=marea négră, unde se afla şi cetatea albă. Ruso-Vlachia, avênd ĭarăşĭ de basă terminul Valachia, acéstă ţĕră era situată aprópe de Rusia, séŭ pentru că ea era în relaţiunĭ inter-eclesiastice cu Metropoliţiĭ din Galiţia. In fine numirea de Moldo-Vlachia se compune, dupre opiniunea nóstră din terminul de Vlachia, celŭ atribuitŭ de Bizantiniĭ Românilor, şi din Moldova, celŭ ce şi-lŭ atribuĭaŭ sieşĭ Moldovenii.

cleră nationalŭ, pentru care Grigoriŭ al IX-le a şi cedatŭ în acéstă privinţă, lucru ce fórte rar se observă în istoria Bisericeĭ papale.

Décă în celelalte ţerĭ românescĭ, adecă în regatul Româno-Bulgarŭ, în Valachia şi Moldova viéţa religióse a Românilor a avutŭ multe dificultăţĭ, apoĭ tóte acestea aŭ fostŭ învinse de creştiniĭ locurilor, ajutaţĭ de cătrĕ Regiĭ şi Domnitoriĭ respectivĭ. La Româniĭ din Timişiana, Transilvania şi Maramureş lucrurile s'aŭ petre cutŭ altŭ felŭ; şi Regiĭ Ungurieĭ, ajutaţĭ maĭ âutăiŭ de cătrĕ clerul papalŭ şi maĭ pre urmă de celŭ calvinŭ, aŭ esercitatŭ totŭ felul de persecuţiunĭ, pentru ca, desmoscenind pre Românĭ de viéţa lor politică, să-ĭ pótĕ face a-şĭ părăsi şi religiunea străbunilor seĭ. O tenacitate însĕ, admirată klar de streinĭ şi adversariĭ lor, a pusŭ pre Românĭ în posiţiune, ca să suporteze tóte dificultăţile şi persecuţiunile în locurile scumpeĭ lor patriĭ, ĭar pre uniĭ din dînşiĭ ĭ-a împinsŭ, ca trecênd munţiĭ, să vinĕ în Moldova séŭ Valachia, şi aicĭ să-şĭ desfăşure în libertate simţul regiosŭ, la care, ca poporŭ de rasa latină, a ţinutŭ fórte multŭ. Vorbind în terminĭ genericĭ, viéţa religiósă a Romanilor din Regatul vekeĭ Ungariĭ se reduce pĕnĕ la secululuĭ al XV-le întru'unŭ şirŭ ne'ntreruptŭ de persecuţiunĭ din partea Regilor Ungarieĭ, cariĭ se glorificaŭ de cătrĕ Papĭ cu titlul de: «Signifer Ecclesiae =Stegarul Bissriceĭ» precum din partea nobililor şi a cleruluĭ Bisericeĭ papale din Ungaria.

In Ungaria evuluĭ meḑiu, religiunea domnitóre era cea papală: de aicĭ apoĭ sórta ortodocsieĭ a devenitŭ a fi din cele maĭ de plânsŭ. In anul 1224, pre timpulŭ Regeluĭ Ungarieĭ Andreĭ II, se publică unŭ decretŭ regalŭ, avênd puterea de lege, prin care decretŭ religiunea ortodocsă devine numaĭ tolerată, adecă suferită în statŭ, ĭar credincioşiĭ acesteĭ confesiunĭ, adecă Româniĭ, se supunŭ la plata de ḑecimĭ cleruluĭ papalŭ (1) şi clerul ortodocsŭ al Românilor este redusŭ la posiţiunea de omagĭ séŭ clacaşĭ; adecă, neconsiderânduli-se rangul, membriĭ cleruluĭ atât pre pămênturile regale, cât şi pre moşiile nobililor şi ale cleruluĭ papalŭ datorĭaŭ, ca să împlinĭascĕ tóte obligaţiunile sătenilor, alipiţĭ de proprietate şi

(1) Leges ecclesiasticae Regni Hungariae. Claudiupoli 1827 T. III, pag. 529.

prin urmare să fie şi vênduţĭ cu acésta. Ca dovadă, că de acéstă lege tiranică şi degradătóre clerul românŭ n'a scăpatŭ nicĭ pênĕ la începutul seculuĭ XVI-le, ni potŭ servi protestele Românilor dela 1250 şi petiţunile Episcopilor şi ale Metropoliţilor din diversele Biserici ale Transilvanieĭ, ce s'aŭ continuatŭ pênĕ la 1479. Eca cum se esprimă în acéstă privinţă Regele Matheĭ Corvin: « Nos Mathias, Dei gratia Rex Hungariae, Bohemiae, etc. Memoriae commendamus tenore praesentium significantes quibus expedit universis: quod nos, tum ad humillimae supplicationis instantiam fidelis nostri Reverendi Iovanyckik Metropolitani Nandor Albensis nostrae propterea porrectae Maiestati, tum vero ex gratia speciali, universos et singulos Valachos Presbyteros fidem graecam tenentes, in comitatu Maromorosiensi existentes, praesentes et futuros de solutione quarumcunque taxarum tam ordinariarum quam extraordinariarum, per ipsos, in medium Regnicolarum nostrorum solvi, Maiestatique Nostrae, ab eisdem provenire debentium, perpetuis futuris semper temporibus gratiose duximus eximendos, et supportandos. = Noĭ Mateĭ, din Graţia luĭ D-ţeŭ Rege al Ungarieĭ, Bohemieĭ etc. Facem cunoscutŭ prin acésta tuturor celor, ce li se cuvine, a sci, că Noĭ atât în urmarea umileĭ petiţiunĭ a Reverentieĭ séle Metropolituluĭ Ioanikie din Alba Iulia, cât şi din graţia nóstră cea specială, am scutitŭ pre toţĭ şi numaĭ pre preuţiĭ Valachĭ, ce se ţinŭ de legea grécă, şi cariĭ se află în comitatul Maramureşuluĭ, atât pre ceĭ presenţĭ, cât şi pre ceĭ viitorĭ, de plata orĭ-căror tacse atât ordinare, cât şi estraordinare, pre care eĭ trebuĭaŭ să le plătĭascĕ Maĭestăţeĭ Nóstre *cu cialalţĭ ómeniĭ regalĭ aĭ nostri*, şi din graţia nóstră ordonămŭ, de a-ĭ scăpa şi de a-ĭ uşura pentru tóte timpurile viitóre în perpetuitate » (1).

Dela 1234 noĭ avemŭ jurămêntul Regeluĭ Ungarieĭ Bela, prin care acesta în modŭ sistematicŭ declară stărpirea Românilor, cariĭ pre aceste timpurĭ eraŭ singuriĭ ortodocşĭ din regatŭ. După ce aacestŭ rege, fiiul luĭ Andreĭ II-le, se jură pre s-ta Evangelie în presenţa legatuluĭ papalŭ, Episcopul Iacob de Prenestin, că va stĕrpi din Regatul seŭ pre toţĭ ceĭ, ce nu ascultă de Biserica papală, apoĭ adauge în respectul ortodocşilor: « . . . .

(1) Mag. istoricŭ A. Tr. Laurian T. III. pag. 166.

et eos, qui Romanae Ecclesiae in terra nostra sunt inobedientes iuxta ritum unius cuiusque nationis, qui non sit contra fidem catholicam, compellemus obedire Romanae Ecclesiae. = Şi vomŭ face, ca să se supunĕ Bisericeĭ romane şi acia, cariĭ sûntŭ în pămêntul nostru nesupuşĭ Bisericeĭ romane, dupre ritul fie-căria naţiunĭ, ca să nu fie în contra credinţeĭ catolice (1)». Şi décă consultămŭ numaĭ datele istorice, de care dispunemŭ, trebue să recunóscemŭ, că Regiĭ Ungarieĭ cu clerul catolicŭ a realisatŭ cu prisos tóte aceste promisiunĭ, ajungênd clerul papalŭ cu abusurile, de a provoca intervenirea regilor. Aşa pre timpul regeluĭ Ludovic (1436), clerul, papalŭ a transformatŭ ḑecimele, plătite pentru pămêntul locuitŭ, în banĭ, şi Românii ortodocşĭ, ne supunêndu-se la o asemine mĕsură nicĭ de frica *interdictuluĭ eclesiasticŭ*, adecă oprirea cu cuminicarea s-lor mistere, aŭ provocatŭ pre Rege, ca să publice în înţelegere cu clerul papalŭ unŭ decretŭ, prin care se ḑicea, că décă nobiliĭ şi cialalţĭ ómenĭ nu se vorŭ supune, ca să plătĭască ḑecimele în banĭ, şi nu vorŭ asculta de pedepsele eclesiastice, atuncĭ eĭ vorŭ fi supuşĭ de cătrĕ guvernŭ la pedepse pecuniare séŭ bănescĭ (2).

Posiţiunea Bisericeĭ românescĭ din Regatul Ungarieĭ a fostŭ, e prea adevĕrat, din cele maĭ dificile, sub presiunea şi persecuţiunile Regilor, a nobililor şi a clerului papalŭ. Pênĕ la 1479 însuşĭ datele istorice tacŭ despre acéstă sórtă nefericită a Românilor, şi pentru prima dată, noĭ am vĕḑutŭ maĭ sus, Mateĭ Corvin este Regele Ungarieĭ, care prin diploma, dată Metropolituluĭ de Transilvania, face mençiune despre Metropolitul Ioanikie, ce pre aceste timpurĭ se afla Metropolitŭ în Transilvania cu reşedinţa în Alba Julia, şi care avea sub dependinţa sa şi pre Episcopul Maramureşuluĭ. Pre lôngă aceste, D. Hinţ ni maĭ spune, că la anul 1595 voevodul Transilvanieĭ, Sigismund Batori, în înţelegere cu Michai Bravul, a supusŭ pre Metropolitul de Transilvania celuĭ din Ungro-Vlachia (3), ĭar Prea Sânţitul Chrisant, Patriarchul de Ierusalem, voind să determine şi posiţiunea canonică a Metropolituluĭ de Transilvania din

(1). Mag. ist. A. Tr. Laurian T. III, pag. 123.
(2) Ibid T. III, 145—148.
(3) Geschichte des Bisthums des griechisch-nichtunirten Glaubensgenossen in Siebenbürgen. Hermannstadt. 1850 pag. 19.

secului al XVII-le, ḑice: « Οὗτος ἔχει ἀναφωρὰν πρὸς τὸν μητροπολίτην Οὐγγρο-Βλαχίας λόγῳ πατριαρχικῷ καὶ ἐξαρχικῷ δικαίῳ = Acesta (Metropolitul Transilvanieĭ) are relaţiunĭ cu Metropolitul Ungro-Valachieĭ, (fundate) pre disposiţiunĭ patriarchale şi dreptul de Ecsarchŭ » (1). De la secului XV-le şi maĭ departe, Prea Sânţitul Şaguna şi cu D. Hinţ ni presintă multe din datele istorice, relative la istoria Bisericeĭ de Transilvania. Dar pre noĭ aicĭ, comform planuluĭ stabilitŭ, trebue să ne ocupe istoria Bisericeĭ de Transilvania pênĕ la începutul secululuĭ al XV-le, şi să căutămŭ a determina starea de organizaţiune a acesteĭ Biericĭ, precum şi relaţiunile eĭ intereclesiastice, începênd de la secului al XII-le şi pênĕ la al XV-le. Éca scopul nostru, şi aicĭ trebue să ne limităm̆ŭ.

Noĭ amŭ arătatŭ maĭ sus câte-va esemple, privitóre pre starea Bisericeĭ din Transilvania, façă cu Regiĭ şi nobiliĭ Ungarieĭ, precum şi cu clerul papalŭ. O asemine stare de lucrurĭ, organisată sistematicesce, şi persecuţiunile, rădicate la celŭ maĭ înaltŭ gradŭ, de sigur, că nu puteaŭ să permitĕ Românilor, de a avea o organisaţiune eclesiastică normală. Româniĭ îşĭ aveaŭ pre preuţiĭ lor, reduşĭ la posiţiunea unuĭ simplu omagŭ, şi confundaţĭ atât în drepturĭ, cât şi prin posiţiunea lor socială cu toţĭ creştiniĭ de naţiune română. Eĭ puteaŭ să-şĭ aĭbă şi Episcopiĭ lor, dar pentru cuvêntul, că Biserica Românilor în Regatul Ungarieĭ era numaĭ suferinţă, séŭ tolerată şi toleranţa ungară, precum şi în genere a evuluĭ meḑiŭ, consta în a nu avea nicĭ unŭ felŭ de relaţiunĭ cu statul, de aicĭ apoĭ lipsa de orĭ ce menţiune despre Episcopiĭ Bisericeĭ ortodocse a Românilor din Transilvania. Avem, însĕ o dovadă peḑişe despre esistenţa de Episcopĭ în Transilvania, pe la finele secululuĭ XIV-le, adecă anul 1391. Regele Ungarieĭ Vladislaŭ ni documentéză acestŭ faptŭ printr'unŭ actŭ al Patriarchieĭ de Constantinopolŭ, datŭ luĭ Băliţă vodă şi luĭ Dragu Mester, în anul 1391, cu ocasiunea fundăreĭ mônăstireĭ s-luĭ Michail din Maramureş. Vladislaŭ în anul 1498, voind, ca să restabilésc̆ĕ drepturile mônăstireĭ s luĭ Michael în persóna Egumenuluĭ seŭ Ilariu, contestate de cătrĕ Episcopul Ioan al Maramureşuluĭ, ni presintă actul Patriarchuluĭ Antonie II în traducerea latină, unde, dupŏ ce se confirmă fundarea mônăstireĭ şi ra-

(1) Χρησάνθου Συνταγματίον pag.

porturile Egumenuluĭ cu preuţiĭ de pre cele şépte moşiĭ ale mônăstireĭ, se ḑice şi despre Episcopiĭ şi Archiepiscopul Maramureşuluĭ faţă cu Mônăstirea: «Ad haec si quis nostrorum subditorum Archiepiscopus, aut Episcopus in dicto monasterio, aut pertinentis eiusdem inveniretur, quod eiusmodi dicto Priori esset in adiutorium, velut haec humilitatis nostrae Litterae ostendunt, sigillo nostrae Ecclesiae munitae. = Pre lôngă aceste, décă s'ar *afla vre unŭ Archiepiscopŭ séŭ Episcopŭ, din ceĭ supuşĭ noĭ* în numita mônăstire, séŭ în locurile, dependinte de dînsa, să fie spre ajutorul preḑisuluĭ Egumenŭ în modul, cum stipuléză acéstă scrisóre a modestieĭ nóstre, confirmată cŭ sigiliul Bisericeĭ nóstre» (1). Adecă, din acestŭ citatŭ noĭ vedemŭ, că în Maramureş eraŭ Episcopĭ, cariĭ ar părea, că sûntŭ necunoscuţĭ Patriarchuluĭ, dar cariĭ în realitate trebue să fi fostŭ în relaţiunĭ cu Metropoliţiĭ Moldoveĭ, ceĭ nŭ bine vĕḑuţĭ de cătrĕ Patriarchie.

Pentru noĭ acestŭ decretŭ Petriarchalŭ are şi o altă importanţă-şi anume cea privitóre pre relaţiunile intereclesiastice ale Bisericeĭ ortodocse din Transilvania. Fiind Biserica de Transilvania din timpurile cele maĭ vekĭ, adecă de pre la începutul secululuĭ XIII, în relaţiunĭ intereclesiastice cu Biserica a tóteĭ Ungro-Valachiĭ, ce-şĭ avea reşedinţa în Argeş şi maĭ pre urmă în Tôrgoviştea; de altă parte, Biserica din Maramureş, avêndu-şĭ relaţiunile séle eclesiastice cu Biserica Moldoveĭ, şi póte dupre esemplul acestia şi cu Metropolia de Galiţia, dupre cum se vede dintr'unŭ faptŭ istoricŭ, petrecutŭ la 1490 în persóna Episcopuluĭ Ioan din Muncaciŭ (2); aceste Biserici aveaŭ relaţiunile lor şi cu Patriarchia de Constantinupolŭ, când circumstanţiele istorice li permiteaŭ acésta, şi Româniĭ din Transilvania căutaŭ, ca şi ceĭ din Moldova şi Valachia, de a întra tot-de-una în relaţiunĭ cu acea Biserică, carea nu li presinta unŭ periculŭ pentru independenţa lor. Astŭ-felŭ Româniĭ din Maramureşŭ, vĕḑênd, că Biserica lor este opresată în gradul celŭ maĭ înaltŭ de cătrĕ clerul papalŭ, eĭ în persóna luĭ Băliţă şi a luĭ Dragu, fundéză o mônăstire, asigurându-ĭ independenţa în modŭ materialŭ cu şépte moşiĭ şi o supunŭ Patriarchieĭ

(1) Mag. ist. A. Tr. Laurian T. III, pag. 175.
(2) Mag. istoricŭ. A. Tr. Lauriau T. III, pag. 164.

de Constantinupolŭ, carea li presenta speranţa, că la umbra Bisericeĭ, vorŭ putea conserva naţionalitatea lor şi vorŭ avea celŭ puţin o independinţă eclesiastică (1).

Românii din Timişana, avênd o posiţiune politică diferită de acelor din Transilvania şi Marmureş, eĭ şi în privinvinţa eclesiastică aŭ avutŭ a trece prin maĭ multe fase. Pre la 1370 eĭ eraŭ sub Metropolitul de Severin; pentru care cuvêntŭ şi acestŭ Metropolitŭ se numĭa al Ungoro-Valachieĭ ceĭ despre Severin, adecă, pre lôngă Valachia, el maĭ avea sub administraţiunea sa şi ducatul Timişaneĭ. Acéstă stare a Bisericeĭ din Timişana s'a continuatŭ nu numaĭ pre timpul, cât a esistatŭ Metropolia de Severin (1401), dar noĭ credemŭ, că şi maĭ pre urmă, pănă la începutul secululuĭ al XVI-le, adecă pănă la înfiinţarea Metropolieĭ Sêrbilor din Austria, cunoscută în istorie cu numirea de Metropolia şi alte orĭ Patriarchia de Carloveţ (2). Cu acéstă dată istorică se începe pentru Biserica română din Timişana o eră noă, carea a pus'o sub administraţiunea Metropoliţilor de Carloveţ (3). De şi în maĭ multe rôndurĭ Romaniĭ aŭ căutatŭ a avea Episcopiĭ lor, nu li s'a permisŭ însă acésta pănă la 1783, când şi atuncĭ aŭ trebuitŭ să aĭbă maĭ mulţĭ Episcopĭ de naţionalitate sêrbĭ. Anul 1810 a fostŭ momentul, când Românii din Timişana şĭaŭ căpătatŭ Episcopul lor în persóna Prea Sânţituluĭ Vasilie Moga, care în timpul păstorieĭ séle de 34 anĭ ajunsese a fi Metro-

(1) Veḑĭ actul, la care facemŭ aicĭ alusiune, în Magasinul istoricŭ A. Tr. Lauria T. III, pag. 175.

(2) Sêrbiĭ aŭ începutŭ a trece Dunărea şi a se aşeḑa în Regatul Ungarieĭ şi în partea Vestică a Timişaneĭ pre la jumătatea secululuĭ XV-le, când patria lor din stânga Dunăreĭ era aservită cu totul de către Turcĭ, şi aŭ continuatŭ a se stabili în Srem şi Slavonia pănă la începutul secululuĭ trecutŭ. Eĭ presentându-se, ca unŭ elementŭ opusŭ Românilor din Ungaria şi Transilvania, şi avênd o ură ne'mpăcată contra Turcilor, aŭ primitŭ de la Regiĭ Ungarieĭ dreptul de liberă confesiune a Ortodocsieĭ şi li s'a permisŭ, de a avea şi unŭ Metropolitŭ, cu reşedinţa maĭântăiŭ în Srem şi de la începutul secululuĭ trecutŭ în Carloveţ. Fiind însă, că Biserica Sêrbilor cu reşedinţa în Ipec s'a bucuratŭ de o posiţiune independentă, şi dupŏ căderea patriarchatuluĭ Româno-Bulgarŭ (1393) acéstă Biserică s'a întitulatŭ pre sine de Patriarchie; şi fiind că ceĭ maĭ mulţĭ din Sêrbiĭ Austrieĭ eraŭ strămutaţĭ aicĭ din aceste locurĭ; de aceĭa Sêrbiĭ din Srem, rădicând organisaţiunea Bisericeĭ lor la rangul de Metropolie independentă, eĭ adese-orĭ aŭ întitulatŭ pre Metropolitul lor Patriarchŭ. Acéstă însă pretenţiune eclesiastică a Serbilor a rămasŭ tot-deauna nerecunoscută oficialminte.

(3) Şaguna, opera citată pag. 128.

politul tuturor Românilor ortodocşĭ din Transilvania, avêndu-şĭ reşedinţa în Sibiu.

In genere vorbind, Biserica ortodocsă a Românilor din Transilvania, Timişana şi Marmureş a avutŭ a lupta cu maĭ multe dificultăţĭ. *Trecênd epoca de barbarie, ca şi Românii din Valachia şi Moldova, unde în respectul eclesiasticŭ li s'a contestatŭ de către Patriarchia de Constantinupolŭ orĭ-ce organisaţiune eclesiastică independentă, Românii acestia s'aŭ vĕdutŭ de o dată în faça propagandelor papale şi maĭ pre urmă şi în faça persecuţiunilor calvine, care tóte la unŭ locŭ eraŭ susţinute şi ajutate de către nobilii şi Regii Ungarieĭ.* **Tenacitatea însĕ caracteristică a poporuluĭ românŭ şi afecţiunea luĭ către religiunea strălună, a făcut pre opresoriĭ Românilor din Transilvania şi Maramureş, ca să dispereze în realisarea planuluĭ lor;** de altă parte, **serviciele, aduse Statuluĭ Ungarŭ prin Huniade, aŭ contribuitŭ fórte mult la uşuarea celŭ puţin a posiţiuneĭ lor eclesiastice; de aicĭapoĭ vedemŭ pre Românii din Transilvania, că îşĭ aŭ unŭ Metropolitŭ ortodocsŭ şi românŭ încă dela 1470, iar pre ceĭ din Maramureş unŭ Episcopŭ.** *Suferind Românii din Timişana şi Ungaria de Sudŭ aceléşĭ persecuţiunĭ, ca şi ceĭ din Transilvania, şi ajutându-se în nevoile eclesiastice cu Românii din Metropolia Severinuluĭ şi apoĭ aĭ Valachieĭ,* **eĭ în respectul independenţeĭ eclesiastice aŭ întârdiatŭ şi maĭ multŭ, de cât cialalţĭ fraţĭ aĭ lor, şi acésta din causa noilor óspeţĭ, adecă aĭ Sêrbilor din Austria, şi ĕa cuvintele, pentru care Românii din Timişana şi Ungaria, propriu disă, aŭ căpătatŭ o Beserică naţională şi independentă numaĭ pre la începutulŭ secululuĭ actualŭ (1810).**

In faça celorŭ vorbite de noĭ în acestŭ studiu nu maĭ rĕmâne nicĭ cea maĭ mică îndoélă, că Românii n'aŭ fostŭ creştinaţĭ de către Bulgarĭ. Datele istorice de care noĭ am pututŭ să dispunemŭ, nĭ-a probatŭ contrarul. Şi era fórte naturalŭ, ca Românii, cariĭ de la străbuniĭ lor aveaŭ o dosă de cultură şi unŭ gradŭ de civilisa-

ţiune; cariĭ cu venirea lor la Dunărea aŭ trebuitŭ să aducĕ cu sine, décă nu maĭ mult, apoĭ celŭ puţin reminiscentele uneĭ vieţĭ anterióre; ḑicemŭ era fórte naturalŭ, ca acestĭ Românĭ, fiĭ aĭ Imperiuluĭ lumeĭ, să nu se supunĕ influenteĭ popórelor barbarice, ce s'aŭ strecuratŭ pre locurile lor, şi specialminte Bulgarilor. Românĭ, noĭ am vĕḑutŭ, aŭ avutŭ în tóte timpurile viéţa lor socială, eĭ adusŭ cu sine şi religiunea creştină, şi pre viéţă politică eĭ şĭ-aŭ regulat'o cu popórele bărbarice, ceĭ inundaŭ. In drépta Dunăreĭ, avĕnd de adăpostŭ munţiĭ Emuluĭ, Romaniĭ cu capitalul lor intelectualŭ, cu datenele şi religiunea lor s'aŭ unitŭ cu Bulgariĭ, poporŭ aptŭ pentru civilisaţiune, şi aŭ organisatŭ douĕ regaturĭ, unul, pre care noĭ l-am numitŭ Bulgaro-Romanŭ şi al doilea Româno-Bulgarŭ, conform cu importanţa elementuluĭ organizătorŭ. Ambele aceste elemente, avĕnd inimicĭ comunĭ, pre Bizantinĭ, eĭ şĭ-aŭ împrumutatŭ reciprocŭ averea lor proprie; adecă Bulgariĭ aŭ proadusŭ noeĭ lor organisaţiunĭ forţa fisică, mulţimea populaţiuneĭ, iar Românii aŭ presentatŭ acesteĭ organisatiunĭ capitalul şi forţa lor morală, adecă viéţa socială, datenele şi religiunea lor. Eca cuvintele dupre opiniunea nóstră, pentru care noĭ şi găsimŭ şi pĕnĕ astă-ḑi atâte moravurĭ comune la Românĭ şi Bulgarĭ, şi pentru care între aceste doĕ popore şĭ-aŭ avutŭ locul atâte relaţiunĭ politico-sociale. Da, Românii aŭ fostŭ cu capitalul moralŭ în viéţă Româno-Bulgară şi de aceĭa între dînşiĭ şĭ-aŭ pututŭ avea locul atâtea relaţiunĭ politico-sociale.

In stânga Dunăreĭ însĕ, unde pre lôngă popórele barbarice, ce s'aŭ strecuratŭ unul după altul, aŭ rĕmasŭ, ca colocuitorĭ cu Romaniĭ, Unguriĭ, aicĭ lucrurile s'aŭ petrecutŭ altŭ felŭ. Românĭ, fiind şi aicĭ adăpostiţĭ în munţiĭ Carpaţĭ, şi avĕnd acelaşĭ capital moralŭ, ca şi ceĭ din Emŭ, nu aŭ pututŭ să organizeze o viéţă politico-socială comună cu Unguriĭ, din causa circunstărilor istorice. Bine se începuse lucrurile, cândŭ cu mergerea luĭ Gheisa la Constantinupolŭ. Dar Romaniĭ, avĕnd tot-dé-una de divisă, séŭ maĭ drept, fiind dominaţĭ de simţimêntul, de a conserva în modŭ intactŭ moscenirea lor strămoşéscă, şi prin urmare şi religiunea ortodocsă, aŭ trebuitŭ să se despartă de Unguri şi acestia, fiind dominaţĭ de Biserica papală, aŭ fostŭ tot-dé-una, décă nu tot-de-una instigaţĭ contra Românilor, apoĭ puşĭ în posiţiune, de a nu avea necesitate de cultura Românilor şi klar a persecuta religiunea lor. Eca, dupre noĭ, causele,

pentru care Romanii din stângd Dunărei nu s'aŭ aliatŭ la viéţă cu Ungurii, şi ei aŭ susţinutŭ cu bărbăţie lupta de cotropire şi o susţinŭ pănă în presentŭ.

Romanii, noi am vĕdutŭ şi din acéstă skiţă istorică, suntŭ unŭ poporŭ, ce nu-şi perde libertatea sa, şi de altă parte nu este nici cotropitorŭ. Imperatorii bizantini şi Regii ceĭ maĭ potenţĭ aĭ Ungarieĭ aŭ fostŭ necesitaţĭ a li recunósce publicaminte vitalitatea lor, şi klăr a-ĭ face aliaţii lor. Resbelul din 1877 a doveditŭ încă o dată lumeĭ puterea vitală a Românilor şi respectul lorŭ pentru principiile civilisaţiuneĭ şi ale religiuneĭ creştine; acésta ar trebui să impresioneze celŭ puţin pre fraţii lor, cu carĭ colocuescŭ împreună....

FUNDAŢIUNEA UNIVERSITARA CAROLI

FINE

REPERTORIU

DE

MATERIILE CUPRINSE IN ACEST STUDIU

Pag.

Introducerea şi divisiunea materieĭ 3

I

Privirea generală asupra opereĭ D-luĭ E. Golubinski, intitulată: „Краткій очеркъ исторіи Православныхъ Церквей-Болгарской, Сербской и Румынской 4

Opiniunea D-luĭ Golubinski despre creştinarea Românilor 5

Naţionalitatea Românilor dupre D. Golubinski . . . 6

Combaterea opiniuneĭ de către D. Golubinski, că Românii n'aŭ priimitŭ crestinismul de la Ungurĭ 7

Creştinarea Românilor, dupre opiniunea Prea Sânţituluĭ Macarie . . . . . ib.

Opiniunea D. Golubinski, despre chrestinarea Românilor din Valahia 8

Opiniunea D-luĭ Golubinski, despre crestinarea Românilor din Transilvania şi Moldova . 9

II

Venirea Bulgarilor in imperiul Bizantinŭ 10

Intinderea Bulgarilor in imperiul Bizantinŭ 11

Bulgariĭ n'aŭ fostŭ crestinĭ pănă la anul 869 . . . . ib.

Raţionamente despre crestinarea Bulgarilor 12

Data crestinăreĭ Bulgarilor 13

Crestinarea Goţilor . . . ib.

Românii, necrestinându-se de Bulgarĭ, nu s'aŭ crestinatŭ nicĭ de Goţĭ . . . . . ib.

Românii nu s'aŭ crestinatŭ de Hunĭ 14

Românii nu s'aŭ crestinatŭ de Avarĭ 15

III

Planul părţeĭ positive a studiuluĭ 16

Delimitaţiunea geografică a Dacieĭ traĭane . . . . . ib.

Urme de crestinismŭ în Dacia luĭ Traĭan şi crestinarea Românilor. 18

Pag.

Starea politică a Dacieĭ traĭane din secului III şi formarea Dacieĭ aureliane . . . 19
Remânerea Goţilor în Dacia traiană, secului IV 20
Relaţiunile politice ale Românilor din ambele Daciĭ cu Huniĭ, secului V. 21
Intinderea geografică a Românilor din Dacia traĭană de pre timpul Goţilor şi al Hunilor 22
Descripţiunea geografică a Dacieĭ luĭ Aurelian 25
Crestinismul în Daciĭ prin secului al II şi IV 26
Quiriu Episcopul Sisauleĭ, sec. III şi începutul celuĭ IV. 27
Episcopiĭ Teofil şi Nicita . ib.
Metropolitul de Macedonia, Alecsandru Metropolitul de Thesalonic şi Creştiniĭ din Panonia şi Mysia 28
Ursake şi Valent, cel ântăiŭ Episcopŭ al Singidonuluĭ şi al doile al Mirseĭ din Panonia . 29
Dependenţa Bisericelor din Daciĭ de Biserica Romeĭ . . 30
Kyriac Episcopul Mysieĭ, Silivestru şi Protogen al Dacieĭ 31
Photin Episcopul Sirmiuluĭ 32
Confesiunea greco-latină a luĭ Ursaki şi prin urmare usul limbeĭ latine în Daciĭ (sec. IV) ib.
Confesiunile din Sirmiu. . 33
La synodul din Arimin iéŭ parte şi Episcopiĭ Dacieĭ . . ib.
Ne crestinarea Românilor de cătrĕ Goţĭ. 34
Probe despre dependenţa Bisericilor române de Roma . 36
Strămutarea Episcopuluĭ de Sirmiu la Thesalonic (an. 434) 40

Pag.

Episcopul Marguluĭ şi trădarea luĭ (an. 441) 41
Episcopul Sirmiuluĭ din anul 441 42
Episcopiĭ din Dacia luĭ Aurelian iéŭ parte la synodul IV ecumenicŭ. 43
Din Episcopia Sirmiuluĭ se formézĕ a Thesaloniculuĭ şi din acésta a Justinianeĭ I. . 54
Cele treĭ-ḑecĭ de Episcopiĭ din Daciĭ (anul 457) . . . 47
Ducele Vitalian al confederaţiuneĭ de la Dunarea şi synodul localŭ din Eraclia (518) ib
Recapitulaţiune a faptelor istorice din epocele de la 105 pĕnĕ la 274 şi de aicĭ pĕnĕ 527 49
Privirĭ generale asupra epoceĭ a III-a a studiuluĭ şi planul acesteĭ părţĭ (sec. VI—VII, anul 668) . . . . . ib.
Viéţa politică a Românilor faţă cu Avariĭ 52
Intinderea elementuluĭ român pre timpul Gepeḑilor. . 54
Episcopiĭ din Ilirii şi Daciĭ atârnă tot de Papa (546) . . 58
Autocefalia Bisericeĭ din Achrida şi raporturile eĭ cu Bisericile din Daciĭ 60
Episcopul din Tomi (551). 73
Crestinĭ în Nove şi Singidon (an. 580) 76
Recapitulaţiune asupra epoceĭ III 77

IV

Privire generală asupra epoceĭ IV (668—1185) . . . 76
Planul de studiu al Epoceĭ. 78
Ducatele Române din Mun-

Pag.

ţiĭ Carpaţĭ. . . . . ib
Intinderea Românilor între Siret şi Munţiĭ Carpaţĭ. . . 80
Locurile din Dacia luĭ Aurelian, locuite de Romanĭ. . 84
Privire generală asupra vieţeĭ politice 85
Viéţă politică a Românilor de pre malurile Dunăreĭ . . 86
Viéţa politică a Românilor din Munţiĭ Carpaţĭ. . . . 87
Viéţa politica a Românilor din drépta Dunăreĭ. . . . 91
Recapitulaţiune asupra vieţeĭ politice a Românilor din epocha a IV (an 668—1186). 94
Privirĭ generale asupra vieţeĭ religióse a Românilor. . 95
Crestinismul la Româniĭ din stânga Dunăreĭ. . . . . ib.
Postul Sâmbeteĭ. . . . 96
Episcopul Ursu ĭea parte la sinodul VII ecumenicŭ (787). 98
Archiepiscopul Ioan al Thesaloniculuĭ (787). . . . . lb.
Episcopul Delvetuluĭ ĭé parte la sinodul din Constantinupol 99
Crestiniĭ strămutaţĭ de Crum sûntŭ Românĭ 100
Crestiniĭ din Români începŭ a influenţa pre Bulgarĭ. 101
Timpul Crestinăreĭ Bulgarilor 102
Locul crestinăreĭ Bulgarilor 103
Modul crestinăreĭ Bulgarilor 104
Crestinarea Bulgarilor . . 105
Cultura slavonă şi întroducerea limbeĭ slavice între Românĭ 110

Pag.

Analisa literilor cirilice şi a limbeĭ slavone a secululuĭ IX-le 112
Fapte istorice, relative la întroducerea cultureĭ slavone între Românĭ. 115
Date istorice, relative la Metodie şi ciril 119
Archiepiscopiĭ Bisericel Bulgaro-Române Iosif şi Georgie (869—878) 122
Metropolitul Agaton al Românilor din Dacia lui Traian. 123
Monastirea s-luĭ Ioan Botezătorul şi a s-luĭ George din ducatul luĭ Cladiu (sec. X). 124
Eparchiile eclesiastice din Bulgaria şi elementul românescŭ din dînsele 125
Chrisóvele lui Basiliu Bulgaro-ctonul despre Eparchiile Bisericeĭ Bulgaro-Române. . 127
Maĭ multe Eparchiĭ cu Bisericĭ române în Dacia aureliană 129
Rolul Românilor în crestinarea Ungurilor. 134
Recapitulaţiune asupra celor dise în epocha a IV (668—1185) 135

V

1185—1600.

Privirĭ generale asupra acesteĭ epoce şi planul studiuluĭ 137
Fundarea Regatuluĭ II-le Româno-Bulgarŭ şi rescóla luĭ Petru şi Asan. Naţionalitatea acestora 138
S-tul Demetriu al Thesaloniculuĭ devine protectorul Ro-

Pag.

mânilor, resculaţĭ de cătrĕ Petru şi Asan 140
Muntele Emŭ, ca punctŭ de plecare în formarea Regatuluĭ II-le Româno-Bulgarŭ. . . 142
Cuceririle luĭ Asan şi întinderea Regatuluĭ sĕŭ. . . . 143
Cuceririle luĭ Ioniţă şi a luĭ Asan II. 144
Delimitatiunea geografică a Regatuluĭ Româno-Bulgarŭ de pre timpul luĭ Ioniţă . . . 146
Esistenţa la începutul secuului al XIII-le a unuĭ altŭ Statŭ românescŭ în stânga Dunăreĭ 147
Ducate române în Transilvania şi Timişéna pre la începutul Secululuĭ al XII. . . 147
Ducatul românŭ din Moldova, Basarabia şi Bucovina la finele Secululuĭ XII-le. . . 149
Privire geografică şi generală asupra întindereĭ elementuluĭ românŭ din seculul al XII-le şi pĕnĕ la al XV-le. . 151
Priviri generale asupra vieţeĭ politice a Românilor din epocha, ce ne ocupă. . . . 151
Elementul românŭ, ca basă a vieţeĭ politice din Regatul II-le Româno-Bulgarŭ. . . 152
Nimicirea influenţeĭ politice a Bizantinilor din Mysiĭ. . 153
Tendinţele luĭ Asan, de a uni în Regatul Româno-Bulgarŭ nu numaĭ întregŭ elementul românescŭ, dar şi pre celŭ bulgarŭ. 153
Asan se ocupă şi de comerçul Regatuluĭ II Romano-Bulgarŭ 155

Pag.

Mórtea luĭ Asan din mânele luĭ Iancu 157
Administraţiunea luĭ Petru, fratele luĭ Asan. 157
Mórtea luĭ Petru şi venirea luĭ Ioniţă pre tronul Regatuluĭ II-le Româno-Bulgarŭ. . 158
Calităţile luĭ Ioniţă, ca omŭ politicŭ, din punctul de privire al Bizantinilor şi al Românilor. 159
Suirea luĭ Ioniţă pre tronul Regatuluĭ Româno-Bulgarŭ . ib.
Protestul luĭ Emeric, regele Ungarieĭ, contra luĭ Ioniţă, Regeluĭ Româno-Bulgarilor. 160
Posiţiunea Bizantinilor faça cu Regatul Româno-Bulgarŭ pre timpul luĭ Ioniţă. . . 161
Ioniţă nimicesce şi influenţa politică a Latinilor din imperiul Bizantinŭ dupŏ ce a bătutŭ la Adrianupolŭ şi pre Balduin 163
Cérta luĭ Ioniţă şi Emeric pentru cincĭ provinciĭ din vestul Regatuluĭ seŭ 163
Relaţiile luĭ Ioniţă cu Inocentiu III-le Papa Romeĭ. . 164
Ioniţă cere dela Inocentiu corona de Rege. . . . . ib.
Inocentiu III delégă pre Ioan Capelanul seu, ca să studieze şi să tracteze cu Ioniţă pentru cedarea coroneĭ. . . 165
Ioniţă, scrutând cu delegatul papalŭ scriptele, constată, că corona şi demnitatea imperială predecesoriĭ seĭ aŭ primit'o dela Biserica romană. 166
Ioniţă primesce insigniile

Pag.

regale de la Papa Inocenţiu şi dreptul de a bate monedă. . 167
Mórtea luĭ Ioniţă. . . . 168
Suirea pre tronul Regatuluĭ a luĭ Borilă, nepotul luĭ Asan . . . . . ib.
Suirea pre tronul Regatuluĭ Româno-Bulgar a luĭ Ioan II Asan şi privirĭ generale asupra acestuĭ bărbatŭ. . . 169
Caracterul luĭ Ioan II Asan. 170
Cuceririle luĭ Ioan II Asan. ib.
Organisaţiunea socială şi militară a Regatuluĭ Româno-Bulgarŭ de sub Ioan II Assan. 171
Motivele relaţiunilor amicale dintre Ioan II Asan şi Imperatoriĭ bizantinĭ . . . 172
Inrudirea luĭ Ioan II Asan cu Imperatorul Ioan Duca Bataze . . . . . ib.
Luptele luĭ Ioan II Asan contra Latinilor din Constantinupol. 174
Ioan II Asan desparte pre fiică-sa de Teodor, fiiul luĭ Ioan Duca. 175
Alianţa luĭ Ioan II Asan cu Latiniĭ din Constantinopolŭ. 176
Căsătoria luĭ Ioan II Asan cu Irina, fiica Imperatoruluĭ Anghel Teodor 177
Cruciada proĭectată de Papa Gregoriŭ IX-lé contra luĭ Ioan II Asan. . . . . ib.
Alinarea Papeĭ Gregoriŭ IX-lea prin Bela IV. regele Ungarieĭ 178
Suirea pre tronul Regatuluĭ a luĭ Caliman, fiiul luĭ Ioan II Asan 179
Suirea pre tronul Regatuluĭ a luĭ Michael, al doilea fiŭ a luĭ Ioan II Asan . . . . ib
Nimicirea tractatelor de pace şi cucerirea maĭ multor cetăţĭ de către Bizantinĭ. . . 181
Recâscigarea de către Michael a cetăţilor, răpite de Bizantinĭ . . . . . ib.
Mórtea luĭ Michael şi privirĭ generale asupra regilor, succesoriĭ luĭ 183
Privirĭ generale asupra vieţeĭ politice a Regatuluĭ Româno-Bulgarŭ . . . . . ib.
Circumstanţele politice pentru înfiinţarea Principatuluĭ Valachieĭ 184
Timpul şi modul fundăreĭ Valachieĭ . . . . . ib.
Consideraţiunĭ asupra fundăreĭ Valachieĭ 187
Privirĭ generale asupra organisaţiuneĭ sociale a Valachieĭ 188
Purtarea Românilorŭ din Moldova faţă cu invasiunea Tătarilor 189
Privirĭ generale asupra Românilor din Moldova . . . 191
Privirĭ generale asupra elementuluĭ român din Transilvania 192
Viaţa politică a Românilor din Transilvania cu Duciĭ lor ib.
Privirĭ generale asupra Vieţeĭ politice a tuturor Românilor din epocha de la începutul secululuĭ al XI pănă la finele celuĭ al XV. 194
Privirĭ generale asupra independenţeĭ Bisericilor române 195

Pag.

Organisaţiunea Bisericeĭ din Regatul Româno-Bulgarŭ şi fasele principale, prin care ea a trecutŭ 196
Fundarea Metropolieĭ Româno-Bulgare în Tûrnova. . 197
Vasilie celŭ ântăiŭ Archiepiscop al Bisericeĭ Româno-Bulgare 198
Metropolia de Preslava. . ib.
Eparchiile eclesiastice ale Bisericeĭ Româno-Bulgare . ib.
Consideraţiunĭ generale asupra faptelor istorieĭ eclesiastice dintre anii 1199 — 1221. 199
Scrisórea Papeĭ Inocentiŭ III către Ioniţă pentru unirea Bisericilor. . . . . ib.
Respunsul luĭ Ioniţă către Papa Inocenţiŭ şi o scrisóre a Archiepiscopuluĭ Vasilie tot în cestiunea unireĭ Bisericilor. 201
Adoa scrisóre a luĭ Ioniţă, cerênd dela Papa râdicarea Bisericeĭ la rangul de Patriarchie 202
Rĕspunsul luĭ Inocentiŭ către Ioniţă şi trămiterea legatuluĭ papalŭ . . . . . ib.
Râdicarea Archiepiscopuluĭ Vasilie la rangul de primat al Bisericeĭ Româno-Bulgare 204
Timpul, cât a duratŭ unirea Bisericeĭ Româno-Bulgare cu cea papală 209
Reîntórcerea Bisericeĭ Bulgaro-Române la ortodocsie şi rădicarea eĭ la Patriarchie . 211
Documente, relative la Patriarchatul Bisericeĭ Româno-Bulgare . . . . . ib.

Pag.

Ioakim I, Patriarch de Tûrnova şi aducerea móscelor s-teĭ Parascheva. 212
Tentaţiunea Papeĭ Inocentiu IV de a reuni Biserica Româno-Bulgară cu cea papală. 213
Negaţiunea Patriarchatuluĭ Bisericeĭ Româno-Bulgare de cătrĕ Calist I, Patriarchul de Constantinopolĭ 214
Anatematisarea Patriarchieĭ Româno-Bulgare de cătrĕ cea din Constantinupolĭ pentru nesupunere 215
Patriarchiĭ Bisericeĭ Româno-Bulgare: Basiliŭ I, Ioakim I, Basiliu II, Ioakim II, Ignatie şi Macarie 216
Ioakim III, Patriarchŭ al Bisericeĭ Româno-Bulgare şi cercările Papeĭ Nicolaŭ IV-lé pentru reunirea Bisericilor . ib.
Patriarchiĭ Doroteĭ, Roman, Teodosiŭ I, Ioanikie I şi Simeon 217
Patriarchiĭ Teodosiŭ II şi Ioanikie II, şi sinodul din Tûrnova contra Bogomililor. ib.
Patriarchul Eutimie şi lucrările luĭ literare pentru Biserică 218
Transformarea Patriarchieĭ de Tûrnova în Metropolie şi esiliul luĭ Eutimie . . . . ib.
Privirĭ generale asupra Bisericeĭ Româno-Bulgare . . 219
Privirĭ generale asupra Bisericeĭ din Valachia. . . . 220
Biserica Valachieĭ n'a fostŭ supusă Patriarchieĭ de Tûrnova şi ea se afla în relaţiunĭ cu Metropolitul Vidinuluĭ. . 221

Pag.

Argumente tradiționale despre organisațiunea Bisericeĭ de Valachia 222
Motivele, ce aŭ făcutŭ pre Biserica Ungro-Valachieĭ de ase supune celeĭ de Constantinupolŭ. 224
Suirea pre tronul Bisericeĭ de Ungro-Valachia a Metropolituluĭ Ioacint Critopulo . . ib.
Chariton Metropolitul Ungro-Valachieĭ. 225
Antim Critopulo, Metropolitŭ al Ungro-Valachieĭ. . . ib.
Timoteĭ, Metropolitŭ a Ungro-Valachieĭ 227
Adoa Metropolie a Ungro-Valachieĭ din Severin . . . 228
Actul patriarchalŭ pentru înființarea acesteĭ Metropoliĭ. 229
Atanasie I, Metropolitŭ alŭ Severinuluĭ 230
Priviri generale asupra Bisericeĭ Ungro-Valachieĭ . . 231
Priviri generale asupra Bisericeĭ din. Moldova . . . ib.
Romanismul și ortodocsia Românilor din Moldova, probate de Papa Gregoriŭ al IX 232
Probe despre independența Bisericeĭ de Moldova . . . 233
Acte din partea Papeĭ Gregoriu IX, pentru unirea Bisericeĭ Moldoveĭ cu cea papală. 234
Actele luĭ Cl ment IV, pentru unirea Bisericilor . . . ib.
Actele luĭ Urban V, pentru unirea Bisericeĭ Moldoveĭ cu cea papală și înființarea episcopieĭ catolice de Siret . . 235
Rădicarea Archiepiscopuluĭ Iosif la rangul de Metropolitŭ ortodocsŭ al Moldoveĭ. . 239
Priviri generale asupra Bisericeĭ Moldoveĭ. 240
Priviri generale asupra viețeĭ religióse a Românilor din Transilvania. 241
Posițiunea degradată a Bisericeĭ române din Transilvania. ib.
Punițiunile Românilor din Transilvania pentru credința lor ortodocsă. 242
Raporturile Metropolituluĭ din Transilvania către celŭ de Ungro-Vlachia 243
Prin seculul al XIV, Transilvania îșĭ avea Episcopiĭ și Archiepiscopul sĕŭ 244
Relațiunile intereclesiastice ale Românilor din Transilva. 245
Okire generală asupra Bisericeĭ din Temișana . . . 246
Priviri generale asupra Bisericeĭ din Transilvania . . 247
Conclusinne 248

VERIFICAT 2007

BIBLIOTECA BUCUREȘTI